

**KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

MİMARLIK ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**CUMHURİYET SONRASINDA ÇORUM KENT MERKEZİNDE
MİMARİ VE KENTSEL GELİŞİM (1923-1968)**

DENİZ KILIÇ SÖZER

KOCAELİ 2022

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK
ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CUMHURİYET SONRASINDA ÇORUM KENT MERKEZİNDE
MİMARİ VE KENTSEL GELİŞİM (1923-1968)

DENİZ KILIÇ SÖZER

Prof. Dr. Oya ŞENYURT

Danışman, Kocaeli Üniversitesi

.....

Doç. Dr. Nurdan KUBAN

Jüri Üyesi, Kocaeli Üniversitesi

.....

Doç. Dr. Gamze MERT

Jüri Üyesi, Gebze Teknik Üniversitesi

.....

Tezin Savunulduğu Tarih: 14.01.2022

ETİK BEYAN VE ARAŞTIRMA FONU DESTEĞİ

Kocaeli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada,

- Bu tezin/projenin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu,
- Çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı,
- Bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi,
- Bu çalışmanın Kocaeli Üniversitesi'nin abone olduğu intihal yazılım programı kullanılarak Fen Bilimleri Enstitüsü'nün belirlemiş olduğu ölçütlere uygun olduğunu,
- Kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- Tezin/Projenin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı,

beyan ederim.

☒ Bu tez/proje çalışmasının herhangi bir aşaması hiçbir kurum/kuruluş tarafından maddi/alt yapı desteği ile desteklenmemiştir.

☐ Bu tez/proje çalışması kapsamında üretilen veri ve bilgiler tarafından no'lu proje kapsamında maddi/alt yapı desteği alınarak gerçekleştirilmiştir.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Deniz KILIÇ SÖZER

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI

Fen Bilimleri Enstitüsü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/projemin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda belirtilen koşullarla kullanıma açma izninin Kocaeli Üniversitesi'ne verdiğimi beyan ederim. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin/projemin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanımı bana ait olacaktır.

Tezin/projenin kendi özgün çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin/projenin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim kurulu tarafından yayınlanan **“Lisanüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricinde YÖK Ulusal Tez Merkezi/ Kocaeli Üniversitesi Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

☐ Enstitü yönetim kurulu kararı ile tezimin/projemin erişime açılması mezuniyet tarihinden itibaren 2 yıl ertelenmiştir.

☐ Enstitü yönetim kurulu gerekçeli kararı ile tezimin/projemin erişime açılması mezuniyet tarihinden itibaren 6 ay ertelenmiştir.

☒ Tezim/projem ile ilgili gizlilik kararı verilmemiştir.

Deniz KILIÇ SÖZER

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Çalışmam boyunca, bilgisi ve deneyimleriyle her konuda bana kılavuzluk yapan ve hiçbir desteği esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Oya Şenyurt’a, sabırlı yaklaşımı için teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmalarım boyunca, verilere ulaşmama yardımcı olacak kaynak önerileri ve kişisel bilgileriyle çalışmamda büyük emeği olan arkadaşım Mimar Ayşe Nur Çelik’e teşekkür ederim.

Bilgisini ve elindeki verileri paylaşmaktan çekinmeyerek tezime katkı sağlayan Çorum Belediyesi’nde görevli Şehir Planlamacı Menşure Taşkinoğlu Altıparmak’a teşekkür ederim.

Süreç içerisinde desteğini her zaman hissettiğim arkadaşlarım Merve Öztürk, Onur Öztürk ve Olcay Çelik’e teşekkür ederim.

Çalışmam boyunca bana vakit yaratan ve oğlumla sevgiyle ilgilenen Yasemin Yalçın’a desteği için çok teşekkür ederim.

Sadece çalışmam boyunca değil, hayatım boyunca hiçbir yardımı benden esirgemeyen ve her zaman arkamda olduklarını bildiğim, annem Ruziye Kılıç, babam Mustafa Kılıç, kardeşlerim Salih Kılıç ve Ayşenur Kılıç’a yanımda oldukları için çok teşekkür ederim.

Varlığıyla bana güç veren, moral ve motivasyon kaynağım olan eşim Ramazan ve oğlum Ali Barış’a sabır ve anlayışlarından ötürü çok teşekkür ederim.

Aralık-2021

Deniz KILIÇ SÖZER

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN VE ARAŞTIRMA FONU DESTEĞİ.....	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI	ii
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xiv
ÖZET	xv
ABSTRACT	xvi
1. GİRİŞ	1
2. GENEL BİLGİLER	3
2.1. Çalışmanın Amacı Kapsamı	3
2.2. Çalışmanın Yöntemi	4
3. CUMHURİYET DÖNEMİNE KADAR ÇORUM KENTİNİN TARİHİNE GENEL BAKIŞ	6
3.1. Çorum Kentinin Kısa Tarihçesi	6
3.2. Çorum Kent Merkezinin Cumhuriyet Dönemine Kadar Gelişimi ve Kentte İnşa Edilen Yapılar.....	12
3.2.1. XV. Yüzyıl Öncesinde Çorum Kent Merkezinde İnşa Edilmiş Yapılar.....	20
3.2.1.1. Çorum Kalesi.....	20
3.2.1.2 Muradı Rabi Ulu Cami (Çorum Ulu Camii)	23
3.2.2. XV. ve XVI. Yüzyılda Çorum Kent Merkezinde İnşa Edilmiş Yapılar.....	26
3.2.2.1. Paşa Hamamı (Tacettin Paşa Hamamı).....	26
3.2.2.2. Gülabi Bey (Han) Camii	26
3.2.2.3. Ali Paşa Hamamı (Yeni Hamam).....	28
3.2.2.4. Güpür Hamamı (Eski Hamam)	30
3.2.2.5. Çavuş Hamamı	32
3.2.3. XVII. ve XVIII. Yüzyılda Çorum Kent Merkezinde İnşa Edilmiş Yapılar.....	32
3.2.3.1. Taş Han	32
3.2.3.2. Tacettin Paşa Hanı.....	34
3.2.4. XIX. Yüzyıldan Cumhuriyet Dönemine Kadar Çorum Kent Merkezinde İnşa Edilmiş Yapılar	34
3.2.4.1. Surp Gevork Kilisesi	36
3.2.4.2. Veli Paşa Hanı	37
3.2.4.3. Suheyb-i Rumi Camii (Hıdırlık Camii).....	39
3.2.4.4. Saat Kulesi.....	41
3.2.4.5. Kışla	42
3.2.4.6. Hükümet Konağı	44
3.2.4.7. Çorum Guraba Hastanesi	45
3.2.4.8. Mecidiye Mektebi (Hasan Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi)	47
3.2.4.9. İnkılap Okulu.....	48
4. CUMHURİYETİN İLANINDAN SONRA ÇORUM'UN KENTSEL GELİŞİMİ.....	50

4.1. Yol ve Alt Yapıya Dair Çalışmaları	75
4.1.1. Yol Yapımları	75
4.1.2. Şehir İçme ve Sulama Suyunun Temini Çalışmaları	85
4.1.3. Elektrik ve Aydınlatma Çalışmaları	96
4.2. Kent Yaşamının Düzenlenmesine Dair Öneriler, Şikâyetler, Uygulamalar.....	101
5. 1923-1968 YILLARI ARASINDA İNŞASI PLANLANAN VEYA İNŞA EDİLEN KAMUSAL YAPILAR	110
5.1. Kamu Yapıları.....	112
5.1.1. Kütüphaneler.....	112
5.1.1.1. Milli Kütüphane	112
5.1.1.2. İl Halk Kitaplığı (Hasanpaşa Halk Kütüphanesi).....	117
5.1.1.3. Faik Tonguç Çocuk Kütüphanesi	120
5.1.2. Hükümet Konağı.....	121
5.1.3. PTT Binası	123
5.1.4. Adliye Binası	125
5.1.5. Tekel Binası (İnhisarlar İdaresi)	126
5.1.6. Tiyatro Salonu (Kültür Salonu)	127
5.1.7. İl Özel İdaresi.....	131
5.1.8. Esnaf Kefalet Kooperatifi Binası	134
5.1.9. Halk Eğitim Merkezi.....	135
5.1.10. Çomar (Ilıca) Barajı	137
5.1.11. DSİ Şube Binası.....	138
5.1.12. Öğretmen Evi.....	138
5.1.13. Yol Su Elektrik (YSE) Müdürlüğü İdare Binası.....	138
5.2. Eğitim Yapıları	139
5.2.1. Gazipaşa İlkokulu	140
5.2.2. Cumhuriyet İlkokulu	140
5.2.3. Ortaokul	141
5.2.4. Bahçelievler İlkokulu.....	147
5.2.5. İmam Hatip Okulu	149
5.2.6. Kız Sanat Okulu	153
5.2.7. Öğretmen Okulu.....	156
5.2.8. Astsubay Ortaokulu	160
5.2.9. Albayrak İlkokulu	160
5.2.10. Hürriyet İlkokulu	162
5.2.11. Kale Okulu	163
5.2.12. Ticaret Lisesi	164
5.2.13. Zafer İlkokulu	165
5.2.14. Eti Ortaokulu	165
5.2.15. Erkek Sanat Enstitüsü	169
5.2.16. Milli Eğitim Koleji	172
5.3. Sağlık Yapıları	173
5.3.1. Doğum ve Çocuk Bakım Evi	173
5.3.2. Çorum Hastanesi.....	176
5.3.3. Verem Hastanesi ve Verem Dispanseri	183
5.3.4. İşçi Sigortaları Dispanseri.....	189
5.3.5. Ebe Okulu (Sağlık Okulu)	191

5.3.6. Kan Bankası Çorum Şubesi (Çorum Bölge Kan Merkezi).....	192
5.4. Sanayi Yapıları	194
5.4.1. Deri Fabrikası (Yapılmadı)	195
5.4.2. Çimento Fabrikası	196
5.4.3. Sanayi Çarşısı.....	200
5.4.4. Mezbaha, Soğuk Hava Deposu ve Buz Fabrikası	202
5.4.5. Şeker Fabrikası.....	204
5.4.6. Çorum Yem Sanayii Fabrikası.....	204
5.4.7. Küçük Sanayi Sitesi	205
5.5. Spor Yapıları.....	206
5.5.1. Kapalı Jimnastik Salonu	206
5.5.2. Stadyum	210
5.6. Ticari Yapılar ve Banka Binaları	214
5.6.1. Ziraat Bankası Binası	214
5.6.2. Halk Bankası	215
5.6.3. Emlâk ve Kredi Bankası	217
5.6.4. Ticaret ve Sanayi Odası	220
5.6.5. İş Hanı	222
5.6.6. İş Bankası.....	224
5.7. Diğer Kamusal Yapılar	226
5.7.1. Cezaevi.....	226
5.7.2. Gazino	228
5.7.3. Konak Otel	229
5.7.4. Pansiyon ve Aşevi.....	230
5.7.5. Müze Binası	232
5.7.6. Korunmaya Muhtaç Çocuklar Yurdu.....	234
5.7.7. Şehir Ormanı	236
5.7.8. Hal Binası.....	237
5.7.9. Otogar	237
5.7.10. Karakol	238
5.7.11. Yoksul Öğrenci Yurdu.....	239
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	240
KAYNAKLAR.....	247
KİŞİSEL YAYIN VE ESERLER.....	253
ÖZGEÇMİŞ.....	254

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.1.	Çorum'un Türkiye'deki konumu ve komşusu olan iller	6
Şekil 3.2.	Hitit döneminde Anadolu haritası	8
Şekil 3.3.	Boğazköy Hattuşaş planı	9
Şekil 3.4.	Cengiz Bektaş tarafından çizilen Boğazköy aşağı şehir planı.....	10
Şekil 3.5.	Aşağı şehirde bulunan Büyükkale'ye ait plan.....	10
Şekil 3.6.	1530 tarihli Çorum haritası	12
Şekil 3.7.	Çorum kentinin 1970'lere kadar olan süreçteki sınırlarını gösteren diagram	13
Şekil 3.8.	Yüzbaşı Ömer Bin Osman tarafından 1890'da çizilen haritanın Türkçeleşmiş hali	17
Şekil 3.9.	Cumhuriyet öncesinde kentte bulunan önemli yapıların işaretlendiği 1890 haritası	19
Şekil 3.10.	1960'larda Çorum Kalesi güney cephesi	20
Şekil 3.11.	Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde bulunan 1892 tarihli Çorum haritasında çizilmiş Çorum Kalesi'ne ait plan ve cephe çizimleri.....	22
Şekil 3.12.	Kalenin giriş kapısı.....	22
Şekil 3.13.	Kale içerisinden bir görünüş	22
Şekil 3.14.	1910 yılında Çorum Ulu Camii	23
Şekil 3.15.	XIX. yüzyılda Ulu Cami ve haziyesi	24
Şekil 3.16.	XIX. yüzyılda Ulu Cami plan ve cephesi.....	24
Şekil 3.17.	Günümüzde (2021) Ulu Cami ve şadırvanı.....	25
Şekil 3.18.	2021 yılında Ulu Cami	25
Şekil 3.19.	Paşa Hamamı'na ait, tarihi belirsiz bir fotoğraf	26
Şekil 3.20.	Gülabi Bey (Han) Camii	26
Şekil 3.21.	Han Camii	27
Şekil 3.22.	Abdulkadir Dünder tarafından 2002'de çizilen camiye ait plan	28
Şekil 3.23.	Yeni Hamam'ın genel görüntüsü	28
Şekil 3.24.	Hamamın 1955'de hazırlanan rölövesine ait plan.....	29
Şekil 3.25.	Hamamın 1955'de hazırlanan rölövesine ait kesitleri.....	30
Şekil 3.26.	Yapıya ait vaziyet planı.....	30
Şekil 3.27.	Yapıda 2015 yılında yapılan rölöve çalışmasına ait plan.....	31
Şekil 3.28.	Yapıda 2015 yılında yapılan rölöve çalışmasına ait kesitler.....	31
Şekil 3.29.	Yapıya ait eski eser fişi	32
Şekil 3.30.	1920'lerde Taş Han yapısı.....	33
Şekil 3.31.	Yapının 1966'daki durumunu gösteren Mahmut Akok tarafından çizilen planları.....	33
Şekil 3.32.	1966'da Taş Han yapısı.....	34
Şekil 3.33.	Osmanlı Arşivi'nde yer alan 1892 tarihli yüzbaşı haritası	35
Şekil 3.34.	Haritanın çizeni ve ölçeği.....	36
Şekil 3.35.	Kilisenin kitabesi.....	36
Şekil 3.36.	2015'te kilisenin giriş cephesi.....	37
Şekil 3.37.	Veli Paşa Hanı	37
Şekil 3.38.	İlk vakfiyeye göre Bahçevanoğlu Kahvehanesi'nin Ömer İskender Tuluk tarafından çizilen muhtemel plan şeması.....	38
Şekil 3.39.	Velipaşa Hanı ve Anadolu Oteli'nin Ömer İskender Tuluk	

	tarafından çizilen muhtemel özgün zemin kat planı.....	38
Şekil 3.40.	Hanın avlusunun terminal olarak kullanıldığı dönemde görünüşü	39
Şekil 3.41.	Tarihi belirsiz, Hıdırlık Camii'ne ait fotoğraf.....	40
Şekil 3.42.	XIX. yüzyılda Suheyb-i Rumi Cami ve türbesi plan ve cephe çizimi ile şadırvan ve zaviye planı	40
Şekil 3.43.	1920'li yıllar Hıdırlık Camii	41
Şekil 3.44.	Çorum Saat Kulesi ve kitabesi	42
Şekil 3.45.	Çorum kışlası.....	43
Şekil 3.46.	Çorum kışlası plan ve cephe çizimleri	43
Şekil 3.47.	Çorum eski Hükümet Konağı.....	44
Şekil 3.48.	Çorum eski Hükümet Konağı.....	44
Şekil 3.49.	Çorum Hükümet Konağı, askeri daire ve depo cephe çizimleri	45
Şekil 3.50.	Okulun Sağlık Okulu olduğu dönemde görünümü	45
Şekil 3.51.	Okulun Sıhhat Mektebi olarak kullanıldığı dönemde görünümü.....	46
Şekil 3.52.	Günümüzde (2021) Çorum Müzesi olarak kullanılan tarihi yapı	46
Şekil 3.53.	1950'lerde İstiklal Okulu	47
Şekil 3.54.	Hasan Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi olarak kullanılan tarihi bina.....	47
Şekil 3.55.	Tarihi belli olmayan İnkılap Okulu'na ait bir fotoğraf	48
Şekil 4.1.	Çorum'un eski bir görüntüsü.....	51
Şekil 4.2.	Şehirlerin Nisan 1939'da imar planı hususundaki durumlarını gösteren harita	53
Şekil 4.3.	Gustav Oelsner'ın Çorum için hazırladığı şehir planı.....	55
Şekil 4.4.	Çorum'un 1950'lerde kentin havadan görünümü	61
Şekil 4.5.	Günümüzde (2021) hükümet binası karşısı, İl Özel İdaresi, Halk Eğitim ve Tekel binasının bulunduğu yer	62
Şekil 4.6.	1967 yılı Çorum İl Yıllığında yer alan Çorum kenti nazım imar planı.....	65
Şekil 4.7.	1962'de onaylanan nazım imar planı	66
Şekil 4.8.	1965 yılında Osmancık Caddesi'nin Cumhuriyet İlkokulu'ndan kentin kuzeyine giden yönü.....	67
Şekil 4.9.	1960'larda Hürriyet Meydanı.....	69
Şekil 4.10.	1967 yılında Ankara Caddesi'nden bir görüntü	70
Şekil 4.11.	Çorum parkından bir görünüş	71
Şekil 4.12.	1940'larda heykelden kente bakış	72
Şekil 4.13.	Samsun yolu üzerindeki parkın 1938'de görünümü	72
Şekil 4.14.	Parkta bulunan Atatürk heykeli.....	73
Şekil 4.15.	Çorum'da yeni açılan bir cadde	74
Şekil 4.16.	Seyyah W. J. Hamilton'ın XIX. yüzyılda çizdiği, Osmanlı'nın ticaret yollarını gösteren haritada Çorum ve çevresi.....	75
Şekil 4.17.	1935 yılında yapılmış ve yapılmakta olan demiryolu hatları	76
Şekil 4.18.	Gazi Caddesi'nden belediye ve Saat Kulesi yönü.....	79
Şekil 4.19.	1938'de Yeni yol (Gazi Caddesi) tamiratı sürerken.....	80
Şekil 4.20.	Verem Hastanesine giden yolun günümüzdeki (2021) görünümü.....	81
Şekil 4.21.	Büyük Park'ın (Bugün Hıfzı Veldet Velidedeoğlu Parkı) 2021 yılında eski Çorum Lisesi (Bugün Atatürk Anadolu Lisesi) köşesinden görünümü. Parkın sağında kalan yol Devlet Hastanesi'ne, solunda kalan yol ise Çimento Fabrikası'na	

	ulaşmaktadır	82
Şekil 4.22.	1960'larda Ankara Caddesi	84
Şekil 4.23.	1939 yılında ülkedeki su tesisatlarının durumunu gösteren plan	86
Şekil 5.1.	1923-1968 yılları arasında inşa edilen yapıların, kentin 1950'lerde çekilen hava fotoğrafı üzerindeki dağılımı	111
Şekil 5.2.	1925 yılında hizmete giren Milli Kütüphane	113
Şekil 5.3.	Kütüphanenin binasına 1935'te yapılan ekin 1950'lerdeki durumu	113
Şekil 5.4.	Tarihi belirsiz bir fotoğrafta Milli Kütüphane ve çevresi	113
Şekil 5.5.	1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında Milli Kütüphane'nin yeri	114
Şekil 5.6.	Çorum Halkevi	114
Şekil 5.7.	Halkevinin 1937 yılında içeriden görünümü	115
Şekil 5.8.	Yapının günümüzdeki (2021) durumu	116
Şekil 5.9.	Bugün de Belediye binası olarak kullanılan yapının günümüzdeki durumu	116
Şekil 5.10.	1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri	117
Şekil 5.11.	Çorum İl Halk Kütüphanesi	118
Şekil 5.12.	Kütüphanenin tarihi bilinmeyen eski fotoğrafı	119
Şekil 5.13.	İl Halk Kütüphanesi'nin içeriden görünümü	119
Şekil 5.14.	Kütüphanenin günümüzdeki (2021) durumu	120
Şekil 5.15.	1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri	120
Şekil 5.16.	Günümüzde de (2021) aktif olarak kullanılan kütüphane binası	121
Şekil 5.17.	1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri	121
Şekil 5.18.	Çorum Hükümet Konağı	122
Şekil 5.19.	Günümüzde (2021) Vilayet Binası olarak hizmet veren yapı	123
Şekil 5.20.	1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri	123
Şekil 5.21.	1960'larda Hürriyet Meydanı, arkadaki beyaz bina PTT binası	124
Şekil 5.22.	Günümüzde Postane binası	124
Şekil 5.23.	1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri	125
Şekil 5.24.	Çorum Adliyesi	125
Şekil 5.25.	1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri	127
Şekil 5.26.	1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri	128
Şekil 5.27.	1960'ların sonlarında, yapımı tamamlandığında Kültür Salonu	130
Şekil 5.28.	Günümüzde (2021) Devlet Tiyatro Salonu	130
Şekil 5.29.	Günümüzde (2021) Devlet Tiyatro Salonu	131
Şekil 5.30.	1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri	132
Şekil 5.31.	Çorum İl Özel İdaresi	132
Şekil 5.32.	Tarihi belli olmayan, Özel İdare binasına ait fotoğraf	133
Şekil 5.33.	1990'larda Özel İdare	134
Şekil 5.34.	Kooperatif arsasının önceki ve sonraki halini betimleyen çizim	134
Şekil 5.35.	1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri	135
Şekil 5.36.	1966 yılında inşası devam eden Halk Eğitim Binası	136
Şekil 5.37.	Çorum Halk Eğitim binasının 1967 Çorum İl Yıllığındaki fotoğrafı	136
Şekil 5.38.	1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri	140
Şekil 5.39.	Gazipaşa İlkokulu	140
Şekil 5.40.	1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri	141
Şekil 5.41.	Cumhuriyet İlkokulu	141

Şekil 5.42.	1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri.....	141
Şekil 5.43.	1930'larda Ortaokul binası	142
Şekil 5.44.	Çorum ortaokulu inşaatı sürerken	143
Şekil 5.45.	Çorum Ortaokulu inşa halindeyken.....	143
Şekil 5.46.	1940'larda Çorum ortaokulunun tamamlanmış hali.....	143
Şekil 5.47.	Okulun 1960'larda durumu	146
Şekil 5.48.	Ortaokul olarak inşa edilen ve 1946'dan sonra Çorum Lisesi olarak anılan okulun günümüzdeki durumu	147
Şekil 5.49.	2021'de Çorum Atatürk Anadolu Lisesi olarak kullanılan eski Çorum Lisesi ve çevresi.....	147
Şekil 5.50.	1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri.....	148
Şekil 5.51.	Tarihi belli olmayan, Bahçelievler İlkokulu'na ait fotoğraf	149
Şekil 5.52.	İmam Hatip Okulu'nun kiraladığı Paşa'nın Konağı denilen konut binası	150
Şekil 5.53.	1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri.....	150
Şekil 5.54.	Yapıldığı yıllarda İmam Hatip Okulu	151
Şekil 5.55.	Çorum İmam Hatip Okulu'nun tarihsiz bir fotoğrafı	151
Şekil 5.56.	1965 yılından itibaren kullanılmaya başlayan ve öğretim binası olarak kullanılan İmam Hatip Okulu ek binası	152
Şekil 5.57.	Okul ve çevresinin günümüzdeki (2021) durumu.....	153
Şekil 5.58.	1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri.....	154
Şekil 5.59.	1960'da Kız Sanat Enstitüsü	155
Şekil 5.60.	Günümüzde (2021) Bahçelievler Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi olarak kullanılan yapı	156
Şekil 5.61.	Öğretmen okulunun kullanmış olduğu eski Kız Sanat Okulu binası	157
Şekil 5.62.	1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri.....	158
Şekil 5.63.	1960'larda inşası devam eden Öğretmen Okulu'nun bloklarından bir tanesi	159
Şekil 5.64.	Çorum öğretmen Okulu.....	159
Şekil 5.65.	Faaliyete geçtikten sonra Öğretmen Okulu	159
Şekil 5.66.	1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri.....	161
Şekil 5.67.	Albayrak İlkokulu eski binası	161
Şekil 5.68.	1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri.....	162
Şekil 5.69.	Hürriyet İlkokulu.....	163
Şekil 5.70.	1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri.....	163
Şekil 5.71.	1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri.....	164
Şekil 5.72.	Ticaret Lisesi'ne devredilen Erkek Sanat Enstitüsü.....	165
Şekil 5.73.	1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri.....	167
Şekil 5.74.	Eti Ortaokulu	167
Şekil 5.75.	Kat ilavesi yapıldıktan sonra Eti Ortaokulu	168
Şekil 5.76.	2021'de Eti Anadolu Lisesi.....	169
Şekil 5.77.	1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri.....	170
Şekil 5.78.	Yeni yapılan Erkek Sanat Enstitüsü	171
Şekil 5.79.	1969'da Erkek Sanat Enstitüsü	171
Şekil 5.80.	2021'de okulun durumunu gösteren maket.....	172
Şekil 5.81.	1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri.....	173
Şekil 5.82.	1934 yılında doğumevinin görünüşü.....	174

Şekil 5.83.	1938’de doğumevi.....	174
Şekil 5.84.	Doğumevi bahçesindeki kum havuzu	174
Şekil 5.85.	1950’li yıllarda doğumevi koridoru	175
Şekil 5.86.	Türkiye’nin ilk tıp dergisi olan Dirim Dergisi’nin 1939’da 2. Sayısında kapak resmi olarak Çorum Doğumevi.....	176
Şekil 5.87.	1950’lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında hastanenin yeri.....	176
Şekil 5.88.	Tarihi belirsiz, Çorum Hastanesi ve şehrin genel görünümü	177
Şekil 5.89.	1936’da Çorum hastanesi hariciye pavyonu	177
Şekil 5.90.	1938 yılında yapımı süren hastane pavyonu	178
Şekil 5.91.	1938 yılında yapımı süren hastane pavyonu	178
Şekil 5.92.	Çorum hastanesi	179
Şekil 5.93.	Yetersiz gelen poliklinik binası.....	181
Şekil 5.94.	Çorum Devlet Hastanesi’nin bir kısmı	182
Şekil 5.95.	Çorum Hastanesi	182
Şekil 5.96.	Hastanenin bulunduğu alanın günümüz (2021) hali	183
Şekil 5.97.	1950’lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında solda verem dispanseri, sağda verem hastanesinin yeri.....	183
Şekil 5.98.	1948 yılında yapımına başlanan Verem Hastanesi’nin inşaatı sürerken.....	185
Şekil 5.99.	1951 yılında Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Sadri Arın tarafından hazırlanan Verem Hastanesi çevre düzenleme ve peyzaj planı	186
Şekil 5.100.	Çorum Verem Savaş Dispanseri	186
Şekil 5.101.	Verem Savaş Dispanseri.....	187
Şekil 5.102.	Günümüzde Diş Hastanesi olarak kullanılan eski Verem Hastanesi	188
Şekil 5.103.	Bugün (2021) Diş Hastanesi olarak kullanılan eski Verem Hastanesi	188
Şekil 5.104.	1950’lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri.....	189
Şekil 5.105.	Sosyal Sigortalar Kurumu’nun yaptırdığı bina	190
Şekil 5.106.	Sosyal Sigortalar Kurumu’nun yaptırdığı binanın 1995 yılına ait fotoğrafı.....	190
Şekil 5.107.	1950’lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri.....	192
Şekil 5.108.	Çorum Sağlık Okulu.....	192
Şekil 5.109.	Çorum Bölge Kan Merkezi	193
Şekil 5.110.	Altınoluk Un Fabrikası.....	194
Şekil 5.111.	Çimento fabrikasının yaş sistem tesisleri, müdüriyet binası ve paketleme ünitesi.....	196
Şekil 5.112.	Çimento Fabrikası’na 1968’de ek olarak yapılan bina.....	199
Şekil 5.113.	Fabrikanın 2021 yılı Nisan ayında genel görünümü	199
Şekil 5.114.	Yıkımına başlanan Çorum Çimento Fabrikası	200
Şekil 5.115.	1950’lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında sanayi çarşısının yeri	200
Şekil 5.116.	Bakırcılar çarşısı.....	201
Şekil 5.117.	Modern mezbaha ve soğuk hava tesisleri.....	203
Şekil 5.118.	1973 Çorum İl Yıllığında yer alan yem fabrikası maket fotoğrafı.....	205
Şekil 5.119.	1950’lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında, solda işaretli yer eski, sağdaki sonradan inşa edilen spor salonu	206

Şekil 5.120.	1944 yılında temeli atılan Kapalı spor salonu	206
Şekil 5.121.	Günümüzde (2021) Adil Candemir Güreş Eğitim Merkezi olarak hizmet veren yapı	207
Şekil 5.122.	Samsun yolunda bulunan eski ve yeni kapalı spor salonu ve stadyum.....	208
Şekil 5.123.	Yapımı tamamlandığı 1967 yılında Kapalı Spor Salonu	209
Şekil 5.124.	Faaliyete girdikten sonra Spor Salonu	209
Şekil 5.125.	2021’de Atatürk Kapalı Spor Salonu	210
Şekil 5.126.	1950’lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında stadyumun yeri	210
Şekil 5.127.	Çorum Stadyumu kapalı tribünü	212
Şekil 5.128.	Samsun yolundan stadyum.....	213
Şekil 5.129.	Bugün Çorum Stadyumu	213
Şekil 5.130.	1950’lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri.....	214
Şekil 5.131.	Ziraat Bankası binası	214
Şekil 5.132.	Tadilat geçirdikten sonra çekildiği tahmin edilen bankaya ait fotoğraf.....	215
Şekil 5.133.	Bankanın günümüzdeki durumu	215
Şekil 5.134.	1950’lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri.....	216
Şekil 5.135.	Halk Bankası ön cephe çizimi.....	216
Şekil 5.136.	Halk Bankası Çorum Şubesi binası.....	217
Şekil 5.137.	Banka binasının günümüzdeki (2021) durumu	217
Şekil 5.138.	1950’lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri.....	218
Şekil 5.139.	Bankanın ön cephesini gösteren tarihi belirsiz bir fotoğraf	219
Şekil 5.140.	Bugün Halk Bankası tarafından kullanılan eski Emlâk ve Kredi Bankası	220
Şekil 5.141.	1950’lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri.....	220
Şekil 5.142.	Çorum Ticaret ve Sanayi Odası	221
Şekil 5.143.	Bugün ticarethane olarak kullanılan eski Ticaret ve Sanayi Odası binası	221
Şekil 5.144.	1950’lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri.....	222
Şekil 5.145.	1965’te İş hanı yapılacak eski İtfaiye Garajı yeri	223
Şekil 5.146.	Çorum iş hanı ve sinemasına ait 1966 yılına ait çizim.....	223
Şekil 5.147.	Yapımı tamamlandıktan sonra İş hanı.....	224
Şekil 5.148.	1950’lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında banka binasının yeri	224
Şekil 5.149.	En solda İş Bankası binası.....	225
Şekil 5.150.	İş Bankası Çorum Şubesi binası.....	225
Şekil 5.151.	Günümüzde İş Bankası binası	226
Şekil 5.152.	1950’lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında cezaevinin yeri.....	226
Şekil 5.153.	Yıkımından önce Çorum cezaevi	227
Şekil 5.154.	Eski cezaevi alanının günümüzdeki düzenlemesi	227
Şekil 5.155.	1950’lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında gazinonun yeri	228
Şekil 5.156.	Çevre düzenlemesi yapılmadan önce Park gazinosu.....	228
Şekil 5.157.	1941 yılında gazino binası.....	229
Şekil 5.158.	1950’lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında otelin yeri.....	229
Şekil 5.159.	En sağda Konak Oteli.....	230
Şekil 5.160.	Günümüzde yalnızca alt katı kullanılan otel binası	230
Şekil 5.161.	1950’lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri.....	231

Şekil 5.162. Vakıflar yurdu ve aşevine ait tarihsiz bir fotoğraf	231
Şekil 5.163. 1950’lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri.....	233
Şekil 5.164. İnşası tamamlanmak üzere olan Çorum Müzesi	233
Şekil 5.165. Faaliyete girdikten sonra müze binası.....	234
Şekil 5.166. 1950’lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında yurt binasının yeri	235
Şekil 5.167. Korunmaya muhtaç çocuklar yurdu	235

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

DSİ	: Devlet Su İşleri
PTT	: Posta Telefon Telgraf
TÖS	: Türkiye Öğretmenler Sendikası
YSE	: Yol Su Elektrik

CUMHURİYET SONRASINDA ÇORUM KENT MERKEZİNDE MİMARİ VE KENTSEL GELİŞİM (1923-1968)

ÖZET

Cumhuriyet ilan edildiğinde kent olmaktan uzak, imkânları oldukça kısıtlı bir Anadolu şehri olan Çorum'un, kent için hazırlanan ilk uygulama imar planının onaylandığı, 1968'e kadar geçirdiği süreç içerisinde, kentteki inşaa faaliyetleri ve kentin gelişimi mimari açıdan incelenmiştir.

Çalışmada öncelikle çok sayıda medeniyete ev sahipliği yapan Çorum'un tarihinden ve mimarlık tarihinden bahsedilerek, Cumhuriyete kadar olan süreçte kentte inşa edilen önemli yapılara dair bilgi verilmiştir. Daha sonra, Cumhuriyet'in ilan edildiği tarihlerde, kentin durumu ortaya konularak, ihtiyaçları listelenmiş, kent için imar planı hazırlama süreçleri, bu süreçleri etkileyen nedenler, süreçte yaşanan aksaklıklar, alınan kararlar ve yapılan uygulamalar aktarılmıştır. Ayrıca 1923-1968 yılları arasında gerçekleştirilen ve kentin gelişimini etkileyen çeşitli inşaat faaliyetleri, yol yapımları ve alt yapıya dair çalışmalardan bahsedilmiştir. Kentin gündelik hayatını etkileyen, gazetelere konu olan problemlere, belediye çalışmalarında yaşanan aksaklıklara değinilerek halkın beklentileri yansıtılmaya çalışılmıştır.

Son bölümde çalışmanın kapsadığı tarih aralığında, kentte inşa edilen veya edilmesi planlanan kamuya açık binalar, tasnif edilerek listelenmiş ve yapıların inşaat süreçleri, bütçe kaynakları, karşılaşılan sıkıntılar, üretilen çözümler, yapıların mimari özellikleri ve günümüzdeki durumları aktarılmıştır. Bu yapılar kente ait hava fotoğrafı üzerine yerleştirilmiş ve sonuç kısmında, kentin büyüme yönleri ve hangi alanda, nerelerde gelişme gösterdiği bu yapılar üzerinden tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Altyapı, Çorum, İmar Planı, Kamusal Yapı.

ARCHITECTURAL AND URBAN DEVELOPMENT IN CORUM CITY CENTER AFTER THE REPUBLIC (1923-1968)

ABSTRACT

The construction activities in the city and the development of the city were examined from an architectural point of view during the process that Çorum, which was far from being a city and an Anatolian city with very limited opportunities when the Republic was declared, went through until 1968, when the first implementation development plan prepared for the city was approved.

The construction activities in the city and the development of the city were examined in terms of architecture. In the study, first of all, the history of Çorum, which has hosted many civilizations, and the history of architecture are mentioned, information was given about the important structures built in the city in the period until the Republic. Afterwards, the situation of the city at the time of the declaration of the Republic, the needs of the city are listed, the processes of preparing the zoning plan for the city, the reasons affecting these processes, the disruptions experienced in the process, the decisions taken and the practices are explained. In addition, various construction activities, road constructions and infrastructure works carried out between 1923-1968 and affecting the development of the city are mentioned. It has been tried to reflect the expectations of the people by mentioning the problems that affect the daily life of the city, the problems that are the subject of the newspapers, and the disruptions in the municipal works.

In the last section, the public buildings that were built or planned to be built in the city within the date range covered by the study are listed and the construction processes of the buildings, budget resources, problems encountered, solutions produced, architectural features of the buildings and their status are presented. These structures were placed on the aerial photograph of the city and in the conclusion part, the growth aspects of the city and in which area and where it developed were discussed over these structures.

Keywords: Infrastructure, Çorum, Development Plan, Public Structure.

1.GİRİŞ

Çorum, geçmişte çok önemli medeniyetlere ev sahipliği yapmış ve zengin tarihe sahip, bir Anadolu şehridir. Köklü tarihine rağmen kenti, mimari gelişim anlamında ele alan bir tez çalışması literatürde bulunmamaktadır. Kentle ilgili mimarlık alanında hazırlanan tezler ağırlıklı olarak koruma ve restorasyon çalışmalarından oluşmaktadır. Bu çalışma ile Çorum'un Cumhuriyet sonrasında, kentin bugünkü şeklini almasında etkili olan mimari faaliyetlerini ortaya koymak, bir yapı envanteri oluşturarak literatüre katkı sağlamak ve bu konudaki açık, giderilmek istenmiştir.

Tezde Cumhuriyet'in ilan edildiği 1923 yılında, henüz il statüsünde dahi olmayan Çorum'un kent merkezinin, 1968 yılına kadar olan süreçte geçirdiği değişim ve gelişim mimari açıdan incelenmiştir. Tezin incelendiği sürecin 1968 ile sınırlanma nedeni, o yıl kent için ilk kez uygulama imar planı düzeyinde hazırlanan bir planın onaylanmış olmasıdır. O tarihten önce Çorum için birçok kez imar planı hazırlansa da uygulama düzeyine getirilememiştir.

Çalışmada öncelikle, geçmişte çok önemli medeniyetlere ev sahipliği yapmış olan Çorum'un, tarihi genel olarak anlatılmış, Cumhuriyet'in ilanına kadar olan süreç, mimari ve kentsel anlamda incelenerek kentte Cumhuriyet öncesinde inşa edilen önemli yapılar hakkında bilgi verilmiştir. Cumhuriyet'in ilanından sonra, kentin genel durumu ifade edilerek, ilki 1933 senesine rastlayan, genellikle yönetimin el değiştirmesiyle değişen ve uygulama ölçeğinde hazırlanamayan imar planlarının hazırlık süreçlerinden bahsedilmiştir. Yıllarca netleştirilemeyen plan meselesiyle birlikte kentin gelişimi de aktarılmıştır. Cumhuriyet'in ilk on yılı, yol yapımları, su ve elektrik sorunlarının çözümüyle geçmiş, imar faaliyetlerinin büyük çoğunluğunu bu çalışmalar oluşturmuştur. 1940'ların ilk yarısı II. Dünya Savaşı gölgesinde, maddi zorluklarla uğraşmış ve yapı inşası açısından oldukça durağandır. 1945 sonrası hareketlenen inşaat faaliyetlerinin 1950 itibarıyla hız kazandığı görülmektedir. O tarihlere kadar yürürlükte bulunan imar planlarının yetersizliği fazla önem arz etmemişken, yapılaşmanın hızlanmasıyla çarpık kentleşme ve kaçak yapılaşma gibi problemlerin oluşması üzerine 1958 yılında kentin ihtiyaçlarına cevap verebilecek yeni bir plana ihtiyaç duyulmuştur. 1962'de nazım imar planı, 1968'de uygulama imar planları onaylanarak yürürlüğe girmiştir.

Bu süreç içinde yapılan yapıların yerini, plandan ziyade, büyük oranda arsaların fiyatı, kamulaştırma bedelleri belirlemiştir. Bu yüzden mevcuttaki planlar sürekli değiştirilmiş ve amacından sapmıştır. İnşaat süreçlerinde ise bütçe, teknik eleman ve yüklenici sorunları nedeniyle süreçler beklenenden uzun sürmüştür.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Çalışmanın Amacı Kapsamı

Çalışmada, Çorum kentinin 1923-1968 yılları arasında, mimari açıdan geçirdiği gelişimin ortaya konulması hedeflenmiştir. Tezin tarih aralığını Cumhuriyetin ilan edildiği 1923 ve kente ait uygulama imar planının ilk onaylandığı tarih olan 1968 yılı belirlemiştir.

Literatür taraması sonucunda, Çorum’la ilgili pek çok alanda ve türde çalışmaların olduğu görülmüştür. Kentin mimari ve kentsel gelişim sürecini anlamaya yönelik olarak daha çok mimarlık, şehir bölge planlama, sanat tarihi ve tarih alanlarında hazırlanan kaynaklar üzerinde durulmuştur. Çorum’u konu alan tezler içerisinde, mimarlık alanında hazırlanan 8 adet tezin yedisinin konusunu koruma ve restorasyon önerileri oluşturmaktadır. Bir çalışmada ise, mekânsal deneyimlerin, kentler üzerinden karşılaştırmalı incelemesi yapılmıştır. Şehir Bölge Planlama alanında Çorum için hazırlanan 4 adet tezin 2 tanesinin konusu kentleşme ve planlamayla ilgilidir. Sanat tarihi alanında bazı tezler Çorum kentinin belirli bir yapı türünü ya da belirli bir bölgesini ele almıştır. Tarih alanında hazırlanan 37 tezin yaklaşık 10 tanesinde, kentin tarihi, sosyolojik yapısı ve nüfus özelliklerine değinilmiştir.

Çorum’la ilgili kitaplara bakıldığında, Çorum Belediyesi’nin yayımladığı, V. Hitit Festival Komitesi tarafından hazırlanan, “Çorum Tarihi” kitabında Çorum, 1980 yılına kadar beş bölümde incelenmiştir. Kitapta her bölümde kentin durumu ve geçirdiği gelişimler aktarılmıştır. İlhan Tekeli’nin “Anadolu’da Yerleşme Sistemi ve Yerleşme Tarihleri” kitabında Çorum’un özelliklerine, kentleşme ve planlamasına değinilmiştir. İhsan Sabuncuoğlu’ya ait “Çorum Tarihine Ait Derlemelerim I-II-III & Maarif Hayatımız” adlı kitaplarda yazarın anılarına ve kentle alakalı tuttuğu notlara yer verilmiştir.

2012 yılında gerçekleşen, “Cumhuriyet’ten Günümüze Şehir ve Şehircilik Sempozyumu’nda” sunulan Çorum’la alakalı bildirilerde, çalışmanın sınırlandığı tarih aralığında kentle ilgili önemli bilgiler verilmiştir.

Kentin önemli Osmanlı ve Selçuklu yapıları Ömer İskender Tuluk tarafından kaleme alınmıştır. Fakat 1923-1968 yılları arasını konu edinen, kentin gelişimine dair çalışmalar

olmasına karşın, kentin gelişimiyle beraber, inşa edilen kamuya açık binaları konu alan, kentin günlük yaşantısına değinen herhangi bir kaynak bulunmamaktadır.

Çalışmada, tespit edilen bu eksikliği gidermek üzere bir alan açmak hedeflenmiştir. Ülkenin diğer şehirlerinde yürütülen mimarlık faaliyetleriyle karşılaştırma yapmadan sadece Çorum için yerel bir çalışma yapılmıştır. Tezin temelini oluşturan gazete taramasıyla, kentin vaziyeti, ihtiyaçları belirlenmek istenmiştir. Kentte, Cumhuriyet'in ilanından sonra inşa edilen kamusal yapıların tarihçeleri, kullanım amaçları, değişen işlevleri belirlenmek ve yapı tarihine ilişkin bir çalışma oluşturulmak hedeflenmiştir.

2.2. Çalışmanın Yöntemi

Tez kapsamında Çorum'un 1923-1968 tarihleri arasında gösterdiği mimarlık faaliyetleri ve gelişimi aktarmak hedeflenmiştir. Bu bağlamda önce Çorum'un tarihçesinden ve hangi medeniyetlere ev sahipliği yaptığından bahsedilmiştir. Daha sonra kent merkezinin, Cumhuriyet'in ilanına kadar olan süreçte nüfus yoğunluğu esas alınarak büyüme ve gelişmesi değerlendirilmiş, demografik yapısı incelenmiştir. Verilen tarih aralığında inşa edilen yapılar anlatılmıştır. 3. Bölümde ise, Cumhuriyet'in ilanından sonra kentin içinde bulunduğu duruma da değinilerek kentleşme çalışmaları anlatılmıştır. Bu kapsamda kent için imar planı yapılması çalışmaları, alt yapıya dair çalışmalar ve gündelik yaşantıda karşılaşılan problemlere değinilmiştir. Bu süreçte inşa edilen yapılar kamu, eğitim, sağlık sanayi, spor ve ticari binalar ve diğer yapılar olarak tasnif edilerek, yapıların tek tek inşaat süreçleri, mimari özellikleri ve günümüzdeki durumları açıklanmıştır. Bu yapılar kent haritası üzerine yerleştirilerek, kentin büyüme yönleri tartışılmıştır.

Çalışmada öncelikle zengin bir tarihe sahip olan ve pek çok medeniyete ev sahipliği yapan Çorum'un tarihini aktarmak üzere ilgili tezler, kitaplar, dergiler, makaleler ve bildiriler taranıp incelenmiştir. Belli başlıklar altında, yapım tarihine göre sıralanmış olan yapılarla alakalı bilgilerin temel kaynağını Çorum'un yerel gazeteleri oluşturmaktadır. Gazete taramasıyla, kentin sorunlarına dair bilgilere, hazırlanan imar planı kararlarına, inşa edilen yapıların özelliklerine, inşaat süreçlerine ve bu süreçte yaşanan sıkıntılara ulaşmak hedeflenmiştir. İncelenen gazeteler: Çorum, Halkın Sesi Gazetesi, Hür Yol, Yeni Adım, Yeni Çorum ve Yeni Gün gazeteleridir. Ayrıca söz konusu tarih aralığında çıkan

Cumhuriyet Gazetesi sayıları ve Vatan Gazetesi'nin Çorum'u konu alan, 1952 tarihli "Memleket Eki" de incelenmiştir. Çorum Gazetesinin 1934-1955 yılları arasında çıkan sayıları İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde, 1922-1933 ve 1955-1963 yılları arasında çıkan sayıları ise Çorum Belediyesi Kent Arşivi'nde taranmıştır. Halkın Sesi Gazetesi (1961), Hür Yol (1956-1961), Yeni Adım (1958-1965), Yeni Çorum (1951-1954 ve 1962-1965), Yeni Gün (1965-1968) gazeteleri ve Vatan Gazetesi Memleket Eki ise Çorum Hasan Paşa Kütüphanesi'nde incelenmiştir. Cumhuriyet Gazetesi'ne gazetenin sanal arşivinden erişilmiştir. Kentle ve yapıların inşaat süreçleriyle alakalı pek çok bilgi bu yöntemle elde edilmiştir. Yine tez konusunun tarih aralığını kapsayan tezler, ilgili kitaplar, dergiler, makaleler, yayımlanmış bildiriler ve Çorum il yıllıkları ile elde edilen bilgiler desteklenmiştir. Mimarlık Dergisi ve Arkitekt Dergisi'nin ilgili sayıları dijital olarak incelenmiştir. Belediyeler Dergisi'nin ilgili sayıları İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde taranmıştır. İslam Araştırmaları Merkezi'nde (İSAM) bazı makalelere erişilmiştir. Salt Arşiv de dijital olarak taranmış, bazı önemli bilgi ve fotoğraflara erişilmiştir. Çorum Belediyesi arşivlerinden ve Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi ile Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi'nden de büyük ölçüde yararlanılmıştır.

Elde edilen tüm bu bilgiler ışığında, Çorum kentinin sahip olduğu imkânlarla, yıllar içerisinde geçirdiği mimari ve kentsel değişim ve dönüşüm sorgulanmış; bu süreçte kent yaşamına dair sıkıntıların neler olduğu belirlenmiştir. İmar planı hazırlık süreçleri araştırılmış, planlarda alınan kararlarının ne ölçüde uygulandığı değerlendirilmiş; kentin hangi noktasında ne tür yapılaşmaların yoğunlaştığı ve hangi yönde büyüme gösterdiği tespit edilmeye çalışılmıştır.

3. CUMHURİYET DÖNEMİNE KADAR ÇORUM KENTİNİN TARİHİNE GENEL BAKIŞ

3.1. Çorum Kentinin Kısa Tarihçesi

Çorum Türkiye'nin orta Karadeniz ve İç Anadolu bölgelerinin tam kesiştiği konumda yer alan bir Anadolu kentidir. Şekil 3.1.'de görüldüğü üzere, doğuda Amasya, batıda Çankırı, güneyde Sinop, kuzeyde Yozgat, kuzey doğuda Samsun, kuzeybatıda Kastamonu ve güney batıda Kırıkkale illeri ile çevrelenmiştir.

Şekil 3.1. Çorum'un Türkiye'deki konumu ve komşusu olan iller

Çorum bulunduğu konum itibariyle asırlar boyunca önemli bir yerleşim merkezi olmuştur. Bu sebeple zengin bir tarihe sahiptir. Özellikle Anadolu tarihinde önemli bir yeri olan Hititlerin başkentinin Çorum'da olması kentin tarihsel değerini artırmaktadır (Aközer ve diğ., 1982).

M.Ö. III. yüzyılda Avrupa'dan Anadolu'ya geçen Galat toplulukları, batıda Bitinya'nın doğu kesimleri, doğuda Kapadokya'nın batı kesimleri arasında kalan geniş bir alan teşkil eden Çorum-Sivas-Yozgat arasına yerleşmişlerdir. Bu topluluklardan olan Trokmu Oymağı, Kavimler Göçü sırasında çöken Hitit İmparatorluğu başkenti olan, Boğazköy bölgesine gelmiştir. Trokmu sözcüğünün zamanla Tromku'ya, sonra da Çorumlu'ya dönüştüğü öne sürülmüştür (Aközer ve diğ., 1982). Çorumlu da zaman içerisinde Çorum halini almıştır. Amasya tarihini yazan Hüseyin Efendi'nin verdiği bilgiye göre Çorum adı, eski Türkçede memnunluk anlamına gelen çarum kelimesinden oluşmuştur (Yalçın, 1969).

M.Ö. 90-80 yılları arasında Pontus Krallığına bağlı olarak Kapadokya valiliği yapan Gordios'un yönetimi sırasında Gordiana bölgesi, Gordios'tan sonra da uzun süre bu adı taşımıştır. Zaman içerisinde Gordiana Gordum biçimini almış, daha sonra da Çorum'a dönüşmüştür (Korkmaz, 2003).

Bizans Dönemi'nde kente Nikonya ya da Yankoniye denmektedir (Aközer ve diğ., 1982). Türk egemenliğine girmeden önce, Nikonya olan Çorum, Oğuz Türkmenlerinden Alanyutlu Aşireti'nin Çorumlu oymağı lideri İlyas Bey tarafından fethedilmiştir. Bu yüzden Nikonya'ya fetihten itibaren Çorumlu denilmiştir (Torun, 2020). Zamanla içerisinde sonundaki ek kullanılmayarak şehre Çorum denilmiştir.

Danışmendname'ye göre, Melik Ahmet Danışmend çetin savaşımlardan sonra Bizans'ın elinden Çorum bölgesini alınca halk, sözde Müslüman olup, yalandan bağlılık göstermiştir. Sonrasında kentte meydana gelen şiddetli bir depremde kale ve şehir tamamen harabeye dönmüştür. Bu depremin, Bizanslıların riyakârlığının cezası olarak meydana geldiğine inanılmış ve Bizanslılara suçlu anlamına gelen Cürümlü adı verilmiş, zamanla bu isim Çorumlu olmuştur (Bakırer, 2015).

Evliya Çelebi'ye göre de Çorum ismi, Çorlu ve Çevri-Rum'dan üretilmiştir (Bakırer, 2015).

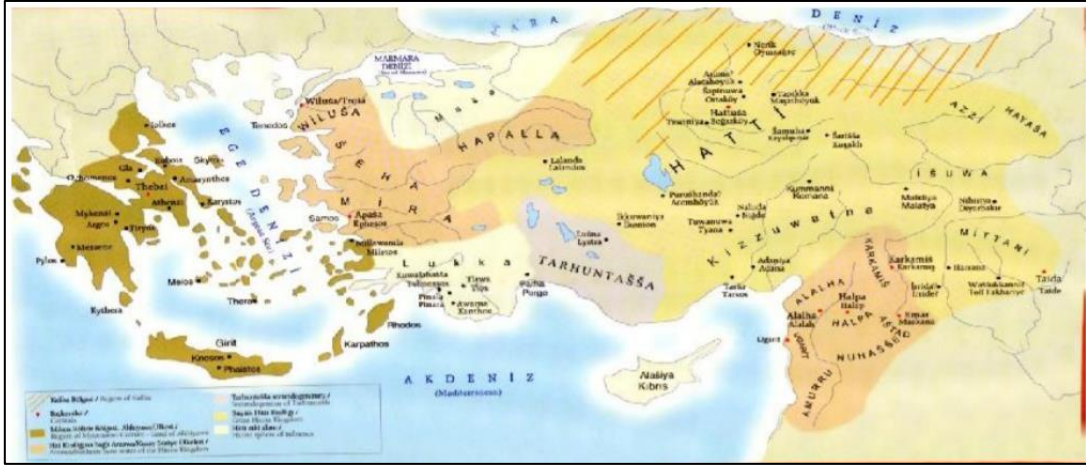
Nişanyan sözlükte Çorum için, eldeki nüshaları XV. yüzyıl ve sonrasında yazılmış olan, XII. yüzyıla ait Danışmend Gazi destanında Yankoniya isimli kalenin Çorum şehri olduğunun ileri sürüldüğü fakat bir kesinlik barındırmadığı; Çorum'un, XIV. yüzyılda bölgede bulunan bir Türk topluluğunun adı olduğu ve Acıpayam ile Banaz'da bu isimde köyler bulunduğu söylenmektedir. Fakat sözcüğün kökeni ve anlamının çözülemediği, varsayımların Çorum adını anlamlandırmak amaçlı çaresizlik ürünü olduğu değerlendirmesi yapılmıştır (URL-1).

Pek çok farklı medeniyete ev sahipliği yapmış olan bir bölgede yer alan Çorum'un geçmişinin yapılan araştırmalar sonucunda, tarihi ve kültürel açıdan günümüzden binlerce yıl öncesine kadar uzandığı bilinmektedir.

Tarih öncesi çağlardan yontma taş ve cilalı taş devrine ait eserlere rastlanmış olsa da bölgede gerçek anlamda yerleşmeler Kalkolitik çağda başlamıştır. Dört aşama geçiren bu

dönem yaklaşık olarak M.Ö. 4000-3000 yıllarını kapsamaktadır. Çorum'daki ilk yerleşmeler 4. Evreye denk gelmektedir. Yapılan kazılarda bakırdan yapılan malzemelere rastlanmıştır. Bu eserler Alacahöyük, Büyük Güllücek, Boğazköy, Eskiypar, Kayapınar ve Kuşsaray'da bulunmaktadır. Yerleşimler bu dönemden itibaren devamlılık göstermiştir. Bu yerleşimlerin en önemlisi ise Alaca'nın Büyükgüllücek köyünde yapılan kazılarda ortaya çıkmıştır. Kazılarda bulunan kap kakakların Karanova (Bulgaristan) ve Karadeniz'in Kızılırmak deltasında bulunan İkiztepe'de bulunan kalkolitik çağ kap kakaklarıyla benzerliği, Balkanlar ile İç Anadolu ve Karadeniz arasındaki ticari faaliyetlerin o döneme kadar uzandığını göstermektedir.

Tunç çağı Çorum tarihinde önemli rol oynamaktadır. Bu dönemde yaşayan kavimler Anadolu'da şehir devletleri kurmuşlardır. İç Anadolu'da bu şehirlerin en zengini ve önemlisi Çorum Bölgesinde yer alan Alacahöyük olmuştur. Kavimlerden ise en önemli olanı bu bölgede hüküm sürmüş olan Hattiler'dir (Şekil 3.2.). Hattiler Anadolu' da ismi bilinen en eski yerli kavimdir (Uluç, 2015).

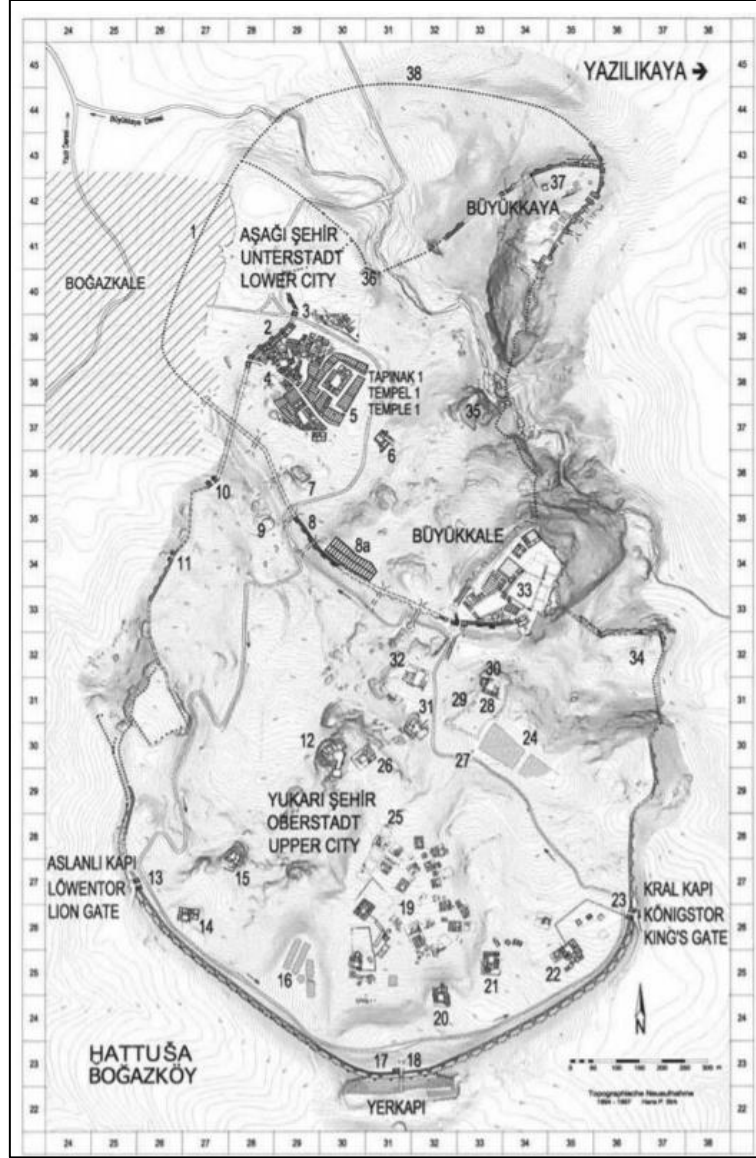

Şekil 3.2. Hitit döneminde Anadolu haritası (Atila, 2015)

M.Ö. 3000'nin sonunda, Asurlular tarafından Anadolu'da ticaretin devamlılığı için kurulan, Pazar Şehri denen "Karum"lardan biri de Boğazköy'de (Boğazkale) kurulmuştur (Uluç, 2015). Bu bilgiler, Asur Ticaret Kolonileri döneminden kalma, yazılı ve arkeolojik belgeler aracılığıyla ortaya çıkarılmıştır (Atila, 2015).

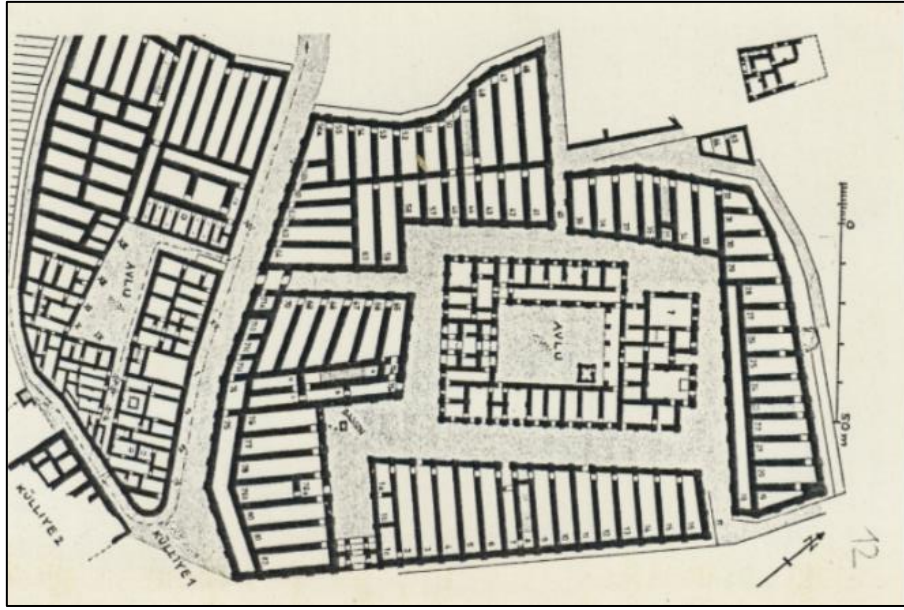
"Hattuş-Karum" adını alan ve Çorum bölgesinde kalan ve bu şehir, dönemin ticaret merkezlerinden biri olmuştur. Bu ticaret ilişkileri Anadolu'yu kültürel, ekonomik ve politik yönden etkilemiştir. Bu etkileniş sonucunda Anadolu'da, Mezopotamya'da

benimsenen merkezi devlet fikri gelişmiş ve iç mücadeleler başlamıştır. M.Ö. 3000 yıllarının sonunda Hititler küçük gruplar halinde Kafkaslar üzerinden Anadolu'ya girmişler ve yerli halk Hatti nüfusu ile karışmışlardır. Asurlular Anadolu'dan çıkınca devlet idaresini Hititler ele geçirmiştir ve Hattilerle kaynaşır başkenti Boğazkale-Hattuşa olan Hitit Devleti'ni kurmuşlardır (Uluç, 2015).

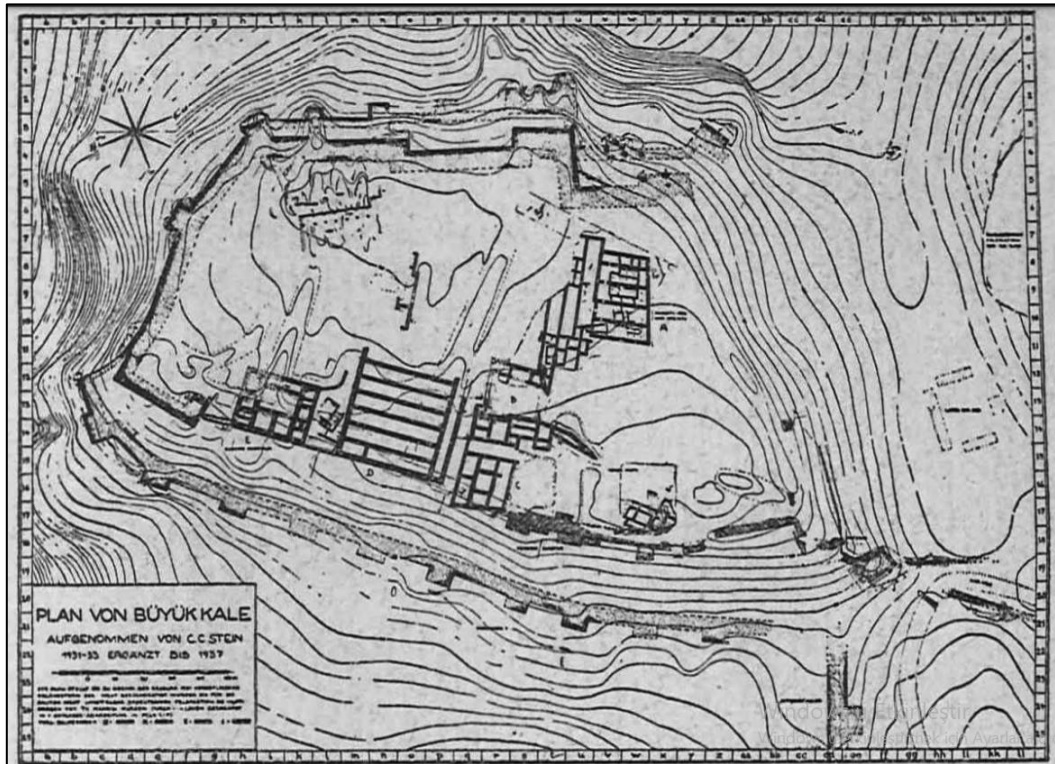
Şekil 3.3. Boğazköy Hattuşaş planı (Atila, 2015)

Bölgeden geçmekte olan Kızılarkayası dere yatağının ikiye ayırdığı Boğazköy kentinin (Şekil 3.3.), kuzeyde kalan kısmına aşağı şehir ve güneyde yer alan kısmına ise yukarı şehir denilmiştir (Atila, 2015). Aşağı şehrin planı Şekil 3.4.'te gösterilmiştir. Burada yer alan kaleye ait plan ise Şekil 3.5'te sunulmuştur.

Şekil 3.4. Cengiz Bektaş tarafından çizilen Boğazköy aşağı şehir planı (URL-2)

Hititlerden sonra hüküm süren Friglerin ise Çorum bölgesindeki yerleşme merkezleri, Boğazköy, Alacahöyük ve Eskiypar, Demirci höyük, Kalehisar ve Kalınkaya olmuştur. Kimmer akınları sonucunda Frig kentlerinde büyük yıkım meydana gelmiştir (Uluç, 2015).

Şekil 3.5. Aşağı şehirde bulunan Büyükkale'ye ait plan (Naumann, 1941)

Çorum bölgesi İran’da bir devlet kuran Med’lerin, daha sonra da Pers’lerin hâkimiyetinde kalmıştır. M.Ö. 276’da Galatlar, Çorum ve çevresinde Hitit ve Frig’lerden sonra en çok iz bırakan devlettir. Galatlar’ın üç önemli şehirlerinden biri ve aynı zamanda Galatlar’ın başkenti olan Tavium (Nefes Köy) günümüzde Çorum topraklarında yer almaktadır (Uluç, 2015).

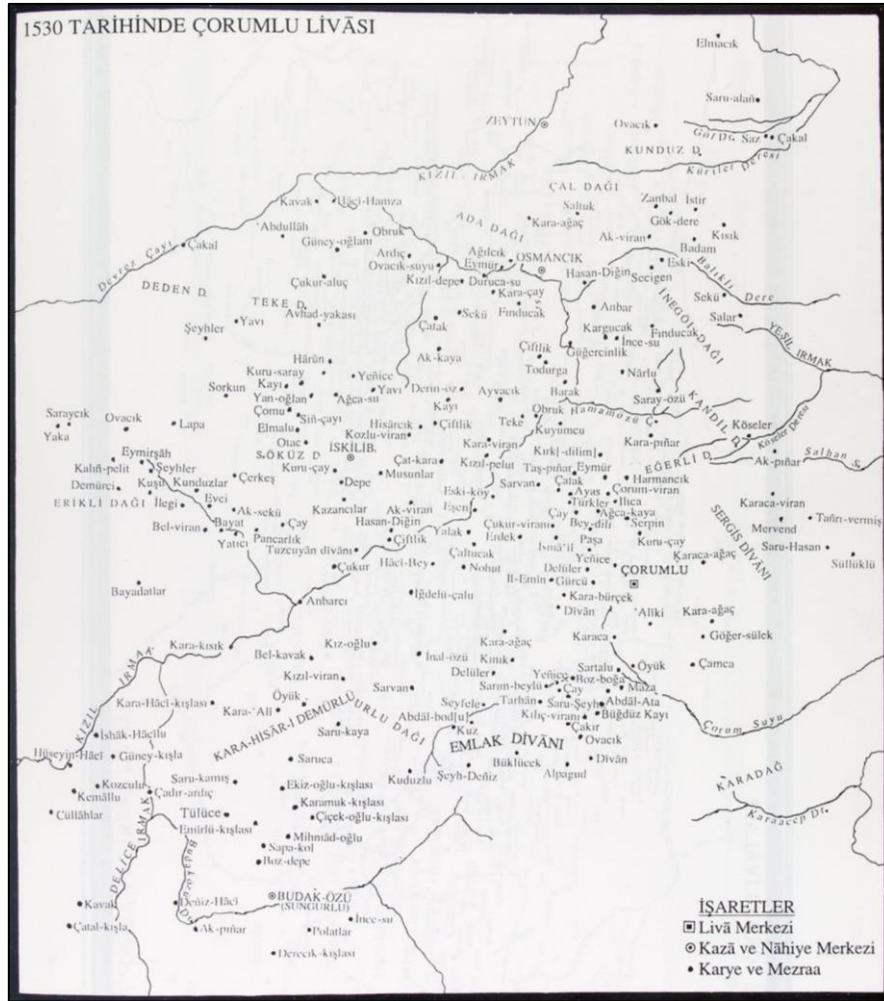
Roma İmparatoru Julius Cesar zamanında bölge, Romalıların eline geçmiş ve M.S. 395’te Roma İmparatorluğu’nun ikiye ayrılmasından sonra Çorum ve civarı Bizans İmparatorluğu’nun yönetimine geçmiştir (Şahin, 2000).

Malazgirt Savaşı’ndan sonra 1071’de Anadolu’nun kapıları Türklere açılınca, Çorum, Melik Danişmend Ahmet Gazi tarafından Bizans’tan alınarak Türk ve Müslümanların himayesine girmiştir (Sabuncuoğlu, 2010).

Danişmend Beyliği, Anadolu Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan tarafından yıkılarak toprakları Anadolu Selçuklu Devleti’ne katılınca, Çorum Anadolu Selçuklu Devleti’nin yönetimine geçmiştir. Bu dönemde kentin çevre iller olan Amasya, Tokat, Sivas kadar gelişim gösteremediği bazı çalışmalarda değerlendirilmiştir. Çorum’un, Anadolu’dan Samsun ve Sinop limanlarına ulaşan kervan yollarının ortasında olup, güzergâh dışı kalması kentin gelişimini engelleyen önemli bir unsur olmuştur (Bakırer, 2015).

Osmanlı himayesine girmeden önce Çorum ve çevresi, XIV. yüzyılın sonlarında Kadı Burhaneddin’in elinde bulunmaktadır. Yıldırım Beyazıt’ın Osmancığ fethinden sonra Kadı Burhaneddin ile aralarında yapılan Çorumlu Savaşı (1393) sonrasında bu bölge, Osmanlı hâkimiyetine geçmiştir (Çanlı, 2013).

XVI. yüzyılın sonlarından itibaren Rum Vilayeti ’ne bağlı sancakların kesinleşmesiyle Çorum’un sancak konumunda olduğu anlaşılmaktadır. Bu tarihlerden önce sancak olup olmadığı hakkında kesin bir bilgi yoktur (Çanlı, 2013). Rum vilayeti, Osmanlı Devleti’nde XV. yüzyıl başlarında Amasya-Tokat-Sivas yöresinde kurulan bir eyaletken, XV. yüzyılın sonunda Canik, Çorum ve Karahisarışarkî yöreleri de vilayete dâhil olmuştur (Açıkel, 2008). 1530 tarihli olduğu söylenen Şekil 3.6.’da verilen haritada Çorum’un sancak olarak gösterilmiştir.

Şekil 3.6. 1530 tarihli Çorum haritası (URL-3)

Çorum, Rum Vilayetindeki konumunu 1867'e kadar korumuştur. Bu tarihte çıkarılan Vilayetler Nizamnamesi gereğince, Ankara vilayeti, Yozgat sancağına bağlı olarak, kaza konumuna getirilmiştir (Çanlı, 2013).

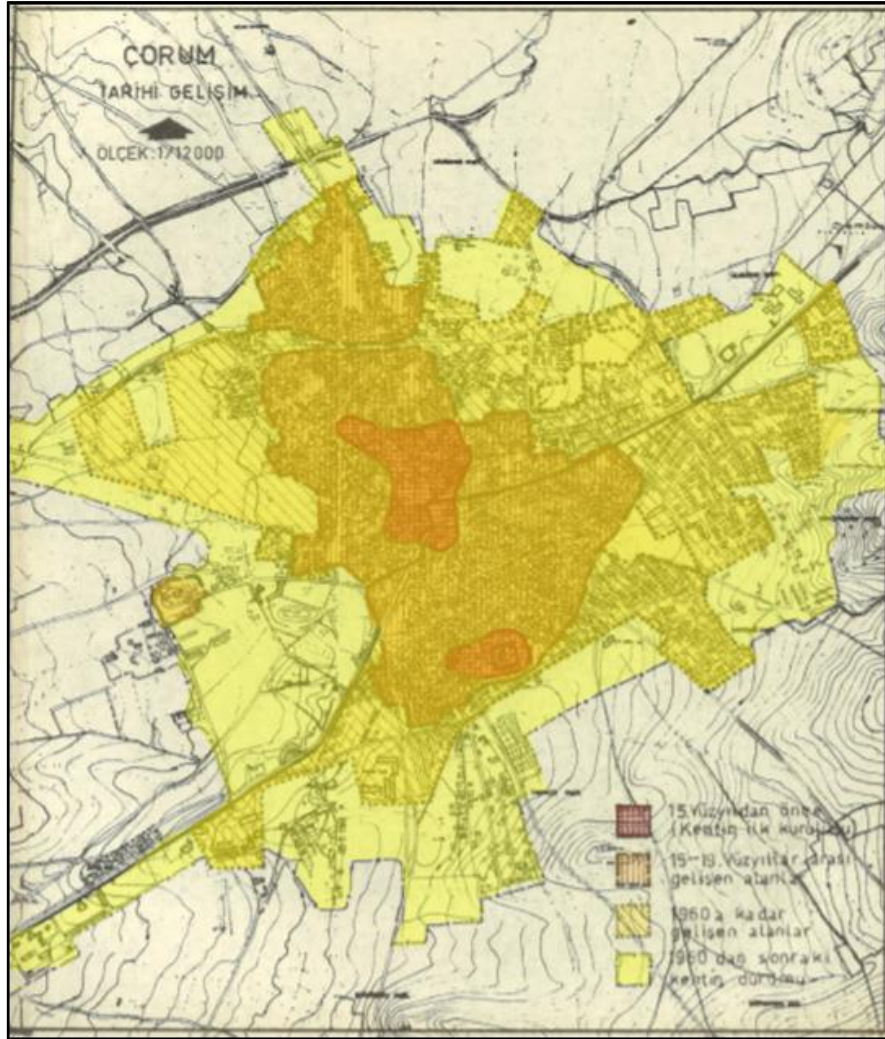
Kentin il statüsü kazanması ancak Cumhuriyet'in ilanından bir yıl sonra 1924'te gerçekleşmiştir. Ondan önce Ankara'ya bağlı bir sancaktır (Doğan, 2012).

3.2. Çorum Kent Merkezinin Cumhuriyet Dönemine Kadar Gelişimi ve Kentte İnşa Edilen Yapılar

Tez kapsamında Çorum kent merkezinin mimarlık tarihi araştırılırken, Osmanlı himayesine girip Sivas’a bağlı bir sancak konumuna geldiğinde, Çorum’un kısa zamanda bakımlı bir hal aldığı bazı çalışmalarda belirtilmiştir. Ancak 1509 yılında meydana gelen ve Küçük Kıyamet denilen depremde kent yerle bir olmuştur (Yalçın, 1969). Depremin

büyük yıkım yaratmış olması, birçok tarihi yapının izlerini silmiş olmalıdır. Zira Osmanlı'dan önceki döneme ait olduğu bilinen yapılar sınırlı sayıdadır.

Osmanlı Devleti himayesine girmeden önce kentin Kale ve çevresiyle, Ulu Cami ve civarından meydana geldiği, Çorum Belediyesi'nde görevli Şehir Planlamacısı Menşure Taşkınoğlu Altıparmak'ın arşivindeki anonim bir çalışmada tariflenmiştir (Şekil 3.7.). Yine aynı çalışmaya göre kentin XV. ve XIX. yüzyıllar arasında kale ve Ulu Camii arası yerleşim yeri haline gelmiş ve özellikle kent, kuzey ve doğu yönünde büyüme göstermiştir. Cumhuriyet'in ilanından sonra kuzeyde ve Ankara yolu üzerinde yeni yerleşimler oluşurken, esas büyüme kentin Samsun'a uzanan yolu üzerinde gerçekleşmiştir.

Şekil 3.7. Çorum kentinin 1970'lere kadar olan süreçteki sınırlarını gösteren diagram (Menşure Taşkınoğlu Altıparmak arşivi üzerinden, Deniz Kılıç Sözer tarafından renklendirilmiştir)

Kentin büyüme ve gelişmesinin bir ifadesi olan nüfus incelendiğindeyse, Osmanlı tahrir defterlerinden yola çıkarak yapılan bir çalışmada, Çorum'da 1456 yılında 7 mahalle bulunduğu görülmektedir. Bu mahallelerde vergi vermeyen sakat, hasta ve yaşlı 4 kişi dışında 438 kişi ikamet etmektedir (Yazar, 2016). Ancak bu sayı sadece vergi veren erkek nüfusu ifade etmektedir. Defterde bekâr kişi sayısı verilmediği için net bir sayıya ulaşılamasa da bütün kişiler evli kabul edilirse ve o dönemde bir hanede yaklaşık 5 kişi yaşadığı varsayılırsa, nüfusun maksimum 2190 kişi olduğu söylenebilir (Faroqhi, 2015).

1521-22 yılında Çorum merkezinde mahalle sayısı 31'e yükselirken, 1576-77 yılında 49'a çıkmıştır. Bu dönemde vergiye tabi kişi sayısı ise 3000'e ulaşmıştır. 1521-22 yılına ait kayıtlarda 14 hanelik Yahudi bir topluluğun varlığı görülürken 1576-77 yılı kayıtlarında bu topluluğun yok olduğu ve Çorum merkez nüfusunun tamamının Müslüman olduğu anlaşılmaktadır (Yazar, 2016).

Faroqhi (2015), Çorum'un XV. yüzyılın ikinci yarısında gelişimsel olarak Samsun ve Sivas'la eşit kademede bir yerleşim merkezi sayıldığını ve XVI. yüzyılda ise gelişimiyle Samsun'u geride bıraktığını söylemektedir. Bu durumu XVI. yüzyıldan XVII. yüzyıla kadar olan süreçte, bölgesel tarım kaynaklarının, kentin gelişimi için deniz ticaretinin sağladığı imkânlardan daha etkili olmasıyla açıklamaktadır.

1576'dan sonra bir daha tahrir defteri tutulmamış olması XVII. yüzyıla ait nüfus hakkında sağlam bir bilgi edinmeyi güçleştirmiştir. Ancak XVII. yüzyıla dair, seyyahların kent ve nüfusla ilgili aktardıklarının bu bilgi açığını kısmen kapattığı söylenebilir (Faroqhi, 2015).

Ak (2017) çalışmasında XVI. yüzyılda Çorum'u ziyaret eden Alman seyyah Hans Dernschwam'ın kentle ilgili sözlerini şöyle aktarmıştır:

“Bir Türk şehri olan Çorum, öyle büyük bir şehir değil. Neredeyse bizdeki büyük bir köy kadar. Etrafında su yok. Bir dağın eteğinde kurulmuş, vadiye bakıyor. Önünde güzel, geniş, yemyeşil bir düzlük uzanıyor. Etrafta bağ bahçe görülüyor. Evler kerpiçten yapılmış. Kerpiçler sanki çimenden bel ile alınmış dört köşe kesekler gibi. Evler alçak, çatı diye bir şey yok, ancak toprak damlar görülüyor. Bu evlerde oturanlar fakir kimseler olmalı. Orada taşla inşa edilmiş bir cami gördük. Ot bulamadık, atlara saman verdik. Biz buraya gelinceye kadar, pahalı da olsa, hemen her yerde arpa buluyorduk. Ekmekleri iyi değildi. Şarap da işe yaramaz. Bir Ermeni köyünden getirildi.”

Evliya Çelebi ise 1649 yılında Çorum’u şöyle anlatmaktadır:

“Sabahleyin Kırkdilim Deresinden kalkarak bin bir güçlkle adını bilmediğimiz bir köye geldik. Bu köy Çorum sancağı toprağında 200 haneli bir Müslüman köyüdür. Çorum, 42 mahalledir ve 42 camisi vardır. Evleri 4300 tane olup, bağlı bahçelidir. Hamamlardan “Yeni Hamam” gayet güzeldir. Yedi yerde Dârütedris’i vardır. Murathan Gazi Medresesi mamur ve meşhurdur. 11 Sibyan Mektebi, 7 hanı, 18 yerde gayet güzel sulu çeşmeleri vardır. 3 tekkesi var, 300 dükkânı olup her türlü esnafı mevcuttur. Bilgili kimseleri, nükteci çelebileri, bilginleri, dini bütün kişileri, şeyhleri çoktur. Suyunun ve havasının güzelliğinden halkının yüzleri kırmızıdır. Şehrin kible tarafından Celali ve Cemali şerrinden emin olmak için dört köşe yapılmış güzel bir kalesi vardır ama küçüktür.” (URL-4).

Şehirde, mevcut mahalleler zaman içerisinde birleşerek ya da bölünerek yeni mahalleler oluşturmuştur. Örneğin 1576-77 yılında şehrin mahallelerinden olan Hacı Kemal Mescidi Mahallesi, tahrir defteri kayıtlarına göre Medrese Mahallesinden koparak oluşmuştur. Ayrıca 1521-1576 yılları arasında çoğu mahallelerin nüfusları ve mahalle sayıları da artarken kimi mahallelerde düşüşlerin olması, o mahalle sakinlerinin ayrılarak başka mahalleler kurduklarının işareti sayılabilir (Yazar, 2016).

1831 nüfus sayımında gayr-i Müslimlerle ilgili herhangi bir kaydın olmaması, uzun yıllar boyunca şehirde, gayr-i Müslim nüfusun bulunmadığını göstermektedir. 1837 tarihli bir cizye muhasebe defterinde şehirde 55 kişiden oluşan bir gayr-i Müslim nüfus kayıtlıdır. Bunların ticaret için şehre gelen tüccarlar olduğu muhtemeldir (Korkmaz, 2016). Aynı tarihlerde Çorum’da bulunmuş olan seyyah William Ainsworth’un notları da bu fikri desteklemektedir. Seyyah, az sayıda Hristiyan’ın an itibarıyla kasabada bulunduğunu, ancak bunların ikamet etmediklerini sadece çömlek ve çini işleri için kasabada olduklarını belirtmiştir (İnal, 201). Ticaret için şehre gelen ve hanlarda ikamet eden, Hristiyan tüccarlara şer’iyye sicillerinde de sıkça rastlanmaktadır.

1839 yılında Çorum hanlarında sakin 51 gayr-i Müslim tüccardan cizye vergisi alındığı görülmektedir. Bunlar arasında özellikle Ermeniler çoğunluğu oluşturmaktadır. 1845 tarihli temettuât defterlerinde gayr-i Müslim nüfusla ilgili hiçbir kayıt bulunmamaktadır. 1874 yılı Mart ayında Ermeni ahaliyi temsilen Ankara vilâyetine başvuran, Karamanoğlu Hacı Baba, Çorum’da 600’e yakın Ermeni nüfusu bulunduğunu iddia etmiştir. Bu nüfusu temsilen Çorum idare meclisinde, Ermeni aza bulunmadığı gerekçesiyle şikâyetle bulunmuştur. Bu durum Çorum kaymakamlığına sorulmuştur. Verilen cevapta, şehirde

üç mahallede 21 hanede 60 kişilik bir Ermeni nüfusunun yaşadığı ve geçen sene usulüne uygun olarak bir kişinin azalığa seçildiği belirtilmiştir.

1891 senesinde Çorum'da, Ermenilere ait bir kilise ile 30 öğrencinin öğrenim gördüğü bir okul bulunmaktaydı. 1907 yılına ait Ankara vilayet salnamesinde Çorum'un merkez nüfusu 18022 Müslüman ve 836 gayr-i Müslim olmak üzere toplam 18858 kişiden oluşmaktadır (Ertan, 2008). 1910 tarihli bir belgeye göre, Çorum'da 50 hane Ermeni ve 19 hane Rum nüfus yaşamaktadır. Salnamelerde Kıptilerin, Kıptı-ı Müslim şeklinde, Müslüman nüfustan ayrı olarak yazılması dikkat çekicidir. Buna göre Çorum'da, 1882 yılında 281, 1893 yılında 168 Kıpti yaşadığı anlaşılmaktadır. 1845 tarihli Temettuât defterinde, Poşıyan taifesi olarak geçen bu mahallenin ahalisi, o dönem Kıpti diye adlandırılan çingenelerdir. Çorum'un güneydeki yerleşimlerinden biri olan, 28 haneli mahallede, tahmini 148 kişi yaşamıştır. Dilencilikle geçinen bu kişilerin evi ve binek hayvanları dışında herhangi bir mal varlıkları olmamıştır (Korkmaz, 2016).

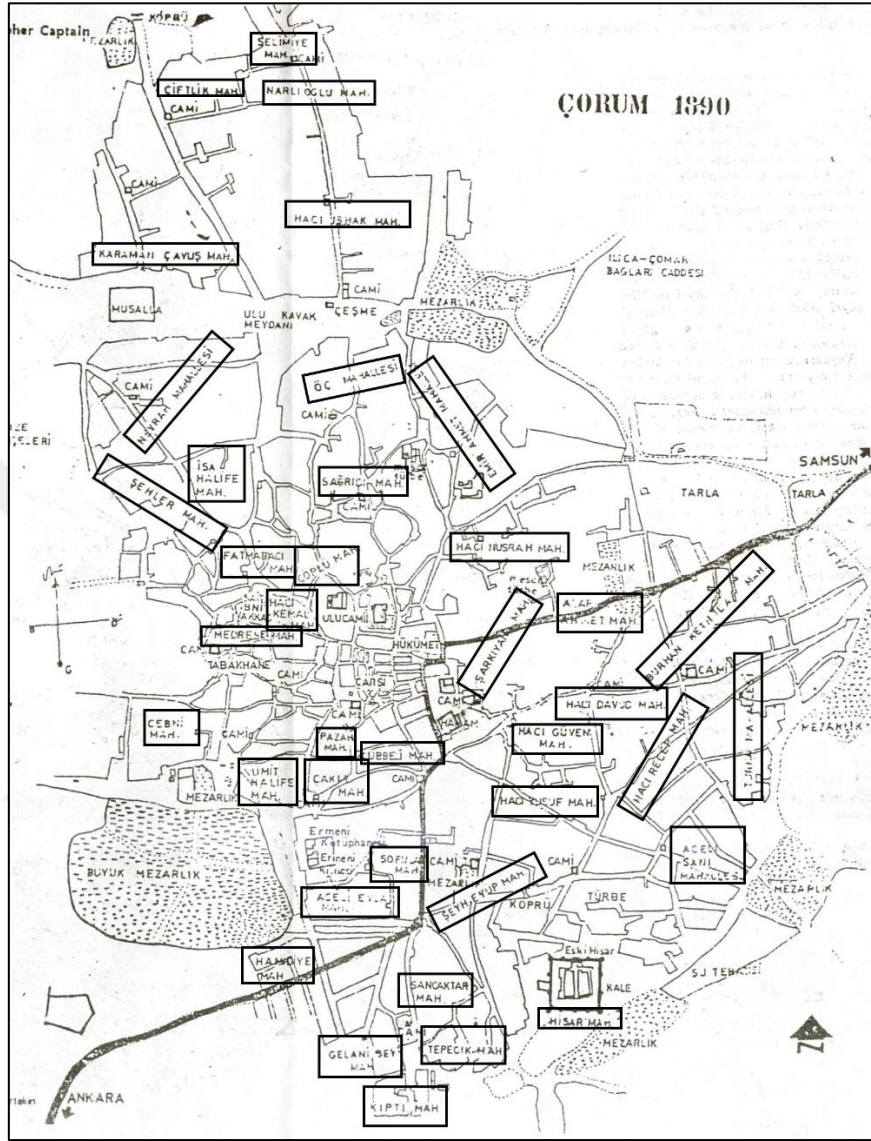
XIX. yüzyıl sonunda Çorum Belediye Meclisi'nin isteği üzerine Çorum'a memleket ziyaretine gelmiş olan Yüzbaşı Ömer Bin Osman tarafından çizilen haritadaki açıklamalara göre kentte 45 mahalle, 3554 İslam ve 119 Hristiyan olarak toplam 3673 hane bulunmaktadır. Nüfus toplam 15645 kişidir. Bunların 7753'ü kadınsa erkeklerin sayısı net olarak verilememiştir. 265 gayr-i Müslim erkek olduğu ifade edilmiştir (Dündar, 2007).

Çizilen haritada (Şekil 3.8.) kentin sınırlarını büyük ölçüde, mezarlıkların çevrelediği görülmektedir. Sayıca çok fazla olan mahalleler kentin kuzeyi hariç iç içe vaziyettedir ve mahalle sınırları tam anlaşılamamaktadır. Örneğin Ermeni kilisesini çevreleyen üç farklı mahalle bulunması kiliseye mensup gayr-i Müslümlerin hangi mahallede ikamet etmiş olduklarını anlamamızı güçleştirmektedir.

Haritanın en kuzeyinde gösterilen mahallelerden Selimiye Mahallesi'nin 1886'da oluştuğu ve bu mahallede Kars muhacirlerinin iskan edildiği bilinmektedir (Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Fon No: İ.DH.. Kutu No: 984 Gömlek No: 77697).

Kentin merkez noktasında Ulu Camii, Hükümet konağı ve çarşı bulunduğu görülmektedir. Kentteki en eski yapılardan olan Çorum Kalesi ise merkezden uzakta ve

kentin en güneyi sayılabilecek bir konumda yer almaktadır. Kent merkezindeki çarşının ızgara planlı olması dışında kent organik bir doku göstermektedir.

Şekil 3.8. Yüzbaşı Ömer Bin Osman tarafından 1890'da çizilen haritanın Türkçeleşmiş hali (URL-3)

Osmanlı'nın son döneminde, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kent planlama çalışmaları başlamıştır. İlk yasal düzenleme, İstanbul planı için 1839 yılında yürürlüğe giren "İlmühaber" olmuştur. Bu kanunu takiben 1848 yılında Ebniye Nizamnamesi, 1855'te İstimlak Kanunu, 1863'te Turuk ve Ebniye Nizamnamesi, 1882'de Ebniye Kanunu yürürlüğe konulmuştur.

Osmanlı İmparatorluğunun daralan sınırları nedeniyle gelen göçmen nüfusun yerleşmesi için konut alanları ve kentte çıkan büyük zararlara neden olan yangınların önlenmesi amacıyla plan çalışmaları gelişmeye başlamıştır (Uçar, 2020). Çorum için plan yapılması ise I. Dünya Savaşı'na rastlamaktadır ancak bu çaba sonuçlandırılmamıştır (Çorum Gazetesi, 11 Aralık 1946).

XIX. yüzyıl, kentin şekillenmesinde önemli atılımların olduğu bir dönemdir. Günümüzde kentin merkez noktası olarak nitelendirilebilecek olan Çorum Saat Kulesi bu dönemde inşa edilmiş ve zaman içerisinde kent içi bağlantı yollarının düğüm noktası haline gelmiştir. Ayrıca bu yüzyılda devlet yapısındaki bazı yeni örgütlenmeler ve çıkarılan kanunların da etkisiyle geçmiş yüzyıllardan farklı olarak devlet yapılarının ve eğitim yapılarının da inşa edildiği görülmektedir.

Çorum'da ilk belediye örgütü 1876 yılında kurulmuştur. Bunu takiben 1877'de "Vilayet ve Belediye Kanunu" çıkarılmıştır. Yönetim yapısını etkileyen bu gelişmeler kentte inşa edilen yapı türlerinin çeşitlenmesini de sağlamıştır. Bu yapılardan Hükümet Konağı başta gelmektedir. Askeri örgütlenmedeki değişikliklerle ordu Nizamiye askerleri ve onun altında redif askerleri olmak üzere iki kademe haline getirilmiştir. Nizamiye askerleri belli merkezlere yerleştirilen 7 orduyu oluştururken; her ordunun 5 veya 6 redif alayı bulunmaktadır. Bu alaylar kentin dışında inşa edilen kışla yapılarına yerleştirilmiştir. Çorum da bu redif alaylarından birinin merkezi konumundadır. Dolayısıyla bu dönemde kışla binasının inşa edildiği de görülmektedir. 1869 tarihinde "Maarif-i Umumiye Nizamnamesi" çıkarılmış ve eğitim ilk, orta ve yüksek olmak üzere 3 kademeye ayrılmıştır. Bu kanundan sonra eğitim yapılarının arttığı görülmektedir (Aktüre, 2015). 1889'da şehir merkezinde ilk defa Rüştiye Mektebi, 1902'de İdadi Mektebi açılmıştır. Bu okul İdadi okulların Ortaokula dönüştüğü 1925'e kadar eğitimini sürdürmüş daha sonra Çorum Ortaokulu olmuştur. Ankara ili salnamesine göre 1902'de kent merkezinde aynı zamanda 72 öğrencili Kız Rüştiye Mektebi de bulunmaktadır. Aynı tarihte şehirdeki ilkokullar: Mecidi Mektebi, Tefeyyüz Mektebi, Burhanı Terakki Mektebi, Mekteb-i Edep, Kadırdan Mektebi, İrfan Mektebi'dir. Ayrıca çocuklar için Sıbyan Mektebi, Mahalle Mektebi, bir Ermeni ve bir Rum okulu bulunmaktadır (1967 Çorum İl Yıllığı).

Ankara vilayet salnamesinde yer alan bilgiler ışığında, XIX. yüzyıl sonunda Çorum kent merkezindeki yapı türleri ve sayıları ise Şahin (2000) tarafından, 1 hükümet konağı, 3673

3.2.1. XV. Yüzyıl Öncesinde Çorum Kent Merkezinde İnşa Edilmiş Yapılar

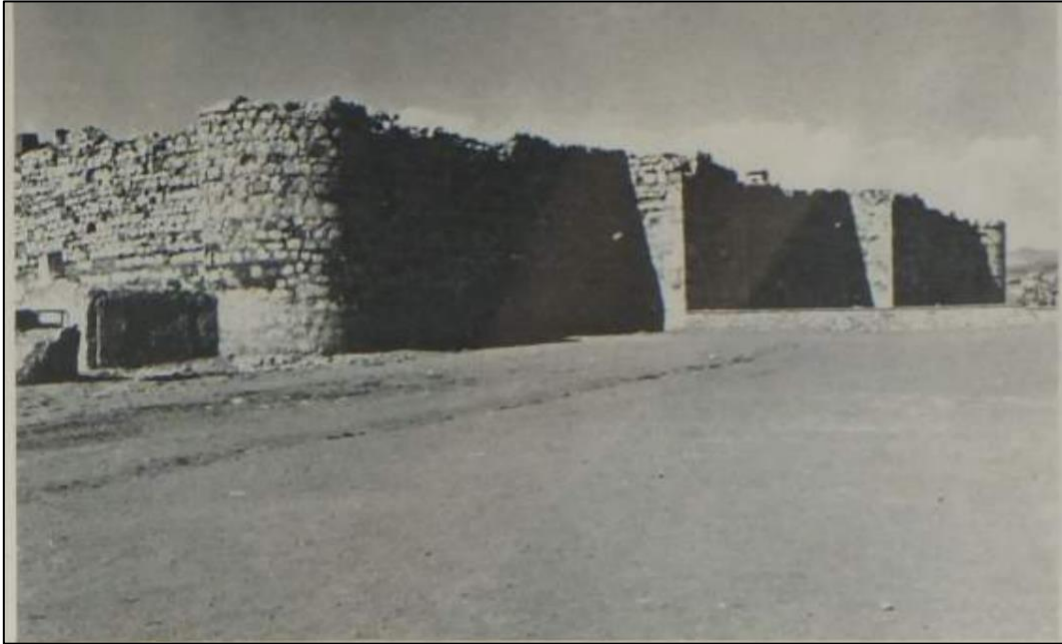
Kentin ortaçağ dönemi tam olarak aydınlatılamamıştır. Hangi tarihte Bizans yönetimine girdiği de tam olarak bilinmemektedir. Osmanlı öncesi döneme dair anıtsal yapıların bulunmadığı, yapılsa dahi özgün halini koruyamadığı daha önce yapılan çalışmalarda tespit edilmiştir. Bu durum o dönemi yorumlamayı güçleştirmektedir (Bakırer, 2015).

Selçuklular döneminde de Çorum, civar iller kadar gelişme gösterememiş, o illerdeki gibi anıtsal yapılara sahip olmamıştır. Zaten kentin Beylikler ve Selçuklular döneminde sönük bir kasaba durumunda olduğu görüşleri çalışmalarda ileri sürülmüştür. Bu durumun, o dönemde Çorum'un kervan yolları üzerinde olmamasına bağlanabileceği düşünülmüştür (Bakırer, 2015).

3.2.1.1. Çorum Kalesi

Orta çağa ait günümüzde bilinen ve ayakta kalan nadir yapılardan biri Çorum Kalesi'dir (Şekil 3.10.). Yapının kitabesi yoktur ve yapım tarihi net olarak bilinmemektedir.

Anadolu Selçuklu Devleti döneminde, I. Kılıç Arslan tarafından yaptırıldığı değerlendirilmektedir. Evliya Çelebi'nin Çorum'la ilgili notlarında, kalenin Sultan Kılıç Arslan tarafından inşa edildiği ve bir Selçuklu yapısı olduğu yazmaktadır (URL-5).

Şekil 3.10. 1960'larda Çorum Kalesi güney cephesi (1967 Çorum İl Yıllığı)

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde Çorum Kalesi için en eski belge 1568 yılına aittir (Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Fon No: A.{DVNSMHH.d..., Gömlek No: 7, Sıra No:2263). 1609 yılında ise kaleye bir dış mahalle inşa edilmek istendiği bilgisi yine arşiv belgelerinde mevcuttur (Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Fon No: A.{DVNSMHH. d..., Gömlek No: 78, Sıra No:387). Bu iş için bütçe tahsis edildiği ve eğer yetmezse, elbirliğiyle kesin olarak bitirilmesi istenmiştir (Dağlıoğlu, 1941a). Çünkü eşkıyalar kasaba halkına zulmetmekte ve hatta ölümle sonuçlanan olaylar çıkarmaktadırlar (Dağlıoğlu, 1941b). Günümüzde ayakta olmayan kaleye ait dış surun inşa edildiği tahmin edilmektedir (Tuluk, 2016a). Bu surun sınırlarıyla alakalı Rifat Arıncı şu bilgileri vermektedir:

“Şimdiki Albayrak Okulu’nu içerisine alan kale suru, Kara Mustafa Paşa su deposunun önlerinden eski ortaokul yapısını hariçte bırakarak Tanyeri Okulu’nu içine almak suretiyle Sakallının Hacı Efendi’nin ve Poyrazların Cami yanındaki evinin önünden güneye doğru istikamet alıp Taşhan arkasından İnkılap Mektebi önünden şimdiki kaleye doğru uzayıp gidiyor ve kalenin yeri sur içerisinde kalıyordu.” (Arıncı, 1941).

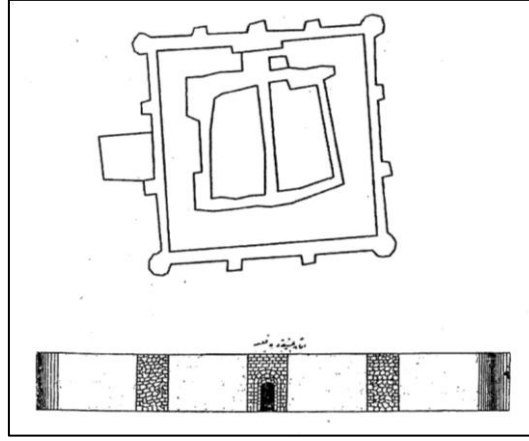
Bu tanıımı yaptıktan sonra bir de şu şekilde not düşmüştür:

“Eski kale izlerini mimarlar ve inşaat sahipleriyle tarih meraklıları tarafından yapılan tetkiklerden istifade etmek suretiyle ve kendi tetkik ve tahkiklerimle öğrendim. Albayrak okulu ile şimdiki kale arasındaki eski kale surunun nereden geçtiğini bilemiyorum. Alâkalı gençlerin bu tetkiki ikmal etmeleri çok yerinde bir hizmet olur.” (Arıncı, 1941).

Kalenin yapımında, kesme taş ve moloz taşla beraber Roma-Bizans dönemlerine ait çok sayıda mermer sütun, kitabeli taş, hatta üzerlerinde haç bulunan mezar taşlarının dahi kullanıldığı, XIX. yüzyılda kenti gezen seyyah Ainsworth’un notlarında belirtilmiştir. Aynı dönemlerde şehirde bulunan bir diğer seyyah Hamilton ise bu taşların tarihi Kalehisar Kalesi’nden getirildiğine değinmiştir (Keskin, 2010).

Şehrin güneyinde, ovaya hâkim bir konumda yapılan kalenin her bir kenarı 80 metre uzunluğunda, 7.35 metre yüksekliğindedir. Duvar kalınlığı tüm cephelerde 2.40 metredir. Kaleye ait çizimlerden kare planlı olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 3.11.). Dört köşesinde daire şeklinde kuleler yapılarak ve dış duvarlarında düşey silme şeklinde çıkıntılarla cephesi hareketlendirilmiştir. Köşelerdeki kulelerin çapı 5 metredir.

Kalenin birkaç girişi olduğu söylenmektedir ancak ana kapısı (Şekil 3.12.) kuzey cephededir. 2.70 metreye 3.10 metre boyutlarındadır (1967 Çorum İl Yıllığı).

Şekil 3.11. Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde bulunan 1892 tarihli Çorum haritasında çizilmiş Çorum Kalesi'ne ait plan ve cephe çizimleri (Dündar, 2007)

Şekil 3.12. Kalenin giriş kapısı (1967 Çorum İl Yıllığı)

Kale içinde, küçük bir cami ile kırk iki adet konut yer almaktadır (URL-6). 1960'lı yıllarda Kale'nin içeriden görünümü Şekil 3.13.'de görülmektedir.

Şekil 3.13. Kale içerisinden bir görünüş (1967 Çorum İl Yıllığı)

3.2.1.2 Muradı Rabi Ulu Cami (Çorum Ulu Camii)

Caminin inşa kitabesi yoktur. Fakat caminin ahşap minberinde yazan H.706/M.1306 tarihi, caminin Selçuklu döneminde yapıldığını ve kayıtlarda, “Sultan Alâeddin utekasından Hayreddin’in bina ettiği ve Murat Han hazretlerinin tamir eylediği Cami-i Kebir” şeklinde geçen ifadeden, Selçuklu sultanlarından III. Alâeddin Keykubad zamanında inşa ettirildiğini göstermektedir (Tuluk, 2016a). Ilıca (2006), Selçukluların, Cuma ve bayram namazlarını kılmaya yönelik namazgâh adlı açık alanlar tahsis etmesi ve kalelerde bulunan camiler dışında büyük camiler yaptırmalarının yaygın olduğunu ve Çorum Ulu Camii’nin de kaleden ayrı olarak yerleşim alanı içinde kalacak şekilde bu niyetle yaptırılmış olduğunu ileri sürmüştür.

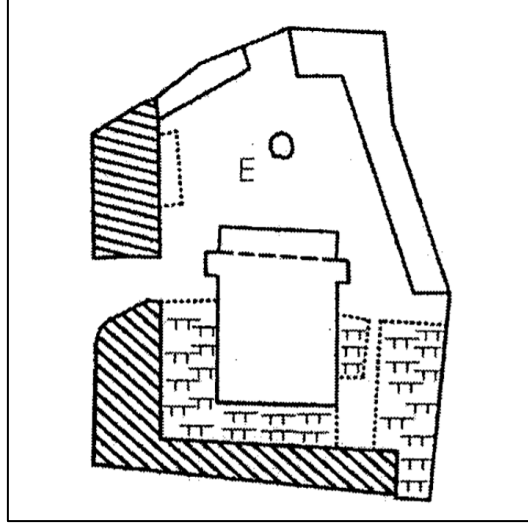
II. Beyazıt zamanına rastlayan 1446 tarihli büyük deprem sonucunda cami büyük oranda hasar almıştır. Mimar Sinan tarafından caminin ilk onarımı yapılmıştır. Bu onarım Mimar Sinan’ın Tezküret-ül Ebniye isimli kitabında, “Çorum’da Alaaddin Camii’ni müceddeden tamir ve inşa ettiği” şeklinde yazılıdır. Cami, adını onun yeniden tamiratını ve tadilatını yaptıran IV. Murat’tan almaktadır. Bu tadilatla cami hem onarılmış, hem de etrafına medreseler ve akaratlar eklenmiştir (Sabuncuoğlu, 2010).

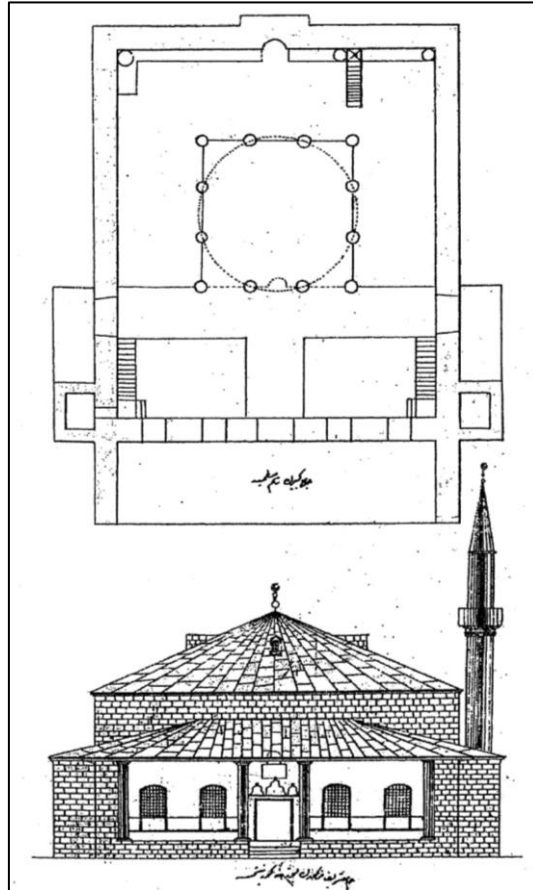
Şekil 3.14. 1910 yılında Çorum Ulu Camii (Yiğit, 2017)

1790 senesinde bir deprem sonucu tekrar hasar görmüş ve yeniden onarılmıştır. Bu onarımla ilgili bilgilerde, caminin ilk halinin dokuz kubbeli olduğu ve onarımla tek kubbeli hale geldiği ve son cemaat yerinin tek katlı olduğu bilgisi mevcuttur (Şekil 3.14)

(Şekil 3.15.) (Şekil 3.16.). II. Meşrutiyetin ilanından sonra bir kat ve doğu tarafına bir minare ilave edilerek cami yeni bir görünüme kavuşmuştur (Sabuncuoğlu, 2010).

Şekil 3.15. XIX. yüzyılda Ulu Cami ve haziresi (Dündar, 2007)

Şekil 3.16. XIX. yüzyılda Ulu Cami plan ve cephesi (Dündar, 2007)

Yapı, günümüzdeki haliyle (Şekil 3.17.) (Şekil 3.18.), ne iç mekân ne de üst örtü düzeninde Selçuklu eserlerine benzemektedir. Yalnızca kalın dış duvarlarında Selçuklu esintisi yer alır (Tuluk, 2016a). Günümüze ulaşabilen ve hala kullanımda olan Çorum Ulu Camii, depremlerde yıkılmış ve yeniden yapılmış olması, çeşitli zamanlarda onarılması ve gerekli görülen ilavelerin yapılması gibi nedenlerle özgün halinden uzaklaşmış bulunmaktadır.

Şekil 3.17. Günümüzde (2021) Ulu Cami ve şadırvanı

Şekil 3.18. 2021 yılında Ulu Cami

3.2.2. XV. ve XVI. Yüzyılda Çorum Kent Merkezinde İnşa Edilmiş Yapılar

3.2.2.1. Paşa Hamamı (Tacettin Paşa Hamamı)

Tacettin İbrahim Paşa bin Hacı Bey (Tacizade) tarafından 1484 yılında yaptırılmıştır Osmanlı'nın çifte hamam tipolojisinde planlanmıştır. Yapı malzemesi olarak moloz taş kullanılmıştır (Şekil 3.19.). Hamam hala kullanılmaktadır (Tuluk, 2016b).

Şekil 3.19. Paşa Hamamı'na ait, tarihi belirsiz bir fotoğraf (Tuluk, 2016b)

2.2.2.2. Gülabi Bey (Han) Camii

Şekil 3.20. Gülabi Bey (Han) Camii (Tuluk, 2016b)

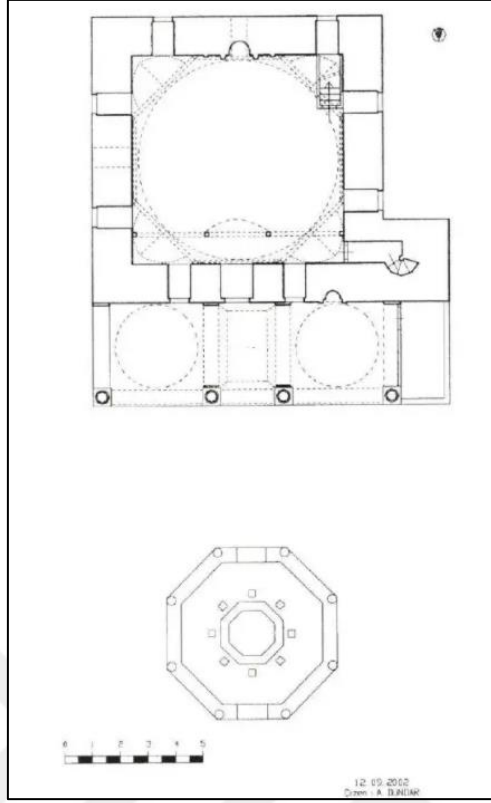
Yapım tarihi net olarak bilinmeyen yapıya (Şekil 3.20.) (Şekil 3.21.) ait Osmanlı Arşivi'nde bulunan en eski belgenin 1577 tarihli olması, yapının en geç XVI. yüzyılda inşa edilmiş olduğunu göstermektedir. Arşiv belgelerinde caminin vakfı olan bir kervansarayın varlığı görülmektedir (Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Fon No: A.{DVNSMHHM.d... Kutu No: 31 Sıra No: 633). Ayrıca Faroqhi (2015), Çorum merkezinde camiye gelir getirmek amaçlı 4 adet de hanın olduğunu söylemektedir.

Şekil 3.21. Han Camii (Erkoç, 2015)

Çorum'da 1579'da meydana gelen ve çok yıkıcı şiddette olan depremde cami, minaresiyle beraber yıkılmıştır (Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Fon No: A.{DVNSMHHM.d... Kutu No: 40 Sıra No: 474). Yıkılan cami 1797'de tekrar inşa edilmiştir (Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Fon No: HAT Kutu No: 1468 Sıra No: 32). Caminin bahçesinde 1799'da bir medrese inşa edilmiştir (Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Fon No: AE.SSLM.III Kutu No: 24 Sıra No: 1341). XIX. yüzyıl sonunda hem cami hem de medrese tamir ettirilmiştir (Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Fon No: BEO Kutu No: 1201 Sıra No: 90024).

Günümüzde kullanımda olan cami Şekil 3.22.'de görüldüğü üzere, kare planlı ve tek kubbe ile örtülü durumdadır. Son cemaat yerindeyse girişin iki yanında bulunan kubbeler kırma çatı içinde gizlenmiş; dışardan kubbe algılanamayacak şekilde bir düzenleme yapılmıştır. Girişte bulunan dört adet sütun birbirine kemerle bağlanmıştır. Son cemaat yerinde Çorum'un yerel mimarisine ait pratiklerin uygulandığı, onarımlardan sonra özgünlüğünü kaybederek bu hali aldığı görüşleri bazı çalışmalarda ileri sürülmüştür (Tuluk, 2016b).

Şekil 3.22. Abdulkadir Dündar tarafından 2002’de çizilen camiye ait plan (Dündar, 2004)

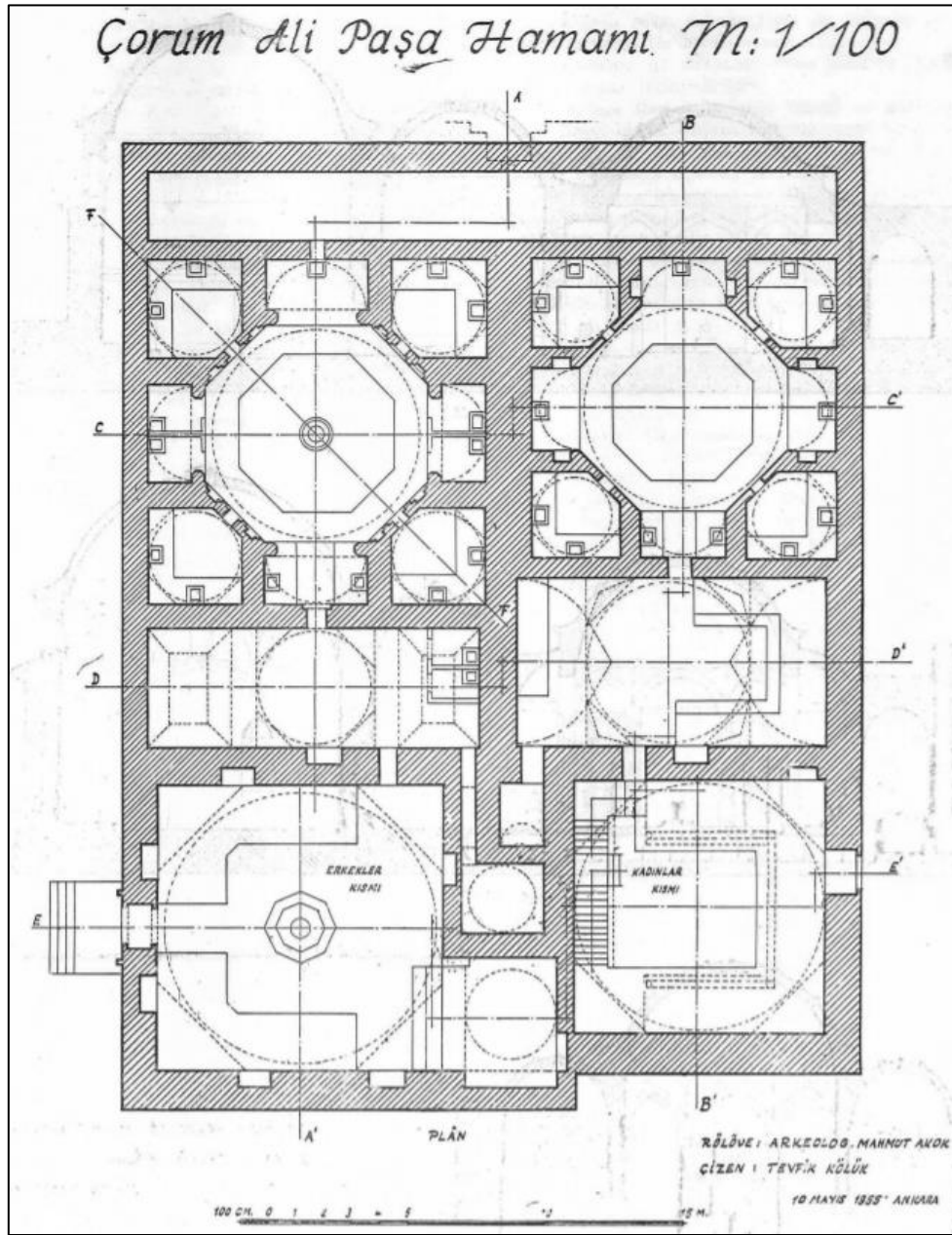
3.2.2.3. Ali Paşa Hamamı (Yeni Hamam)

Müzeler dairesi tescil kayıtlarında, hamamın (Şekil 3.23.) 1573 tarihinde Erzurum Beyler Beyi Ali Paşa tarafından yaptırıldığını yazmaktadır (Akok, 1955).

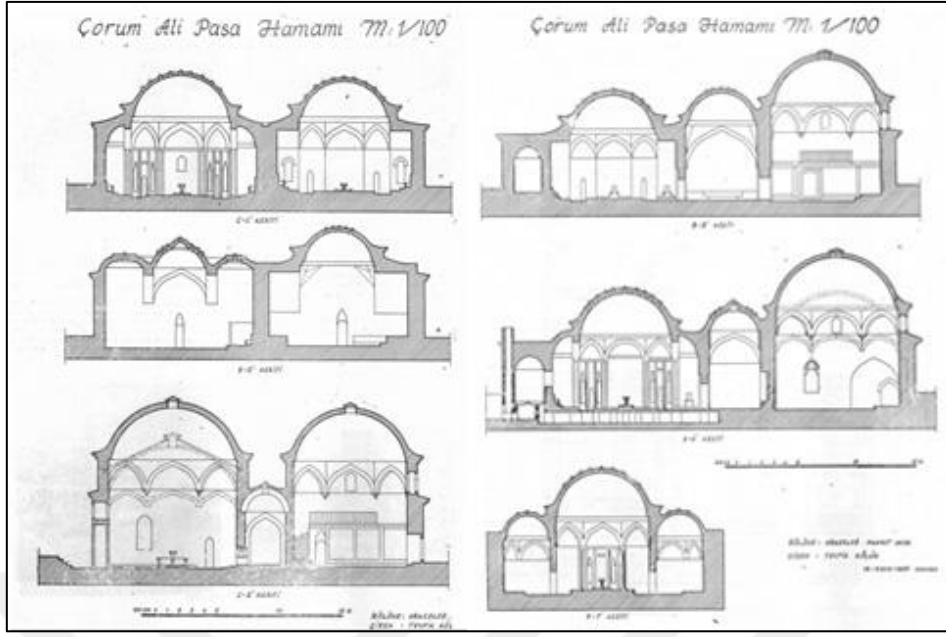

Şekil 3.23. Yeni Hamam’ın genel görüntüsü (Tuluk, 2016b)

Çifte hamam planlı olarak düzenlenmiştir. Kadınlar ve erkekler kısmı mevcuttur. Planlara göre (Şekil 3.24.) kadınlar kısmının daha küçük olduğu anlaşılmaktadır. Hem kadın hem de erkekler kısmının girişi kubbeye örtülüdür (Şekil 3.25.). Yıkama yeri olduğu anlaşılan kısımlar iki tarafta da sekizgen planlı olarak düzenlenmiştir. Bu kısımların merkezi büyük bir kubbe ile örtülmüşken, dört köşesinde daha küçük kubbeler ve bu kubbelerin arasında kalan mekânlar yarım tonozla örtülü vaziyettedir. İnşaat malzemesi olarak taş kullanılmıştır.

Şekil 3.24. Hamamın 1955’de hazırlanan rölövesine ait plan (Akok, 1955)

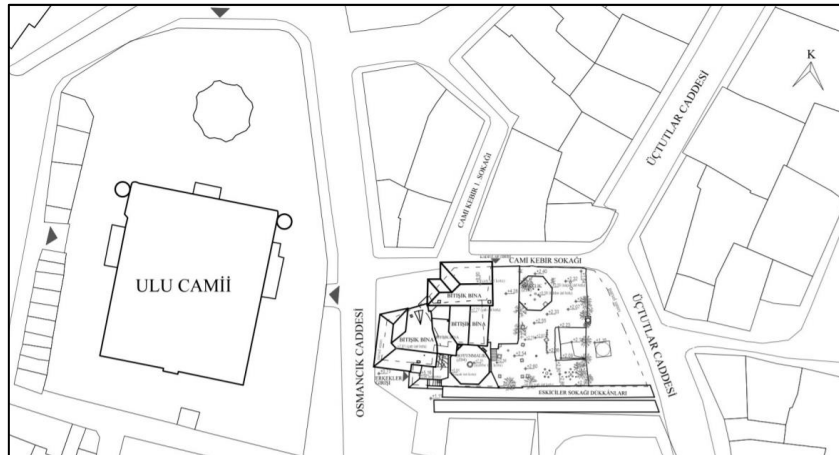

Şekil 3.25. Hamamın 1955’de hazırlanan rölövesine ait kesitleri (Akok, 1955)

3.2.2.4. Güpür Hamamı (Eski Hamam)

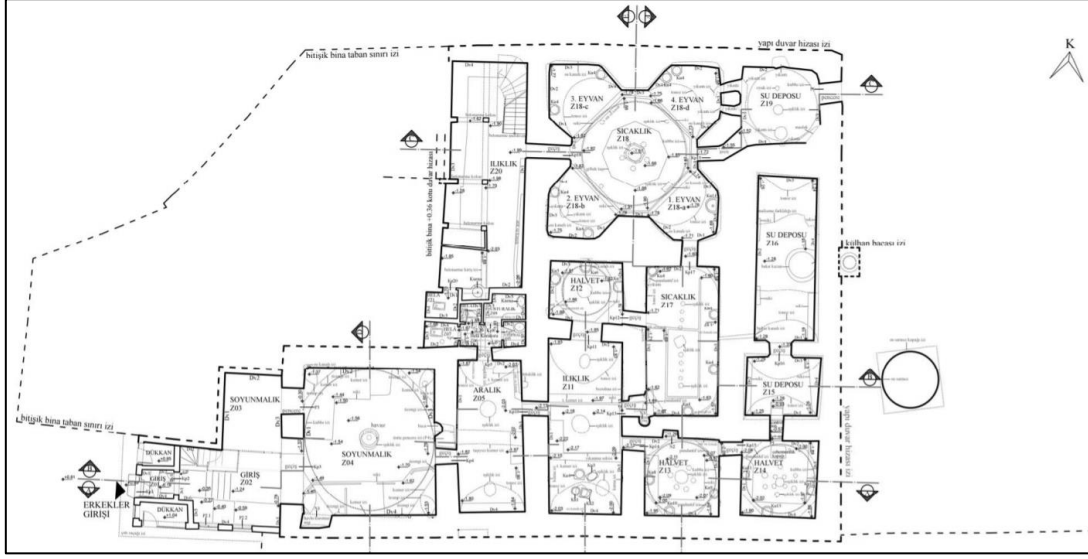
Hamamın yapım tarihi net olarak belli değildir. Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivindeki bir belgede hamamın Ulucami hizmetlerine yönelik vakıf gelirlerinden olduğu yazmaktadır. 1530 tarihinde hamamın işletmeye açık olduğu anlaşılmaktadır.

Hamama ait belgeler Osmanlı dönemine ait olsa da mimari özellikleri Selçuklu eserlerine benzediği için, ayrıca yapının bir Selçuklu eseri olan Ulu Cami ile yakınlığı sebebiyle cami ile bütünleşik olacak şekilde aynı dönemde inşa edildiği, kimi çalışmalarda iddia edilmiştir (İlca, 2002).

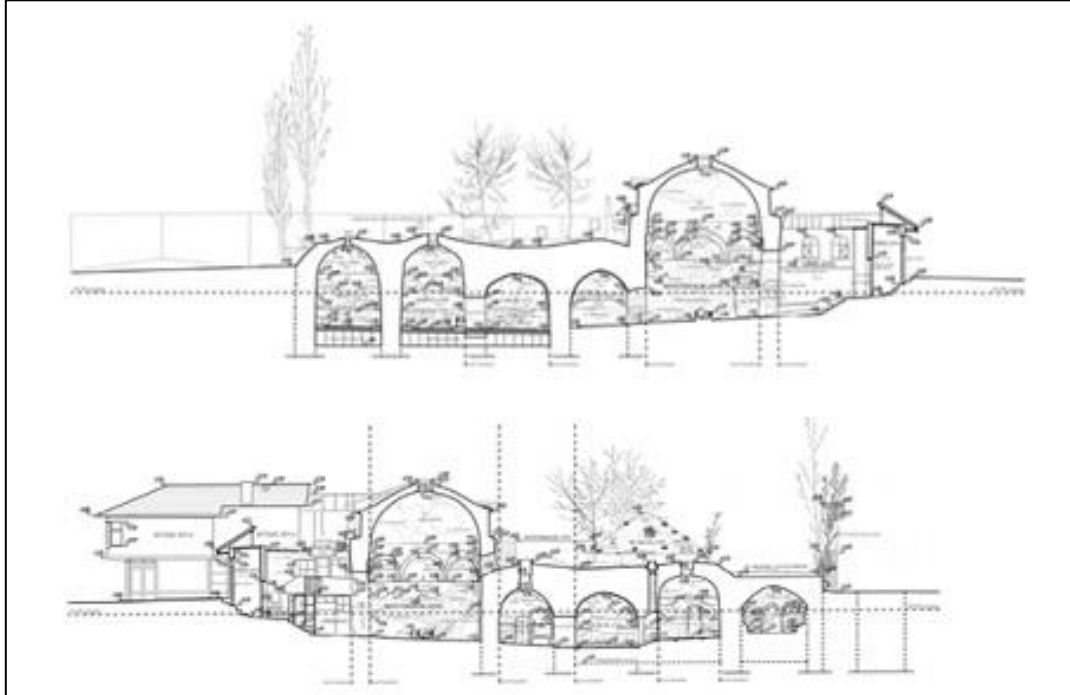

Şekil 3.26. Yapıya ait vaziyet planı (Tağcı, 2015)

Yapının doğu cephesi hariç bütün cepheleri, daha sonra inşa edilen ve hamama bitişik yapılarla çevrelenmiştir. Batı cephesi karşısında Ulu Cami yer alır (Şekil 3.26.). Bugün kullanılmayacak durumda olan hamam, çevre zeminin zamanla yükselmesiyle yola gömülü duruma gelmiştir. Yapı malzemesi olarak tuğla ve moloz taş kullanılmış olup, neredeyse tüm kubbe, tonoz ve taşıyıcı kemerler tuğladan örülmüştür. Yapının rölövesine ait plan ve kesitleri Şekil 3.37. ve Şekil 3.38.’de verilmiştir.

Şekil 3.27. Yapıda 2015 yılında yapılan rölöve çalışmasına ait plan (Tağcı, 2015)

Şekil 3.28. Yapıda 2015 yılında yapılan rölöve çalışmasına ait kesitler (Tağcı, 2015)

3.2.2.5. Çavuş Hamamı

Mustafa Ali Efendi tarafından 1595 yılında inşa ettirilen hamama “Şengül Hamamı” ya da “İfagat Hanım Hamamı” da denilmiştir. Tek hamam tipinde olan hamam, soyunmalık, ılıklik, sıcaklık ve halvet bölümleri bulunmaktadır (Tuluk, 2016b). Yapı günümüze ulaşamamıştır.

3.2.3. XVII. ve XVIII. Yüzyılda Çorum Kent Merkezinde İnşa Edilmiş Yapılar

Farooqi (2015), çalışmasında XVII. ve XVIII. yüzyıl ile ilgili olarak, Çorum tarihini anlamaya yönelik kaynakların eksikliğine dikkat çekerken; Aktüre (2015) de bu dönemlerde Çorum kentinde mekânsal bir durağanlıktan, kentin XVII. yüzyıl sınırlarını XIX. yüzyıl sonuna kadar koruduğundan bahsetmektedir. Bu durağan dönemin Osmanlı'nın Anadolu şehirlerinin genelinde olduğunu söylemiştir. Her iki fikrin de sonucu olarak özellikle XVIII. yüzyılda kent merkezindeki inşa faaliyetlerine ya da o döneme ait eserlere ait bilgiler sınırlıdır.

3.2.3.1. Taş Han

ESKİ ESER FİŞİ

İli : Çorum

Fiş No. :

Eski eserin adı : Tag Han

Bulunduğu yer : Kandışan Mahallesi
Çaplılık surları

Çorum

Yapıldığı tarih : 1625 yılında yapılmıştır.

Oranıldığı tarih : 1947-1960-1964

Yapıtın : Yaz Konağı Ali bey

Mimar : Bilinmiyor

Klasik veya mahiyeti : Yoktur

Bugünkü durumu : Onarıma muhtaç

Sahibi : Mehmet Şahin Karafakıoğlu

Mimari ve yapı : Durum itibarıyla çevre ve semnin binaları kireç harçlı moloz duvar birinci kat binalar tuğla ve sıva ile yapılmıştır.

Not : Yapısında semin katlar tamamen çözülmüş ve yapı olarak yapılmış eserleri taş tuğla, keser

olup kısımları bina ortasında bulunur. Her biri yapılmakta iken 1947 yılında temirle yol tarafı yani doğu kısmı semnin indirilerek dükkân haline getirilmiştir.

19.96.1964

19.96.1964

19.96.1964

Notlar :

Tescil yapan

Onay

FOTOĞRAF

(Genel görünüş)

KROKİ

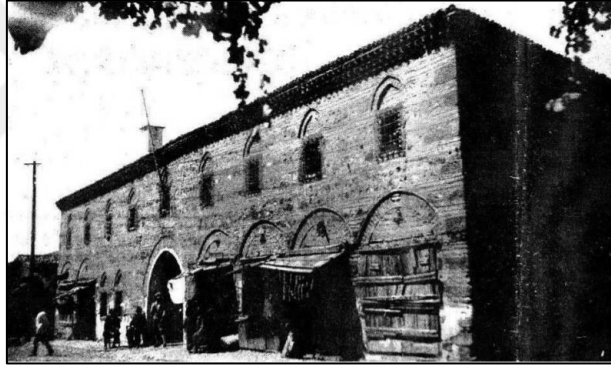
102

7 AS 102 S 10

Şekil 3.29. Yapıya ait eski eser fişi (Çorum Belediyesi Arşivi)

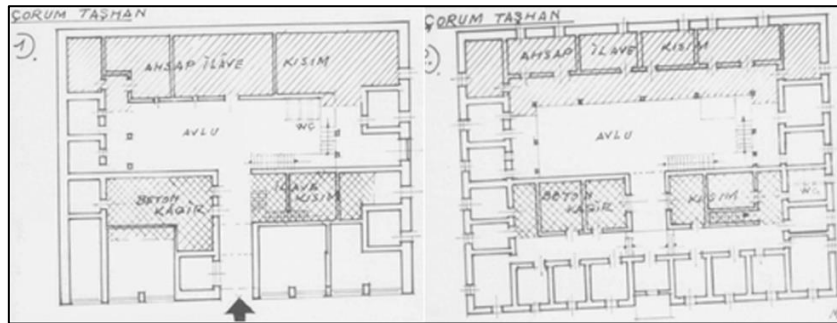
Yapının Şekil 3.29.'da gösterilen eski eser fişinde 1625 senesinde inşa edildiği yazmaktadır. 1966 yılında yapıda incelemeler yapan Arkeolog Mahmut Akok da yapıdaki mimari öğelere ve kurguya bakıldığında bu tarihin doğru olabileceğini ifade etmektedir.

Şekil 3.30.'dan anlaşılacağı üzere, yapı iki katlı olarak inşa edilmiştir. Yapı malzemesi olarak taş ve tuğla almaşık olarak kullanılmıştır. Yapının üst katında bulunan 9 adet sivri kemerli penceresinden burada 9 adet oda olduğu anlaşılmaktadır. Tam ortada kalan pencerenin altında, zemin katta içeri açılan yuvarlak bir kemer bulunmaktadır. Bu girişin sağında 4 adet kemer, solundaysa 2 küçük pencere ve 2 de kemer bulunmaktadır. Tuluk (2016b), küçük pencerelerin büyük olasılıkla han bekçisinin kaldığı odaya ait olduğunu ve 6 kemerli kısmın da dükkânlar olduğunu ifade etmiştir. Bu yapı, hangi tarihten itibaren olduğu bilinmemekle birlikte 1941 senesine kadar cezaevi olarak kullanılmıştır (Çorum Gazetesi, 04 Haziran 1941).

Şekil 3.30. 1920'lerde Taş Han yapısı (Yiğit, 2017)

Yapı birkaç kez onarım geçirmiş ve özgün halinden uzaklaşmıştır. Yapının 1966 yılındaki durumu Şekil 3.31.'deki planlarda gösterilmiştir. 1966 yılında çekilen fotoğraftan (Şekil 3.32.), yapının geçirdiği değişimi anlamak mümkündür.

Şekil 3.31. Yapının 1966'daki durumunu gösteren Mahmut Akok tarafından çizilen planları (Çorum Belediyesi Arşivi)

Bugün ise tanınmayacak durumda ve özgün halinden çok farklı görünümde olan binanın, alt katlarında küçük ticarethaneler yer almaktadır.

Şekil 3.32. 1966’da Taş Han yapısı (Çorum Belediyesi Arşivi)

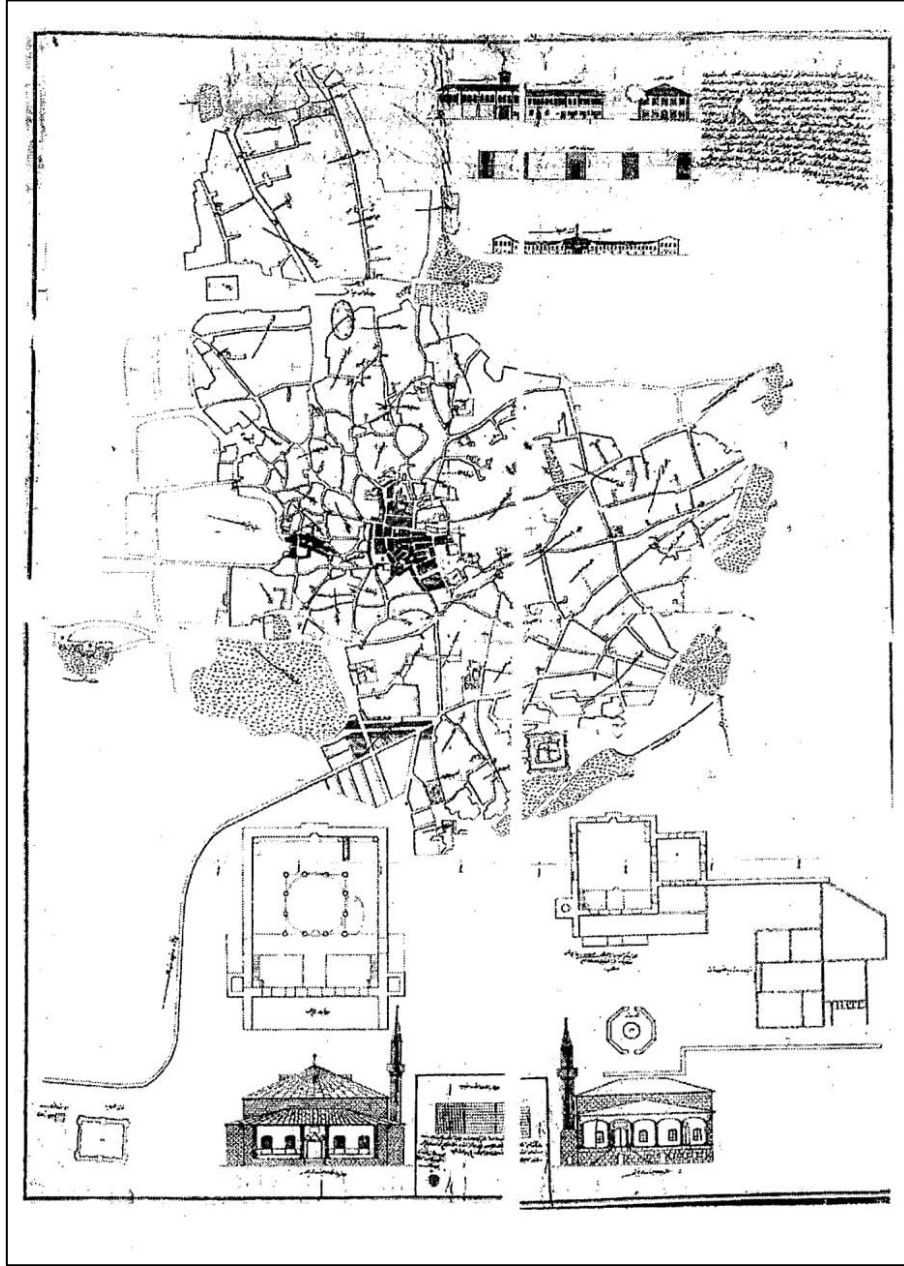
3.2.3.2. Tacettin Paşa Hanı

Devlet arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi’nde 1695 yılında Tacettin Paşa evkafında Çorum’da bir han olduğu bilgisi hanın en geç XVII. yüzyılda inşa edildiğini göstermektedir (Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Fon No: EV.HMH.d..., Kutu No: 90). Hanın konumu ve mimari özellikleri bilinmemektedir.

3.2.4. XIX. Yüzyıldan Cumhuriyet Dönemine Kadar Çorum Kent Merkezinde İnşa Edilmiş Yapılar

Osmanlı Arşivi’nde yer alan ve XIX. yüzyıl sonunda çizilen yüzbaşı haritasına ait Çorum planında (Şekil 3.33.) (Şekil 3.34.), 45 mahalle, 3673 hane, 1100 dükkân, 23 cami, 21 mescit, 10 medrese, 2 kütüphane, 12 han, 4 hamam ve 135 çeşmenin varlığından söz edilmektedir. Ulu Cami olarak bilinen Sultan Murat’ın yaptırmış olduğu cami ayrıca sayılmıştır. Şehirdeki bazı önemli binaların konumları da belirtilmiştir. Buna göre şehirdeki kışla, cephane, karakol, hükümet konağı şehrin güney batısında, Yozgat ve Kayseri yolu üzerinde bulunmaktadır. Hükümet konağı binasında başka pek çok dairenin

var olduğu ifade edilmiştir. İki katlı olduğu anlaşılan binada hükümet dairesi bitişiğinde askeri daire, onun altında da kıraathane, eczane ve belediye ve mahkeme salonu ile bir depo yer almaktadır. Yine aynı civarda bir de Rüştîye Mektebi, telgrafhane ve İptida-i Mektebi bulunmaktadır. Samsun limanına ulaşan bir yolu olması sebebiyle ticaret bakımından çok önemli bir şehir olduğu not düşülmüştür. Şehrin batısında ise bir türbe ve cami bulunmaktadır. XII. yüzyılda yapıldığı düşünülen kalenin konum itibariyle yerleşim yerinden uzakta, şehrin dışında oluşu dikkat çekmektedir (Dündar, 2007).

Şekil 3.33. Osmanlı Arşivi'nde yer alan 1892 tarihli yüzbaşı haritası (Dündar, 2007)

Şekil 3.34. Haritanın çizeni ve ölçeği (Dündar, 2007)

3.2.4.1. Surp Gevork Kilisesi

Çepni Mahallesi'nde bulunan kilisenin yeri 1892 tarihli yüzbaşı haritasında işaretlenmemiştir. Ancak yapının üzerinde yer alan kitabede (Şekil 3.35.) Latin rakamlarıyla 1872 tarihi yazılıdır ve yapı bugün de ayaktaadır. Kitabenin üst kısmında sağda yıldız ve solda ay resmedilmiştir. İlginç olansa, ay ve yıldızın ortasında bir daire içerisinde Arap alfabesiyle “Allah” yazısına benzer bir kelime yazıyor olmasıdır. Kitabenin bulunduğu yer, girişin üzerindedir ve bu kısım sivri kemerle, girişin iki yanında bulunan pencereler ise dairesel kemerle süslenmiştir (Şekil 3.36.). Kemerlerde yapı malzemesi olarak tuğla kullanılmıştır. Bina duvarlarında ise taş, tuğla ve sarı kum taşı olduğu tahmin edilen malzemeler kullanılmıştır.

Şekil 3.35. Kilisenin kitabesi (URL-7).

Şekil 3.36. 2015’te kilisenin giriş cephesi (URL-7)

Köksal (2015), “The Inventory of Armenian Church Properties Conducted For and by The Ottoman Government in 1912-1913” isimli kaynakta binadan Surp Gevork Kilisesi olarak bahsedildiğini tespit etmiştir (URL-7).

3.2.4.2. Veli Paşa Hanı

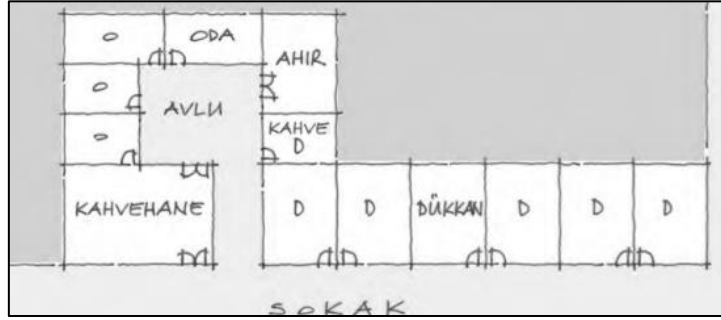
Veli Paşa hanı, kentin merkezinde, saat kulesine oldukça yakın bir konumda, çarşı yoğunluğunun olduğu bir alanda bulunmaktadır (Şekil 3.37.). Ahşap kâgir sistemle inşa edilen bina, Çorum’un görkemli, tarihi yapılarından bir tanesidir.

Şekil 3.37. Veli Paşa Hanı (Şahin, 2020)

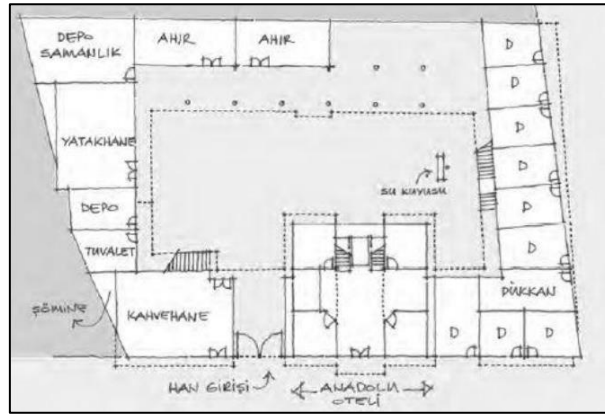
Hanın iki vakfiyesi bulunmaktadır. 17 Mayıs 1866 tarihli birinci vakfiyesinde anlatıldığına göre, 1866 yılında günümüzdeki han yapısının yerinde; bir odalı Bahçevan

oğlu kahvehanesi, üç odası olan bir konaklama birimi, ahır, altı adet dükkân ve avlu bulunduğu anlaşılmaktadır (Şekil 3.38.) (Şahin, 2020).

Şekil 3.38. İlk vakfiyeye göre Bahçevanoğlu Kahvehanesi'nin Ömer İskender Tuluk tarafından çizilen muhtemel plan şeması (Tuluk, 2009)

1885 tarihli ikinci vakfiyede ise bunların üzerine yapılan ilavelerle hanın, bugünkü yapı ile benzerlik gösteren bir yapı durumuna getirildiği anlaşılmaktadır. Son halinde (Şekil 3.39.) yapının üst katında kırk üç, alt katında on altı olmak üzere toplam elli dokuz oda ve bir kahvehane, iki ahır, on dükkân, bir miktar avlu ve ikişer kanat iki sokak kapısı bulunmaktadır (Şahin, 2020).

Şekil 3.39. Velipaşa Hanı ve Anadolu Oteli'nin Ömer İskender Tuluk tarafından çizilen muhtemel özgün zemin kat planı (Tuluk, 2009)

Başlangıçta yolcu hanı, daha sonraki dönemlerde ise depo, otel, kargo binası, terminal gibi pek çok işleve hizmet etmiştir (Ilıca, 2000).

1939 yılında Vakıflar Müdürlüğü tarafından yeniden kiralanmış ve han/otel olarak işletilmeye başlanmıştır. O yıllarda Veli Paşa Hanı'nın meydana bakan cephesinde bulunan üç katlı kısmı otele çevrilmiştir. Anadolu Oteli isimli bu kısımda dönemin

bürokratları, yazarları, ileri gelen şahısları konaklarken, han kısmında şehre gelen, şehirden geçen vatandaşlar konaklamıştır.

Daha sonra hanın zemin katta bulunan ahırları yıkılarak bu kısım arabalar ve minibüsler için garaj haline getirilmiştir. 1950’li yıllarda avlu, terminal olarak kullanılmıştır (Şekil 3.40.). Ayrıca; zemin katta terminaldeki araçlara hizmet veren lastik ve motor tamir dükkânları, halı satış ve teşhir dükkânları ve depolar yer almıştır.

Şekil 3.40. Hanın avlusunun terminal olarak kullanıldığı dönemde görünüşü (Yiğit, 2017)

Han, 1982-2015 yılları arasında özgün işlevinin dışında kullanılmıştır. Avlu zemini seramikle kaplanmış, üzeri de metal üst örtü ile kapatılmıştır. Bu düzenlemeden sonra avlu, market olarak, üst kattaki odalar ve Anadolu Oteli ise alışveriş merkezinin depoları olarak kullanılmıştır (Şahin, 2020).

Günümüzde (2021) yapı onarım halindedir.

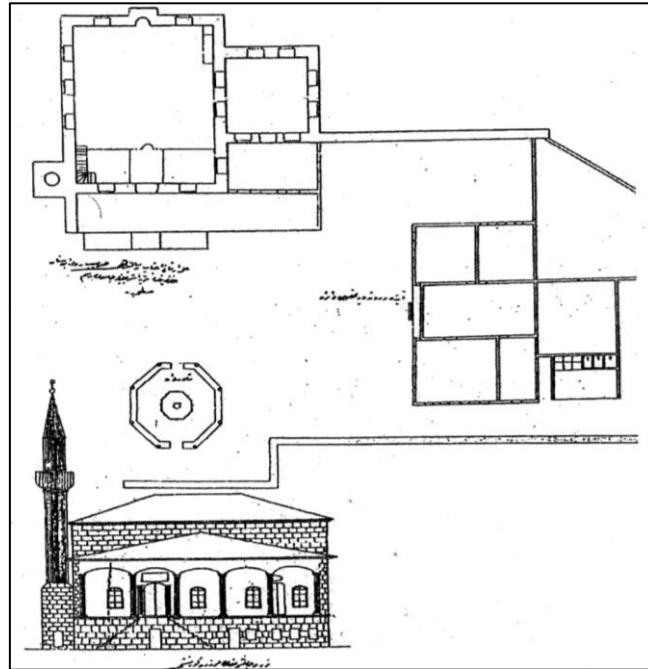
3.2.4.3. Suheyb-i Rumi Camii (Hıdırlık Camii)

Hıdırlık tepesinde, sahabeden üç önemli zatın kabirlerinin bulunduğu kaynaklarda zikredilmektedir. Bunlardan birisi Süheyb İbn’i Sinan-ı Rumi, ikincisi Ubeyd Gazi, üçüncüsü de Kereb’i Gazi’dir. Bu üç zatın kabirleri üzerine ilk önce Selçuklu hükümdarları tarafından türbe inşa ettirilmiş ve bir zaviye ve cami (Şekil 3.41.) tesis edilmiş ayrıca ziyaret edenlere yemek vermek ve konaklamak için Karacaköy civarında bir kısım arazi vakfedilmiştir.

Şekil 3.41. Tarihi belirsiz, Hıdırlık Camii'ne ait fotoğraf (Erkoç, 2015)

Osmanlı dönemi türbedarlarından Abbas Efendinin mevcut bulunan cami ve türbe yapılarının XIX. yüzyılın son çeyreğinde inşa edildiğini beyan etmiştir. Zaten caminin mihrabında bulunan 1889 tarihli kitabeden, o tarihte inşasının tamamlandığı sonucuna varılabilir. Önceden cami ve türbe bir arada bulunan basit, ahşap bir yapıdır. Hasan Paşa'nın ön ayak olmasıyla padişah II. Abdülhamit'ten buranın yeniden ele alınması istenmiştir. Bunun üzerine, cami ve türbe yeniden inşa edilmiştir (Sezikli, 2013).

Şekil 3.42. XIX. yüzyılda Suheyb-i Rumi Cami ve türbesi plan ve cephe çizimi ile şadırvan ve zaviye planı (Dündar, 2007)

Cami ve türbe, aynı yapı kitlesi içerisinde, iki ayrı bölüm olarak inşa edilmiştir. Planda biri cami, diğeri türbe olan iki adet kare plan yan yana getirilmiştir (Şekil 3.42.). Doğuda kalan cami kısmı daha büyüktür. Türbe ise caminin batı duvarına bitişik bulunmaktadır. Son cemaat yeri, yapı boyunca uzanır. Cami ve türbenin kubbeli örtüsü, dışarıdan kırma kiremit bir çatıyla örtülüdür. Yapı, yerden yaklaşık bir kat kadar yükseltilmiştir (Tuluk, 2016b). Camiden türbeye geçiş kapatılmıştır. Türbede Süheyb-i Rumi Hazretleri ile Ubeyd Gazi Sandukası bulunmaktadır (Sezikli, 2013). Caminin doğusunda, tek şerefeli bir minaresi bulunmaktadır. Şekil 3.43.'de görülen, caminin kuzey batısında bulunan zaviye, 1925 yılında yıkılmıştır (Tuluk, 2016b).

Şekil 3.43. 1920'li yıllar Hıdırlık Camii (Sezikli, 2013)

3.2.4.4. Saat Kulesi

Hasan Paşa'nın Çorum halkına, kent için bir hayır yapmak istediğini ve isteklerin neler olduğunu sorması üzerine halktan, şehre su getirilmesi, tren yolu geçirilmesi gibi teklifler gelmiş fakat paşaya sadece Saat Kulesi isteği bildirilmiştir. Bunun üzerine Hasan Paşa 1894'te Çorum'da Saat Kulesi'ni inşa ettirmiştir. Yapı, kent içi önemli yolların kesiştiği noktada yer almaktadır ve günümüzde kentin simgesi haline gelmiştir.

Sekizgen oturumlu kulenin taban çapı 5.30 metredir. Asıl kulenin gövdesi ise yirmi dört köşeden oluşurken, çapı 3.90 metredir. Seksen bir basamakla saatin bulunduğu bölüme ulaşılır. Burada bir şerefe bulunmaktadır. Şerefeden sonraki kısım, dört köşelidir. Saat Kulesi'nin yüksekliği 27,5 metredir ve yontma sarı taştan yapılmıştır (Erkoç, 2015).

Yapının kitabesinde (Şekil 3.44.) günümüz Türkçesiyle şöyle yazmaktadır:

“Zamanın ulu hakani cömert Abdülhamid Han’ın değerli paşalarından eşsiz benzersiz Hasan Paşa adadı bütün vaktini hayır işler yapmaya. Başarılı kılsın emellerinde onu, her an Mevlâ. Bu Saat Kulesi, seçkin hayratındandır onun. Bol bereketle yapıldı; bu şehri etti ihya. Çıkıp kutlu bir zamanda yazıldı kapısına tarih. Bak, bu büyük saati yaptı Hasan Paşa’nın lütfu. 1894”(Erkoç, 2015).

Şekil 3.44. Çorum Saat Kulesi ve kitabesi (Erkoç, 2015)

3.2.4.5. Kışla

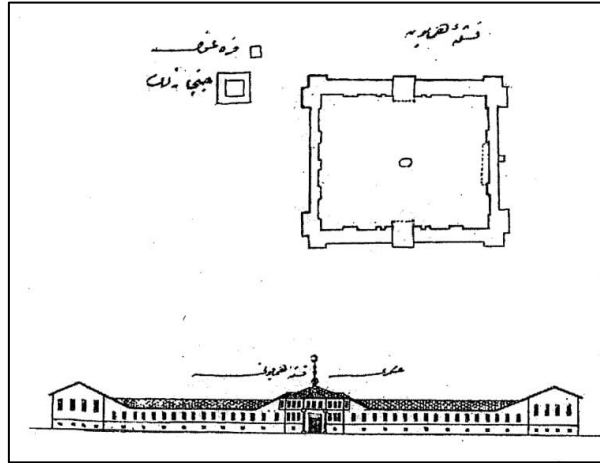
XIX. yüzyılda askeri örgütlenmedeki değişikliklerden sonra ordu, Nizamiye askerleri ve onun altında redif askerleri olarak iki kademeli duruma gelmiştir. Nizamiye askerleri belli merkezlere yerleştirilen 7 orduyu oluştururken; her ordunun 5 veya 6 redif alayı bulunmaktadır. Bu alaylar kentin dışında inşa edilen kışla yapılarına yerleştirilmiştir. Çorum da bu redif alaylarından birinin merkezi olmuştur. Bu nedenle kentte kışla binasının inşa edildiği görülmektedir (Aktüre, 2015).

Çorum Kışlası'nda (Şekil 3.45.) bir de cephaneliğin bulunduğu, diğer kasabalarda eş olmayan bir yapı olduğu ve bir piyade alayı ile bir alay süvarinin sığabileceği büyüklükte olduğu Ankara Vilayet Salnamelerinde yazmaktadır (Tuluk, 2016b). Cumhuriyet'in ilan edildiği tarihlerde kışlanın metruk ve harap durumda olduğu yerel gazetelerde yer verilen haberlerden anlaşılmaktadır (Çorum Gazetesi, 14 Mayıs 1924). 1958 yılında Çorum'da bir astsubay okulu açılması söz konusu olduğunda, harap durumda olan kışla binasında tamirat yapılmıştır. Milli Savunma Bakanlığı tadilat ödeneğinin bir kısmını karşılamıştır (Yeni Adım Gazetesi, 21 Mayıs 1959).

Şekil 3.45. Çorum kışlası (Tuluk, 2016b)

Kentin güneyinde ve o dönemde yerleşim yerinden uzakta inşa edilen kışla binası, her iki ekseninde simetrik bir düzende planlanmıştır. Yapının dört köşesi ve çizimde kuzey güney cephelerinin orta noktaları yükseltilerek vurgulanmıştır (Şekil 3.46.). Günümüzde (2021) ayakta olmayan yapının yerinde askeriye yer almaya devam etmektedir.

Şekil 3.46. Çorum kışlası plan ve cephe çizimleri (Dündar, 2007)

3.2.4.6. Hükümet Konağı

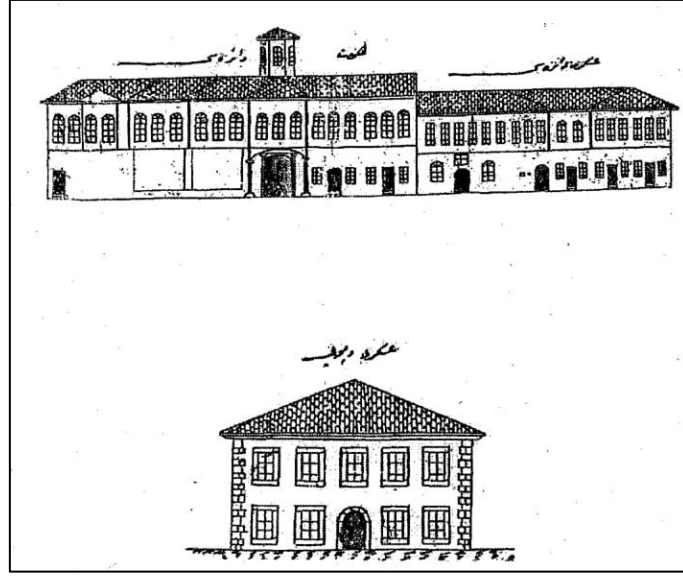

Şekil 3.47. Çorum eski Hükümet Konağı (Yiğit, 2010)

Kentin devlet dairelerinin pek çoğu gibi Hükümet Konağı da Saat Kulesine ve Ulu Cami'ye yakın bir konumda, yaklaşık olarak bugün (2021) Halk Bankası'nın bulunduğu yerde, Ziraat Bankası karşısında yer almaktadır. Hükümet konağı binasında başka pek çok daire bulunmuştur. Şekil 3.47., Şekil 3.48. ve Şekil 3.49.'dan da anlaşıldığı üzere, bina iki katlıdır. Binada hükümet dairesi bitişiğinde askeri daire, onun altında da kıraathane, eczane, belediye ve mahkeme salonu ile bir deponun yer aldığı bilgisi 1892 tarihli yüzbaşı haritasında verilmiştir (Dündar, 2007).

Şekil 3.48. Çorum eski Hükümet Konağı (Yiğit, 2010)

Şekil 3.49. Çorum Hükümet Konağı, askeri daire ve depo cephe çizimleri (Dündar, 2007)

3.2.4.7. Çorum Guraba Hastanesi

Yapı, Çorum'a mutasarrıf olarak gelen Nurettin Bey tarafından I. Dünya Savaşı'nın ilk yıllarında, köylü ve kentli desteğiyle hastane olarak yapılmıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonra bu yapıya şehirde yeni açılacak Ziraat Okulu yerleştirilmeye karar verilince, hastane binası için park civarında pavyon sistemli yeni bir bina yapılması kararlaştırılmıştır (Çorum Gazetesi, 14 Mayıs 1924). Bu kurumların yeniden düzenlenmesi için Ziraat Okulları genel olarak lağvedildiğinde Çorum'daki okul da kapanmıştır (Çorum Gazetesi, 17 Ocak 1945). Daha sonra bina sırasıyla Sıhhat Mektebi (Şekil 3.50.) (Şekil 3.51.), Sanat Enstitüsü, Ticaret Lisesi, Makine Yüksek Okulu ve Atatürk Lisesi olarak kullanılmıştır. Tescilli binada 1988'de yaşanan yangın sonucu hasar meydana gelmiş ve bina onarımı bitince 2003'te müze olarak hizmete açılmıştır (Ercan ve Yiğit, 2013).

Şekil 3.50. Okulun Sağlık Okulu olduğu dönemde görünümü (Atatürk Kitaplığı Sanal Arşivi, Tarihsiz)

Şekil 3.51. Okulun Sıhhat Mektebi olarak kullanıldığı dönemde görünümü (Atatürk Kitaplığı Sanal Arşivi)

Yangından sonra Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından ihale edilen renovasyon ve yenileme projelerini üstlenen proje firması, binanın dış duvarlarının aynen korunarak, içine çelik çerçeve ve prekast paneller ile yeni bir yapı inşa edildiğini proje raporunda belirtmiştir (URL-8). Yapının tadilat sonrası, günümüzdeki durumu Şekil 3.52.’de gösterilmiştir.

Şekil 3.52. Günümüzde (2021) Çorum Müzesi olarak kullanılan tarihi yapı

Halk arasında bu yapıya “Taş Mektep” denilmiştir (Tuluk, 2004). U şeklinde plan tipine sahip yapı, kuzey-güney aksına göre tamamen simetrik planlıdır. Yapının girişi, kuzey cephesinin orta noktasında kalmaktadır. Hem girişin üzerinde hem de yapının iki ucunda zemin ve üst katta balkonlar tertip edilmiştir Bina iki katlıdır ve bir de bodrum katı bulunmaktadır. Yapının bodrum katında, zemin kat balkon sütunlarında ve pencere etrafında sövelerde sarı kum taşı kullanılmıştır. Çatı saçağı genişliğiyle dikkat çekmektedir.

3.2.4.8. Mecidiye Mektebi (Hasan Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi)

Geç dönem Osmanlı eserlerinden biri olan bina Mutasarrıf Nurettin Bey tarafından 1913-1915 yılları arasında, Ulu Cami'nin kuzeybatısında inşa ettirilmiştir. Sabuncuoğlu (2010) yapının Çorum'da sanat okulu açılması için yaptırıldığını fakat bunun mümkün olmadığını; milli mücadele zamanında buranın muallim mektebi olarak kullanıldığını ve Cumhuriyet'in ilanından sonra da İstiklal Mektebi olarak kullanıldığını ifade etmiştir.

Çorum'da birçok binada kullanılan sarı kumtaşı ile moloz taş bu binada da kullanılmıştır. Bodrum katla beraber 3 katlı olarak inşa edilen yapı dikdörtgen planlıdır. Girişin bulunduğu kısım üçgen bir çatıyla vurgulanmıştır. Kemerli pencereleri, geniş çatı saçağıyla ve kullanılan malzemelerle, I. Ulusal Üslup özellikleri taşır ve Çorum'un aynı dönem yapılarıyla benzerlik göstermektedir (Şekil 3.53.).

Şekil 3.53. 1950'lerde İstiklal Okulu (Yiğit, 2017)

Şekil 3.54. Hasan Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi olarak kullanılan tarihi bina

Yapı cephe kurgusu olarak özgün haliyle bugüne (2021) ulaşmıştır. Sadece cephede moloz taş olan kısımlar beyaz sıvayla kapatılmıştır (Şekil 3.54.). Bina şu anda Hasan Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi olarak kullanılmaktadır.

3.2.4.9. İnkılap Okulu

Cumhuriyet ilan edilmeden önce inşa edildiği düşünülen fakat yapım tarihi tam olarak bilinmeyen yapının o zamanlar kilise olarak kullanıldığı bilinmektedir (Yeni Gün Gazetesi, 27 Ocak 1967). 1890 tarihli yüzbaşı haritasında da okulun bulunduğu alanda bir Ermeni kilisesi olduğu görülmektedir. Mimari kurgusu açısından Osmanlı döneminde inşa edilen diğer yapılardan farklı olan bu binada (Şekil 3.55.) girişin üzerindeki alınlık, 1932’de inşa edilen Doğum ve Çocuk Bakımevinde de uygulanmıştır.

Şekil 3.55. Tarihi belli olmayan İnkılap Okulu’na ait bir fotoğraf (Atatürk Kitaplığı sanal arşivi)

Cumhuriyet’in ilk yıllarında harap duruma gelmiş olan binanın onarılarak okul yapılmasına karar verilmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 27 Ocak 1967). 1930 senesinde bina tamir edilmeye başlanmıştır (Çorum Gazetesi, 30 Temmuz 1930). 1931 senesi Ocak ayında okulun açılışı yapılmıştır (Çorum Gazetesi, 21 Ocak 1931). Ankara Caddesi’nin açılması ve bu yol üzerinde yapılaşmanın artması sonrasında bu okul, çarşı pazar arasında, trafiğin yoğunluğu içerisinde kalmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 23 Kasım 1961). Caddeye ters biçimde oturmuş ve aynı zamanda bir köşesi kaldırıma girmiş bulunmaktadır (Yeni Adım Gazetesi, 14 Nisan 1964). 1960’larda bir hayli yıpranmış duruma gelen okulun yeniden inşasına 1964 yılında karar verilmiştir. Bakanlık, ana yollar

üzerine okul inşasına sıcak bakmadığı için yeni binanın aynı semtte daha içeri kesimlerde yapılması düşünülmüştür (Yeni Çorum Gazetesi, 14 Nisan 1964). Ticari yoğunluk içerisinde kalan okulun bulunduğu yerden kaldırılarak orada geniş bir ticari alan elde etmek hedeflenmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 27 Ocak 1967). Fakat bina, 1970'lerin ortasına kadar İnkılap İlkokulu olarak hizmet vermiştir. Daha sonra yıkılmıştır (URL-9).

4.CUMHURİYETİN İLANINDAN SONRA ÇORUM’UN KENTSEL GELİŞİMİ

Erken Cumhuriyet dönemi olarak nitelendirilebilecek olan 1923-1950 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti toplam nüfusunun % 16.4’ü kentlerde yaşamıştır. Kırsal nüfus toplam nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturmuştur. Cumhuriyet’in ilanından sonra Türkiye’de 1927 yılında ilk nüfus sayımı yapılmıştır. Bu sayımda ülke nüfusu 1.648.270 kişi olarak belirlenmiştir. Bu sayının % 75.78’ini kırsal nüfus, % 24.22’sini ise kentsel nüfus oluşturmuştur (Sağlam, 2016).

Aynı sayımda Çorum ilinin nüfusu 247.602 kişi olarak belirlenmiştir. Çorum kenti nüfusunun % 17,7’sinin kentlerde, %82,3’ünün ise kırsalda yaşadığı sayım ile tespit edilmiştir (Çoban, 2016).

II. Dünya Savaşı nedeniyle ülke genelinde olduğu gibi Çorum’da da kentleşme hızlı olmamıştır. Savaş sonrasında kentleşme hızı ivme kazanmış, Avrupa’da yaşanan değişiklikler, Türkiye’ye de yansımıştır. Çorum’da da bu durumun etkileri görünmeye başlamıştır. Marshall planı kapsamında, Türkiye’deki şehircilik ve inşaat faaliyetleri incelenmiştir. Amerikalı uzmanlar Çorum’la ilgili olarak, malzemenin tümünün temin edilmeden inşaata başlanmasının maliyeti çok artırdığını, ülkedeki iklim farklarının göz önüne alınarak tek tip inşaattan kaçınılması gerektiğini, inşaat sistemlerinde standart yöntemlerin gerektiğini söylemişlerdir (Çorum Gazetesi, 22 Ağustos 1951).

Çalışma kapsamında yapılan incelemelere dayanarak söylenebilir ki: yeni bir devletin kurulması sonrasında Çorum halkı bu “yeni” etkisini şehirdeki hayatta da görmeyi ummaktadır. Cumhuriyet’in şehrin bütün kurumlarına sirayet edip onları yeniden yapılandırması ve canlandırması beklenilmektedir. Çorum İç Anadolu’nun tahıl ambarı durumundadır ve Çorum ticareti büyük ölçüde tahıl ve bakırcılık üzerinedir. (Yalçın, 1969). Tarım odaklı olan kentte halkın çoğu çiftçilikle uğraşmaktadır. Kalkınma ve dönüşüm için yeni sanat ve zanaat dallarını öğrenme için koşullar yetersiz kalmaktadır (Çorum Gazetesi, 05 Aralık 1923). Belediye meclis tutanakları verilerine göre öncelikli ele alınan konuların bayındırlık, eğitim, ziraat, sağlık olduğu anlaşılmaktadır (Çorum Gazetesi, 02 Ocak 1924). 1922 yılında, 1927 yılına kadar İl Özel İdaresi’nin yapacağı işler bu 4 başlık altında ele alınmıştır. Kentin ilk planlı kalkınma çabası olan bu programın bayındırlık işleri kısmını tümüyle yol çalışmaları oluşturmaktadır. Eğitim alanında,

bütçenin el verdiği ölçüde ilkokulların yaygınlaştırılması ve yeni okulların açılması hedeflenmiştir. Ziraat alanında hangi bölgelerde ne tür ürünlerin yetiştirileceği belirlenmeye çalışılmıştır. Sağlık alanında ise gezici bir hekim tayin edilmesiyle hastalıklarla mücadele edilmesi ve o dönemi etkileyen frengi hastalığıyla mücadele için hastanede bir koğuş açılması listede yer almıştır (Ozulu, 2005).

Kentte, yollar bozuk; sokaklar çamur batağı halindedir (Çorum Gazetesi, 04 Mart 1925). Su, aydınlatma gibi temel sorunlarla boğuşan ve topografya nitelikleri henüz bilinmeyen şehirde planlama, imar ve yapılaşmadan söz etmek bir süre mümkün olmamıştır (Çorum Gazetesi, 26 Aralık 1923). O dönemde imar denildiğinde de planlama ve yapılaşmadan ziyade büyük ölçüde yol yapımları akla gelmektedir. Kentin sıkışık ve mevcut yollarının dar olduğu Şekil 4.1.'den anlaşılmaktadır.

Şekil 4.1. Çorum'un eski bir görüntüsü (1967 Çorum İl Yıllığı)

Çorum için ilk kez imar planı hazırlama girişimi Osmanlı döneminde, 1.Dünya Savaşı sırasında mevzu olmuştur. Mösyö Mer isimli bir şahıs Çorum'da ikameti sırasında şehrin haritasını çizmiştir. Daha sonra bu harita üzerinden fenni eksikliğe rağmen yeni durumlar belirleyen bir imar planını da hazırlamıştır ancak plan muhtemelen koşulların yetersizliği, ülkenin vaziyeti gibi sebeplerle uygulamaya konulamayarak bir köşede kalmıştır (Çorum Gazetesi, 11 Aralık 1946).

Cumhuriyet döneminde 1930 yılında çıkarılan 1580 sayılı Belediyeler ve 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha yasalarıyla belediyelerin imar planı yapması zorunlu hale gelmiştir (Aközer ve diğ., 1982, Cilt 3). Nitekim şehir için ilk plan hazırlama girişimi de, 1933 yılında, Cumhuriyet'in ilanından tam on yıl sonra, Baha Çorbacıoğlu'nun ilk Belediye Başkanlığı döneminde olmuştur. Plana dair sözleşmeler kısa sürede halledilmiş ancak dokuz ay gibi bir sürede plan ortaya konulabilmiştir (Çorum Gazetesi, 11 Aralık 1946). Plan, Bayındırlık Müdürü, mühendis Nusret Bey'e hazırlatılmıştır. Belediye meclisinde görevli komisyonun planı incelemeleri sonucunda komisyon başkanı İhsan Sabuncuoğlu hazırlanan planı şöyle anlatmaktadır:

“Mühendis, şehri Albayrak ve Gazipaşa okullarıyla Çorum Kalesi önünden geçen caddeyi esas tutarak eski ve yeni olmak üzere ikiye ayırmış; doğuda ve kuzeyde kalan kıraç tarlayı yeni iskân sahaları olarak göstermişti. Encümenince mühendisin açıklamalarını dinledik. Plan ne olursa olsun beğenmeme eğilimi belirdi.” (Tekeli, 2015).

Bunun üzerinde İçişleri Bakanlığı'na mühendisin plan yapma yetkisi olup olmadığı sorulmuş, o günlerde geçerli olan Yapı ve Yollar Kanunu gereğince mühendisin uzmanlık ve yeterliliğinin bakanlıkça onaysız olduğu gerekçesiyle mühendis yetkili görülmemiş ve ikinci plan da uygulamaya konulamadan rafa kalkmıştır (Çorum Gazetesi, 11 Aralık 1946).

Tekrar bir plan hazırlığı girişimine kadar şehir planı yapılması meselesi il belediye meclisinin gündemini meşgul etmiş, bütçe arayışlarında bulunulmuştur (Çorum Gazetesi, 21 Ekim 1936). Ancak beş sene sonra, 1938 yılında tekrardan bir şehir planı hazırlatmak mümkün olmuştur. 1938 senesinde şehrin hâlihazır haritası oluşturulmuştur.

Daha sonra planın hazırlığı için ölçüm ve incelemeler yapılmış ve hâlihazır harita, Mühendis Schleicher ve iki mühendis arkadaşı tarafından hazırlanmıştır. (Çorum Gazetesi, 04 Mayıs 1938). Mühendis Schleicher'in Macar vatandaşı olduğu bilgisi Çorum Gazetesi'nde mevcuttur (Çorum Gazetesi, 16 Aralık 1958).

Şehir planı 1939 yılı Ağustos ayında tamamlanabilmiştir (Çorum Gazetesi, 02 Ağustos 1939). İl merkezi ve kazalara ait bu haritaların bir kısmı 1939 yılı Eylül ayında onaylanmıştır (Çorum Gazetesi, 20 Eylül 1939). Planların 1939 yılındaki durumu Şekil 4.2.'de gösterilmiştir.

Mühendisin plana ait raporuna göre Çorum kübik bir şehir olarak tanımlanmış ve genellikle sokak ağızlarının açılmasının işleri kolaylaşacağı belirtilmiştir (Çorum Gazetesi, 16 Aralık 1958). İmar planının hazırlanması işi ise 1940 yılına sarkmış; yeni bir şehir planı tanzimi yapılmıştır. Bu plan Bayındırlık Bakanlığı şehircilik uzmanlarından Celal Ulusan ve Alman mimar ve şehir planlamacısı Gustav Oelsner tarafından hazırlanmıştır (Çorum Gazetesi, 14 Şubat 1940). Oelsner, Çorum kentini planlarken, Çorum çevresindeki kırsal yerleşimleri ise Celal Ulusan planlamıştır. Oelsner tarafından Türkiye’de planlanan ilk kent Çorum’dur ve kendisi şehirle ilgili olarak yaklaşımını şöyle açıklamıştır:

"Vergi geliri senede ancak 90.000 lira olan bir vilayet merkezidir. Hızla başaracağı işler bir yığındır. Bu kadar bir vergi geliriyle bu işleri başarmak tabiki mümkün değildir. Bu durum şehir planının sınırlı şartlarda oluşturulmasını gerekli kılar. Ancak serbest bırakılan boş yerlerde inşaata müsaade olabilir. Gelişim ve ilerlemeyi her şeyden önce mevcut şehir mıntikasının amaca en uygun olarak kullanılmasında icap eden etütleri ve donanımı meydana getirmekte ve resmi makama ait binaların en uygun yerlerde yapılmasına gösterilecek gayret ve özende aramalıdır. Bunlar sayesinde yeni ve gayet iyi görünüşlü bir merkez elde edilebilir" (Tekeli, 2015).

Çorum’un düşük gelirli bir şehir olması sebebiyle gereksiz fikirler öne sürmekten kaçınılmış ve iktisatlı fikirler ortaya konulmuştur. Tasarımı kısıtlanmak durumunda kalan bu kent planının (Şekil 4.3.) belirleyicisi yollar olmuştur. Temel olarak ana ulaşım bağlantılarını bir merkezde toplamak hedeflenmiştir. Planın mimarı Oelsner, yapılacak temel işleri şu şekilde sıralamıştır: Çorum kentinin Samsun ile bağlantısı sağlanacaktır. Bu yol üzerinde bulunan yeşil alan (büyük park), bir spor tesisi ile birleştirilerek kentsel bir rekreatif alan oluşturulacaktır. Kent merkezinin oluşturulması amacıyla; hububat pazarı taşınarak yerine tarımsal pazar; Hükümet Konağı’nın bulunduğu alanda ise bir han inşa edilecektir. Kent merkezinin bölge içi ve bölgeler arası ana ulaşım hatlarını bir araya getiren bir düğüm noktası olabilmesi için bir merkez, bir meydana birleştirilecektir. Mevcut bulunan Hükümet Konağı alanında elde edilecek bu meydana, postane, Halkevi, Belediye Sarayı, sinema gibi kamusal kullanımlar yerleştirilecektir. Çorum’un çevresindeki kırsal alanlarda bulunan tarımsal kasabalar ile ulaşım bağlantıları kurulacaktır. Planın bir diğer önerisi ise kentin çevresinin yeşil bir kuşak ile çevrelenmesidir. Kentin kırsal alanlara yayılmasını engellemek amacıyla Oelsner, yeni gelişim alanını plan raporunda "yerleşilebilir alan" olarak tanımlamış, güney-batı ekseninde bir bahçekent modeli uygulamasıyla da desteklemiştir (Karakaya, 2014). Hükümet Konağı mevcut yerinden kaldırılarak Halkevi’nin ilerisinde bulunan evlerin

yerine taşınacak, Paşa Hamamı’ndan aşağıda kalan alanlar mesken yeri sayılmayacak; şehrin yukarı doğru büyümesi sağlanacaktır (Çorum Gazetesi, 11 Aralık 1946).

Şekil 4.3. Gustav Oelsner’ın Çorum için hazırladığı şehir planı (Karakaya, 2014)

Bahsedilen plana dair uygulama imar planları hazırlanmadığı halde, şehir planında alınan kararların bir kısmı uygulanmıştır. Planın uygulanmasıyla ilgili dönemin belediye başkanı Pertev Kalelioğlu şöyle bir demeç vermiştir:

“Evet. Şehrimizin imar planı İç işleri ve Bayındırlık Bakanlıklarımızın yüksek tasdiklerinden geçerek geldi. Planda bir değişiklik yoktur. Evvelce travaylar yapılırken heyetler gelmişti. İmar işine önce hükümet civarından başlayacak, istimlak yapacağız. Geniş caddeler açılacak ve yollar tanzim edilecek. Parkın ıslahına 150.000 lira ayırdık. Yaz başında planın uygulamasına başlayacağız ve muntazam işi başarmak için planın her sene bir kısmını yapacağız. Bütçemizde bunun için bir ödenek ayırdık. Kendi yağımızla kavrularak bu işi başaracağız ve belediyeler bankasından borç almayacağız.” (Çorum Gazetesi, 08 Mayıs 1940).

Kesinleşen imar planının uygulama planları hazırlanamamıştır (Yeni Çorum Gazetesi, 2 Nisan 1952). Pertev Kalelioğlu'nun başkanlık dönemi sona ermesiyle bu planın rafa kalktığı söylenmektedir (Yeni Adım, 21 Kasım 1961). Şehrin önemli bağlantılarından birini oluşturan Samsun yolu bu planda belirlenen şekilde açılmaya başlanmıştır (Çorum Gazetesi, 23 Mayıs 1945). Ancak hazırlanan imar planlarının orijinallerinin ilgili bakanlıklarda veya Çorum Belediyesi'nde bulunmamasından ötürü genel anlamda bu planların uygulanıp uygulanmadığı, ya da hangi kısımların uygulanabildiği tam olarak anlaşılamamaktadır.

30 Kasım 1945 yılında Çorum'un beş yıllık imar programı yayınlanmıştır. Bu programın içeriğini yolların kullanımı ve güzergâhları, Büyük Park'ın düzeni, yeni bir sebze hali yaptırılması ve yeni yol (Gazi Caddesi) üzerinde yapılacak binaların cephe genişlikleri, irtifaları ve kat adetlerinin belirlenmesi oluşturmaktadır. Yapılaşmayla alakalı kararlar her yıl için ayrı ayrı açıklanmıştır. Bu kararlar şu şekildedir: 1946 senesinde, Yapı ve Yollar Kanunu hükümlerince genel yol ve caddeler ağaçlandırılarak yolların düzenlenmesine devam edilecektir. Hiç kaldırım bulunmayan sokak ve caddelerden başlanarak Arnavut kaldırımı döşenecektir. Ulukavak Mahallesi'ne bir pis su mecrası yapılacaktır. Planda yeri hükümet konağının bulunduğu yer olarak belirlenen hal daha müsait başka bir yerde inşa edilecektir (Çorum Gazetesi, 12 Aralık 1945). 1947 senesinde, şehri tehdit eden Melegazi sel yatağının imar planında belirlendiği gibi su deposu arkasındaki sırtları yarmak suretiyle Çomar Çayı'na birleştirilmesi işine başlanacaktır. Bu işin 1950 yılında bitirilmesi hedeflenmektedir. Plan dâhilinde şehir korusu kurulacak; büyük parkın yapımına devam edilecektir. Şehir planına göre imarı başta gelen kısımlardan başlayarak cadde ve sokak açmak üzere istimlâk yapılacaktır. 1948 senesinde Pis su gideri olmayan sokak bırakılmayacaktır. İstimlâklere devam edilecek; açılan yol, meydan, sokaklar şehir planına göre düzenlenecek, kaldırımları parke olarak yapılacaktır. Elektrik tesisatının gündüz de kesintisiz elektrik verilebilecek hale getirilmesi için çalışılacaktır. 1949 yılında gazinosu olan bir belediye oteli inşa edilecektir. İskilip caddesinin plana göre genişletilmesi ve parke yol olarak düzenlenmesi işleri yapılacaktır (Çorum Gazetesi, 26 Aralık 1945).

Plan onaylandığı halde, II. Dünya Savaşı araya girince uygulama imar planları uzun yıllar hazırlanamamıştır. 1945 yılına ait il genel meclisi tutanaklarında hala uygulama

planlarının yaptırılması için ödenek ayrıldığı görülmektedir (Çorum Gazetesi, 12 Aralık 1945). Ancak Çorum Gazetesi'nde zaman zaman bu durumdan yakınılan haberlere yer verilmiştir. Bir türlü sonuçlandırılmayan imar planları neticesinde, planlama sürecinde inşaatların askıya alındığı, bu sebeple bazı fırsatların değerlendirilemediği, ruhsatsız yapıların arttığı ve şehrin, yapılaşma konusunda çok geride kaldığı düşünülmektedir. Şehir planı işinin ferdi düşüncelerden uzak durularak, uzmanlara bırakılması gerektiğini, her belediye başkanının veya fen memurunun isteğine göre değişebilecek durumlardan bir an önce kurtarılarak, planın bir daha bozulmadan uygulanmasının beklendiğini iletilmiştir. Ayrıca planlamanın olmadığı o dönemde Çorum'daki vaziyete dair şehrin orta mahalleleri ve halkevi civarının sıkışık olduğundan, lise, park ve hastanenin bulunduğu alanların yeni yapılacak evler için uygun gelebileceğinden bahsedilmiştir (Çorum Gazetesi, 11 Aralık 1946).

1947'de şehir planının yeniden incelendiği ve belediye genel meclisi kararınca şehir imar planında değişiklik yapılacağı görülmektedir. Konu ile ilgilenmek üzere bakanlık fen şubesi heyetinde görevli Yüksek Mimar Ertuğrul Menteş, kentte incelemelerde bulunmuştur (Çorum Gazetesi, 09 Temmuz 1947). Menteş'in hazırladığı planda, Saat Kulesi merkeze alınarak her biri 24 metre genişliğinde 5 ana yol bu merkezde geniş bir meydan oluşturacak biçimde bir araya getirilmiştir. Ara sokaklar ise 9 veya 12 metre genişliğinde düzenlenmiştir. Planla alakalı olarak Çorum'un bütçesinin bu kadar yolu açmaya müsait olmadığı gibi birçok olumsuz eleştiri yapılması üzerine Mimar Ertuğrul Menteş, planın uygulanmasının mümkün olduğunu, planın olduğu gibi kabul edilmemesi durumunda taahhüdünden vazgeçeceğini ve teminatının geri ödenmesini istediğini ifade etmiştir. Tüm bu tartışmalar üzerine Ankara ve Samsun yolu dışındakilerden vazgeçilmesi fikri ortaya atılmıştır (Sabuncuoğlu, 2010) Önerilen değişiklikler belediyece kabul edilmiştir (Çorum Gazetesi, 23 Temmuz 1947). Bu plan, hem oluşturulurken hem de uygulanırken yapılan müdahalelerle sürekli değiştirilerek amaçlardan sapmış ve aslında plansız uygulamalara devam edilmiştir (Yeni Adım, 21 Kasım 1961).

1948 yılında Bayındırlık Bakanlığı tarafından yurt içi yollar için dokuz yıllık bir program oluşturulmuştur. Bu programda ilk üç senelik planda Çorum'u ilgilendiren Ankara-İskilip ve Çorum-Amasya yolu; ikinci üç yıllık planda Ankara Çerikli Sungurlu Çorum yolları

vardır. Son üç yıllık plana ise il merkezinin altı yol kavşağı dâhil edilmiştir (Çorum Gazetesi, 29 Eylül 1948). Devletçe hazırlanan dokuz yıllık yol programında Çorum'un dört yandan devlet yolunun kavşak noktası olarak tespit edilmiş olması nedeniyle şehrin imar planı düzenlemesini yapan yüksek mimar Pertev Taner, planı belediye başkanlığına teslim etmiştir (Çorum Gazetesi, 09 Şubat 1949). Yine yollar çerçevesinde oluşturulan bu planlarda, devlet yolu olarak belirlenen 5 adet güzergâh bulunmaktadır. Bunlar: Samsun, Ankara, Amasya, İskilip, Osmancık yollarıdır. Belediye meclisi yollarla ilgili olarak, Samsun, Ankara ve Amasya yollarının 24 metre genişliğinde olmasına karar vermiştir. Samsun yolu, devlet yolu olarak, imar sınırı olan Devlet Hastanesi hizasından başlayıp; Saat Kulesi meydanına birleşecektir. Ankara yolu da devlet yolu olarak şehir dışından giderek plandaki aksı takiben Saat Kulesi meydanına bağlanacaktır. Amasya yolu da yine devlet yolu olarak şehir dışından kooperatif evleri ile Verem Hastanesi arasından geçerek Samsun yoluna planda gösterilen kavşakla birleştirilecektir. İskilip ve Osmancık yolları için planda açılan yolların çok fazla istimlâk gerektirmesi nedeniyle güzergâhlarında değişiklik yapılması kararı verilmiştir (Çorum Gazetesi, 16 Şubat 1949).

Aynı yıl plandaki yolları incelemek üzere Bayındırlık Bakanı şehre gelmiştir (Çorum Gazetesi, 04 Mayıs 1949). Bu tarihlerde şehirde kadastro işleri de başlamıştır. Kadastro işlerini hızlandırmak ve kontrol etmek için Tapu kadastro genel müdürlüğü fen heyeti müfettişlerinden Refik Halit Erüren şehre gelmiştir (Çorum Gazetesi, 01 Haziran 1949).

Kentteki bu planlama ve kalkınma çabalarına rağmen 1950'lere gelindiğinde ulusal basında Çorum hala, yerinde sayan Anadolu şehirleri arasında gösterilmiştir. Yıllardır çehresini değiştirememiş, düzenli bir duruma getirilememiş olarak tanımlanan kentin, mamur bir duruma gelmek için çok fazla çaba sarf ettiği fakat imkânlarının yok denecek kadar az olduğu için zorlandığı ifade edilmiştir. Kentteki yapılardan, Samsun yolu üzerinde kalan yeni binaların ve büyük parkın güzel olduğu söylenerek, parkın gür yeşilliği, düzeni ve gazino binası beğeni toplamış, yeni binaların çoğunlukta olduğu o bölge "Yeni Çorum" olarak tanımlanmış, gelişme hususunda burası ayrı tutulmuştur. Kent merkezi denilebilecek, Ulu Cami civarı ise sokağın, suyun ve elektriğin olmadığı, köhne ve imarının oldukça güç olduğu bir yer olarak anlatılmıştır. Bu olumsuz eleştirilere karşın, Çorum'un diğer Anadolu şehirlerine nazaran daha iyi durumda olduğu, eğer gereken destek verilirse beklenenin üzerinde verim alınacağı ifade edilmiştir. Şehrin

imarı gibi zor bir görevi az gelirli bir belediyenin omzuna bırakmanın Çorum'u yerinde saymaya mahkûm etmek olacağı söylenmiştir (Vatan Gazetesi, Memleket Eki, 8 Ekim 1952). 1960'da Çorum valiliği yapan Vedat Çapanoğlu da kentin sosyal ve ekonomik bakımdan ilgi görmediği için kalkınmadığını iddia etmiştir (Yeni Adım, 13 Şubat 1960).

Türkiye ve Orta Doğu Kamu İdaresi Enstitü profesörlerinden Ernst Egli ve asistanı Yüksek Mühendis Kenan Taşpınar'ın şehir planlaması konusunda incelemelerde bulunmak üzere on beş günlüğüne Çorum'a gelmeleri söz konusu olmuştur (Çorum Gazetesi, 22 Haziran 1955). Ancak bu incelemeleri kent merkezi ve ilçelerde Çorum milletvekilleri gerçekleştirmiştir. Kent merkeziyle alakalı olarak Ankara Samsun devlet yolunu birinci planda ele almışlardır. Devlet yollarının şehrin içinden geçirilmemesi benimsendiğinden yolun Çorum Kalesi arkasındaki boş araziden geçirilmesi düşünülmüştür. Ancak buradaki parsellerin belediye tarafından parsellenip satılmış olması, kamulaştırma maliyetini artırması sebebiyle planda değişikliğe gidilmiştir. Yolu bir kilometre uzağa götürme fikri üzerinde durulmuştur. Bu fikrin de şehrin büyüme ve gelişmesini engelleyeceği düşünülmüş ve yol güzergâhının eski şekline getirilmesine karar verilmiştir (Çorum Gazetesi, 17 Ağustos 1955). Böylece devlet yolları şehir içinden işlemeye devam etmiştir.

Yollarla ilgili plan uygulanırken İskilip, Osmancık ve Amasya yollarından kimisi kaldırılmış, kimi ise daraltılmıştır. Günümüzde Saat Kulesi meydanına bu yollardan sadece Osmancık yolu doğrudan bağlanmaktadır. Kaldırılan yolların İskilip ve Amasya yolları, daralan yolun ise Osmancık yolu olduğu düşünülebilir. 24 metre genişlikte düzenlenecek olan Ankara yolu ise 27 metre olarak düzenlenmiştir (Çorum Gazetesi, 16 Aralık 1958).

1958 yılında vali ve şehre çeşitli meslek alanlarında hizmet eden yetmiş kadar insan kentin durumunu ve imarını görüşmek üzere müzakerede bulunmuşlardır. Toplantıya Çorum belediye başkanının katılmaması tepki çekmiştir. Halk genel olarak belediye hizmetlerinden memnun olmadığını ifade etmiş, belediyenin her talebi paraya bağlamasından yakınmıştır (Hür Yol Gazetesi, 26 Nisan 1958). Toplantıda şehrin sorunlarına ve ihtiyaçlarına değinilmiştir. Çimento fabrikasından kışlaya kadar olan yolun asfaltlanacağı ve kuzey Anadolu demiryolu hattının Çorum'u da kapsayan projesinin yakında hayata geçirileceği vurgulanmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 27 Nisan 1958). Bu

toplantıdaki değerlendirmelere dayanarak, imar planı hazırlanmış olmasına rağmen hala plansız yapılaşmanın olduğu, mevcut imar planının belediyenin yanlış tutumu neticesinde düzgün uygulanmadığı anlaşılmaktadır (Çorum Gazetesi, 29 Nisan 1958).

Hazırlanması üzerinden neredeyse on yıl geçen planın, güncelliğini yitirdiği, kentin gelişimi için yetersiz kaldığı ve planda revizyona ihtiyaç olduğu kanaatine varılmıştır (Çorum Gazetesi, 28 Nisan 1958). Nitekim Çorum valisi de bu toplantıların devamında planın değişiminin zorunlu olduğunu açıklamıştır (Çorum Gazetesi, 26 Eylül 1958).

Bu hususta bakanlıklarla yapılan temaslar sonucu Çorum, devletin kalkınma programına dâhil edilmiştir (Çorum Gazetesi, 13 Ekim 1958). Kentin beklentilerini ve gereklilikleri incelemek üzere Ankara Belediyesi İmar Müdürlüğü müşaviri Nihat Yücel ve Sümer Bank teknik müşaviri Reşat Ağrıboz Çorum'da bulunmuşlardır. Çorum Milletvekilleri, siyasi partiler erkânı, vali, Ziraat Bankası müdürü ve Çorum halkının iştirakiyle bir toplantı düzenlenmiştir. Toplantıda ilk olarak şehrin imar planı ele alınmıştır. Nihat Yücel on beş yirmi yıl gibi uzun bir süre önce yapılan planın güncel ihtiyaca cevap verebilmesinin zor olduğunu söylemiştir. Devlet yollarının şehir dışından geçmesinin zorunlu olması nedeniyle, oluşturulacak çevre yolu ve devlet yollarının bağlantılarını, mevcut plan üzerinden sağlamanın mümkün olmadığını belirterek yeni bir planın zorunlu olduğunu ortaya koymuştur (Çorum Gazetesi, 16 Ekim 1958). Bunun üzerine mevcut plan iptal edilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 21 Kasım 1961).

Plan konusunda en başa dönmüş ve yeni bir plan hazırlama çabasına düşülmüştür. 1959'da da o günün ihtiyaçlarına cevap veremeyen imar planını yeniden ele almak üzere iller bankasından gelen uzmanlar belediye sınırlarını tespit etmişler ve plana alınan Çorum haritası ve imar planının yapımı için çalışmalara başlamışlardır. Bu amaçla şehrin hava fotoğrafları (Şekil 4.4.) çekilmeye başlanmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 1 Haziran 1959). Fotoğraf işi yaklaşık bir buçuk ayda tamamlanabilmiştir (Çorum Gazetesi, 21 Temmuz 1959).

Hazırlanan imar planıyla kentin gelecekteki gelişimi de hesaba katılarak, o güne kadar meydana gelen gelişigüzel inşaatların da bir düzen kazanması hedeflenmiştir (Hür Yol Gazetesi, 20 Temmuz 1959).

Şekil 4.4. Çorum'un 1950'lerde kentin havadan görünümü (Çorum Belediyesi 3 boyutlu kent rehberi)

İmar planında göz önünde bulundurulacak özellikler ve ihtiyaçları belirlemek için İller Bankası, kentin enlem ve boylamı, jeolojik durumu, yağış miktarı, deprem ihtimalleri gibi soruların yanında kentin gelişme sahalarını, sanayisi, sosyal durumu ve ihtiyaçlarının ne olduğu konularında pek sok soru sormuştur. Bu soruları imar komisyonu değerlendirmiştir. Komisyon gerekli bilgileri içeren dosyaları hazırlamıştır. İhtiyaçlar noktasında özellikle kentte ilerde konserve, tuğla ve kiremit, seramik, bakırcılık sanayisinin gelişebileceği ve kentin hal binası, soğuk hava deposu, belediye binası, pazar yerleri, mezbaha, mezarlık, toplantı salonu, kütüphane binası, demiryolu ve hava alanı ihtiyacı olduğu listelenmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 15 Temmuz 1960).

Yeni planda, hükümet konağı ve adliye binaları civarında belediyeye ait tesislere yer verilmiştir (Çorum Gazetesi, 13 Haziran 1959). Beton yol inşaatı nedeniyle yapılan istimlâkler sonucu hükümet binasının karşısında (Şekil 4.5.) çok sayıda kullanışsız parsel oluşmuştur. Bu parsellerde yapılaşmayı mümkün kılmak için gerekli birleştirmeler yapılarak yönetmeliğin belirlediği parsel boyutlarının sağlanmasına karar verilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 18 Temmuz 1960). Daha sonra bu alanın planda, yeşil alan, sinema, çarşı ve 4 katlı apartmanların yer alacağı biçimde tasarlandığı anlaşılmaktadır (Hür Yol Gazetesi, 9 Ağustos 1961). Plan, İmar ve İskân Bakanlığı'ndaki mimar tarafından hazırlanmış ve belediye encümenine değerlendirmeye sunulmuştur (Yeni Adım Gazetesi,

31 Temmuz 1961). Ancak bu tasarının gerçekleşmesinin imkânı, maddi nedenlerden ötürü sorgulanmıştır. Buranın plandaki şekliyle yapılamazsa senelerce enkaz yığını halinde kalmasından çekinilmiş ve kentin imkânlarının el verdiği bir şekle bağlanarak buranın düzenlenmesi temenni edilmiştir (Hür Yol Gazetesi, 9 Ağustos 1961). Yine de düzenleme komisyonca uygun bulunmuş ve bakanlıkça onaylanmıştır. Parsellerin alışıldan çok büyük olması ve blok nizamda düzenleme yapılması, planın uygulanmasının zor olacağı kanaati uyandırmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 6 Kasım 1961). Arsaların şuyulandırma hesapları yapılmış, bu arsaların hangi parsellere ne kadar karıştığı tespit edilmiştir. Arsası olan vatandaşa itiraz için 2 ay süre tanınmış ve 6 ay içinde kendi aralarında anlaşmaları beklenmiştir. Anlaşmanın sağlanamaması durumunda belediye ilgili mahkemeye başvurup parsellerin satışını isteyeceğini bildirmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 29 Aralık 1962).

Şekil 4.5. Günümüzde (2021) hükümet binası karşısı, İl Özel İdaresi, Halk Eğitim ve Tekel binasının bulunduğu yer

İnşaat faaliyetlerinin artmasıyla kentte kaçak yapılar da çoğalmıştır. 1960 yılında imar planına aykırı olarak yapılan ruhsatsız binalar yıkılmıştır. Yıkım işine ilk olarak Namazgâh mevkiindeki gecekonduardan başlanmış ve Nadık pınarı, Milönü, Bahçeleraltı ile Erkek Sanat Enstitüsü civarında bulunan gecekonduar da yıkılmıştır. İmar planına aykırı ve ruhsatsız inşaata izin verilmeyeceği de basın tarafından duyurulmuştur (Hür Yol Gazetesi, 1 Temmuz 1960). 27 Mayıs'tan sonra yapılan gecekonduarın yıkılacağı, bu tarihten önce inşa edilenlere dokunulmayacağı hükümet tarafından tebliğ edilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 9 Temmuz 1960).

Ayrıca yapılaşmayla alakalı bazı hususlar belirlenmiştir. Yeni yapıların birçoğunun konuşlandığı Samsun Caddesi üzerinde yapılacak yapıların, altı dükkân üstü mesken olarak düzenlenmesine, cephesi 7 metreden, derinliği 12 metreden az olan parsellere inşaat ruhsatı verilmemesine ve bu şartı sağlamaya yönelik parsel birleştirmeleri yapılmasına karar verilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 3 Mart 1960). Sokak ve caddelerde taşıtların geçişine engel teşkil eden bina çıkmaları, belediye tarafından yıktırılmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 29 Temmuz 1960).

Planlama ve yapılaşmayla alakalı yapılan işler çoğunlukla bölgesel olarak ele alınmıştır. Bütün şehri kapsayan bir plan ortaya konulamamıştır (Yeni Adım Gazetesi, 21 Kasım 1961). Bu durum, planlanmayan kısımlarda kentin gelişim ya da alt yapı durumu göz önüne alınmadan, olmadık şekilde yapılaşmanın meydana gelmesine neden olmuştur (Yeni Adım Gazetesi, 22 Kasım 1961). Tamamlanamayan planlara çok fazla miktarda para sarf edilmesi, imkânsızlıklar içindeki bir kent için talihsiz bir durum teşkil etmektedir.

Şehir imar planıyla ilgilenen yetkililerin verdiği bilgiler sonucu, 1962 Şubat ayında planın tamamlanması ve Mart ayında nazım imar planının belediyeye ulaşması beklenmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 8 Ocak 1962). İmar Bakanlığı harita mühendisi Behçet Munkan ve İller Bankası mühendisi İlhan Bayrak şehre gelerek, arazi üzerinde haritanın durumunu incelemişlerdir. İmar planlarının hazırlanmasına başlamak için kadastrodan alınan haritanın araziye uygunluğu denetlenmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 3 Ağustos 1962).

Planların hazırlığı devam ederken, şehir içi yolların devlet yolu olarak kullanılması ilk kez eleştirilmiştir. Yolların asfaltlanmasının kent için güzel bir gelişme olmasına rağmen, bu yolların şehrin içinden geçiyor olması hem tehlike, hem de rahatsızlık yaratmıştır. Büyüyen ve nüfusu artan kentte, kentliye ait vasıta sayısı da artmıştır. Bu da trafik yoğunluğunu katlamaktadır. Bu yoğunluğun, kamu binalarının birçoğu ve ticarethanelerin yarıdan fazlasıyla, pek çok da konutun bulunduğu Ankara Caddesi ve Samsun Caddesi'nden alınarak yapılacak bir çevre yoluna aktarılması istenmiştir. Nitekim hazırlanan planlarda böyle bir yolun varlığı söz konusudur (Yeni Çorum Gazetesi, 18 Ağustos 1962). Fakat planda kentin nüfusu 100000'e vardığında bu yolun yapılması önerilmiştir (Aközer ve diğ., 1982, Cilt 3). Bu işin hızlandırılması basın yoluyla istenmiştir (Yeni Çorum Gazetesi, 18 Ağustos 1962).

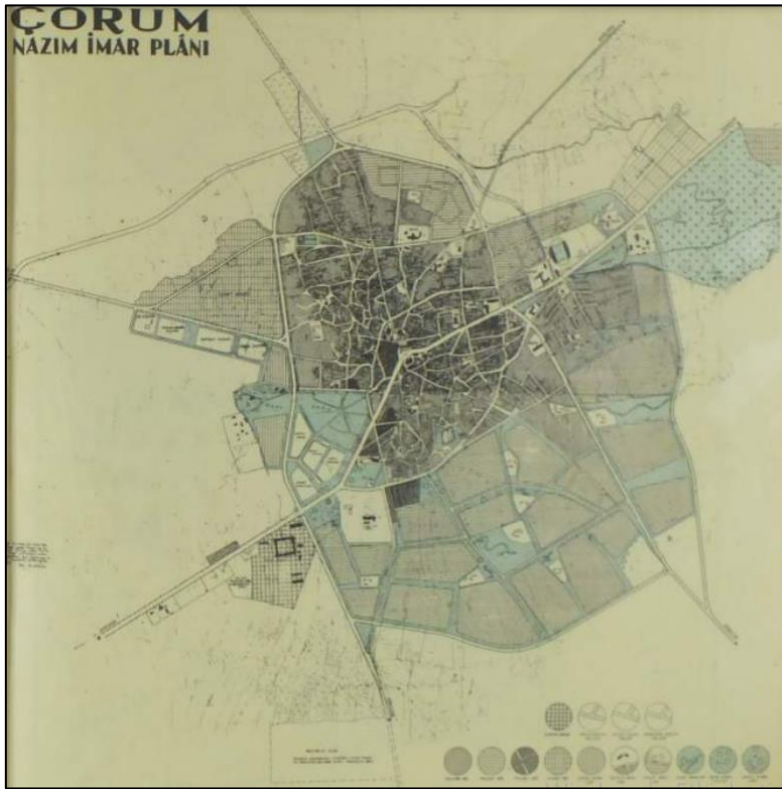
1964 yılında, sözü edilen meseleyle ilgili olarak, İl Trafik Komisyonu şehirlerarası yolcu taşıtlarının Ankara ve Gazi Caddelerinde duraklamamaları kararı alarak İç İşleri Bakanlığı'na sunmuştur (Yeni Çorum Gazetesi, 15 Ocak 1964). Alınan bu kararın Çorum ekonomisine zarar vermesinden endişe duyulmuştur. Çorum'un ülkenin iki yakasında düğüm noktası olan bir konumda bulunmasının kenti avantajlı bir duruma getirmişken böyle bir yasağın ekonomide etkilerinin çabucak sezilebileceği düşünülmüştür. Belediye Başkanı Kemal Demirer ise garajın bir an önce imar planında belirtilen yerine götürülmesiyle, kentin transit merkezi olmasından yararlanmanın mümkün olacağını ifade etmiştir (Yeni Çorum Gazetesi, 17 Ocak 1964). Garajın yerine taşınması için gereken 57000 metrekare arazinin kamulaştırma bedeli yaklaşık olarak 250000 lira olarak hesaplanmıştır (Yeni Çorum Gazetesi, 27 Ocak 1964). Kamulaştırma işleri uzamış, garaj birkaç yıl sonra dahi plandaki yerine alınamamış ve şehir içi yollar devlet yolu olarak kullanılmaya devam edilmiştir.

Ancak 1970'lere yaklaştıkça, Karadeniz-Ankara devlet yolunun parçası olan bu yollar trafik yoğunluğunu kaldıramaz duruma gelmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 7 Eylül 1967). Ancak Karayolları Genel Müdürlüğü bir açıklamayla beraber Çorum çevre yolunun ikinci 5 yıllık plana alınmayacağını bildirmiştir. Bu açıklamada Çorum'da şehir içi devlet yolu geçişinin 1961'de inşa edildiği için ikinci bir yolun düşünülmediği; kapasitesinin fazla olduğu, aksaklıkların kurallara uymayan araç sürücüler ve yayalardan kaynaklandığı ve belediye yetkililerinin gereken önlemleri almadığı öne sürülmüştür (Yeni Gün Gazetesi, 20 Mart 1968).

Nazım imar planında, kentin gelişme alanı stadyum ile Ilıca Bağları arasından alınmış ve Kale arkasıyla Erkek Sanat Enstitüsü arkasına aktarılmıştır. Bu kesimde bulunan tarla vasfındaki araziler, imarlı arsalara dönüşmüş olduğu için, arsa sayısının artmasıyla fiyatların da düşeceği hesap edilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 9 Ekim 1962). Tarlası imarlı bölgede kalan vatandaşlar arazilerini parsellemeye başlamışlardır. Uygulama imar planı netleşmeden yapılan bu işlerin, daha sonra netleşecek olan planla olası bir uyuşmazlığında, yapı yapılmasına izin verilmediği takdirde vatandaşın bu sefer ruhsatsız yapılar yapmayı tercih etmesinden endişe duyulmuştur (Yeni Adım Gazetesi, 12 Ekim 1962). Gecekondu önleme bölgesi olarak seçilen Erkek Sanat Enstitüsü arkasına, 1964 yılında Nadık Pınarı mevkiinde bulunan gecekondu taşınmak istenmiştir. İmar ve İskân

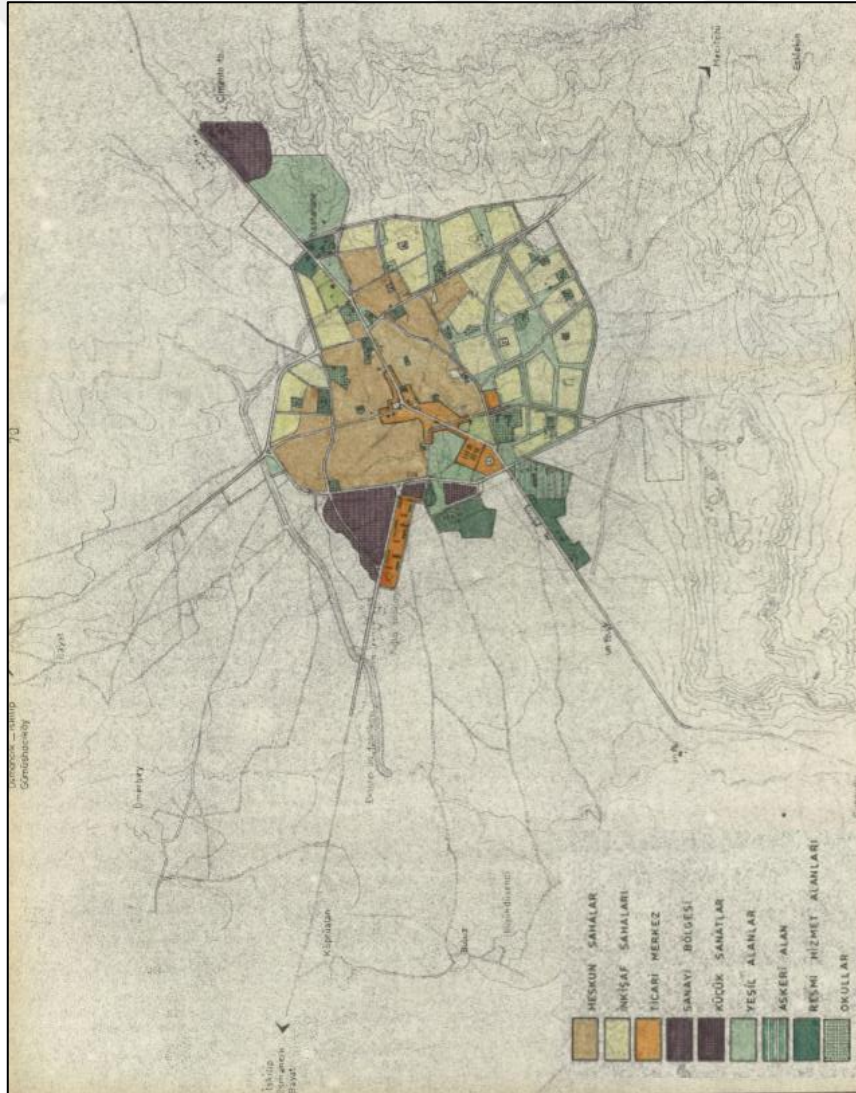
Bakanlığı'nın sosyal konut fonundan yararlanılarak, yol, su, elektrik ve kanalizasyon işlerinin çözülebileceği düşünülmüştür. Vatandaşa da kendi evlerini yaptıkları takdirde uzun vadeli 3-5 bin lira kredi imkânı sunulması da hesaba katılmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 30 Haziran 1964).

Bakanlığın fonundan yararlanmak için öncelikle projelerin hazırlanması gerekmektedir. Konuyla ilgili olarak gecekondü önleme bölgesi olarak belirlenen, Erkek Sanat Enstitüsü güneyi, Çatalhavuz ve Kirişevleri semtlerinin haritalarını hazırlamak üzere İmar ve İskân Bakanlığı Fen Dairesi'nden gelen uzmanlar çalışmalar yapmıştır (Yeni Çorum Gazetesi, 29 Ocak 1965). Bu bölgelerin yol su elektrik ve kanalizasyon gibi eksiklerinin giderilmesi için İmar ve İskân Bakanlığı'na 300000 lira ödenek gönderilmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 13 Temmuz 1965). Bakanlık mühendislerinden Necdet Aral gecekondü önleme alanlarının düzenlenmesine dair projeleri hazırlamakla görevlendirilmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 15 Temmuz 1965). Hazırlanan projeler Mesken Genel Müdürlüğü'nce uygun bulunmuştur. Planda yeşil alan olarak gösterilen Nadık Pınarı'nda bulunan gecekonduların önleme bölgesi olarak belirlenen Erkek Sanat Enstitüsü'nün arkasına taşınmasına karar verilmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 5 Temmuz 1967).

Şekil 4.6. 1967 yılı Çorum İl Yıllığında yer alan Çorum kenti nazım imar planı

Hazırlanan 1/5000 ölçekli nazım imar planı (Şekil 4.6.) (Şekil 4.7.) bakanlık tarafından 1962 yılı Kasım ayında onaylanmıştır. Plana ait raporda, planın 84000 nüfusa göre planlandığı, bölgede meskûn alanların 148 hektar olduğu ve ortalama yoğunluğun 278 kişi/hektar olduğu belirtilmiştir. Gelişim bölgesi olarak, kentin güney ve güneydoğusunda kalan Yavruturna ve Bahçelievler Mahallesi seçilmiştir. Saat Kulesi çevresinde bulunan mevcut ticari bölgenin kendi içinde ve yol aksı üzerinde büyüyeceği esas alınarak, meskûn alanların bir kısmı ticarethaneye dönüştürülmüştür. Resmi binaların mevcut durumları yeterli bulunmuş, sadece mezbaha ve hayvan pazarı gibi kuruluşlara, İskilip yolu üzerinde yer verilmiştir yine bu yol üzerinde mevcutta bulunan toprak sanayi kuruluşlarının ilerde gelişeceği düşünülerek bu bölge sanayi bölgesi olarak işaretlenmiştir (Menşure Taşkınoğlu Altıparmak Arşivi).

Şekil 4.7. 1962'de onaylanan nazım imar planı (Menşure Taşkınoğlu Altıparmak arşivi)

Planla beraber yolların genişliği belirlenmiştir. Önceden daha geniş olarak planlanan, kamulaştırma işleri aksamış ve tamamlanamamış olan Osmancık yolunun genişliği 14 metre olarak düzenlenmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 8 Kasım 1962). Cadde, Ulu Camii önünden başlayarak Cumhuriyet İlkokulu önünde bitmektedir (Yeni Adım Gazetesi, 1 Aralık 1962). Şekil 4.8.'de yolun sınırlandığı Cumhuriyet İlkokulu önünden görünümü verilmiştir. Yol güzergâhındaki kamulaştırma işleri 1964 yılında sona ermiştir (Yeni Çorum Gazetesi, 23 Mart 1964).

Şekil 4.8. 1965 yılında Osmancık Caddesi'nin Cumhuriyet İlkokulu'ndan kentin kuzeyine giden yönü (Yiğit, 2017)

Planda alınan kararlardan biri de büyük mezarlığın parka dönüştürülmesidir (Yeni Adım Gazetesi, 20 Ekim 1962). Bu mezarlığın 800 yıllık bir geçmişi olduğu söylentileriyle buna karşı çıkan kesimler olduğu gibi, kararı destekleyenler de olmuştur. Plana esas olarak belirlenen yere mezarlığın taşınması işi için Çiftlik Mezarlığı yanında 70 dekarlık bir arazi alınması ve yeni mezarlık için bir proje yaptırılması gerekmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 12 Ağustos 1963). Çiftlik Mezarlığı'nda su çıkması sebebiyle buradan vazgeçilmiş ve Yaydığın Kırı yeni yer olarak belirlenmiştir (Yeni Çorum Gazetesi, 28 Eylül 1963).

Asfalt yol yapımı sırasında yol ortasında kalan ve yeni yeri belirsiz kalan Atatürk heykelinin de yeri planda işaretlenmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 8 Kasım 1962). Heykelin yeni yeri parkla Yeşilyurt evlerine giden yol ayrımında kalan yerde, parkın önündedir (Yeni Çorum Gazetesi, 4 Ekim 1962) Plandaki yerine yerleştirilen heykelin, yanından

geçmekte olan, park ile Bahçelievler arasından devlet hastanesine uzanan açık derenin (Melekgazi Deresi) kapatılmasına karar verilmiştir. Bu işi DSI Çorum şubesi üstlenmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 10 Mayıs 1963).

Hürriyet Meydanı için ayrıca, yapılan plan doğrultusunda çalışmalar başlamıştır. Plana göre PTT binası önünde eskiden motorlu araçların alanı olan kısım betonlanmış, yeşil alanların düzenlenmesine de başlanmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 26 Mayıs 1963).

Nazım imar planının onaylanmasını takiben 1/1000 ölçekli uygulama imar planları hazırlanmasına geçilmiştir. Ancak daha da önce bu planlara mesnet teşkil edecek 1/1000 ölçekli hâlihazır haritaların hazırlanması gerekmiştir. Nüfusu 35000'den büyük yerlerde harita ve imar planlarının İller Bankası tarafından düzenlenmesi şartı sebebiyle bu aşama onlara aktarılmıştır. Planın 1963 yılı programına alındığı İller Bankası tarafından iletilmiştir. 1963'te öncelikle şehrin hava fotoğraflarıyla hâlihazır haritasının çıkarılacağı da ifade edilmiştir (Yeni Çorum Gazetesi, 13 Ekim 1962). İmar ve İskân Bakanlığı, Çorum hâlihazır haritasının hazırlanması için bakanlık fonundan 213000 lira yardımda bulunmuştur. Hava fotoğraflarını alacak uçakların başka illerde görevli olması sebebiyle haritaların hazırlanma işinin aksamaması için, işin belediye fen dairesince de yapılabileceği bildirilmiştir. Uygulama imar planı ise 1964 planına alınmıştır (Yeni Çorum Gazetesi, 29 Mayıs 1963).

Plana öncülük edecek 1/1000 ölçekli hâlihazır haritaları hazırlamak üzere çalışmalara İller Bankası'nın iki mühendisi 1963 Ekim ayında başlamıştır (Yeni Çorum Gazetesi, 8 Ekim 1963). Hâlihazır haritaların fotogrametri usulüyle 2 yılda ancak hazırlanabilecek olması sebebiyle haritaların, klasik usulle 6-7 ayda tamamlanması daha uygun bulunmuştur. İller Bankası hâlihazır haritaların 1964 yılı Temmuz ayında tamamlanacağını bildirmişlerdir (Yeni Çorum Gazetesi, 25 Aralık 1963).

Plana uygun olarak Hürriyet Meydanı'nın genişletilmesi maksadıyla kamulaştırma işleri yapılmıştır (Yeni Çorum Gazetesi, 27 Ocak 1965). Meydanın ikinci yarısına ait uygulama imar planı 1965 yılında onaylanmıştır. Bu plana göre Yeni Hamam, Konak Otel ve karşısında kalan adalar ve Kubbeli Cami'yi içine alan adanın yapı yükseklikleri 8 ila 15.5 metre arasında düzenlenecektir (Yeni Adım Gazetesi, 11 Mayıs 1965). Şekil 4.9.'da Hürriyet Meydanı'nda düzenlemelerin bir kısmının yapıldığı görülmektedir.

Şekil 4.9. 1960’larda Hürriyet Meydanı (Yiğit, 2010)

60’ların ilk yıllarında, kentte artan gecekondular ve kaçak yapılaşma, uygulama imar planlarının hazırlığında aksaklıklara yol açmıştır. Bu durumun önüne geçebilmek için kontroller sıkılaştırılmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 26 Kasım 1962).

1966 yılında Gecekondu Kanunu yürürlüğe girmiştir ve bu kanuna istinaden, kentte gecekondu önleme bölgelerini ve sosyal konut problemlerini incelemek üzere şehircilik uzmanı Ferit Ali Örs çalışmalarda bulunmuştur. Bu kapsamda incelenen yerlerden Verem Hastanesi önünde açılan yol üzerindeki belediye arsalarında sosyal konut yapılması uygun bulunmuştur. Konut bloklarının bakanlığın benimsediği tip projeler doğrultusunda, 32 metre cepheli ve 4 katlı olarak inşa edilmesi düşünülmüştür. Bunun için İskân Bakanlığı tarafından daha önce gönderilen 300000 lira dışında tekrar bir 300000 lira gönderileceği bildirilmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 9 Eylül 1966).

Cemilbey yolu üzerinde de yaklaşık 68 dönümlük arazi, önleme bölgesi olarak düzenlenmek üzere kamulaştırılmıştır (Yeni Gün Gazetesi, 27 Şubat 1967). Yapılan bu çalışmalar Çorum’u gecekondu önleme çalışmalarında önde gelen il merkezlerinden biri durumuna taşımıştır (Yeni Gün Gazetesi, 2 Mayıs 1967).

Nazım imar planına uygun uygulama imar planları 1966 yılı Eylül ayında tamamlanarak İmar ve İskân Bakanlığı onayına sunulmuştur. Planların, İller Bankası Genel Müdürlüğü tarafından, şehrin 50 yıllık gelişim potansiyeli göz önüne alınarak hazırlandığı ifade edilmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 12 Eylül 1966). Birkaç noktada değişiklik gerekmiştir.

Bunlardan biri Gazi Caddesi ve Kavukçu Sokağı arasında kalan parselasyonla alakalıdır. Bu parselasyonun kaldırılarak, cadde üzerinde, uygulamanın mevcut haliyle korunmasına karar verilmiştir. Diğer bir değişiklik de Eti Ortaokulu civarında ve Cengiz Topel Caddesi üzerinde bulunan blok inşaat sahasının, belediyece bahçeli evler olarak değiştirilmesi isteğinden, İller Bankası önerisiyle vazgeçilmiş olmasıdır. Bu kararlar sonrasında imar planı bakanlığın onayına tekrar sunulmuştur (Yeni Gün Gazetesi, 4 Ocak 1968). Samsun yolu üzerinde kalan, Devlet Hastanesi'nden Çimento Fabrikası'na kadar olan yerin imar planına dâhil olmadığı ve o kısımda inşaatın yasak olduğu; hastanenin imar planı sınırında kaldığı anlaşılmaktadır (Yeni Gün Gazetesi, 30 Kasım 1967).

39 pafta halinde hazırlanan uygulama imar planları yaklaşık 3 ay içerisinde onaylanarak belediyeye ulaşmıştır. Bu planlara göre kentin imarlı kısmı 15 milyon metrekareye oturmaktadır. Saat kulesinden itibaren güney ve doğu yönlerinde dörder kilometrelik gelişme alanı belirlenmiştir. Güneyde Altın Evler civarında bir lise, Eti Ortaokulu güneyinde bir ilkokul, kütüphane ve cezaevi çevresinde bir ortaokul ve şehrin doğusunda bir ilkokul yapılması öngörülmektedir. İskilip yolunun iki yanı ve hala tuğla-kiremit fabrikalarının mevcut bulunduğu çevre, sanayi bölgesi olarak işaretlenmiştir. Sanayi bölgesine yaklaşık olarak 245 bin metrekare alan ayrılmıştır. Belediye hayvan pazarının bulunduğu boş yer, Zirai Donatım Kurumu'nun yaptıracığı tesislere ayrılmıştır. Kurulu bulunan sanayi çarşısı, meskûn alanın çarşı ihtiyacını karşılamak üzere aynı yerinde kalacaktır. Ankara- Çorum-Samsun çevre yolu (Şekil 4.10.), kışla, Eti Ortaokulu ve Yeşilyurt Evleri güneyinden bir kavisle Atatürk Anıtı önünden ana yola bağlanmaktadır. (Yeni Gün Gazetesi, 29 Mart 1968).

Şekil 4.10. 1967 yılında Ankara Caddesi'nden bir görüntü (1967 Çorum İl Yıllığı)

İmarla ilgili önemli bir adım da İmar ve İskân Bakanlığı'nın, Çorum'da İmar Müdürlüğü açılmasına karar vermiş olmasıdır. 1966 yılında alınan bu karar, konuyla alakalı teknik personel sağlanamadığı için 1967 yılına sarkmıştır. Kurulacak imar müdürlüğü Çorum ve çevresi dışında Amasya ilinden de sorumlu tutulmuştur. İmarla ilgili denetimleri ve planlama kararlarını inceleyecek olan kurum için Çorum'un seçilmesi, kent için avantajlı bulunmuştur (Yeni Gün Gazetesi, 31 Ocak 1967). Gerekli teknik kadroların sağlanması ve atamaların yapılması sonrasında, 1968 yılında Müdürlük faaliyete girmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 25 Haziran 1968).

İmar planlarının hazırlanması dışında imarla ilgili olarak yapılan önemli çalışmalardan biri de Samsun yolu üzerinde kalan Büyük Park'ın düzenlenmesi olmuştur. Park toplam 13348 metrekaredir. Parkın bir kısmı 1931 senesinde sivil esir olarak Çorum'da bulunan Fransız mühendislerden B. Merkin'in yapmış olduğu plana göre, diğer kısmı yüksek ziraat enstitüsü asistanlarından B. Sadri tarafından yapılan plan tatbik edilerek, toplamda 60 dönümlük alan tarh ve tanzim edilmiştir. Parkın düzenli sulanması için büyük havuz tamir ettirilmiş ve sekiz yüz metre mesafede bulunan sıklık mecrasından havuza su getirilmiştir (Çorum Gazetesi, 29 Ekim 1937). Yapıldığı dönemde Çorum'un yegâne mesire yeri olarak anlatılan bu parkı güzelleştirmek için, dönemin belediye başkanı Pertev Kalelioğlu bahçede tarhlar ve sütunlarla düzenlemeler yapmış; iki sene içerisinde pek çok ağaç dikilmesini sağlayarak bahçeyi modern bir park durumuna getirmiştir (Çorum Gazetesi, 13 Nisan 1938). Şekil 4.11.'de parkın düzenli sayılabilecek bir durumda olduğu görülebilmektedir. Parkın plana uygun düzenlenme işlemi 1939 yılında tamamlanmıştır (Çorum Gazetesi, 29 Ekim 1939).

Şekil 4.11. Çorum parkından bir görünüş (Cumhuriyet'in 15.Yılında Çorum)

Cumhuriyet'in erken döneminde, milli bayramlarda ve anma törenlerinde önemli bir rol oynayacak olan Atatürk heykeli de büyük parkta bulunmaktadır (Şekil 4.12.). 1929 yılı başlarında heykelin temeli tamamlanmıştır (Çorum Gazetesi, 25 Şubat 1929). Heykel kısmı ise İstanbul'dan getirilmiştir (Çorum Gazetesi, 25 Ekim 1931). Heykelin Atatürk'e benzememesi üzerine yeni bir heykel siparişi verilmesine karar verilmiştir (Çorum Gazetesi, 15 Şubat 1933). 1930'lu yılların sonlarında heykelin bulunduğu park, şehrin bittiği yer gibi anlatılmaktadır. *Atatürk anıtı önünde yapılan tören bittiğinde şehre dönmüştür* gibi ifadeler kullanılması kentin o dönemde bu yönde yerleşme göstermediğini ifade etmektedir (Çorum Gazetesi, 22 Kasım 1938). Şekil 4.13.'te bu durum açıkça görülmektedir.

Şekil 4.12. 1940'larda heykelden kente bakış (Yiğit, 2009)

Kentin gelişmesiyle şehir dışı bir mahal olmaktan uzaklaşmasına rağmen, parkın 1961'de bakımsız ve tekinsiz bir halde olduğu için kentli tarafından rahatça kullanılamadığı ifade edilmiştir (Hür Yol Gazetesi, 12 Haziran 1961).

Şekil 4.13. Samsun yolu üzerindeki parkın 1938'de görünümü (Cumhuriyet'in 15. Yılında Çorum)

1950'lerin sonlarına doğru ise tamamlanan Bahçelievler mahallesiyle kentin bu yönünde bir hareketlilik olduğu görülmektedir. 1957 yılında o dönem Çorum'da valilik yapan Cevat Çapanoğlu, parkın içinde kalan heykelin (Şekil 4.14.), ağaçlardan görünmesinin mümkün olmadığı gerekçesiyle heykelin yol üstünde bir yere taşınmasını emretmiştir (Çorum Gazetesi, 23 Ağustos 1957). Heykelin Samsun Caddesi üzerine getirilmesiyle Bahçelievler Mahallesi kuzeyine ve park tarafına önem kazandırılmak istenmiştir (Çorum Gazetesi, 13 Eylül 1957). Ancak 5 sene sonra yolun fabrikaya kadar asfaltlanmasına karar verilmiş ve heykel tam yol ortasında kalmıştır. Bu nedenle oradan da sökülüştür. Heykelin yeni yeri bir süre tartışma konusu olmuştur (Yeni Adım Gazetesi, 29 Ağustos 1962).

Şekil 4.14. Parkta bulunan Atatürk heykeli (Cumhuriyet'in 15. Yılında Çorum)

Kentin dışında olmaktan çıkan parkın bakımsızlığı, yerel basında sık sık eleştirilmiştir. Parkı bakımsızlıktan kurtarmak üzere, bu kez Çorum Belediyesi değil, Ankara Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürü bir proje hazırlamıştır. Ayrıca düzgün bir aydınlatmasının olmaması nedeniyle tekinsiz bulunan park için Elektrik ve Su İşletmesi tarafından ışıklandırmaya dair proje de hazırlanmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 4 Haziran 1962). Projede suni bir göl, fiskiyeli bir havuz ve çocuk parkının bulunması halkın beğenisini toplamıştır (Yeni Çorum Gazetesi, 13 Haziran 1962).

Yeşil alana dair bir diğer çalışma da Baha Çorbacıoğlu'nun başkanlığında yapmış olduğu iki çamlıktır. Bunlardan birisi 1955'te tamamlanmış olan hükümet konağı civarında bulunan Pir Baba Çamlığı'dır. Bu çamlık eskiden aynı isimle mezarlıkken, mezarlık kaldırılarak burası kent içi yeşil alana çevrilmiştir. Diğeri ise Devlet Hastanesi üzerinde

bulunan büyük çamlıktır (Şahin, 2000). Büyük çamlığa 1964 yılında “Baha Bey Çamlığı” adı verilmiştir (Yeni Çorum Gazetesi, 20 Haziran 1964). Pir baba Çamlığı’nın 1962’de halkın kullanabileceği bir park haline getirilmesi, bunun da Ankara’da banka yardımıyla yapılan parklar gibi Çorum’daki bankalardan birinin yardımı ile yapılabileceği düşünülmüş ve basında bu fikir duyurulmuştur (Yeni Adım Gazetesi, 19 Temmuz 1962). Bu çağrıya olumlu cevap Ziraat Bankası’ndan gelmiş ve azami ölçüde gerekenin yapılabileceği söylenmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 20 Temmuz 1962). Çamlık 1964 yılında belediye tarafından bahçe haline getirilmiş ve ışıklandırılmıştır. Ayrıca bahçe yanına otobüs durağı olarak da kullanılmak üzere bir büfe konulmuştur (Yeni Çorum Gazetesi, 29 Haziran 1964).

Çorum kentinde 1960’ların son dönemlerini anlatan Yalçın (1969), Samsun yoluna ulaşan Gazi Caddesini kastederek yolun iki yanında kentin en güzel yapılarının konumlandığını; Saat Kulesi’nin yer aldığı, geçmişte Hükümet Meydanı olarak anılan yerin şehrin pazar yeri ve çarşısı olduğunu ve buradan kentin mahallelerine dağılan sokakların var olduğunu söylemiştir (Şekil 4.15.). Meydanıysa, büyük apartmanlar, mağazalar, hanlar, oteller, resmi yapılar ve saat kulesinin süslediğini belirtir. Ana yolların parke taşı döşeli, sokakların dar ve kaldırım döşeli olduğundan bahsetmektedir. Çorum’un eski evlerinden bahsederken tek katlı, toprak damlı olduklarını ve görüşlerinin güzel olmadığı görüşünü belirtmiştir. Evlerin bahçeli ve bahçelerin duvarla çevrili olduğunu anlatmaktadır. Fakat şehrin giriş ve çıkışındaki evlerin birkaç katlı kâgir yapılar olduğunu, çoğunun bahçeli olduğunu ve bahçelerinin bakımlı olduğunu söyler.

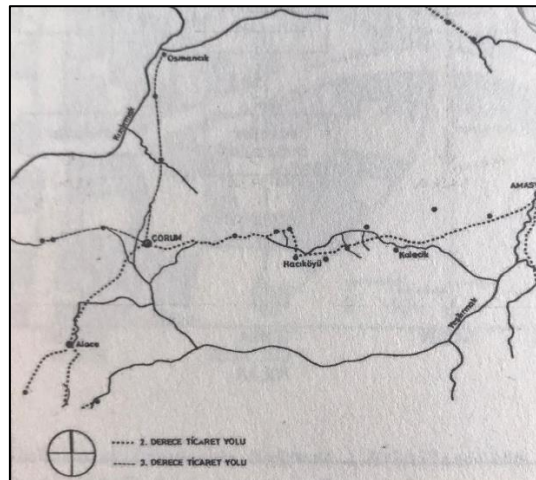
Şekil 4.15. Çorum’da yeni açılan bir cadde (Vatan Gazetesi, Memleket Eki, 8 Ekim 1952)

4.1. Yol ve Alt Yapıya Dair Çalışmaları

4.1.1. Yol Yapımları

Cumhuriyet'in ilanından önce Çorum'da sadece Çorum- Merzifon arasında bozuk bir yol bulunmaktadır. Diğer tüm yollar ise sadece hava koşulları uygun olduğunda kullanılabilen toprak yollardır. Yolların bu denli bakımsız oluşu ulaşımı o denli zor kılmaktadır (Cumhuriyet'in 15. Yılında Çorum). Bu sebeple Cumhuriyet'in ilanını takip eden, özellikle ilk on yılda şehrin yürüttüğü imar faaliyetlerden en göze çarpanı yol yapımları olmuştur. Gerek şehir içi ulaşım aksları, gerekse şehirlerarası yollar yeniden ele alınmıştır. Kara yolu yapım ve tamiratları sürerken, şehrin kalkınması için tren güzergâhının Çorum'dan geçmesi için de çalışmalarda bulunulmuştur.

Osmanlı Devleti zamanında Çorum merkezi, ana ulaşım aksları üzerinde kalmamıştır. Kızılırmak Vadisinden geçen yollar Tosya, Kargı, Hacıhamza, Osmancık, Gümüşhane, Merzifon güzergâhını takip etmiştir. Osmanlı ordusunun önemli konaklama noktalarını ise Osmancık, Hacıhamza ve Kargı oluşturmuştur. Osmanlı'nın son dönemlerinde İç Anadolu'da üretilen malları Samsun'a, Samsun'dan alınan malları İç Anadolu'ya ulaştırmak amacıyla oluşan güzergâhın Çorum'u da kapsamıyla Çorum-Samsun yolu önemli bir ticaret yolu haline gelmiştir (Çorum İl Yıllığı, 1967). Çorum'un ticaret yollarının güzergâhı üzerinde olduğu, Şekil 4.16.'da verilen, 1836-1837 yıllarında Çorum'da bulunan seyyah W. J. Hamilton'ın çizdiği haritadan anlaşılmaktadır (Aktüre, 2015). Bu durum, kentteki ulaşım akslarından Samsun yolunu ön plana çıkarmıştır.

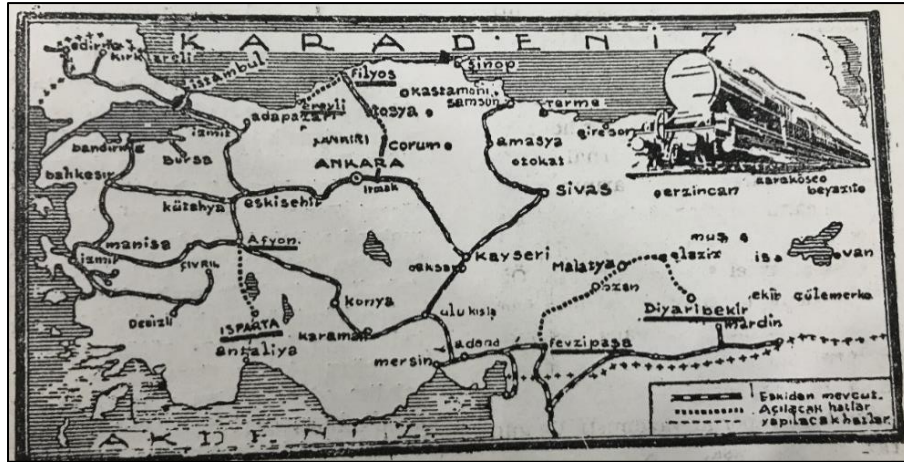

Şekil 4.16. Seyyah W. J. Hamilton'ın XIX. yüzyılda çizdiği, Osmanlı'nın ticaret yollarını gösteren haritada Çorum ve çevresi (Aktüre, 2015)

Cumhuriyet ilan edildiğinde önemli bağlantılar olan Çorum-Samsun ve Çorum-Yozgat yolları geçilemeyecek kadar perişan durumdadır. İskilip, Çankırı, Çorum ve Osmancık yollarının güzergâhları karmaşık bir vaziyettir. Merkezden ilçelere ulaşımı sağlayan yolların yeniden ele alınması gerekmektedir (Çorum Gazetesi, 29 Ekim 1934).

1924 yılında il konumuna gelen Çorum'a Alaca, Sungurlu, Osmancık, Mecitözü ve İskilip bağlanmıştır. Bu yerleşmeler daha önce de Çorum'a bağlı olduğu için Cumhuriyet sonrasında yol ağını çok fazla değiştirmemiştir. İskilip-Çorum arası yolun 1914 yılında yapıldığı bilinmektedir (Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Fon No: İ.DH.. Kutu No: 178 Gömlek No: 36).

Yol ağında önemli bir değişikliğe Ankara'nın başkent olması neden olmuştur. Daha önce Ankara'yla bağlantısı çok gelişmemiş olan Çorum'un yol hattı Samsun'a bağlı olarak gelişmiştir. Ankara'nın başkent olarak seçilmesiyle o yönde yeni ve önemli bir güzergâh meydana gelmiştir. Ankara'ya ulaşımında Çorum-Sungurlu yolu önem kazanmış ve gelişmiştir (Tekeli, 2011). Kentin uzun yıllar önemli güzergâhlarda yer alamaması, kentin gelişimini olumsuz etkilemiştir. Ankara-Samsun karayoluna kavuşmasıyla kentin gelişiminin de hızlandığı söylenebilir (Yalçın, 1969).

Şekil 4.17. 1935 yılında yapılmış ve yapılmakta olan demiryolu hatları (Anonim, 1935)

Yol yapımlarını ve güzergâhlarını belirleyen bir diğer etken de, ülkedeki demiryolu hatlarının Çorum'a uğramıyor olmasıdır. Çorum'da, üretilen zirai ürünlerin diğer illere nakli, hem maliyetli olmakta, hem de o dönemde karayollarının durumu sebebiyle oldukça zorluk teşkil etmektedir. Kent, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Ankara-Kayseri demiryolu üzerindeki Çerikli istasyonu ile ilişki kurmuş ve Sungurlu üzerinden karayolu

ile bu istasyona bağlanmıştır. Kentte üretilen mahsuller bu yolla gönderilmiştir. Ankara-Samsun karayolunun açılmasıyla istasyon önemini kaybetmiştir (Yalçın, 1969). Cumhuriyet'in ilk yıllarında demiryollarının durumunu Şekil 4.17.'de görmek mümkündür.

Tren hatlarının Çorum'a da uğraması için birçok çalışma yapılmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında, İsmet İnönü'nün Başbakanlık yaptığı dönemde, Çorum'u ziyareti sırasında Havza-Çorum-Çerikli arasında tren yolu inşası fikri kendisine sunulmuştur (Çorum Gazetesi, 10 Ocak 1945). O dönem için yalnızca askeri hatların inşa edildiği fakat konunun düşünüleceği yanıtı alınmıştır. 1926-1928 yılları arasında Çorum milletvekilliğinde bulunan mühendis Ziya Bey Çerikli-Çorum-Hacıbayram arası tren yolu keşfini yapmış ve bu işin hükümet eliyle yapılamasa bile şirket eliyle yapılması önerisinde bulunmuş fakat fikir kabul görmemiştir. Trenle ilgili birkaç yazılı başvuruda daha bulunulmuştur. Kuzey hattının Çorum'dan geçirilmesi için 3 Mart 1936'da Bayındırlık bakanı Ali Çetinkaya'ya çekilen telgrafa yanıt olarak kendisi, daha önemli ve daha acil olan diğer hatların inşasının devam ettiği ve kuzey hattının kesin güzergâhının henüz tespit edilmediği söylenmiştir. Seçilecek güzergâhın devlet için en faydalı olacak şekilde belirleneceğini de yanıtına eklemiştir. Somucak-Amasya arasında tren yolu yapılması söz konusu olduğunda Çorum'un isteği bu hattın Çankırı-Çorum-Amasya arası olması olmuştur (Sabuncuoğlu, 2010). 1945'te, o dönem Çorum milletvekillerinden biri olan Naim Atalay, partisine sunduğu raporda Çorum'un sadece karayolu bağlantılarına sahip olduğunu, ilde üretilen ürünlerin Karadeniz limanlarına ve civar illere ulaştırmanın imkânı bulamadığını ve bir an önce trenin Çorum'a ulaştırılması gerektiğini, bu sayede Çorum'un, hayat şartlarının önemli ölçüde iyileşeceğini dile getirmiştir. Bayındırlık Bakanlığı'ndan gelen yanıtta ise Çorum'un demiryolu planında olduğu ancak müstakil hatların hayata geçirilmesinin zamana ve imkâna ihtiyaç duyduğu söylenmiştir. Dünya şartlarının düzelmesiyle gerekli malzemeyi temin etmek mümkün olduğunda bu işin geniş çapta ele alınacağını da eklenmiştir (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Fon No: 490-1-0-0 Kutu No:638 Gömlek No:112 Sıra No:1).

1958 yılında demiryolu meselesi bayındırlık bakanı Tevfik İleri'ye sunulmuş ve şehrin hükümetten en önemli ve öncelikli isteğinin bu olduğu vurgulanmıştır (Hür Yol Gazetesi, 10 Mart 1958). Beklentinin dile getirilmesini takip eden günlerde tren hattının Çorum'dan

geçmesi yeniden söz konusu olmuştur. Hatta bu sefer projeye kesin gözüyle bakılmış ve yerel basında demiryolu hayali gerçekleşiyor gibi haberlere yer verilmiştir. Şehircilik bakanlığı genel müdürü bu yol üzerinde bakanlığın hassasiyetle çalıştığını ve 2 proje hazırladıklarını dönemin Çorum milletvekillerine aktarmışlardır. Bu projelerden birincisi Kayseri-Sivas-Erzincan demiryolunun Amasya üzerinden Zonguldak hattına bağlamak ve boş kalan kuzey Anadolu hattının tamamlanması düşünülerek Çorum ve Osmancık civarı da bu şebekeye dâhil olmaktadır. İkinci projede ise hattın, Yerköy (Yozgat) yakınlarından başlayarak Çorum'un Cemilbey taraflarındaki ovalardan geçip Samsun hattına ulaşması ve Haydarpaşa-Samsun yolunun kısaltılması hedeflenmektedir. Çimento fabrikasının varlığı da göz önüne alınarak ikinci projenin uygulamaya konulacağı ve aynı sene ihaleye çıkarılmak üzere hazırlık yapıldığı izah edilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 8 Nisan 1958). Kuzey hattının 1944'te de keşif ve projesi hazırlanmış fakat bir türlü uygulamaya geçilememiştir. Uzunluğu 300 kilometreye yakın olan hattın inşası için devlet iktisadi yönden de inceleme yapma kararı almıştır (Yeni Adım Gazetesi, 31 Temmuz 1959).

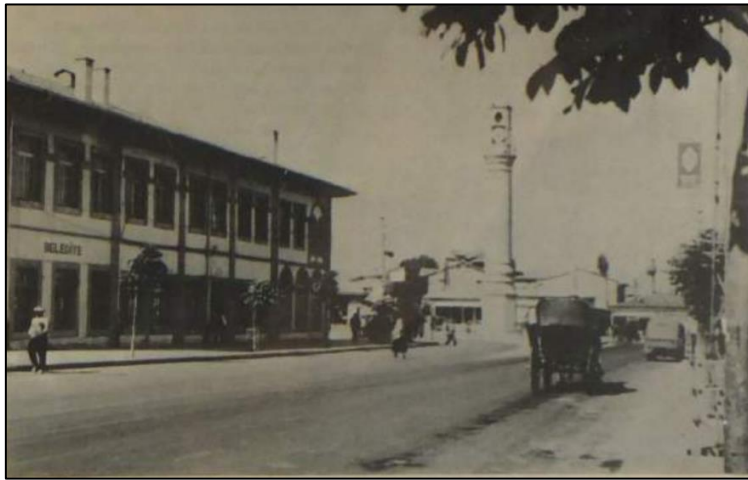
Demiryolu için olumlu gelişmelerin sonuç vermesi beklenirken 1960 yılı darbesiyle bu iş bir süre gelişim göstermemiştir. 1962'de Divriği'deki demir madenlerini Karadeniz Ereğlisi'ne ulaştıracak hattın Çorum'dan değil, Çorum'un kuzeyinde Tosya ve Ilgaz Dağı eteklerinden geçmesine karar verilmesiyle yıllardan beri uğraşılan demir ağlar şehre yine ulaşamamıştır (Yeni Adım Gazetesi, 19 Temmuz 1962). 1968'de Somucak-Amasya hattı yapımı tekrar ele alınmış ve hattın güzergâhını düzenlemek üzere çalışmalar yapılmıştır. Çorum için demiryolunun fayda sağlayıp sağlayamayacağı araştırılmıştır (Yeni Gün Gazetesi, 24 Haziran 1968).

Bu çabalar ne yazık ki sonuç vermemiştir. Demiryolu ağları arasında trenin uğramadığı, ulaşımın ancak karayoluyla sağlanabildiği bir şehir olma özelliğini günümüzde dahi taşımaktadır. Bu durum Çorum için kara yollarının önemini oldukça artırmıştır.

Özellikle Cumhuriyet'in ilk on yılında yol çalışmaları imar faaliyetleri alanında başta gelmektedir. Yapılan yol çalışmaları, yukardaki paragrafta belirtilen gerekçeler doğrultusunda, mevcut yolların tamiri, kapanan noktaların yeniden açılması; güzergâhı ihtilaflı yolların yeniden ele alınması; merkezi kazalara bağlayan yolların yapılması, köy

yolları ve tarihi ve arkeoloji alanında yolların yapılması olarak beş grupta sürdürülmüştür (Çorum Gazetesi, 29 Ekim 1934).

Şehir içi ulaşımında ise 1933 yılında Gazi heykelinden saat kulesine kadar olan güzergâhta açılmasına karar verilen ve 1934 yılında tamamlanan, yeni yol ya da Samsun Yolu da denilen Gazi Caddesi (Şekil 4.18.) (Şekil 4.19.) bu yollardan en önemlisi olmuştur (Çorum Gazetesi, 19 Temmuz 1933). Saat kulesini merkeze alarak, şehrin bitiş noktası kabul edilen Büyük Park'a kadar uzanır. Aynı zamanda Samsun ve Ankara'dan gelen yolları şehir içine taşıyan güzergâhtır. Bu sebeple Saat Kulesi'nden Samsun'a giden yola Samsun Caddesi denilmiştir. Cumhuriyet sonrası inşa edilen yapıların pek çoğunun bu yol üzerinde kaldığı görülmektedir. Açıldığında 13 metre genişliğindedir. 1937 yılında belediyenin, şehirdeki yolların parke yol yapılmasına karar vermesiyle bu cadde parke yol haline getirilmiştir. Şehirde, malzemenin tedariki mümkün olmadığından gerekli parke taşı ve malzemeler Samsun ve Merzifon'dan temin edilmiştir (Çorum Gazetesi, 13 Ekim 1937). Yolun iki yanı ağaçlandırılmış (Şekil 4.19.) ve bu ağaçların dallarını kırılmaktan korumak için çocukların caddede oynamaları yasaklanmış ve para cezası öngörülmüştür. Ayrıca 1945 yılına kadar bu yol hayvanlar tarafından da kullanılırken; yola zarar gelebileceği düşüncesiyle onlar için ara yollarda güzergâh oluşturulmuştur ve ana caddelere hayvan girişleri yasaklanmıştır (Çorum Gazetesi, 05 Aralık 1945). 1960 yılında Saat Kulesi'nin bulunduğu alana Hürriyet Meydanı, Samsun Caddesi denen yola ise Gazi Caddesi adı verilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 11 Ağustos 1960).

Şekil 4.18. Gazi Caddesi'nden belediye ve Saat Kulesi yönü (1967 Çorum İl Yıllığı)

Şekil 4.19. 1938’de Yeni yol (Gazi Caddesi) tamiratı sürerken (Cumhuriyet’in 15. Yılında Çorum)

Çorum Belediyesi’nin 1945-1950 yıllarını kapsayan beş yıllık imar ve çalışma programında yapılaşmayla alakalı her yıl için ayrı kararlar belirlenmiştir. Bu kararlardan yollarla ilgili olarak: 1946 senesinde, Yapı ve Yollar Kanunu hükümlerince genel yol ve caddeler ağaçlandırılarak yolların düzenlenmesine devam edilmesi, hiç kaldırım bulunmayan sokak ve caddelerden başlanarak Arnavut kaldırımı döşenmesi hedeflenmiştir. 1947 senesinde şehir planına göre imarı başta gelen kısımlardan başlayarak cadde ve sokak açmak üzere istimlak yapılması, 1948’de, istimlaklere devam edilerek; açılan yol, meydan, sokaklar şehir planına göre düzenlenmesi, kaldırımların parke olarak yapılması planlanmıştır. 1949 yılında İskilip Caddesi plana göre genişletilerek, parke yol olarak düzenlenmesi çalışma programına alınmıştır (Çorum Gazetesi, 26 Aralık 1945). 1958 yılında ise İskilip yolunun parkesinin devlet karayolları tarafından yapılmasına karar verilmiştir ve bu yol için alınan parke taşlarının da şehrin İsa Halife Sokağı’na döşenmesi kararlaştırılmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 3 Mart 1958).

1950 yılında, şehir planında belirlenmiş olan Ankara yolu güzergâhına rastlayan yerlerde kamulaştırma işlemleri tamamlanmış, yıkılması gereken evler sahiplerince yıktırılmıştır. Yol için gerekli malzemeler de o bölgede istiflenmiş ve yol açılışına başlanmıştır (Çorum Gazetesi, 25 Ekim 1950). Osmancık yolunun şehirden Kırkdilim’e kadar olan kısmı tamamlanmıştır (Çorum Gazetesi, 29 Kasım 1950).

Hükümetin belirlediği dokuz yıllık yol programının ilk üç yıllık planında yer alan Amasya-Çorum yolu, Verem Hastanesinin inşa edilmesiyle hastaneye ulaşımı da

sağlamak amaçlı, 1951 yılında açılmıştır (Çorum Gazetesi, 31 Ocak 1951). Günümüzde Bahabey Caddesi denilen bu yol kentin en işlek caddelerinden biri durumundadır (Şekil 4.20.).

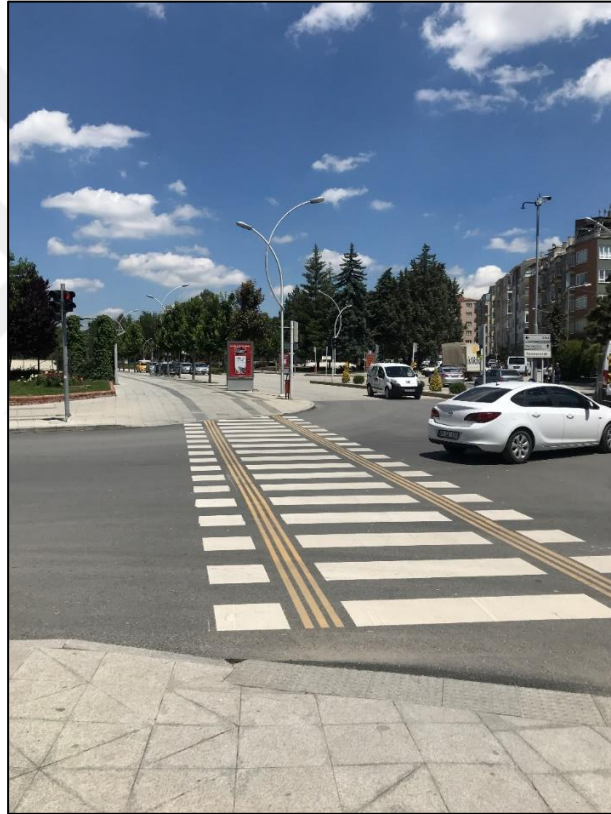
Şekil 4.20. Verem Hastanesine giden yolun günümüzdeki (2021) görünümü

O tarihlerde Türkiye'nin yol ağının geliştirilmesi için Marshall Planı aracılığıyla modern yol malzemeleri kullanılmaktadır. Çalışmalar kapsamında on adet merkez atölye, on adet bölgesel atölye kurulmuştur. Çorum ili de bu bölgesel atölye noktalarından biri olmuştur (Çorum Gazetesi, 11 Temmuz 1951).

1957 senesinde göreve yeni başlayan Çorum valisi kentteki incelemelerinde kentin merkezinden geçmekte olan Osmancık Caddesi'nin çok kötü durumda olduğu tespitinde bulunmuş ve en kısa sürede bu yolun tamamlanması ve ıslahı emrini vermiştir (Çorum Gazetesi, 03 Ağustos 1957). Yolun 3 sene sonra hala tam anlamıyla düzenlenemediği anlaşılmaktadır. Tekrar bir çabaya girilmiş ve halkla anlaşmalı olarak yolun 12 metre olarak düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. Karara göre yıkımdan etkilenen bahçe duvarı veya evleri, belediye ya onaracak ya da yenisini yapacak ve resmi bir işlem yürütülmeyecektir. Böylelikle daha küçük bir bütçeyle yolun düzenlenmesi sağlanacaktır (Yeni Adım Gazetesi, 16 Ağustos 1960).

1957 yılında Çimento fabrikasının işlemeye başlamasıyla, fabrikaya giden yol daha da önem kazanmıştır. Parkın başındaki Atatürk heykelinden itibaren fabrikaya kadar olan yolun genişletilmesine karar verilmiştir. Bu amaçla büyük parktan 10 metre kadar kısmın, fidanlık tarafından da gerekli görülen miktarda arazi istimlak edilerek yola dâhil edilmesine karar verilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 8 Şubat 1958). Bu kararla hem

fabrikaya giden yolun sıkışıklığını açmak, hem de heykelden bakıldığında, fabrikayı görünür kılmak amaçlanmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 5 Mart 1958). Yol toplamda 20 metre genişliğe ulaşmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 7 Nisan 1958). 1958’de kışladan itibaren Ankara yolunun, çimento fabrikası dışına kadar Samsun istikametinin tamamen asfaltlanması için Bayındırlık Bakanı asfaltın ve gerekli makinelerin verilmesini emretmiştir (Çorum Gazetesi, 20 Şubat 1958). Daha sonra bu iş Çerikli’den başlanarak ildeki Ankara ve Samsun yolu tamamen asfalt olacak şekilde güncellenmiştir (Çorum Gazetesi, 16 Temmuz 1958). Bu karardan iki sene sonra yol, bitme aşamasına getirilmiştir (Çorum Gazetesi, 18 Ağustos 1960).

Şekil 4.21. Büyük Park’ın (Bugün Hıfzı Veldet Velidedeoğlu Parkı) 2021 yılında eski Çorum Lisesi (Bugün Atatürk Anadolu Lisesi) köşesinden görünümü. Parkın sağında kalan yol Devlet Hastanesi’ne, solunda kalan yol ise Çimento Fabrikası’na ulaşmaktadır

1958 yılında, büyük park ile Bahçelievler arasında kalan ve çamlığa ulaşan yolun devlet hastanesine kadar genişletilmesine karar verilmiştir. Bu yol (Şekil 4.21.) ile hastaneye ulaşım buradan sağlanarak, Samsun yolunun trafiği rahatlatılmak hedeflenmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 10 Nisan 1958).

1958 yılı ortalarında düzenlemeleri yapılan ya da devam eden ana caddelerin hayvanlardan ve demir tekerli araçlardan zarar görmesini engellemek amacıyla yeni yol güzergâhları oluşturulmak istenmiştir. Kışla karşısından başlayarak Hıdırlık mevkiinden, İskilip ve Osmancık yollarını bağlayan ara yolu takip ederek Ulukavak Mahallesi cezaevi önü, İmam Hatip Okulu'ndan Vilayet binasında bitecek bir yol hattına karar verilmiş ve işe derhal başlanması kararlaştırılmıştır. Bahçelievler, esnaf evleri, kale arkasında hayvan pazarını takiben şehitler abidesi önünde biterek bu yol hattının tamamlanması uygun bulunmuştur. Ankara Caddesi'nin ise floresan lambalarla aydınlatılmasına karar verilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 7 Mayıs 1958).

Alınan kararların uygulanmaya başlaması yaklaşık bir seneyi bulmuştur. İlk olarak Çimento fabrikası yönünden gelen araçların Ankara ve Amasya yönüne seyrini şehir dışından sağlamalarına yönelik çevre yollarının açılmasına başlanmıştır. Birinci güzergâh olan: abide yanından geçerek Verem Hastanesine ulaşan, buradan da esnaf evlerini takip edip Mecitözü yoluna çıkan yol bitmeye yakın duruma getirilmiştir. Esnaf evlerinden başlayarak kale arkasından geçip Ankara yolunda bitecek olan ikinci güzergâh ise o esnada ilerlemektedir. Osmancık yoluna çıkan üçüncü güzergâhın ise bu işlerden sonra ele alınması planlanmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 16 Mart 1959). Beton olarak yapılacak yolların inşası sürerken, bir taraftan da kanalizasyon kanalları açılmış ve elektrik direkleri de düzenlenmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 23 Nisan 1959).

Şehirde büyük memnuniyetle karşılanan yol çalışmalarından biri de saat kulesi karşısında, trafiğin akışını engelleyen ve çok sayıda ölüme neden olan köşenin yıkılarak yol güzergâhının yenilenmesi olmuştur. Bazı çevreler bu mevkiinin ele alınmasını geciktirdiği ve uzun yıllar çözümsüz bıraktığı için belediyeyi suçlamışlardır (Yeni Adım Gazetesi, 27 Mayıs 1958). Konu, imar planında bu köşenin durumu incelenerek ele alınmış, yaklaşık olarak 500 metrekare istimlâk yapılabileceği kanaatine varılmıştır. İstimlakler sonunda Ankara Caddesi'nin 17 metre genişletilmesi ve saat kulesi meydanının yeniden düzenlenmesi hedeflenmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 29 Mayıs 1958). Yapılan düzenlemelerin yavaş ilerlemesi belediyenin iş yapmaya hevesli ancak formalitelere fazlaca takıldığı için beceriksiz bir görüntü sergilediği şeklinde eleştirilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 5 Haziran 1958). 1960'larda caddenin durumu Şekil 4.22.'de gösterilmiştir.

1959 yılı ortalarında kentin ulaşım ağına bir de havayolunun dâhil olacağı mevzu olmuştur. Bu girişimden bir sene önce Çorum milletvekilleri bayındırlık bakanına, yolcu uçaklarının Çorum'a da sefer yapmasını temenni ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu haber olumlu karşılanmış ve değerlendirmeye o zaman alınmıştır. Beylik Çayırı mevkiinde uçuş pisti olmaya elverişli saha elde edilmek üzere incelemeler yapılmıştır (Hür Yol Gazetesi, 11 Nisan 1958). Bir sene içerisinde tekrar Çorum'da hava alanı için uygun olabilecek sahalara, Türk Hava Kurumu tarafından görevlendirilen bir yetkili tarafından incelenmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 8 Temmuz 1959). Bu sahaların biri daha önce incelenen Beylik Çayırı, diğeriye Kadıkırı Çayırı'dır ve Beylik Çayırı'nda karar kılınmıştır (Hür Yol Gazetesi, 27 Temmuz 1959). Bu saha, İskilip yolu üzerinde bulunan, hazineye ait 500000 metrekare bir alandır. Arazinin krokisi çıkarılarak görevli memura verilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 8 Temmuz 1959). Hava alanı yapımı için gerekli çalışmalar tamamlanmış ve projeye 1960'da başlayıp aynı sene bitirmek hedeflenmiştir (Hür Yol Gazetesi, 30 Ocak 1960). Hatta 1960 yılı bahar ayında hava alanının kullanılmaya başlanacağı sözü verilmiştir (Hür Yol Gazetesi, 10 Mart 1960). 1960 darbesi sonrası bu konuda herhangi bir gelişmeye rastlanılmamıştır.

Şekil 4.22. 1960'larda Ankara Caddesi (Yiğit, 2010)

Türkiye'nin önemli yollarından biri olacak olan, İstanbul-Samsun karayolunun Çerikli-Çorum arasında kalan 127 kilometrelik kısmının da 1962 yılı programına alınması istenmiştir. Ancak yol güzergâhı Çorum'dan geçmeyecek şekilde, Kastamonu, Vezirköprü üzerinden düzenlenince, Ankara-Samsun yolu 3. Derecedeki yollar arasına girmiştir. Bu durum yolun resmi makamlar nezdinde değerini yitirmesine neden olmuştur

ve Çorum-Çerikli yolunun yapımı önce programa alınmamıştır (Yeni Adım Gazetesi, 9 Ocak 1962). Çorum'un yetkilileri bu işin peşini bırakmayarak bu yolun ele alınması taleplerini yinelemişlerdir. Bunun sonucunda yolun ilk aşaması olarak Çorum-Sungurlu arası için Karayolları Genel Müdürlüğü 2 milyon lira ödenek ayırmıştır. Parça parça ele alınmasına karar verilen yolun şehre giriş kısmının 27 metre olarak yapılıp asfaltlanmasına Karayolları 7. Bölge Müdürü karar vermiştir (Yeni Adım Gazetesi, 22 Şubat 1962).

4.1.2. Şehir İçme ve Sulama Suyunun Temini Çalışmaları

Şehirde Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte yeni kurulan devletle bağdaştırılamayan bir kirlilik olduğu ve halkın bu durumdan oldukça rahatsızlık duyduğu Çorum gazetelerinde sık sık dile getirilmiştir. Öyle ki belediyenin yol açma çalışmaları bile bu sorunla ilgili bir çalışmadan daha önemsiz addedilmiştir (Çorum Gazetesi, 19 Aralık 1923). Su meselesi şehrin en önemli ve öncelik isteyen sorunlarından biridir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında şehirdeki binaların ancak dörtte biri lağımaya bağlanmaktadır (Çorum Gazetesi, 17 Aralık 1924). Park, hastane ve kışlanın çeşme suları dışında kentte diğer sular lağım suyuyla temas etmekte; kimi evlere çok az su ulaşırken kimilerine hiç su ulaşmamaktadır (Çorum Gazetesi, 26 Aralık 1923). Su, aydınlatma gibi sorunların çözülerek, adeta pislik içerisinde yüzen şehri bu vaziyetten kurtarma beklentisi mevcuttur (Çorum Gazetesi, 21 Kasım 1923).

Cumhuriyet'in ilanından sonra su ile ilgili olarak sel mecraları üzerinde durulmuştur. Sel tehlikesi arz eden Mürsel suyu, borularla merkeze taşınıp, su yüz çeşme ile dağıtılması ve Serpin suyunun da ıslahı düşünülmüştür. Şehir kenarında sivrisineklere neden olduğu için Kırkgöz bataklığında toplanan suların derin çaya bir ark ile akıtılması planlanmıştır (Çorum Gazetesi, 17 Aralık 1924).

1925 yılı Çorum'unda bozuk, çamur batağı yollar ve sokaklar bulunmaktadır. Suyollarının ıslahı için demir borularla çalışmalara başlanacağı ve her sene tamamlanması için çalışılacağı dönemin belediye başkanı tarafından ifade edilmiştir (Çorum Gazetesi, 04 Mart 1925). Kentin su kaynakları Ilıca, Serpin, Sıklık ve Mürsel sularıdır. İlk kez 1926 yılında Mürsel suyundan, o güne kadar olan en temiz içme suyu elde edilmiştir. Bu suyun şehre nasıl ulaştırılacağı ve taksiminin nasıl yapılacağını

gösterir bir proje de hazırlanmıştır. Ancak bütçe sıkıntısı nedeniyle uygulanamamıştır (Çorum Gazetesi, 17 Haziran 1931). Demir borularla çeşmelere su dağıtılması için çalışmalar sürdürülmüştür (Çorum Gazetesi, 10 Aralık 1928). Mürsel deresini sülüklü dereye bağlayıp, derenin kent merkezinde bir sel felaketine sebep olması engellenmek istenmiştir (Çorum Gazetesi, 05 Haziran 1929). Bu mecrada ıslah çalışmalarına da başlanmış ancak belediye bütçesi sene içerisinde ıslah işlemini karşılayamayacağı için 1930 senesinde bu işlemin tamamlanması hedeflenmiştir (Çorum Gazetesi, 25 Şubat 1929).

Suyollarının inşasına her sene devam edilmiştir (Çorum Gazetesi, 06 Haziran 1930). Mürsel suyunu şehre taşımak ve kısmen de olsa dağıtmak işini çözmeye çabalanmıştır (Çorum Gazetesi, 08 Nisan 1931). Bu kapsamda 1926 yılında hazırlanan projenin bir kısmı ele alınmış ve ilk aşamada şehrin bazı mahallelerinde toplamda 27 çeşme yapılmasına karar verilmiştir. İlk iş olarak da şehirde bir su deposu temeli atılmıştır (Çorum Gazetesi, 10 Haziran 1931, 17 Haziran 1931). Bu depo vilayet hastanesi üzerinde bir yerde ve 500 ton kapasitelidir (Çorum Gazetesi, 29 Ekim 1933).

Çeşmelerden 1932 yılı mart ayında içme suyu akmaya başlamıştır. (Çorum Gazetesi, 23 Mart 1932). Su dağıtım şebekesiye 1933 yılında tamamlanmış ve böylece ülkenin sağlıklı su şebekesine sahip nadir illerinden biri de Çorum olmuştur (Aközer ve diğ., 1982, Cilt 3). Bunu Şekil 4.23 üzerinden anlamak mümkündür.

Şekil 4.23. 1939 yılında ülkedeki su tesisatlarının durumunu gösteren plan (Anonim, 1937)

İçme suyu temini hususunda çok fazla çalışma sürdürmüş olan kentin, etrafından çok sayıda dere geçmekte ve yağmur yağdığında bu dereler sel baskınlarına sebep olmaktadır. Hatta bu konu, Cumhuriyet Gazetesi'nde "*Venedik'in haline özenen bir şehir: Çorum*" başlığıyla ulusal basına yansıtılmıştır. Akarsuların bir kısmının şehrin içinden, bir kısmının dışından geçtiği ve yağmur sonrası taşkınlarla her yerin çamur içinde kaldığı anlatılmıştır. Gazeteci Metin Toker şehre vardıklarında uçaklarının suya gömüldüğünü ve yola güçlükle çıktıklarını, şehirdeki köprüleri dahi sellerin götürdüğünü ve arabalarının suyun içerisinde seyrettiğini söylemiştir. Şehirde geçirdikleri iki günlük sürede kaldıkları otelden dışarı çıkıp geldiklerinde baştan aşağı temizlenmek zorunda kaldıklarını, Çorum denildiğinde akla gelen tarihi saat kulesini kız kulesiyle bağdaştırdığını da eklemiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 4 Temmuz 1948).

1937'de Çomar mevkiinde baraj yapılması uygun bulunmuş ve sondaj çalışmalarına başlanmıştır. Bu barajla iki yüz hektarlık bir araziye sulamak mümkün geleceği, böylelikle ziraat alanında da gelişmenin artacağı beklenmiştir (Çorum Gazetesi, 30 Haziran 1937).

1939'da devlet tarafından Kızılırmak'ın civarındaki illerde ve kasabalarda sulama ve bataklıkların kurutulması çalışmaları başlatılmıştır. Çorum'u da kapsayan bu faaliyet kapsamında, Kızılırmak'ın kolları ve bütün havzasının etüdü yapılarak sulama işleri için gereken barajların inşa edilmesi, kanalların açılarak bataklıkların kurutulması planlanmıştır (Çorum Gazetesi, 06 Eylül 1939).

Çorum Belediyesi'nin 1945-1950 yıllarını kapsayan beş yıllık imar ve çalışma programında su ile ilgili yapılacak çalışmalara da yer verilmiştir. Bu programa göre 1946 yılında Ulukavak mahallesine bir pis su mecrası yapılması planlanmıştır. Bunu takiben, 1947 senesinde, şehri tehdit eden Melekgazi sel yatağının imar planında belirlendiği gibi su deposu arkasındaki sırtları yarmak suretiyle Çomar Çayı'na birleştirilmesi işine başlanarak 1950 yılında bu işin bitirilmesi, 1948 senesinde pis su gideri olmayan sokak bırakılmaması hedeflenmiştir (Çorum Gazetesi, 26 Aralık 1945).

Sıklık mevkiindeki kaynak suları 1947'de ve 1948'de mevcut bulunan Mürsel içme suyu deposuna aktarılacak istenmiş ve bu iş ihale edilmiştir (Çorum Gazetesi, 23 Temmuz 1947; Çorum Gazetesi, 25 Şubat 1948).

Bütçe yetersizliğinden ötürü halledilememiş olan ve şehir halkını tehdit eden önemli sorunlardan sel mecrası yapımı ve açılmaya başlanıp ödenek yetersizliği nedeniyle yarım kalan Ankara Caddesi'nin tamamlanması işleri için hükümet ödenek çıkarmıştır (Çorum Gazetesi, 21 Mart 1951).

İskilip'te meydana gelen sel felaketi sonrası Çorum'a gelen milletvekilleri şehri tehdit eden sel mecraları üzerinde yaklaşık bir ay incelemeler yapmışlardır (Çorum Gazetesi, 12 Eylül 1951, ve 17 Ekim 1951).

Sel mecraları ıslahı yapılırken ıslah güzergâhına rastlayan bazı arazilerin istimlâki gerekmiştir. Bu araziler beş kısma ayrılmıştır. Bunlar: Melekgazi deresi sol tarafında, dolguya rastlayan arazi, spor sahasıyla Ilıca Bağları yolu arasında kalan arazi; Ilıca Bağları yolundan neredeyse Osmancık yoluna kadar olan yer arasındaki arazi; Osmancık yolundan başlayıp İskilip yolunu da geçtikten sonra Emirmuslu Değirmeni'ne giden yol arasındaki arazi; Emirmuslu Değirmeni'ne giden yoldan derin çaya kadar olan mesafe arasında bulunan tarlalardır (Çorum Gazetesi, 09 Nisan 1952).

1955 yılında kent merkezi ve ilçelerde on, on iki günlük incelemelerde bulunan Çorum milletvekilleri, içme ve sulama suyuyla ilgili incelemelerinde bu sorunun yer altı suyuyla çözüleceğine kanaat getirdiklerini belirtmişler ve jeologlarla incelemelere başlanacağını bildirmişlerdir. O güne kadar şehrin kuzeyinde yapılan çalışmalardan iyi sonuçlar alındığını, güneyde ise beş artezyen sondajının projelerinin hazırlanmakta olduğu; sondajlardan olumlu sonuç alındığı takdirde sulama sıkıntısı ortadan kalkacağı bilgisi de verilmiştir (Çorum Gazetesi, 24 Ağustos 1955). Çorum'da yer altı suları araştırmaları yapılması 1957 senesi programına dâhil edilmiştir (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Fon No: 30-1-0-0, Kutu No: 117 Gömlek No:743 Sıra No:7). Bu konuyla alakalı Ilıca Bağları doğusunda ve Bayat Köyü civarında da sondajlar yapılmış fakat olumlu bir netice alınamamıştır. Başka yerlerde su arama çalışmalarına devam edilmiştir.

Vaktiyle her yağmur yağdığında şehirde Mecitözü yolundan itibaren, Milönü'den aşağı kalan taraflarda sel meydana gelmesiyle ciddi sıkıntılar oluşmasının önüne geçebilmek için, Verem Hastanesinin üst tarafından başlayarak, şehrin kenarını takip edip Erkek Sanat Enstitüsü'nün altından geçen bir hatla bir sel deresi açılmıştır. Çorum Gazetesi'nde,

açılan bu derenin işlemediği ve boşa inşa edildiği eleştirileri yapıldığı görülmektedir (Çorum Gazetesi, 21 Ağustos 1957). Sel yatağı Vali Salih Kılıç döneminde, 1938 veya 1939'da inşa edilmiştir. Vali görevden ayrılınca bu kanal kullanılmamıştır (Yeni Adım Gazetesi, 21 Haziran 1963).

Çimento fabrikasının içinde fabrikanın su ihtiyacının dörtte birini karşılayacak miktarda su elde edilebilmiştir. Kalan ihtiyacı karşılamak üzere çalışmalar sürdürülmüştür (Çorum Gazetesi, 25 Kasım 1957). Çorum milletvekilleri fabrika ve şehrin su sıkıntısını birlikte ele alarak konuyu Başbakan Adnan Menderes'e sunmuşlardır. Menderes, meselenin halledilmesine yönelik kesin emir vermiştir. Bunun üzerine Çorum milletvekilleri İller Bankası ve Çimento Şirketiyle temasta bulunmuşlardır. Kendilerine yerinde incelemelerde bulunmak üzere, konuyla alakalı bir uzman tahsis edilmiştir (Çorum Gazetesi, 13 Ocak 1958). Sağmaca ve Elvan Çelebi kaynakları üzerinde, suyun çoğaltılmasını sağlayacak bilimsel çalışmalar yürütülmüştür. Köylerin ihtiyacından artacak suyun fabrikaya ve şehre dağıtılması planlanmıştır (Çorum Gazetesi, 16 Ocak 1958). Yapılan çalışmalar olumlu sonuç vermiş ve bu işi tamamen devlet üstlenmiştir (Çorum Gazetesi, 17 Ocak 1958).

Nihayet 1958 yılı Şubat ayında şehrin yıllardan beri süregelen su sorununun çözüldüğü düşünülmüştür. Çimento fabrikasının bulunduğu bölgede fabrikaya ve şehre rahatlıkla yetecek miktarda suya ulaşılmıştır. Suyu "Hüdaverdi Suyu" adı verilmiştir. Şehir halkı tarafından sevinçle karşılanan bu haber Ankara Radyosu'nda da yer almıştır (Çorum Gazetesi, 06 Şubat 1958,s.1). Suyun bulunduğu duyulması üzerine çevre illerden, kazalardan ve köylerden suyu görmeye pek çok insan gelmiştir (Çorum Gazetesi, 11 Şubat 1958). Bu durum meselenin ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Artezyen olarak 50 litre olarak fışkıran suyun, takviyeyle 100 litreye kadar çıkabileceği konuşulmuştur (Yeni Adım, 7 Şubat 1958). On beş gün içerisinde su fabrikaya bağlanmıştır. (Çorum Gazetesi, 22 Şubat 1958). Bir hafta içinde de artan suyun şehir deposuna aktarımı, hendekler açılarak ve borular döşenerek sağlanmıştır (Çorum Gazetesi, 03 Mart 1958). Dönemin valisi Vedat Çapanoğlu, halkın içme suyu dışında da suya ihtiyacı olduğunu, bu nedenle sondaj çalışmalarının süreceğini dile getirmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 4 Mart 1958).

Ne yazık ki kesintisiz olarak akacak su sağlanamamıştır. Halk sıkıntının sebebini yerel basından öğrenmeye çabalamıştır (Hür Yol Gazetesi, 6 Mart 1958). Birkaç gün içerisinde Çorum evlerinin çeşmelerinde sular ara sıra kesilmeye başlamış hatta bazı günler gün boyu kesinti yaşanmıştır. Bazı yerel gazeteler bu sıkıntıya veryansın ederek hiç değilse belediyenin kesinti yapılacak zamanları önceden bildirmesi gerektiğini söylemişlerdir (Yeni Adım Gazetesi, 13 Mart 1958). Kesintiler sebebiyle birkaç hafta içinde sondaj çalışmalarına devam edilmesine karar verilmiştir ve gerekli donanım sağlanmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 7 Nisan 1958,-2). Su kesintilerinin sebebini fabrika motorunda çıkan arızadan kaynaklandığı anlaşılmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 9 Nisan 1958).

Suyun fabrikaya bağlanmasından yaklaşık bir sene sonra, fabrikadan çıkan Hüdaverdi suyunun verimi 15 litreye kadar gerilemiştir. Fabrikanın ihtiyacı olan asgari 18 litre su bile karşılanamaz duruma gelmiştir. Su sıkıntısı, şehrin en büyük problemlerden biri olmayı yıllarca sürdürmüştür. Bu konuda belediyenin gereken çabayı göstermediği, gerekli teşebbüslerde bulunmadığı gibi eleştiriler yapılmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 5 Şubat 1959).

Şehrin su sorunu devlet tarafından da ele alınmıştır. Hangi kaynaktan su getirileceğinin tespiti ve projeye bağlanması işi İller Bankası tarafından incelenmiştir. Proje tamamlandıktan sonra şehre hangi suyun ne miktar ve masrafla getirilebileceği tespit edileceği planlanmıştır. Bunun için İç İşleri Bakanlığı gereken ödeneği sağlayacaktır. Bu çalışmalar sürerken Çimento Sanayii genel Müdürlüğü fabrikaya ilettiği bir yazıyla hem şehrin hem de fabrikanın ihtiyacını karşılamak için, muhtemelen Sağmaca suyu üzerinde girişimlerde bulunulacağını iletmış ve belediyenin çıkacak masraflara ortak olmasını teklif etmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 20 Nisan 1959).

1960 yılında ise Melekgazi mevkiinde su bulunmuş ve sorunu kalıcı çözüme kavuşturmak için demir borularla bu suyun şehre dağıtımı hedeflenmiştir. Bu konuda halk maddi olarak belediyeye yardımda bulunmuştur (Çorum Gazetesi, 16 Temmuz 1960). Su şehir deposuna bağlanmış ve evlere dağıtılmıştır. Çorum'da evlerden kesintisiz olarak su akmaya başlamış ve su sıkıntısının sona erdiği düşünülmüştür (Yeni Adım Gazetesi, 7 Ekim 1960). Fakat 10 gün geçmeden, sular yine kesilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 19 Ekim 1960). Kesintinin sebebi açıklanmadan tekrar sular akmaya başlamıştır (Yeni Adım Gazetesi, 31 Ekim 1960).

1960 tarihine kadar DSİ, Samsun bölgesine bağlı olan Çorum'un su işleri, o tarihten itibaren Ankara bölgesine alınmıştır. Bu yenilik, aksaklıkların giderilmesi ve çalışmaların hızlanması için güzel bir adım olarak değerlendirilmiştir (Hür Yol Gazetesi, 13 Nisan 1960).

Şehirde sürekli su sıkıntısı olmasının nedenleri olarak, artan ihtiyaçlar ve kurak geçen kışların kaynakları besleyememesi değerlendirmesi yapılmıştır. Şehirden geçen birçok dere, su problemine çare olabileceken, sadece suyun şehre dağıtımı için gereken boruların bile oldukça maliyetli olması, problemin çözümünü geciktirmiştir. Şehrin bütçesinin o denli iyi olmaması da sorunun uzamasına yol açmıştır. Halkın desteğini de almak amacıyla Şehir Suyunu Takviye Komitesi kurulmuştur (Çorum Gazetesi, 26 Temmuz 1960). Su sıkıntısının önüne geçebilmek için 1961 yılında şebekenin yenilenmesine karar verilerek gerekli bütçe ayrılmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 31 Aralık 1960).

1961 yılı için Çorum'un belediye hudutları içinde nüfusu 37000'dir. Şehrin günlük su ihtiyacı ortalama 3959 metreküpken, Mürsel ve Sıklık kaynaklarından şehre dağıtılmakta olan su miktarı günde ortalama 2072 metreküptür. Sağmaca suyunun ıslahı için 1957'de ihalesi yapılmışsa da, müteahhitin işle alakalı tutumu yüzünden iş ilerletilememiş ve yeniden 1961 yılında ihale edilmiştir. Bu proje kentin otuz yıl içindeki gelişimi göz önüne alınarak hazırlanmıştır (Çorum Gazetesi, 12 Mayıs 1961). Ancak projede ilerleme kaydedilememiş ve olumlu bir durum yaratılamamıştır (Yeni Adım Gazetesi, 13 Şubat 1962).

Sağmaca suyunun şehre getirilmesi meselesi Akşam Gazetesi'nde Aziz Nesin tarafından kaleme alınmıştır. Nesin yazısında eskiden değirmenci ağaların suyun ıslahına izin vermediklerini, o gün içinse parti davası sebebiyle Çorum'un susuz bırakıldığını ifade etmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 16 Eylül 1959).

Su şebekesinin yenilenmesi için proje tamamlanıp İller Bankası'na verilmediği için bu iş programa alınmadan, su deposu ele alınmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 10 Temmuz 1961). Çorum'un eski su deposu, Melekgazi bağlarında bulunan su için ihtiyacı karşılamadığından eski deponun biraz yukarısında kalan alanda yeni bir depo yapılmasına karar verilmiştir. Deponun kapasitesi 2000 ton olarak belirlenmiştir. Fakat bu miktarda

suyun basıncına, şehrin neredeyse 30 yıllık eski şebekesinin dayanıp dayanmayacağı şüphe uyandırmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 24 Haziran 1961). Nitekim endişeler haklı çıkmıştır. Depoda çatlaklar meydana gelmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 6 Temmuz 1962).

Yapılan onca çalışmaya ve girişime rağmen şehrin su sıkıntısı Cumhuriyet'in 40. yılında bile başı çekmektedir. Su verilemeyen ya da uzun süreli kesinti yaşayan pek çok mahalle bulunmaktadır. Bu sorun için İller Bankası su deposunda incelemeler yaparak, alınması gereken tedbirleri belirlemişlerdir (Yeni Adım Gazetesi, 23 Haziran 1962). Hazırlanacak projeye göre depoda onarım yapılmasına karar verilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 6 Temmuz 1962).

Suyun temini için İller Bankası mühendisleri yaptıkları çalışmada, nüfusun 80000 kişiye ulaştığında şehrin su ihtiyacının 120 litre olarak belirlemişler ve bu ihtiyacın teminiyle ilgili projenin kaynaklarını sırayla Serpin, Kavacık (İçeridere) ve Sağmaca olarak sıralamışlardır. Şehir şebekesinin de hazırlanan proje bağlamında yeniden ele alınmasına karar verilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 17 Ağustos 1962). Kavacık suyunun şehir şebekesine verilecek olması o bölgedeki bağ sahipleri ve köylülerin tepkisine neden olmuş, kendi bağ ve değirmenlerinin susuz kalmasından endişe etmişlerdir (Yeni Adım Gazetesi, 22 Ağustos 1962). Bahsi geçen projenin 3 yıl önce başlanıp tamamlanamayan proje olduğu anlaşılmaktadır. Öncelik, şehrin 15 yıl sonra da ihtiyacına yeteceği düşünülen Kavacık suyuna verilmiş, sonra Sağmaca üzerinde durulması planlanmış ve Serpin suyu projeden çıkarılmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 13 Eylül 1962).

Bakanlık projeyi kişi başına 150 litre olacak şekilde onaylamış ve İller Bankası'na gereken emri vermiştir. Projenin 1963 yılında ihaleye çıkarılarak hemen gerçekleştirilmesi istenmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 5 Aralık 1962). İmar Bakanlığı tarafından onaylanan esaslar çerçevesinde projeyi tamamlamakla yükümlü olan yüklenici, depo ve şehir şebekesi projelerine başlamış ancak güzergâh projesi için birkaç ay izin istemiş ve bu durum projenin aksamasını gündeme getirmiştir. Zaten o güne kadar uzun yıllar sürüncemede kalan avan proje nedeniyle susuzluk sıkıntısı artan şehir halkı, uygulama planlarının bir an önce tamamlanarak projenin ihaleye çıkarılmasını beklemiştir (Yeni Adım Gazetesi, 4 Ocak 1963). Projelerin yetiştirilememesi nedeniyle bu iş 1963 yılı programına dâhil olamamıştır (Yeni Adım Gazetesi, 22 Şubat 1963).

Susuzluk çekilen dönemlerde kentin semtlerine dönüşümlü olarak belirli saatlerle su verilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 27 Aralık 1962).

Şehrin su kaynaklarından olan ve saniyede 5 litre kadar verime sahip olan Ilıca suyunun, Hüdaverdi suyunun bulunmasıyla yitirildiği gerekçesiyle, Çorum Belediyesi Elektrik ve Su İşletmesi Hüdaverdi suyundan Ilıca Suyu miktarında intifa hakkı istediğini Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'ne bildirmiştir. Bunun üzerine DSİ Genel Müdürlüğü bir mühendis göndermiş ve gerekli görüşmeler yapılmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 21 Şubat 1963).

1963 yılına yetişmeyen su meselesi, 1964 yılına ertelenmiştir. Önceden planlandığı gibi ilk olarak Kavacık, sonra Sağmaca ele alınacaktır. İmar planlarının tamamlanmamış olması nedeniyle şehir şebekesinin tamamlanması işi bir süre askıya alınmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 25 Mayıs 1963).

Çorum içme suyunu çoğaltması için 1964'e ertelenen proje beklenmeden çalışmalar sürdürülmüştür. DSİ Genel Müdürlüğü hidrojeologlarından Hasan Çerim Çorum'da yer altı suyunun olduğunu, Kavacık'tan, Sıklık'tan ve Sağmaca'dan su getirmek yerine yeraltı suyu bulmak ve o sudan faydalanmanın çok daha düşük maliyeti olacağı fikrini belirtmiştir. Belediyenin alacağı küçük tip bir sondaj makinesiyle birkaç noktada yapılacak sondajla bol miktarda su elde edilebileceğini de eklemiştir (Yeni Adım Gazetesi, 21 Ağustos 1963).

1960 yılında Melekgazi mevkiinde bulunan saniyede 25 litre verimli suyu bulan usta Mehmet Arar, aynı mevkide başka yerde yine su bulmuş, üstelik bu su diğer suyun verimini etkilememiştir. Bulunan suyun saniyede 10 litre verimle aktığı tespit edilmiş, suyun veriminin 15 litreye kadar kısa sürede çıkacağı hesaplanmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 3 Eylül 1963). Bulunan suyun debisi 1 ay içerisinde 44 litreye ulaşmıştır. Bunun üzerine İller Bankasına durum anlatılarak, İçeridere (Kavacık) su dağıtım hattına ayrılan 1 milyon lira ödeneğin Mürsel suyundan sağlanan şehir şebekesini genişletme çalışmalarında kullanılması istenmiştir. İller bankası teklifi olumlu karşılamıştır (Yeni Çorum Gazetesi, 28 Ekim 1963). Debisi 70 litreye kadar yükselen su şehir deposuna aktarılmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 12 Kasım 1963).

1964 yılına ertelenen su işleri, İller Bankası'nın 1963'te tamamlanması gereken çalışmalarını geciktirmesinden ötürü o yıl planına alınamamıştır (Yeni Adım Gazetesi, 29 Ocak 1964). Şehir içme suyunun ıslahı ve dağıtımına ait projeler tamamlanmış, İçeridere (Kavacık) ve Serpin sularının dağıtım projesi 1965 yılında ihaleye çıkacak duruma gelmiştir (Yeni Çorum Gazetesi, 9 Mart 1964).

Susuzluktan kıvranan kentte belediye arazözleri mahallelere su taşıyor hale gelmiştir. Kaynaklardan günlük olarak, kişi başına düşen su miktarı aslında yeterli miktarda olmasına rağmen, ciddi bir su sıkıntısı yaşanmıştır. Bunun nedeni, şehir şebekesindeki küçümsenemeyecek durumdaki kaçaklarla açıklanmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 3 Eylül 1964).

İlk olarak 27 Mart 1957 tarihinde şehir içme suyu şebekesi yapımı için İller Bankası'na başvuru yapılmasına rağmen, türlü aksaklıklar, imkânsızlıklar neticesinde proje 1965 yılında tamamlanarak bakanlıkça onaylanmıştır (Yeni Çorum Gazetesi, 20 Şubat 1965). İller Bankası proje büyüklüğüne göre 2-3 yıl süren bu işin Çorum için bu derece uzun sürede tamamlanmış olması nedenlerini şöyle sıralamıştır: Çorum nüfusunun anormal artışı, yer altı suyunun olmaması, olan kaynakların ihtiyaca yetmemesi, şehrin yeterli haritasının ve imar planının olmaması sebebiyle nazım imar planına göre proje hazırlanması, fiyat artışları nedeniyle müteahhitlerle anlaşmazlığa girilip ilk anlaşmanın fesih edilmesi, İkinci müteahhitin 250 gün gecikmeye sebebiyet vermiş olması, bankadaki mühendis kadrosunun yetersizliğine karşın, gelişmiş güzel müracaatlarla gereksiz incelemeler talep edilmesi (Yeni Çorum Gazetesi, 27 Şubat 1965). İller Bankası Serpin suyunun şehre getirilmesi işini ihale etmiş ve işi Simel Ortaklığı üstlenmiştir. İller Bankası ve ortaklığın mühendislerinden oluşan 5 kişilik bir ekip proje yerlerini yeniden inceleyerek ilk olarak serpin suyunu şehre getirmeye karar vermişlerdir. Bu işin toplam 3 ay süreceği öngörülmüştür. Ardından da İçeridere (Kavacık) kaynağı üzerinde çalışmalara devam edilecektir (Yeni Adım Gazetesi, 4 Ağustos 1965).

Serpin köyü Osmancık yoluna bir ara yolla bağlı ve şehre 12 kilometre uzaklıkta, 3 tarafı dağlarla çevrili, geniş bir düzlüğe kurulmuş olan bir köydür. Köyün hemen dışında, bulunma ve yapılma tarihi bilinmeyen bir su kaynağı bulunmaktadır. Kaynağın verimi yıllardır bilinmemektedir. Bu nedenle şehir suyuyla ilgili olarak sürekli Sağmaca kaynağı ele alınmıştır. Ancak İller Bankası'nın ihale ettiği Serpin kaynağı işi bu kaynağın

veriminin beklenenden oldukça yüksek olduğunu göstermiş ve Çorum için umut olmuştur (Yeni Adım Gazetesi, 21 Ekim 1965).

1966 yılında Çorum'un yer altı kaynaklarının gelişen yeni yöntemlerle tekrar araştırılmasına karar verilmiştir. Hüdaverdi Suyu Çorum'da yer altı sularının varlığı için emsal kabul edilmiş ve zamanında su bulunmama nedeni koşulların ve çalışmaların yetersiz kalmasına bağlanmıştır (Yeni Gün Gazetesi, 25 Temmuz 1966).

Su arama çalışmalarına paralel olarak şehir şebekesinin de yenilenmesine karar verilmiştir. Yenileme işini İller Bankası üstlenecek ve işe 1967 yılında başlanacaktır (Yeni Gün Gazetesi, 28 Temmuz 1966).

1966 yılı sonunda İçeridere suyu isale hattı tamamlanarak, suyun şehir şebekesine aktarılması mümkün hale gelmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 31 Aralık 1966). Öncelik verilmiş olan Serpin kaynağında beklenenden fazla su çıkması nedeniyle boru hacimlerinin değiştirilmesi ve projenin yenilenmesi gerekince İçeridere kaynağına öncelik verilmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 17 Ocak 1967). Şehirde yaşanan su sıkıntısına geçici olarak çözüm olması için, yeni şehir deposu yapılana kadar Serpin suyu eski depoya aktarılmıştır. Bu sayede tüm kente kesintisiz su verilebilmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 9 Ağustos 1968).

Kentin su sorunlarından diğeri olan taşkın meselesinin de çözümlenmesi için raporlar hazırlanmıştır. Raporda sellerin özellikle Ankara ve Gazi Caddesi'nde toplandığı, Milönü Mahallesi'nde de riskli bölge olduğu sunulmuştur. Suların önemli bir kısmı kaynağı şehre açılan ve şehir içinde yatağı bulunmayan Sülüklü Deresi'nden gelmektedir. 1967 yılı kesin programına alınan işin proje işleri aynı yıl tamamlanarak, kent içinde yapılacak olan inşaat çalışmaları için gerekli kamulaştırmaların Belediye tarafından yapılması ve hızlandırılması istenmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 23 Ağustos 1967). 2 milyona mal olacağı hesap edilen kanal yapımına ait proje, İller Bankası tarafından 1967 yılı sonuna kadar tamamlanmış olacaktır. Mürsel Deresi ile Çoraklık Bağları kesişim noktasından başlayan kanalın, kent içinde istimlâk edilen yerlerde kapalı olması planlanmıştır (Yeni Gün Gazetesi, 29 Kasım 1967).

Şehirde sele sebep veren bir diğer kaynak Melekgazi suyu olmuştur. Bu suyu, Nadık mevkiinden Atatürk Anıtı önüne, oradan Gazi Caddesi altındaki kanalla Ulukavak Mahallesi'ni çevreleyerek İskilip Yolu yakınlarından Derinçay'a bağlanmaktadır. Bir kısmı DSİ tarafından kapatılan bu suyu fazla dolduğunda taşkına sebebiyet verdiği için dolmasını önlemek üzere, Melekgazi sırtlarında teraslama ve ağaçlandırma yapılarak tedbirler alınmıştır(Yeni Gün Gazetesi, 9 Eylül 1968).

1968 yılı son aylarında Çorum'un eski su deposuna, Mürsel, Melekgazi ve Sıklık sularıyla, daha sonra depoya bağlanan İçeridere ve Serpin suları bağlı durumdadır. İçeridere ve Serpin suları ihaleleri kapsamında yapılması gereken yeni depoların inşası devam etmektedir (Yeni Gün Gazetesi, 8 Ekim 1968). Eldeki kaynaklar depoya aktarıldığı ve saniyede 70 litre debide su verilmesine rağmen kentte su sıkıntısı çeken yerler olmuştur. Belediye başkanı, bu durumu şehir şebekesindeki bozukluklardan kaynaklandığını, arazi yapısı nedeniyle bu sıkıntıların tespitinin zor olduğunu ve çözümün anca şebekenin yenilenmesi olduğunu açıklamıştır (Yeni Gün Gazetesi, 21 Kasım 1968).

4.1.3. Elektrik ve Aydınlatma Çalışmaları

Çorum gazetelerinden edinilen bilgilere göre, şehrin aydınlatılması meselesi, sadece sokakların aydınlatılması değil, Çorum için çok daha derin bir anlam ifade etmektedir. Sorun çözüldüğü takdirde aydınlanan şehirle beraber kararmış zihinlerin de aydınlanacağı, uyanacağı ve miskinliğin sona ereceğine böylelikle şehrin hak ettiği şerefe ve huzura kavuşacağına inanılmıştır (Çorum Gazetesi, 16 Nisan 1924). O nedenle bu sorun en hızlı biçimde çözüm bekleyen işlerin başında gelmiştir.

Elektrik tesisatı için Cumhuriyet sonrası atılan ilk adım Mustafa Efendi isimli şahıs tarafından hazırlanan projeler ve santral mahallinin inşasıyla atılmıştır (Çorum Gazetesi, 09 Şubat 1924). İlk aşamada motorun ve dinamonun yetersizliği nedeniyle sadece önemli caddeler aydınlatılabilmektedir (Çorum Gazetesi, 18 Haziran 1924). 2 Temmuz 1924 senesi itibarıyla akşamları ana caddelerin aydınlatıldığı bilgisine ulaşılmıştır. Bütün mahallelere elektrik dağıtımı için çalışmaların sürekli olarak devam ettiği görülmektedir (Çorum Gazetesi, 10 Aralık 1924).

Şehirde gece on ikiye kadar elektrik hizmeti verilirken 1934 yılı sonlarında elektriğin sabaha kadar kullanılmasına karar verilmiştir (Çorum Gazetesi, 14 Kasım 1934). Hamit Camii yakınındaki Develik mevkiinde elektrik santral binası inşa edilecektir (Çorum Gazetesi, 05 Haziran 1935). Yapının temeli Ağustos ayında atılmıştır (Çorum Gazetesi, 14 Ağustos 1935). 1936 yılı başlarında yapının bitirilmiş olduğu görülmektedir (Çorum Gazetesi, 12 Şubat 1936).

1945 yılında mevcut elektrik tesisatı şehre yeterli gelmediği için ilgili bakanlıkça onaylanmış yeni proje ile bir santral kurulacaktır (Çorum Gazetesi, 12 Aralık 1945). Belediyenin 1945-1950 yıllarını kapsayan beş yıllık imar ve çalışma programında elektrik tesisatıyla alakalı olarak 1948 senesinde elektrik tesisatının gündüz de kesintisiz elektrik verilebilecek hale getirilmesi hedeflenmiştir (Çorum Gazetesi, 26 Aralık 1945).

1948'de yeni bir elektrik santralinin temeli atılmıştır (Çorum Gazetesi, 03 Kasım 1948). İnşaat bir senede tamamlanmıştır (Çorum Gazetesi, 24 Mayıs 1949). 1949 yılında yenilenen elektrik santraline bir motor daha eklenerek daha geniş çaplı bir aydınlatma sağlanmaya çalışılmıştır (Çorum Gazetesi, 01 Ağustos 1951). 1950'lerin ortalarından itibaren şehirde arada aksaklıklar olsa da, gece ve gündüz kesintisiz elektrik verilebilmiştir (Çorum Gazetesi, 16 Şubat 1957).

Şehirde elektrik işi de çimento fabrikasında suyun bulunmasıyla çözüme kavuşan işlerden olmuştur. Fabrikanın işlerlik kazanmasıyla şehre buradan elektrik verilmiştir (Çorum Gazetesi, 26 Mart 1958). Elektrik fabrikadan verilir verilmez, belediye elektrik üretim grubu durdurulmuştur. Şehir yeterli ve sorunsuz elektriğe kavuşmuştur. Ancak fabrikadan elektriğin halka daha ucuza verilebilmesi mümkün olmayınca elektriğin tekrar belediye tesislerinden verilmesi söz konusu olmuştur. Yapılan değerlendirmeler sonucunda indirim yolları arayarak elektriğin fabrikadan tahsisine devam edilmeye karar verilmiştir (Çorum Gazetesi, 11 Ağustos 1958).

1961 yılında elektriğin çimento fabrikasından sağlandığı anlaşılmaktadır. Fabrikadaki elektrik santrali 2500 kilovat kapasitelidir ve hem fabrika hem de şehrin kullanımı bu kota sınırına dayanmaktadır. Bu mesele belediyeyi endişelendirmiş ve yeni santral için İller Bankası'na başvuru yapılmıştır (Hür Yol Gazetesi, 14 Ağustos 1961).

Fabrikada yapılacak yenileme çalışmaları sürerken, elektrik santrali de yenilenecek olduğunda, gündüz şehre elektrik verilmemesi durumu oluşmuştur (Yeni Adım Gazetesi, 7 Kasım 1961). Elektrik sıkıntısını gidermek üzere, Belediye su ve elektrik işletmesi müdürü 5 yıllık bir proje hazırlandığını ve bitme aşamasına gelindiğinde Amerika'nın bu konuda 20000 dolarlık yardım edeceğini öğrendiğini söylemiştir. Bu yardımla şehir elektrik şebekesi tamiri ve geliştirilmesi, Türkiye'de bulunmayan malzemeler kullanarak sağlanacaktır (Yeni Adım Gazetesi, 18 Kasım 1961). Söz konusu destek sağlanmış, gerekli olan kalan kısmın da İller Bankası'ndan temin edilmesine karar verilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 8 Ocak 1962).

Şehrin elektrik sorununun aslında pahalı elektrik kullanımı olduğu, yoksa savaş zamanında bile şehirde elektrik sıkıntısının yaşanmadığı ifade edilmiştir. Pahalılığa yol açan neden ise aslında şebekenin yeterli olmayışı ve santralden dağıtım sırasında zayıt olmasıdır. Proje ile bu sorunların giderilmesi ve fiyatların düşürülmesi hedeflenmiştir. Yeni proje halk tarafından sevinçle karşılanmış olsa da, su sorununun öncelikle ele alınması istenmiştir. Halk için şehrin elektrik meselesinin, su meselesinin gerisinde geldiği anlaşılmaktadır. (Yeni Adım Gazetesi, 9 Şubat 1962).

Şehrin o günkü ve gelecekteki durumu göz önüne alınarak bir proje hazırlanmış; bu projeler Ankara'da Amerikalı uzmanların kontrolünden geçtikten sonra düzenlenerek ve gözden geçirilerek tekrar gönderilmiştir. Proje maliyetinin 1.5 milyon liraya ulaşacağı hesaplanmıştır. Eldeki imkânlar doğrultusunda projenin adım adım tamamlanmasına karar verilmiştir. Proje kapsamında Çorum'da kurulan panayır için 34 elektrik direği dikilmiştir. Milönü'de dikilen 24 direk 90 evin elektrik ihtiyacı karşılanmıştır. Bazı yerlerde trafo kurulmuş ve yine direkler dikilmiş, park için gereken 53 direğin 25 tanesi ilk aşamada dikilmiştir. Bazı elektrik direklerinin yeri değiştirilmiş, bazılarının gücü artırılmıştır. Projenin 1964 yılında tamamlanması hedeflenmiştir. Başarılı olunduğu takdirde ücretlerde indirim yapılması da planlanmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 16 Ağustos 1962).

Belediyenin düzenlediği proje uygun görülmüş, Amerikan teknik yardımıyla, malzeme dışındaki mali yardımın İller Bankası tarafından karşılanmasına karar verilmiştir. Proje sayesinde şehir elektrik şebekesinin bir nebze genişletilmesi, kurulacak yeni devrelerle zayıtın büyük ölçüde önüne geçilmesi ve ücretlerde indirim sağlamak istenilmiştir (Yeni

Adım Gazetesi, 18 Ekim 1962). 1963 yılında projeleri hazır hale getirilip ihaleye çıkarılması beklenen bu iş, projeleri yetişmediği için 1963 programına dâhil edilememiştir (Yeni Adım Gazetesi, 12 Şubat 1963).

Devletin beş yıllık kalkınma planı programında 1963 yılından itibaren kurulacak olan kuzey Anadolu elektrik şebekesi hattına Çorum da dâhil edilmiştir. Çatalağzı hidroelektrik santraline bağlanacak olan hat, Kastamonu, Tosya, Osmancık, Gümüşhacıköy, Merzifon yoluyla Çorum'a kadar uzanmakta, bir yandan da Samsun ve çevresini sarmaktadır. 1966 yılında tamamlanması öngörölmüş olan projenin, mali desteği 31 milyon dolarlık Amerikan yardımıyla tamamen karşılanmıştır. Bu haber şehrin elektrik derdini çözeceği ve ucuz elektrik sağlanabileceğini düşündürmüştür (Yeni Adım Gazetesi, 12 Aralık 1962). Fakat 1963'te açıklanan programa göre, 1965'e kadar tamamlanacak hatlar içerisinde Çorum'un adı geçmemiştir (Yeni Adım Gazetesi, 23 Şubat 1963). Çorum hattının ülke sıralamasında 18. olarak ele alınacağı ve 1964'teki programda yer aldığı Çorum milletvekili Faruk Küreli tarafından öğrenilmiş ve bildirilmiştir. İncelenen planda, Çorum hattının Merzifon'dan Mecitözü yoluyla yapılacağı, Merzifon hattının yatırımlarına 1964 yılında başlanıp, 1966'da bitirileceği görölmüştür. Merzifon-Mecitözü-Çorum hattına ancak bu tarihte (1966) başlanıp, 1967'de bitirileceği de öğrenilmiştir. Bu hat için toplamda 5 milyon 600 bin liralık yatırım yapılması ön görölmüştür (Yeni Adım Gazetesi, 11 Mart 1963).

Elektrik şebekesi işi de, çeşitli sebeplerle sürekli sarkmıştır ve süreç hep uzamış ve işlerin bitimi hesaplanan tarihten ileriye gitmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 16 Kasım 1965). Kuzeybatı enerji hattının bir an önce şehre gelmesi için gereken projeleri ilgili idare zamanında yetiştiremeyeceği için Çorumlu Elektrik Mühendisi Fahrettin Oduncuoğlu'nun bedelsiz olarak hazırlaması uygun bulunmuştur (Yeni Gün Gazetesi, 15 Ağustos 1966).

1967'de projenin Çorum'u da kapsamasına yönelik bu uğraşlara rağmen Kuzey Anadolu enterkonnekte şebekesine bağlanacak iller arasına Çorum alınmamıştır (Yeni Gün Gazetesi, 1 Eylül 1966). Çorum belediye başkanı Kemal Demirer, başbakan Süleyman Demirel nezdinde işi çözmeye yönelik teşebbüslerde bulunmuş ve bu sayede Etibank Genel Müdürlüğü ile "Kuzeybatı Enterkonnekte Şebekesi Çorum Trafo Merkezi Yapımı" protokolü imzalanmıştır. Protokole göre Merzifon-Çorum arası hattın projesini Çorum

Belediyesi hazırlatacaktır. Şebekeden Çorum'a 154 kilovat enerji verilecektir (Yeni Gün Gazetesi, 14 Eylül 1966).

1958 yılında Çimento Fabrikası ve Çorum Belediyesi arasında yapılan anlaşma gereğince, 1968 yılı Mart ayına kadar şehrin elektrik ihtiyacı için fabrika üreticilerinden şehre 1000 kilovat elektrik verilecektir (Yeni Gün Gazetesi, 1 Nisan 1967). 1967 yılına ait Çorum İl Yıllığında, kent merkezinde, elektrik ihtiyacının %75'ini Çimento Fabrikası'ndan verilen bu elektriğin karşıladığı, ihtiyacın kalan kısmının ise, belediyeye ait elektrik santralinden sağlandığı bilgisi yer almaktadır. İhtiyacın tamamına kâfi gelmeyen enerjinin elde edilmesi için fabrikanın ikinci ünitesinin çalıştırılması ve enterkonnekte şebekesinin şehre ulaştırılması gerekmektedir. Fabrikanın 2. tribününü çalıştırmak demek, 1000 kilovatlık elektrik ihtiyacı için 2500 kilovat elektrik sarfıyatı demek olduğundan mümkün olmamıştır (Yeni Gün Gazetesi, 1 Nisan 1967). Çimento fabrikası 1960'dan beri elektrik tesisinin dondurulmasını ve yeni abone verilmemesi gerektiğini çünkü santralin artık fazla yükü kaldıramadığını ifade etmiştir. Ancak belediye genişleyen kentin, yeni kurulan semtlerin ihtiyacını gidermek amaçlı bu uyarıyı dikkate alma lüksü olmamıştır. Bu nedenle elektrik dağıtımında sık sık aksaklıklar meydana gelmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 9 Aralık 1966).

1966'da tamamlanan yüksek gerilim hattından sonra alçak gerilim hattının 1970'e kadar tamamlanması beklenirken, çalışmalar hızlandırılmış ve işin daha erken tamamlanması mümkün hale gelmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 16 Ekim 1967). 1968 yılında, şehrin elektrik ihtiyacının yine Çimento Fabrikasından sağlanması hususunda bir senelik anlaşma imzalanmıştır. Anlaşma sona erdiğinde, alçak gerilim hattının şehre ulaşması ve sorunun tamamen çözülmesi umulmaktadır (Yeni Gün Gazetesi, 30 Temmuz 1968). 1967 yılında hat Merzifon'a ulaşmış ve 1968 başında Merzifon-Çorum hattı yapımına başlanmıştır. Samsun yolu üzerinde Sıklık Boğazı girişinde planlanan indirme merkezi de 1968 yılı sonunda tamamlanmak üzere bir duruma getirilmiştir. Türkiye'de en pahalı elektriği kullanan iller arasında bulunan Çorum için yeni tarife fiyatını Tabii Kaynaklar ve Enerji Bakanlığı tespit edecektir (Yeni Gün Gazetesi, 5 Kasım 1968). 1969 yılında kentin elektriği ulusal şebekeye bağlanmıştır. Fakat kentin elektik dağıtım şebekesinin eskimesi nedeniyle beklenen oranda bir iyileşme olmamıştır (Aközer ve diğ., 1982, Cilt 3).

4.2. Kent Yaşamının Düzenlenmesine Dair Öneriler, Şikâyetler, Uygulamalar

Çalışmanın ana kaynağını oluşturan Çorum’a ait yerel gazetelerde, kentte yaşanan pek çok sorun, kentlinin çeşitli talepleri, kent düzenine dair yapılan değişikliklere sıkça yer verilmiş olması, bizim o dönem yaşantısına dair bilgi edinmemize olanak tanımaktadır. Bu bölümde, ağırlıklı olarak kent halkının şikâyetçi olduğu konular, nedenleri, öneriler ve yapılan uygulamalar ele alınmıştır.

Cumhuriyet’in ilanından 10 sene sonra, 1933 senesinde kentte tapu sicili tesis edilmeye başlanmıştır. Bu kapsamda il merkezinde bulunan mahalle sayısı 48 iken orantısız hane sayıları daha orantılı olacak şekilde ifraz edilerek 11 mahalleye indirilmesine karar verilmiştir. Bu mahallelerin adlarıysa Yavruturna, Karakeçili, Uç, Güney, Çiftlik, Tepecik, Gülabibey, Çepni, Çarşı, Çöplü ve Kunduzhan olarak belirlenmiştir. Daha sonra Uç Mahallesi Üçtutlar, Güney Mahallesi Yeniyol, Çiftlik Mahallesi ise Ulukavak isimlerini almışlardır (Çorum Gazetesi, 20 Eylül 1933). Mahmudiye, Uç, Hacınasrullah, Emirahmet, Sağrııcı, Camikebir ve Şarkıyan mahalleleri birleştirilerek Üçtutlar Mahallesi oluşmuş ve kadastro sunun yapılmasına karar verilmiştir (Çorum Gazetesi, 17 Ekim 1934). Adi senetle yapılan gayrimenkul alım satım ve tapuya kaydı bulunmayan arazi veya emlak değerleri azalmış, tapu işlemleri bire yüz oranında artmıştır (Çorum Gazetesi, 28 Ekim 1942).

1944 yılında, Çarşı Mahallesi, az mesken olması sebebiyle Çepni mahallesine bağlanarak mahalle sayısı ona indirilmiştir (Çorum Gazetesi, 03 Mayıs 1944). Çorum’un planlamayla uğraştığı bu yıllarda kentin durumu ile ilgili, Çorum Gazetesi’nde yer alan bir yazıda, kent merkezindeki okul binaları, hastaneler, halkevi ve şehir parkı gibi birkaç inkılâp eseri dışında imar anlamında ele alacak bir şeyin olmadığı görüşü belirtilmiştir (Çorum Gazetesi, 09 Şubat 1944). Kentin gelişmemesi ise, Çorum Belediyesi’nin, hükümetin yardımlarından bir türlü nasibini alamamış olmasına bağlanmıştır. Çorum, “ülkenin üvey evladı” olarak tanımlanmıştır. Bu söylemin yanında Çorum Belediyesi de tenkit edilmiş; bir belediyenin bütün hizmet ve icraatını hükümete bağlamaması gerektiği ifade edilerek, belediyenin yetersiz çalışmasından yakınılmıştır. Özellikle yağmur sonrası yolların göl haline gelmesi, kaldırımların bakımsızlığı vurgulanmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 11 Ocak 1958).

1950 itibariyle gelişimi biraz daha hızlanan şehirde, artan nüfusa ve iş hacmine bağlı olarak, 50'lerin sonlarında, kentte dükkân sıkıntısı yaşandığı ve bu soruna çareler arandığı görülmektedir. Yapılan incelemeler sonucunda pek çok cadde ve sokağa dükkân izni verilerek çarşı genişletilmek istenmiş ve sıkıntıya çareler aranmıştır. Mecitözü Caddesi, Albayrak İlkokulu çevresinde birkaç sokak, küçük park ve Gazipaşa Okulu arası, Kavukçu Sokağı, Güpür Hamamı arkası, İstiklal Okulu'ndan tek el dairesine kadar olan kısım, Paşa Hamamı arkası ile tabakhane sokağı, İskilip Caddesi'nin bir kısmı, Yaylalpas yanındaki sokak ve Turan Sineması civarı, dükkân izni verilen bölgelerdir. Esnaf bu kararı sevinçle karşılamıştır (Yeni Adım Gazetesi, 28 Mayıs 1958).

Ayrıca 1950'ler, kentte kooperatiflerin kurulmaya başladığı yıllardır. Bu kooperatiflerin yaptırdığı evler hem konut ihtiyacını karşılamış hem de, kentte yeni mahalleler meydana getirmiş ve kentin büyümesini desteklemiştir. Kentin yerleşim olmayan bir noktasında kurulan Bahçelievler Yapı Kooperatifi'nin yaptırdığı evler zaman içerisinde kentin en önemli ve yeni mahallesi haline gelmiş; 1968 planında bu mahalle gelişim bölgesi olarak belirlenmiştir (Menşure Taşkınoğlu Altıparmak Arşivi).

Kent halkının gazeteler yoluyla zaman zaman çözüm aradığı işlerden biri de, kentte başıboş dolaşan köpekler olmuştur. Bu hayvanların insanları rahatsız ettikleri, yüzlerce köpeğin birbirlerine ve hatta insanlara saldırmalarının normalleştiği ve dışarı çıkmanın kahramanlık istediği şeklinde haberler dile getirilmiştir (Hür Yol Gazetesi, 28 Temmuz 1956). Saat Kulesi meydanının her gece köpeklerin randevu mekânı haline geldiği söylenmiştir. Bu durumla ilgili belediyenin tedbir alması talep edilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 31 Mayıs 1958). Aynı zamanda kentin ana caddelerinde hayvanların gezmesinden ve buraların hayvan pisliği içinde kalmasından, belediyeye veryansın edilmiştir (Hür Yol Gazetesi, 14 Haziran 1961).

Ayrıca, temizlikle alakalı olarak, çöplerin zamanında toplanmamasından kaynaklı sineklerin artması da vatandaşları rahatsız eden işlerden olmuştur (Hür Yol Gazetesi, 14 Haziran 1961). Kentin hemen her mahallesinde, çeşitli zamanlarda, çöp meselesinden duyulan rahatsızlık dile getirilmiştir. Belediyenin, çöp araçları tarafından toplanan şehir çöplerini, şehir kenarlarına, özellikle de İmam Hatip Okulu, Öğretmen Okulu ve cezaevi bölgesinde, yeni imar olunan mahalleye dökmesi, halkın tepkisine neden olmuştur. Yayılan koku ve çöplerdeki mikrop sebebiyle şikâyet konusu olan çöplerin, uzak bir

semte bir an evvel taşınması istenmiştir. Zaten il hıfzıssıhha komisyonu da bu yönde karar vermiş olduğu halde belediyenin bu duruma müsaade etmesine halk isyan etmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 14 Nisan 1959). Üçtutlar Mahallesi'nde ise, işlemez hale gelen çökmüş ana lağım, durumun belediyeye defalarca bildirilmesine rağmen birkaç ay boyunca o durumda kalınca, halkın sağlığını tehdit etmiş ve halkın tepkisine neden olmuştur (Yeni Adım Gazetesi, 16 Ocak 1959).

Kentteki yaşantıyla ilgili, 1960 darbesi sonrası kısa süreli bir olumlu hava, basında hissedilmiştir. Belediyenin temizliğe çok önem verdiği ve bu doğrultuda kahvelerin, lokantaların, hamamların, otellerin, manavların, kasapların belediye tarafından sık sık denetlendiği, ayrıca sokakların düzenli temizlendiğinden bahsedilmiş ve kentin bu alakayı ilk kez gördüğü değerlendirilmesinde bulunulmuştur (Yeni Adım Gazetesi, 5 Temmuz 1960). Fakat bir sene içinde tekrar bu işlerin aksadığı ve halkın, çöplerin zamanında toplanmamasından ötürü dert yandığı görülmektedir. Durumdan duyulan rahatsızlık yine yerel basında dile getirilmiştir (Hür Yol Gazetesi, 5 Temmuz 1961). Yapıldıktan sonra şehrin en önemli caddeleri haline gelen Gazi Caddesi ve Ankara Caddesi'nin kirletilmemesi ve halkın sokak ve caddeleri temiz tutma alışkanlığı kazanması için bu ana caddelere çöp kutusu konulması talep edilmiştir (Halkın Sesi Gazetesi, 4 Mayıs 1961).

Bir başka yerel gazetede ise, şehrin genel temizliğini sağlamak maksadıyla belediyenin, sabahın erken saatinde temizlik işlerine başlayarak, mesai başlangıcına kadar işleri bitirdiği, ancak sabah dükkânlarını açan esnafın, iş yerlerini, temizlenen sokağa süpürdükleri için yapılan çalışmaların kendini gösteremediğini ileri sürülmüştür. Temizlikle alakalı, esnafın daha dikkatli olması konusunda uyarıda bulunulmuştur (Yeni Çorum Gazetesi, 18 Haziran 1962). Hatta halkın sokağa çöp atma alışkanlığını kırmak için özellikle Ankara ve Samsun Caddesi'ne çöp kutularının konulması tekrar talep edilmiştir (Yeni Çorum Gazetesi, 19 Ekim 1962).

Bir sene sonra bu kez, şehrin en yeni semti olan ve özen bekleyen, Bahçelievler Mahallesi'nde, 15 gün boyunca çöplerinin toplanmaması tepkilere neden olmuştur (Yeni Çorum Gazetesi, 14 Aralık 1963). Ayrıca şehrin genelinde çöplerin 1 haftadan uzun olmayacak aralıklarla toplanması da istenmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 4 Aralık 1963). Belediyenin 6 adet temizlik aracı olduğu ve bunların yarısı arızalı olduğu için, temizlik

işlerinin aksadığı ve temizlik servisine takviye gerektiği belirtilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 11 Aralık 1963). Yeşilyurt evlerinin olduğu semte de 20 gün temizlik arabası uğramamış olması halkın sağlığını tehdit eder boyuta gelmiş ve şikâyetlere yol açmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 23 Ekim 1964).

Kentin temizliği dışında şikâyet konusu olan bir diğer temizlik sorunuysa, şehrin hamamlarında sık sık su kesintilerinin yaşanması olmuştur. Hamamdan faydalanmak isteyenler sık yaşanan su kesintisi nedeniyle susuz kalmaktan mustarip olmaktadır. Halk hem bu konuyla ilgili, hem de mekânların ve kullanılan eşyaların temizliğiyle ilgili hamam sahiplerinden, hamam sahipleri ise belediyeden hizmet bekler durumdadır (Yeni Adım Gazetesi, 12 Ocak 1959).

İmam Hatip Okulu ilk yapıldığında, yeni imar olunan o bölgede yapılaşma azdır. Öğretmen Okulu'nun da bulunduğu bu bölgede, yolların çamur deryası durumunda bulunmasından ve belediyenin bu bölge ile ilgilenmemesinden, hem okul öğrencileri, hem de o mahalle eşrafının çok sıkıntı yaşadığı dile getirilmiş ve belediyeye sitemde bulunulmuştur (Yeni Adım Gazetesi, 12 Ocak 1959). İmam Hatip Okulu'nun yapılması, o bölgede gelişimi desteklemiş ve o civarda kırktan fazla yeni ev yapılmıştır. Burada yeni sokaklar meydana gelmiş, oluşan sokaklara kaldırım da yapılmış fakat bir süre elektrik verilememiştir ve halkın bu beklentisi basına da yansımıştır (Yeni Adım Gazetesi, 15 Kasım 1961). Elektrik şebekesi ele alındığında bu bölge de proje kapsamına alınmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 18 Kasım 1961). Şebekeye yapılan ilave ile bu bölgeye elektrik sağlanmıştır. Bu imkânlar sağlandıktan sonra buradaki arsalar değer kazanmış ve inşaat faaliyeti de artmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 9 Şubat 1962).

Kentte parke olmayan yolların, yağmurda çamur deryası haline gelmesi, yol yapılacak yerlerde ise malzemenin yola yığılıp uzun süre öylece beklemesi tepkilere yol açmıştır. 1959 yılı Ocak ayında belediye, bazı sokaklara kaldırım döşeneceği için gerekli taşları sokaklara yığmış, fakat haftalarca döşeme işine başlanmamıştır. Bu durum bazı mahalle sakinlerinin gündelik yaşantısını sıkıntıya sokmuştur. Bunu dile getirmek için mahalle sakinleri Yeni Adım Gazetesi'ne bir mektup yazarak yaşadıkları problemleri anlatmışlar ve eğer döşenmeyecekse taşların sokaklarından kaldırılmasını, gazete aracılığıyla belediyeden rica etmişlerdir (Yeni Adım Gazetesi, 10 Ocak 1959).

1960 yılında Çorum'un hükümetten beklentileri vali tarafından imar bakanına aktarılmıştır. Bu ihtiyaçlar: içme suyu, demiryolu, hava alanı, hidroelektrik santrallerinden verilecek ucuz elektrik, soğuk hava deposu, şehri güzelleştirmek yönündeki imar hareketleri olarak sıralanmıştır. Bu altı madde hayati ihtiyaçlar olarak ifade edilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 20 Ocak 1960). Kentin eksigi ya da kentlinin bir beklentisi de çocuk bahçesi olmuştur. Bu talebi ifade ederken Ankara örnek gösterilmiş ve her semtte bir çocuk bahçesi varken, Çorum'da çocuk bahçelerinin yokluğuna dikkat çekilmiştir (Hür Yol Gazetesi, 20 Ekim 1959).

1950'lerin sonunda, kentin temizliği ve kentlinin sağlığını korumak amacıyla, bazı işletmeler kentin dışına çıkarılmak istenmiştir. Bu konuda alınan ilk karar, şehrin demirci ve bakırcı esnafını bir araya getirmek ve kentteki gürültü kirliliğini önlemek amacıyla, bu tür işletmelerin, Erkek Sanat Enstitüsü civarında kurulacak bir çarşıya taşınmaları olmuştur (Yeni Adım Gazetesi, 24 Temmuz 1959, Yeni Adım Gazetesi, 11 Mayıs 1963). Bir süre sonra şehir içinde kalan oto tamirhanelerinin de buraya taşınmasına karar verilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 14 Şubat 1962). 1963 yılında Oto Tamircileri Dükkan Yapı Kooperatifi'ne belediyenin çarşıda yer göstermesine karar verilmiştir (Yeni Çorum Gazetesi, 4 Eylül 1963). Daha sonra çarşıya, kalaycıların da taşınmasına karar verilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 15 Ağustos 1963).

1960 yılında şehirdeki kasap ve manavların hal binasına taşınmasına karar verilmiştir. Fakat halin şehre uzak kalması, kasapların satış miktarında düşüşe neden olmuş ve kasaplar yeniden şehir merkezinde dükkân açmak istemişlerdir. Ancak bunun için birçok şart konulmuştur. Kasapları en zorlayan şart dükkân büyüklüğünün 30 metrekareden az olmaması ve mevcutta bulunan dükkânlarla bu şartın sağlanamaması olmuştur (Yeni Adım Gazetesi, 25 Temmuz 1962). Halkı büyük ölçüde rahatsız eden, sokakların kamyonlar tarafından işgal edilmesi meselesini çözmek üzere belediye, sanayi çarşısı karşısında, çevre yolunun kenarında bir garaj yapmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 30 Eylül 1960). Garajla, cadde ve sokakların kamyonlardan arındırılması beklenmiş ancak istenen sonuç alınamamıştır (Yeni Adım Gazetesi, 1 Temmuz 1961). Vilayet ve belediye tarafından yasaklanmış olmasına rağmen, özellikle kamyonların, şehir garajı yerine sokak aralarına park yapmalarının önüne geçilemediği ve bu mevzunun gazetelerde çok sefer dile getirildiği görülmektedir (Yeni Adım Gazetesi, 2 Mart 1963).

1963 yılında, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hürriyeti Kanunu kapsamında kentte miting ve yürüyüşlerin yapılabileceği alanlar tespit edilmiştir. Yürürlüğe giren kanun uyarınca valilik tarafından belirlenen yerler: açık hava toplantıları için Şehitler Anıtı alanı ve garaj arkası olarak; gösteri yürüyüşleri ise Şehitler Anıtı'ndan başlayarak Atatürk heykeline kadar Ankara ve Gazi Caddesi'dir. Kentin merkezi olan Hürriyet Meydanı'nda (Saat Kulesi Meydanı) gösteri yapılması yasaklanmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 14 Mart 1963).

1965 yılında ise, İl Sağlık Koruma Meclisi, halkın sağlığını korumak maksadıyla şehir içindeki hanların şehir dışına naklini istemiştir. Çünkü Çorum'da kırsal kesim, ekonominin de getirdiği bir sonuç olarak, motorlu taşıttan ziyade genellikle at arabası veya eşek kullanmaktadır. Haftanın belli günlerinde çok sayıda hayvan kent merkezine gelmektedir. Bu yoğunluğun insan sağlığını tehdit ettiği düşünüldükçe hanlar şehir dışına alınmak istenmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 11 Şubat 1965).

Çorum Belediyesi birkaç yerel gazetede sık sık eleştirilmiştir. “Belediyenin uyukladığı”, şeklinde ifade edilen haberde Hürriyet Meydanı'nda bulunan kireç kuyusunun 6 ay açık kalmış olması tehlike arz ettiği için eleştirilmiştir (Halkın Sesi Gazetesi, 25 Mart 1961). Haberi takip eden gün çukur hemen kapatılmıştır (Halkın Sesi Gazetesi, 27 Mart 1961).

1960'larla beraber kentte inşaat faaliyetlerinin arttığı anlaşılmaktadır. İnşaat için gereken malzemeler, şehrin boş arsalarında istiflenerek depolanmaya başlamıştır. Bu durumun, kentin estetiğini bozduğu gerekçesiyle vali, arsa sahiplerinden yerlerini boşaltmalarını ya da malzemeleri bir düzen içerisinde istiflemelerini talep etmiştir (Hür Yol Gazetesi, 5 Haziran 1961). Özellikle yaz mevsimine geçerken Haziran ayında şehirde inşaat faaliyetlerinin önceki aylara göre çok sayıda arttığı görülmüştür. 1962'de, ruhsata başvurulmuş ve ruhsat işlemi tamamlanmış toplamda yaklaşık 100 konut ve 50 iş yerinin olduğu tespit edilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 30 Haziran 1962). Fakat aynı dönemde Çorum'da, Hükümet ile İmam Hatip Okulu arasında oluşan yeni mahallede birçok gecekondu yapılmış ve bu durum tepki çekmiş, yetkililerin gerekeni yapmaları gerektiği söylenmiştir. (Yeni Adım Gazetesi, 29 Eylül 1962).

Gelişip büyüyen kentte, konut yapma hızı nüfus artış hızını yakalayamamaktadır. Bu da kentte konut sıkıntısı oluşturmuştur. Ev sahipleri ve kiracı sorunları türemiş ve kiralara

çok sık zam yapılır olmuştur. Bu durumun gecekondü yapımını artırmasından endişe edilmiştir. Gecekondü yapımının önüne geçebilmek için belediyenin 1960 yılında düzenlediği 4 yıllık çalışma programında, belediyenin gelişme alanlarında arsa satın alması, parselasyonlarını yaparak halka ucuza satması kararı alınmış olmasına rağmen karar uygulamaya koyulamamıştır (Yeni Adım Gazetesi, 27 Ekim 1964). İmar planlarının hazırlanmasının yedi yıl kadar uzamış olması sebebiyle kentte verilen yapı ruhsatları, mevcutta bulunan eski plana göre verilmiştir. Bu sebeple caddelerin görünümü bozuk bir hal almaya başlamıştır. En azından Gazi Caddesi'nin imarının gelecekteki durum göz önüne alınarak düzenlenmesi düşünülmüştür (Yeni Çorum Gazetesi, 7 Ekim 1964). Buna paralel olarak 1965'te imar hususunda meydana gelen aksaklıkların yönetmelikte bulunan boşluklardan ileri geldiği ve mevcut yönetmeliğin o zamanın ihtiyaçlarına yeterli gelmediği gerekçesiyle imar yönetmeliğinin yeniden ele alınmasına karar verilmiştir (Yeni Çorum Gazetesi, 22 Şubat 1965).

1963 yılında Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 5 yıllık kalkınma planına göre Çorum'a, okul yapımı için ayrılan 4 milyon 650 bin lira ödenek, o güne kadar verilen en yüksek ödenek olmuştur. Ülkede bu hususta en fazla ödenek alan 6. Şehir olan Çorum'un ilkokul ihtiyacının diğer illerden fazla olduğu tespit edilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 21 Şubat 1963). Bu olumlu gelişmeye rağmen Çorum'un pek çok eksiği 1963 programında yer alamamıştır. 1964 yılı programına dâhil olması gereken işler için erkenden çabalanması gerektiği Yeni Adım Gazetesi'nde dile getirilmiştir. Bu işler: şehir içme suyu, elektrik şebekesi, telefon santrali, tekel binası, Erkek Sanat Enstitüsü'nde elektrik şubesinin açılması olarak sıralanmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 6 Mart 1963). 1963 programının açıklanmasından sonra, planın aksamadan ve eksiksiz olarak ilerlemesini sağlamak üzere her ilde il planlama büroları kurulmasına karar verilmiştir. Bu bürolar il çevresinde planla ilgili işleri yürütüp, hükümet ve planlama teşkilatı ile valilik yazışmalarını yapacaktır. Komisyon her ay valinin başkanlığında toplanarak çalışmaların durumunu değerlendirip gerekli önlemleri alacaktır (Yeni Adım Gazetesi, 3 Mayıs 1963). 1963 yılı programı Çorum'da %83.47 oranında tamamlanabilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 4 Mart 1964).

1964 yılının ilk günlerinde, kentte toplu taşımayla ulaşımaya başlanmış ve halk tarafından ilgi görmüştür (Yeni Çorum Gazetesi, 14 Ocak 1964). Aynı yıl, ulaşım ile ilgili olarak, İl

Trafik Komisyonu tarafından şehirlerarası yolcu taşıtlarının devlet yolu olarak kullanılan, Ankara ve Gazi Caddelerinde duraklamamaları kararı alınmıştır (Yeni Çorum Gazetesi, 15 Ocak 1964). 10 günlük denemede, garajın uzak olması sebebiyle, vakit kaybı yaşamamak için otobüsler şehri transit olarak geçmişlerdir. Kararın beklenen sonucu vermemesi nedeniyle yasak iptal edilmiş, araçların caddelerde kısa süreli duraklamasına izin verilmiş, bazı kavşak noktalarıyla İnkılap İlkokulu önüne park yasağı getirilmiştir (Yeni Çorum Gazetesi, 8 Şubat 1964).

İnşaatların yükseldiği kentte, bazen yapıların imar yönetmeliğine uygunluğu tartışma konusu olmuştur. Belediyenin bazı yapılara imtiyaz tanıdığı iddia edilmiştir. Belediye karşısında PTT yanında bir otel inşası başlamıştır. Otel, yapı ruhsatı süreci tamamlanmadan inşaata başlanmış, bina yol hizasında PTT'nin önünde konumlanmış ve arka tarafta bırakılması gereken 7 metre mesafe de yine yapıya dâhil edilmiştir. Tüm bu aykırı yapılaşmaya rağmen belediyenin ruhsat vermesi halkın tepkisine neden olmuştur (Yeni Adım Gazetesi, 27 Mayıs 1964). Belediye, Gazi Caddesi ve Azap Sokağı arasında kalan adada ticarethaneler yapılması için plan değişikliği önerisinde bulunmuştur. Fakat bazı çevreler bu teklifin olumlu görünmesine karşın, ruhsatı şaibeli olan oteli örtbas etmek amacıyla yapıldığını ileri sürmüştür (Yeni Adım Gazetesi, 2 Haziran 1964). Yapı sahibi, komşu hattında bırakması gereken mesafeyi işgal ettiği için bu mesafeyi satın alarak işi kendisinin çözmesi gerektiğini düşündükleri için, belediyenin kendi cebinden kamulaştırma yolunu tercih etmesini eleştirmişlerdir (Yeni Adım Gazetesi, 8 Haziran 1964). Değişiklik ile postane arkasından Gazi Caddesi'ne paralel olarak yol açılması ve adanın Gazi Caddesi tarafındaki arsalara ticarethane, sokak tarafına altı ticarethane üstü konut kullanımı olan düzenleme kabul edilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 17 Ağustos 1964).

1960'ların sonunda Batı Almanya'da yaşayan 5000'e yakın Çorumlu işçi Çorum'da iş alanı açmak için kentte sanayi yatırımı yapmak istemişlerdir (Yeni Gün Gazetesi, 25 Ekim 1966). Geçici statüsü hazırlanarak “Çorum ve Çevresi Türk Sanayi ve Ticaret Anonim Ortaklığı” adı verilmiştir. Ortaklığın geçici sözleşmesine göre her türlü makine ve inşaat parçaları, inşaat makine ve malzemeleri, kimya sanayiinde kullanılan maddeler, gıda, içki yapımı, deri, tekstil ve turizm endüstrisi çalışma alanları olarak belirlenmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 18 Ocak 1967). Ortaklığı temsil etmek üzere Çorum'da bir heyet seçilmiştir. Heyetin başına yüksek inşaat mühendisi Ahmet Samsunlu getirilmiştir (Yeni

Gün Gazetesi, 10 Şubat 1967). Ortaklığa en büyük hisse sahibi olarak önce belediye ortak olmuştur (Yeni Gün Gazetesi, 16 Şubat 1967). Daha sonra da Ticaret ve Sanayi Odası katılmıştır (Yeni Gün Gazetesi, 27 Şubat 1967).

Özetle, Cumhuriyetin ilanından sonra kurumsallaşma çabasına girilmiş, bu yönde adımlar atılmıştır. Bir taraftan da kentin fiziki şartlarını düzenleme çalışmaları yürütülmüştür. Yeni kurulan devletin, bu etkiyi yansıtır düzenli bir görünüme kavuşması hem halkın hem de kentin yöneticilerinin beklentisi olmuştur. Fakat bazen belediyenin ihmalkârlığı, bazen de olanakların yetersizliği sebebiyle hizmetlerde aksaklıkların yaşandığı ve halkın bu konulardan duyduğu rahatsızlığı gazeteler aracılığıyla dile getirdiği görülmektedir. Şikâyet konularını genel olarak kentin temizliği, çöplerin toplanmasındaki aksamalar, sokakların garaj niyetine kullanılması, başıboş gezen hayvanlar oluşturmaktadır. Kentleşmenin hızlanmasına bağlı olarak artan inşaatlar da bazen şikâyet konusu oluşturmuştur. Yönetmeliğe uymayan yapılar, sokaklara istiflenen malzemeler ve yeni imarlı kısımlara bazı hizmetlerin götürülmemesi halkın tepkisini çekmiştir.

Belediyenin beklentileri karşılamaya yönelik çalışmaları olmuştur. Bunlardan kimisi halk arasında memnunluk yaratıp benimsenirken, kimisi istenen etkiyi yakalayamamış, eleştiri meselesi haline gelmiştir.

5.1923-1968 YILLARI ARASINDA İNŞASI PLANLANAN VEYA İNŞA EDİLEN KAMUSAL YAPILAR

Cumhuriyet sonrasında kentte inşaatlar için gereken taş, kum, alçı gibi yapı malzemeleri kent merkezinde kolaylıkla temin edilebilmiş ve kullanılmışken, kereste, İskilip, Osmancık ve Kargı'dan temin edilebilmiştir. Çimento Fabrikası'nın işlemeye başlamasıyla bu malzeme kolaylıkla erişilebilir hale gelmiştir. Demir, genelde büyük konutlar ve resmi yapılarda kullanılmıştır. Gerekli demir Karabük'ten veya şehirde yapı malzemesi satan kişilerden elde edilmiştir (1967 Çorum İl Yıllığı).

Kentte 1923-1968 yılları arasında inşa edilen kamuya açık binalar 1950'lerde çekilen kentin hava fotoğrafı üzerinde işaretlenmiş ve numaralandırılmıştır. Şekil 5.1.'de 1:Hürriyet İlkokulu, 2:Cumhuriyet İlkokulu, 3:Cezaevi, 4:Faik Tonguç Çocuk Kütüphanesi, 5:İmam Hatip Okulu, 6: Vakıflar Yurdu ve Aşevi, 7:Hastane, Sağlık Okulu ve Kan bankası, 8: Öğretmen Okulu, 9:Park gazinosu, 10: Kapalı Spor Salonu, 11:Stadyum, 12:eski kapalı spor salonu, 13:Devlet Tiyatro Salonu, 14:Ortaokul, 15:Milli Kütüphane, 16: Kız Enstitüsü, 17:Verem Hastanesi, 18:Bahçelievler İlkokulu, 19:Eti Ortaokulu, 20:Gazipaşa İlkokulu, 21:Hükümet konağı, 22:Tekel, 23:Adliye, 24:Halk Eğitim, 25:İl Özel İdaresi, 26:Albayrak İlkokulu, 27:Doğumevi, 28:İşçi Dispanseri, 29:Ticaret ve Sanayi Odası, 30:Verem Dispanseri, 31:İş Hanı, 32:Halkevi, 33:PTT, 34:Emlâk ve Kredi Bankası, 35:Ziraat Bankası, 36:Konak Oteli, 37:İş Bankası, 38:Halk Bankası, 39:Ticaret Lisesi, 40: Müze, 41:Erkek Sanat Enstitüsü, 42:Sanayi çarşısı, 43:Kale İlkokulu, 44:Korunmaya Muhtaç Çocuklar Yurdu, 45:Şehitler Anıtı, 46:Atatürk Heykeli, 47:Bahçelievler ve Yeşilyurt Evleri, 48:Esna Evleri'ni göstermektedir.

Bu yapılarının çoğu, o tarihlerde yeni yol veya Samsun Caddesi denilen yol üzerinde kalmaktadır. Saat Kulesi'nden Büyük Parka kadar uzanan bu yol, 1934 yılında açılmıştır. 1960 yılında Gazi Caddesi adını almıştır.

Kentin yerleşim bölgesinin doğusunda kalan boş arazilerin çeşitli kooperatiflerin yaptırmış olduğu evler tarafından yeni yerleşimler oluşturduğu, bu evlerin kuzeyinde de yeni yapıların inşa edildiği ve kentin büyük ölçüde Samsun yönünde büyüdüğü görülmektedir. Yeni yapılan binalar, Ankara Caddesi üzerine de kaymıştır. Bu yol da Cumhuriyet'in ilanından sonra açılan, Saat Kulesi'nden Ankara yönüne giden yoldur.

Özetle tezin kapsadığı tarih aralığında inşa edilen yapılar, Ankara-Samsun yolu üzerinde, yol üzerindeki yapılar dışındakiler ise genellikle kentin çeperlerinde yer almaktadır. Bu bölüme ait alt başlıklarda, bu yapıların tarihçeleri, işlevleri ve üsluplarına değinilecektir.

Şekil 5.1. 1923-1968 yılları arasında inşa edilen yapıların, kentin 1950'lerde çekilen hava fotoğrafı üzerindeki dağılımı

5.1. Kamu Yapıları

5.1.1. Kütüphaneler

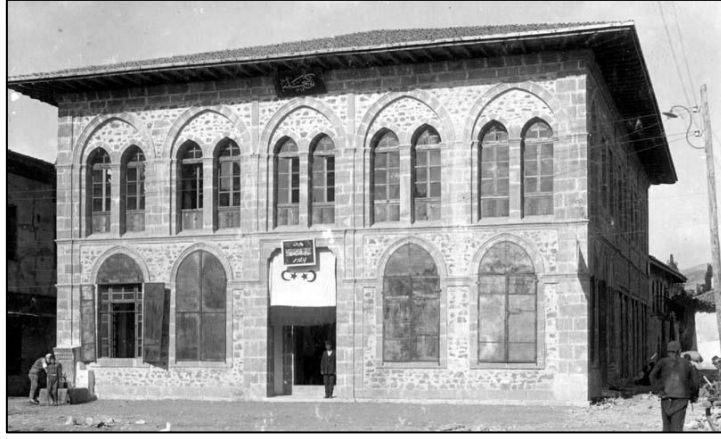
Çorum'da Cumhuriyet'in ilanından önce oldukça nitelikli içeriğe sahip kütüphaneler bulunmaktadır. Süleyman Feyzi Paşa Kütüphanesi, Ahmet Feyzi Paşa Kütüphanesi ve Hasan Paşa Kütüphanesi bunlardan bazılarıdır. Üç kütüphane de 1920'lerin başında yıkılmıştır (Çorum Gazetesi, 24 Eylül 1958). Süleyman Feyzi Paşa Kütüphanesi XVIII. yüzyılda İstiklal Okulu civarında inşa edilmiştir. Bünyesinde 600 kadar nadir, el yazması eser yer almıştır. Ahmet Feyzi Paşa Kütüphanesi ise o tarihlerde Emrahmet Mahallesi'nde inşa edilmiştir. 3000'den fazla el yazması ve basılı kitabı barındırmıştır. Hasan Paşa Kütüphanesi Ulu Cami Medreselerinin ikisi birleştirilerek oluşturulan binada yer almıştır. Beşiktaş Muhafızı, Hacı Hasan Paşa tarafından XIX. yüzyılın sonlarında kurulmuştur. Kütüphanede yazma eserler ve basılı eserler olarak 900 kitap bulunmuştur (Çorum Gazetesi, 28 Mart 1962).

5.1.1.1. Milli Kütüphane

Cumhuriyet'in ilanından sonra medreseler de kapatılıp, pek çoğu yıkılırken eski kitapları bir araya getirmek için yeni bir kütüphane binası fikri ortaya çıkmıştır. Cumhuriyet ile birlikte artık kütüphanelerin ihmal edilemeyecek bir noktaya taşındığı fikri benimsenmiştir (Sabuncuoğlu, 2010).

1923 yılında, Kütüphane Binası Hususi İnşaat Komisyonu tarafından, inşaatına başlanmış olan yapı, 1925 yılında hizmete açılmıştır (Şekil 5.2.). Daha sonra binanın kütüphane için büyük olduğu gerekçesiyle Milli Kütüphane üst kata alınmıştır. Ayrıca bu katta bazı müzelik eserlerin teşhir odası, toplantı odası, alafranga ve alaturka müzik çalışma odaları da yer almıştır. Alt kat Osmanlı Bankası ve özel işyerleri olarak değerlendirilmiştir (Çorum Gazetesi, 13 Kasım 1929).

1930 senesinde binanın bir kısmı CHP il binası olarak kiralanmıştır (Çorum Gazetesi, 9 Nisan 1930). 1935 yılında parti binası genişletilmiş ve yapıya ek yapılmıştır (Şekil 5.3.) (Çorum Gazetesi, 16 Ekim 1935).

Şekil 5.2. 1925 yılında hizmete giren Milli Kütüphane (Çorum Belediyesi Basın Arşivi)

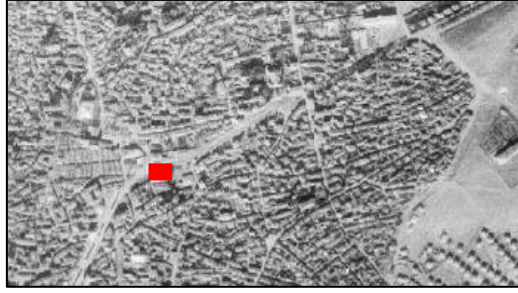

Şekil 5.3. Kütüphane binasına 1935'te yapılan ekin 1950'lerdeki durumu (Yiğit, 2010)

Bina, inşa edildikten yaklaşık 10 yıl sonra açılan ve kentin önemli yollarından biri olan, o tarihlerde Samsun Yolu ya da Yeniyol da denilen Gazi Caddesi üzerinde kalmıştır (Şekil 5.4. Şekil 5.5.).

Şekil 5.4. Tarihi belirsiz bir fotoğrafta Milli Kütüphane ve çevresi (Yiğit, 2010)

Şekil 5.5. 1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında Milli Kütüphane'nin yeri

1933 yılında Çorum Halkevinin açılmasıyla bina, kütüphaneden çok, halkevi binası olarak anılmaya başlamıştır (Şekil 5.6.). 1936'da bina, bünyesinde faaliyet gösteren altı şubenin de ihtiyacını karşılayacak biçimde revize edilmiştir (Çorum Gazetesi, 26 Şubat 1936). 1939 yılında şube sayısı dokuz olmuş ve yapılan düzenleme yeterli gelmemiştir. Her komiteye bir oda sağlanacak şekilde, yapının alt katında tadilat yapılmıştır (Çorum Gazetesi, 20 Eylül 1939, 07 Şubat 1940).

Şekil 5.6. Çorum Halkevi (Yiğit, 2010)

Halkevi binası olduktan sonra bu yapı Çorum halkının sosyal hayatını örgütleyen bir konuma gelmiştir. Çeşitli kurslar, sergiler, etkinlikler burada düzenlendiği gibi (Şekil 5.7.), halkı kahvelerden çekip okumaya yönlendirmek için bünyesinde bir okuma salonu ve dinlenme odası da tahsis edilmiştir (Çorum Gazetesi, 07 Şubat 1940). Daha sonra alt kat yeniden düzenlenmiş ve bir odaya da ping pong masası getirilmiştir (Çorum Gazetesi, 1 Nisan 1942).

Şekil 5.7. Halkevinin 1937 yılında içeriden görünümü (Yiğit, 2010)

1944 yılında halkevi kütüphanesinin geceleri de ısıtılarak açık bırakılmasına karar verilmiştir. Bu kararın arkasında halka okuma alışkanlığı kazandırmak yatmaktadır (Çorum Gazetesi, 06 Aralık 1944). Binada varlığını sürdüren Milli Kütüphane'nin adı 1954'te, Çorum Şehir Kütüphanesi olarak değiştirilmiştir. (Çorum Gazetesi, 6 Ocak 1954).

Halkevlerinin kapatılmasından sonra da yapı pek çok kuruma ev sahipliği yapmayı sürdürmüştür. 1954 yılında adliyede çıkan yangın sonrasında adliye teşkilatının bir kısmı, 1959'a kadar bu binada hizmet vermiştir (Yeni Adım Gazetesi, 2 Ocak 1959). 1958 yılı eylül ayında ise binanın belediyeye devri söz konusu olmuştur. Halkevlerinin kapanmasıyla hazineye devredilen bina, yeni bir binaya ihtiyaç duyan belediye için uygun bulunmuştur (Çorum Gazetesi, 26 Eylül 1958). Ancak belediyenin bu binada hizmete başlaması 2 yıl sonra gerçekleşmiştir.

1959 yılı başında bu bina, şehrin düğün, balo ve benzer sosyal toplantılarının yapıldığı yegâne salon niteliği taşımaktadır. İki odasında ise çok sıkışık durumda bulunan kütüphane hizmet vermektedir. Daha sonra adliyenin yeni binasına taşınmasıyla boşalan odalardan 2 tanesi daha kütüphaneye devredilerek bu sıkışıklık bir parça rahatlatılmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 22 Ocak 1959). Sümerbank tarafından açılacak olan halıcılık kursu için ilk olarak bu bina düşünülmüş, daha sonra Çorum'da bu binanın üstlendiği işleri yapacak başka bir bina olmamasından ötürü kursun, İl Özel İdaresi binasına taşınmasına, bu binanın da İl Özel İdaresi'ne devredilmesine karar verilmiştir. Binanın 80000 lira bedelli, dört taksitle 1961 yılına kadar ödenerek satın alması uygun bulunmuştur (Çorum

Gazetesi, 26 Ocak 1959). İl Özel İdaresi de binadan taşınınca, bina belediye tarafından satın alınarak, belediye binası olarak kullanılmaya başlanmıştır (Çorum Gazetesi, 05 Eylül 1960). 1963 yılında, Kültür Salonu tamamlanamadığı için tiyatrosu da bulunmayan şehirde, belediye binasında bulunan salonda oda tiyatrosu adıyla bir sahne düzeni kurulmuştur (Yeni Adım Gazetesi, 1 Şubat 1963).

1925'ten günümüze (2021) ayakta olan ve Çorum'un Cumhuriyet eserlerinin başında gelen bu yapı, kütüphane olarak inşa edilmesinden sonra çok sayıda işleve hizmet etmiş; aynı anda birçok kurumu bünyesinde barındırmıştır. Binaya belediye yerleştikten sonra, bir daha başka bir amaçla kullanılmamıştır. Günümüzde de bina, Çorum Belediyesi Başkanlık binası olarak hizmet vermeye devam etmektedir. Yapının günümüze ait fotoğraflarını Şekil 5.8. ve Şekil 5.9.'da görmek mümkündür.

Şekil 5.8. Yapının günümüzdeki (2021) durumu

Şekil 5.9. Bugün de Belediye binası olarak kullanılan yapının günümüzdeki durumu

Yapının özgün plan şeması bilinmemektedir. Fakat çok farklı alanlarda hizmet verdiği için çok sayıda değişiklik geçirmiş olması ve bambaşka bir plan tipine büründüğü muhtemeldir. Bugün yapının doğusunda ve batısında bulunan iki kapısı arasında asma tavanlı bir koridor ve koridorun iki yanında yüksek tavanlı odalar bulunmaktadır. Çoğu odanın orijinal tavanı asma tavanla kapatılmıştır. Bir kaçında ise volta döşeme açıkta bırakılmıştır. Cephe düzenini özgün şekliyle sürdüren yapının batı cephesini sadece kemerli pencereler oluştururken, kuzey ve güney cephelerinde hem kemerli hem de dikdörtgen pencereler beraber kurgulanmıştır. Erken Cumhuriyet dönemi yapısı olan bina, kemerli pencereleri, geniş saçağıyla ve kullanılan malzemeleriyle, kentte I. Ulusal Mimari Üslubun önemli örneklerindendir.

5.1.1.2. İl Halk Kitaplığı (Hasanpaşa Halk Kütüphanesi)

Çorum'da kullanılmakta olan kütüphanedeki pek çok önemli eserden, saklama koşullarından ötürü faydalanılamaması, bina imkânlarının kısıtlı olması gibi nedenlerle şehre yeni ve modern bir kütüphane binası yapılmak istenmiş ve Genel Kütüphane Yaptırma Derneği kurulmuştur (Yeni Adım, 26 Şubat 1958). 1957 yılı belediye genel meclisi görüşmelerinde, şehirde belediyece ayrılan arsaya bir kütüphane yapılması için bu derneğin on bin lira yardım talebinin bütçe encümenine sunulduğu görülmektedir (Çorum Gazetesi, 7 Ocak 1957). Teklif kabul edilmiştir. Yapılan yardım ile kütüphaneye ait proje hazırlanmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 20 Ocak 1958). Kütüphanenin kentin tam ortasında kalacak bir yere inşa edilmesine karar verilmiştir (Çorum Gazetesi, 31 Ocak 1957). Bu yer, kentin yeni imarlı bölgesi olan, Bahçelievler Senti'nde, Kız Sanat Okulu'nun inşa edileceği arsanın hemen yanında bulunmaktadır (Şekil 5.10.). Binanın temeli Kız Sanat Okulu'nun temeliyle aynı günde, 24 Ekim 1957'de atılmıştır (Çorum Gazetesi, 25 Ekim 1957).

Şekil 5.10. 1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri

Temelin atıldığı günleri takip eden Çorum Gazetesi sayılarında okumaya ve kütüphanelerin önemine dikkat çeken sloganlara çokça yer verildiği dikkat çekmektedir (Çorum Gazetesi, 12 Şubat 1958). Yeni Adım Gazetesi ise kütüphane yapılmasından duyulan memnuniyeti ifade ederken, aynı zamanda insanlara okuma isteği de kazandırılması gerektiğinden, okuma oranlarının az olmasından bahsetmektedir (Yeni Adım Gazetesi, 3 Ocak 1958).

1958 yılı bütçesine kütüphane için yardım ödeneği konulmak istenmiş fakat yetersizlikten konulamamıştır (Çorum Gazetesi, 12 Şubat 1958). Gerek Çorum milletvekilleri, gerekse dernek kanalıyla inşaat için yardım aranmıştır. Derneğin Milli Eğitim Bakanlığı'na yaptığı başvuruya cevap olarak binanın temel inşaatı tamamlandıktan sonra, binanın kütüphane olarak kullanılacağı taahhüt edilerek hazineye devrinden sonra bakanlık tarafından ele alınacağı ve ödeneğin verdiği imkânlarla göre plan dâhilinde tamamlanacağı söylenmiştir. 300000 liraya mal olacağı öngörülen inşaatın bakanlığa devri kabul edilmiştir fakat önce temel kısmının tamamlanması için gerekli bütçe sağlanması gerekmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 26 Şubat 1958).

1959 yılında kente gelen Kütüphaneler Genel Müdürü binanın inşaatından oldukça memnun kalmış ve inşaatın Kütüphaneler Genel Müdürlüğü tarafından ya da müdürlükçe devralarak tamamlanması konusunda memnuniyet duyacağını belirtmiştir. Bu haber kentte sevinç uyandırmıştır (Hür Yol Gazetesi, 17 Eylül 1959). Fakat işin ilerleyişi bu yönde olmamıştır. Dernek eliyle su basman seviyesine getirilen inşaat, gerekli ödenek verilemediği ve derneğin de yeterli miktarı sağlayamadığı gerekçesiyle 1960 yılına kadar devam edilememiştir. 1960 yılında inşaat mülkiyeti Özel İdareye geçmiştir ve inşaat Özel İdare tarafından tamamlanmıştır (Şekil.5.11.) (Şekil 5.12.).

Şekil 5.11. Çorum İl Halk Kütüphanesi (Çorum Belediyesi Basın Arşivi)

Şekil 5.12. Kütüphanenin tarihi bilinmeyen eski fotoğrafı (Menşure Taşkınoğlu Altıparmak arşivi)

Binanın toplam 550000 liraya mal olduğu tahmin edilmektedir. Bu miktarın tamamı Çorum'un yerel imkânlarından temin edilmiştir. Binanın içerisindeki (Şekil 5.13.) mobilyaların bir kısmı Milli Eğitim Bakanlığı'nın ödenekleriyle yaptırılmıştır. Binaya ait ilk projede 100000 kitaplık depo, büyükler için ayrılmış 62 kişilik, küçüklere ayrılmış 50 kişilik okuma salonları, süreli eserler okuma salonu, evlere kitap dağıtım servisi, vestiyer ve idare bürosu bulunmaktadır. Binada kalorifer tesisatı mevcuttur (Çorum Gazetesi, 28 Mart 1962).

Şekil 5.13. İl Halk Kütüphanesi'nin içeriden görünümü (1967 Çorum İl Yıllığı)

Kitaplar, 1962 yılı sonunda kütüphane binasına taşınmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 15 Kasım 1962). Kütüphanenin açılışı 23 Nisan 1963 yılında gerçekleşmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 24 Nisan 1963). O günden günümüze kütüphane olarak varlığını sürdüren yapı, günümüzde Hasanpaşa Kütüphanesi ismini taşımaktadır. Şekil 5.14. yapının 2021 yılındaki durumunu göstermektedir. İnşa edildiği tarihte etrafında yapılaşma olmayan kütüphane binası, bugün apartman bloklarının arasında kalmıştır.

Şekil 5.14. Kütüphanenin günümüzdeki (2021) durumu

5.1.1.3. Faik Tonguç Çocuk Kütüphanesi

Şekil 5.15. 1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri

1963 yılında Faik Tonguç isimli, daha önce İl Halk Kütüphanesi'ne de kitap bağışında bulunmuş olan bir vatandaş 25000 lira bağış yaparak, İl Halk Kütüphanesi ve özel İdare'nin de yardımlarıyla bir çocuk kütüphanesi yapmak istediğini Çorum Valisi'ne sunmuştur. Kütüphanenin kentin en yoksul mahallesi olan Ulukavak Mahallesi'ndeki çocuk parkının içerisine yapılmasına karar verilmiştir (Şekil.5.15.). Bina ile bahçe de bakımlı duruma getirilmek istenmiştir. Projeleri hazırlanan yapının 27000 liraya mal olacağı hesaplanmıştır. Yapılan kütüphanenin İl Halk Kütüphanesi'ne bağlı olarak işlemesine karar verilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 26 Temmuz 1963). Kütüphanenin açılışı 21 Eylül 1964'te yapılmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 22 Eylül 1964). Yapı, aynı isimle, aynı binada hizmet vermeye devam etmektedir (Şekil 5.16.).

Şekil 5.16. Günümüzde de (2021) aktif olarak kullanılan kütüphane binası

5.1.2. Hükümet Konağı

Hükümet konağı yeri ve durumu birkaç kez ele alınmıştır. Çorum'da sancak mutasarrıfı olarak görev yapan Musa Celal isimli bir kişi hükümet konağı yeri olarak Albayrak İlkokulu ile ortaokul binası arasında kalan bir arsayı uygun görmüş; hatta orada temel atma girişiminde bulunmuş ama bu girişim ilerletilememiştir (Çorum Gazetesi, 10 Ocak 1945). Yıllar sonra inşası mümkün olan Hükümet Konağı binası yine bahsedilen bu yerde (Şekil 5.17.) yapılmıştır (Çorum Gazetesi, 27 Aralık 1958).

Şekil 5.17. 1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri

1938 yılında yeni bir hükümet konağı inşası fikri belirmiş ve bütçesi tartışılmıştır (Çorum Gazetesi, 09 Mart 1938). Ancak bu planın, bahsi geçen tarihten on yılı aşkın süre sonra uygulanması söz konusu olabilmıştır. Bu süreçte mevcut hükümet konağı, uzun yıllar boyunca zaman zaman tadilatlar yapılarak kullanılmıştır.

Yetkili fen heyeti, hükümet konağının boşaltılmasına karar vermiştir. Hükümet Konağı'nda bulunan valilik makamı, İçişleri Teşkilatı, İl Jandarma Komutanlığı, Sağlık Müdürlüğü, Tarım ve Veteriner Müdürlüklerinin halkevine nakledilmesi; adalet ve maliye teşkilatlarının ise mevcut binalarında kalmaları kararlaştırılmıştır (Çorum Gazetesi, 28 Mart 1951).

Yeni hükümet konağı arsası önceden de tartışılan konumda, Karakeçili Mahallesi'nde, Samsun Caddesi üzerinde bulunmaktadır (Çorum Gazetesi, 01 Temmuz 1953).

Binanın ikinci kısım inşaatı 29 Ekim 1954'te tamamlanmak şartıyla, 1954 Şubat ayında müteahhite verilmiştir. Bina'nın anlaşıma doğrultusunda inşaatı ve tesisatı tamamlanmış, yalnızca telefon santrali ve kalorifer tesisatı işleri uzamıştır (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Fon No: 30-11-1-0, Kutu No: 257 Gömlek No:16 Sıra No:3).

1955 yılı sonlarında dönemin başbakanı Adnan Menderes'in şehri ziyaretinden bahseden haberlerde yeni hükümet konağı binasının (Şekil 5.18.) gezildiğinden söz edilmektedir (Çorum Gazetesi, 09 Kasım 1955). Faaliyete başlamış olan bu hükümet konağında bekleme salonu olmadığı için gelenlerin ve işlem sırası bekleyenlerin birbirleri ile münakaşa ettikleri ve memurları oyaladıkları gerekçesiyle özel kalem odası valinin emriyle bekleme salonuna çevrilmiştir (Çorum Gazetesi, 05 Ağustos 1957). Çok geçmeden bu sefer de makam odasının toplu görüşmeler için yeterli büyüklükte olmadığı gerekçesiyle bekleme salonuna çevrilen alan valinin odasına dâhil edilerek makam odası genişletilmiştir (Çorum Gazetesi, 12 Ağustos 1957).

Şekil 5.18. Çorum Hükümet Konağı (1967 Çorum İl Yıllığı)

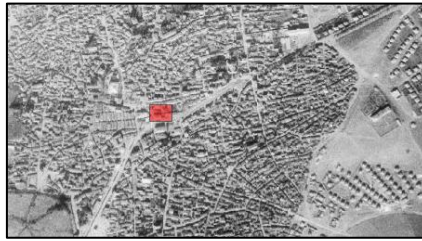
Yapı inşa edildikten sonra etrafında diğer kamu binalarını da toplamıştır. Önce binanın bahçesine adliye inşa edilmiş; daha sonra karşısında bulunan arsaya İl Özel İdaresi, Tekel İdaresi ve Halk Eğitim Merkezi inşa edilmiş ve kentin bu bölgesi kamu yapılarının yoğunlaştığı bir yer halini almıştır.

Bina günümüzde vilayet binası olarak kullanılmaktadır (Şekil 5.19.). Cephesiyle değerlendirilecek olursa binanın çok fazla bir değişikliğe uğramadığı söylenebilir. Yalnızca yapının giriş kısmı farklı bir tarza bürünmüştür. Planlarına ulaşamadığı için, içerisinde ne gibi değişiklikler yapıldığı bilinmemekle beraber özgün halinde olmadığı tahmin edilmektedir. Yapının batı cephesi tarafında bir ek binası bulunmakta ve yapılar arasında bir köprüyle bağlantı sağlanmaktadır.

Şekil 5.19. Günümüzde (2021) Vilayet Binası olarak hizmet veren yapı

5.1.3. PTT Binası

Şekil 5.20. 1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri

Şehirde bir PTT binası yapılması 1953 yılında planlanmaya başlamıştır (Çorum Gazetesi, 11 Mart 1953). Bina için verilen arazinin kamulaştırma işleri büyük rakamlara mal olduğu için daha uygun başka bir arazi verilmesi beklenilmiştir (Yeni Çorum Gazetesi, 9 Eylül 1953). İnşaata başlamak üzere kamulaştırma işlerine 1955 yılı ortalarında başlanmıştır

(Çorum Gazetesi, 27 Nisan 1955). Bina Samsun Caddesi üzerinde, eski Halkevi binasının karşısında yükselecektir (Şekil 5.20.).

14 Temmuz 1956'da binanın temeli atılmıştır. Binanın 3 katlı olarak inşa edilmesi ve 1958 yılında tamamlanması planlanmıştır (Hür Yol Gazetesi, 16 Temmuz 1956). Bina planlanandan önce 24 Ekim 1957'de açılmıştır (Çorum Gazetesi, 25 Ekim 1957). Ancak telefon santralinin hizmete girmesi 1960 yılına sarkmıştır. Bina ve telefon tesisatı toplam 1 milyon 45 bin 160 liraya mal olmuştur (Hür Yol Gazetesi, 10 Mart 1960,-2). Bina, Hürriyet Meydanı'nda, Samsun Caddesi üzerinde kalmaktadır (Şekil 5.21.).

Şekil 5.21. 1960'larda Hürriyet Meydanı, arkadaki beyaz bina PTT binası (Yiğit, 2009) İşletmenin artan ve gelişen iş hacmi sebebiyle bina yetersiz kalmaya başlamıştır. Bu sebeple 1963 yılı aralık ayında binaya bir kat daha eklenmesine karar verilmiştir. Kat ilavesi için gereken ödenek PTT Genel Müdürlüğü tarafından ayrılmıştır (Yeni Çorum Gazetesi, 11 Aralık 1963). Bina, gelişen ve değişen caddenin ve Hürriyet Meydanı'nın görünümüne uyum sağlaması maksadıyla 1965 yılında boyanmıştır (Yeni Çorum Gazetesi, 15 Kasım 1965). Yapı bugüne, cephesinde bir takım değişikliklere uğramış olarak ulaşmıştır (Şekil 5.22.). Plan şemasının da değişmiş olması muhtemeldir.

Şekil 5.22. Günümüzde Postane binası

5.1.4. Adliye Binası

Mevcut Adliye binasının bilinmeyen bir nedenle tamamen yanması sonucu bina teşkilatı geçici bir yere aktarılmıştır (Çorum Gazetesi, 15 Aralık 1954). 1955 yılı sonunda yeni binanın temeli atılmıştır ve inşaatın 1957 yılında tamamlanması hedeflenmiştir (Çorum Gazetesi, 09 Kasım 1955). Bina, Karakeçili Mahallesi'nde, Samsun Caddesi üzerinde bulunan yeni hükümet konağının avlusunda inşa edilmiştir (Şekil 5.23.) (Çorum Gazetesi, 3 Ağustos 1957).

Şekil 5.23. 1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri

118000 liraya ihale edilmiş olan yeni Adliye binasının, kalorifer tesisatı için 50000 lira ayrılmıştır. Bütün teçhizatı tamamlandıktan sonra, binanın 1959 yılında hizmete açılması planlanmıştır (Hür Yol Gazetesi, 25 Temmuz 1959). Uzun yıllar kullanılan bina (Şekil 5.24.), Adliye için yeni bina yapıldıktan sonra, 2013 yılında yıkılmıştır.

Şekil 5.24. Çorum Adliyesi, (1967 Çorum İl Yıllığı)

5.1.5. Tekel Binası (İnhisarlar İdaresi)

Çorum'da Tekel binası yapılması ilk olarak 1954 yılında söz konusu olmuştur (Çorum Gazetesi, 17.02.1954). Bir sene sona Çorum'da tek el idare binası ve ambarı yapılması Tekel Genel Müdürlüğü'nün beş senelik inşaat programına alınmıştır. İş programında sırası geldiğinde arsa satın alınarak inşaa ta başlanacağı Devlet Arşivleri Başkanlığı Özel Kalemi tarafından yazılı olarak bildirilmiştir (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Fon No: 30-1-0-0, Kutu No: 117 Gömlek No:743 Sıra No:7). Üç sene sonra, Cumhuriyet'in ilan edildiği günlerde Saat Kulesi civarında yer alan resmi daireler, Samsun Caddesi üzerine, şehrin daha kuzeydoğusunda yoğunlaşmış ve sadece hukuk mahkemeleri ve Tekel İdaresi mahalle arasında kalmış durumdadır. Hukuk mahkemeleri, inşası o dönemde süren Adliye binası tamamlandığında yeni binaya taşınmış fakat şehir imar planında Tekel İdaresi için bir bina yeri belirtilmiş olduğu halde kurumun kendi binası o dönemde yoktur. Bazı yerel gazeteler bu kurumun da bir an önce kendi binasında hizmet vermesi gerektiğine dikkat çekmiştir (Yeni Adım, 8 Ocak 1958).

Bir kaç ay sonra Tekel İdaresi Genel Müdürlüğü aynı yıl içerisinde Çorum'da yeni bir tek el binası yapılmasına karar vermiştir ve ilgili olarak şehre bir mühendis göndermiştir. İmar planında bu binaya ayrılan yerin sahipleri beklenmedik fiyatlar talep etmiş, bunun sonucunda başka yerler aranmıştır. Bir kaç yer üzerinde durulmuştur. Arsa seçiminde sürekli karar değişikliği yaşanmıştır. Önce belediye tarafından Orman Dairesi'nin karşısında yer alan, bir kısmı belediyeye, bir kısmı da iki ayrı şahsa ait olan yaklaşık 1000 metrekare arsa yerinde incelenerek Tekel Dairesi'ne ayrılmasına karar verilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 31 Mayıs 1958). Bu haberi takip eden bir başka gazete haberinde imar planında bu bina için ayrılan yerin PTT binası yanında olduğu anlaşılmaktadır. O sebeple, Orman Dairesi'nin karşısında inşa edilmesinin uygun olmayacağının düşünüldüğü, fakat Tekel İdaresi'nin geniş depo ve hangarlara ihtiyacı olması gerekçesiyle plandaki yerin de uygun olmadığı tartışılmış ve imar planında değişiklik yapılarak yapının Orman İdaresi karşısında yapılmasına yeniden karar verilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 28 Şubat 1959). Beş yıl süreyle herhangi bir adım atılmamış olan bu konuyla ilgili olarak 1964 yılında yeniden görüşmeler yapılmıştır. Bina için Gazi Caddesi üzerinde, hükümet karşısında, Halk Eğitimi binası yapılacak yerin yanında kalan arsa önerilmiştir (Yeni Çorum Gazetesi, 25 Haziran 1964). Bu arsa, Gazi Caddesi'nden, Verem Hastanesi'ne dönen

köşede bulunmaktadır (Şekil 5.25.) ve 800 metrekaredir (Yeni Çorum Gazetesi, 16 Haziran 1965).Sonuçta 1968 yılında binanın burada yapılmasına karar verilmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 13 Temmuz 1968).

Şekil 5.25. 1950’lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri

İnşasına başlanan yapının projesi çevre yapılarla örtüşmediği ve estetik bulunmadığı için eleştirilince, belediye inşaatı durdurmuş ve projeye ilgili bazı kararlarda değişiklikler yapmıştır. Bu kararlara göre: depo binasının Gazi Caddesine bakan cephesinin yarısında, pencereler zeminden çatıya kadar yükseltilecek; tüm pencereler mermer bloklarla çevrelenecektir. Cephenin diğer yarısı griye boyanarak, burada büyük fontlarla ışıklı “TEKEL” yazısı bulunacaktır. İdare kısmının her 3 katında pencereler genişletilecek ve eşit boyutlarda olacaktır. Bu karar doğrultusunda inşasına devam edilecek binada eski projeye göre yapılan kısımlar da yeniden ele alınmıştır (Yeni Gün Gazetesi, 13 Eylül 1969).

Yakın tarihe kadar varlığını sürdüren yapı 2015 yılında yıkılmıştır.

5.1.6. Tiyatro Salonu (Kültür Salonu)

Şehirde düzenlenecek nişan, düğün, balo, önemli toplantıların yapılabilmesi ve hatta tiyatro ve sinema olarak da hizmet vermesi istenen, o dönemde (1958) toplantı salonu adıyla ifade edilen bir yapının yapılması söz konusu olmuştur. Yapının Lise Onarma Derneği eliyle inşası gerçekleştirilecektir. Binaya ait mimari projeler Çorumlu Turan Ilgaz tarafından, mimari ve statik hesapları ise yine Çorumlu olan, mühendis Kemal Gürsel tarafından hazırlanmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 6 Mart 1958). Binaının maketi de hazırlanmış ve bina beğeni toplamıştır (Hür Yol Gazetesi, 29 Eylül 1958). Binaının toplamda 1 milyon liraya mal olacağı öngörülmüştür. Binaının yeri için ilk olarak lisenin stadyuma bakan tarafı düşünülmüştür. Yeni Adım Gazetesi bu binaının yerinin büyük parkın başında olmasının şehrin gelişim bölgesini destekleyeceği görüşünü haber olarak

sunmuştur. Hatta bu görüş Çorum Valisi tarafından kabul görmüş ve belediye uygun görüp arsayı derneğe verirse projenin orada hayata geçirilebileceğini de söylemiştir (Yeni Adım Gazetesi, 6 Mart 1958).

Belediye başkanı Baha Çorbacıoğlu ise parkın etrafının açık kalmasının daha uygun olduğunu, bina için daha uygun bir yer sağlanacağını söyleyerek, Verem Hastanesi'ne giden yolun başındaki çamlık arsadan (günümüzde Pir Baba Çamlığı) yeterli gelecek kısmı tahsis edilebilecekleri teklifini sunmuştur (Yeni Adım Gazetesi, 11 Mart 1958). Arsa yeri bir süre belirsiz kalmıştır. Bir sene sonra derneğe Eğitim Bakanlığı tarafından 30000 lira yardım yapıldığı anlaşılmaktadır. İnşaata aynı sene başlamak ve beton kısmı tamamlamak hedeflenmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 13 Mart 1958).

Süreç hedeflenen biçimde ilerlememiştir. Turan Ilgaz tarafından çizilen projenin iki buçuk milyonu geçmesi, Çorum bütçesini zorladığı için projenin biraz daha küçültülmesine karar verilmiş ve maliyet 1 milyona düşürülmüştür (Yeni Adım Gazetesi, 11 Ekim 1961). Yeni planlar, şehircilik uzmanı Behruz Çinici tarafından değiştirilerek bakanlığa sunulmuştur. 1960 yılı başında projeler bakanlık tarafından onaylanmıştır. Bina yeri ise lisenin bahçesi, stadyumun karşısı olarak belirlenmiştir (Şekil 5.26.) (Yeni Adım Gazetesi, 3 Şubat 1960). 1961 yazında hala binanın inşaatına başlanamadığı anlaşılmaktadır. Çorum Lisesi Onarma Derneği'nin isim olarak bu yapıyla ilişkilendirilememesi sebebiyle dernek adına Çorum Kültür Sitesi Kurma, Yaşatma ve Lise Onarma Derneği şeklinde değişikliğe gidilmiştir. Salondan elde edilecek gelirlerin lisenin onarılması ve ihtiyaçların karşılanması için kullanılmasına karar verilmiştir (Halkın Sesi Gazetesi, 18 Nisan 1961).

Şekil 5.26. 1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri

Yapının önce 280000 liralık kısmı ihale edilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 23 Eylül 1961). 29 Ekim 1961'de de temeli atılmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 31 Ekim 1961). Günümüzde (2021) şehrin işlek yollarından biri olan Hamit Kaplan Caddesi üzerinde kalan bu bina

için, yapıldığı dönemde izbe bir noktada, kimsenin göremeyeceği yerde yapıldığı ve milyonluk binaya yazık edildiği eleştirileri yapılmıştır (Yeni Çorum Gazetesi, 3 Ağustos 1962). İnşaat devam ederken Özel İdare tarafından önceden verilen 160000 lira haricinde, 100000 lira daha yardım yapılmıştır. Bu para, kaba inşaatı ayrılmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 9 Ağustos 1962). Bu kısım Ekim ayında tamamlanabilmiştir. Projede yeniden değişikliğe ihtiyaç duyulmuştur (Yeni Adım Gazetesi, 10 Ekim 1962). Dernek eliyle kaba inşaatı tamamlanan bina için 400000 lira harcandığı ve tamamlanması için 1 milyon lira daha gerektiği hesaplanmıştır. Bu miktarın dernek eliyle sağlanamayacağı anlaşılınca, salonun kalan kısmının Milli Eğitim Bakanlığı veya Devlet Tiyatrosu Genel Müdürlüğü tarafından tamamlanması için teşebbüslerde bulunulmuştur (Yeni Adım Gazetesi, 26 Aralık 1962).

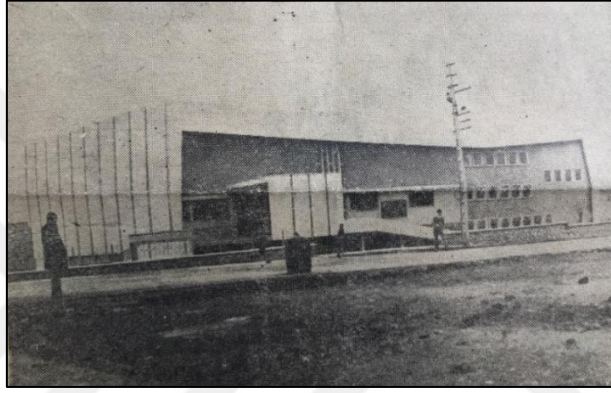
Milli Eğitim Bakanlığı binanın en kısa sürede bitmesi için gerekenin yapılacağını bildirmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 12 Şubat 1963). Fakat kalkınma planının 1963 yılı programına alınmadığı için bina, bakanlığa devredilememiştir. Bakanın özel emriyle konu Halk Eğitimi Genel Müdürü'ne havale edilmiştir ve 1964'te gerekli ödeneğin verileceği sözü alınmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 25 Mart 1963). Söz verildiği üzere 100000 liralık yardım yapılmıştır. Bu parayla binanın içindeki bölme duvarlar, salonun adi beton kaplaması, parter altı toprağının boşaltılması, kulisteki odalar, fuaye altındaki bodrumun tamamlanması işleri yapılacaktır. Öte yandan salonun Milli Eğitim Bakanlığı'na devri konusunda yapılan görüşmeler sonuçlanmış ve işi üstlenen bakanlık bu iş için 1964 yılı bütçesine 800000 lira koymuştur (Yeni Çorum Gazetesi, 7 Ağustos 1963).

Salon, 1964 yılında Milli Eğitim Bakanlığı, Halk Eğitim Genel Müdürlüğü'ne devredilmiştir. Halk Eğitim Genel Müdürlüğü binanın yılsonuna kadar bitirilmesi için 845000 lira gerektiğini tespit etmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 27 Mart 1964). Gerekli miktarın 500000 lirası Milli Eğitim Bakanlığı tarafından gönderilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 13 Mayıs 1964). Köy İşleri Bakanlığı da bina için 150000 lira göndererek binanın tamamlanmasına destek olmuştur (Yeni Adım Gazetesi, 29 Ekim 1964).

Binanın son kısım ihalesini kimse üstlenmemiş ve iş bir aylık süre ile pazarlığa bırakılmış ve binanın tamamlanması işi yine gecikmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 15 Temmuz 1965). Ödenek sıkıntısı sebebiyle istenilen şekilde ilerletilemeyen süreç bu sefer yüklenici

bulunamadığı için aksamıştır. Üstelik tasarruf edilmek istenerek inşaatın bazı bölümleri yapılmamış, bazı kısımlarda ise giderilmesi güç hatalar yapılmıştır (Yeni Gün Gazetesi, 27 Temmuz 1966). Çeşitli bakanlıklar arasında gidip gelen ve parça parça verilen ödeneklerle inşaat sürecini devam ettiren salonun, plansızlık nedeniyle açılışı fazlasıyla uzamıştır (Yeni Gün Gazetesi, 15 Şubat 1967).

Tüm bu aksaklıklar ve uzun süren inşaat sürecinden sonra binanın 1969 yılında açılışı yapılmıştır (Aközer ve diğ., 1982, Cilt 3). Şekil 5.27.'de yeni açılan bina ve çevresi gösterilmiştir. Binanın önünde bulunan yolun darlığı dikkat çekmektedir.

Şekil 5.27. 1960'ların sonlarında, yapımı tamamlandığında Kültür Salonu (Çorum Ekspres Gazetesi, 23 Haziran 1970)

Bugün kentin işlek caddelerinden biri olan Hamit Kaplan Caddesi üzerinde kalan bina, kentin mimari niteliği bakımından günümüzde dahi en önemli yapılarından biridir. Bina kütlesi bir kabukla çerçevelenmiştir. Yarı açık bir biçimde tasarlanan bina giriş kısmı ana kütlede patlatılmıştır. Girişe hem rampa hem de merdivenle ulaşmak mümkündür. Bugün de yapı, Devlet Tiyatro Salonu olarak kullanılmaktadır (Şekil 5.28.) (Şekil 5.29).

Şekil 5.28. Günümüzde (2021) Devlet Tiyatro Salonu

Şekil 5.29. Günümüzde (2021) Devlet Tiyatro Salonu

5.1.7. İl Özel İdaresi

Hükümet konağının yeni yerine taşınmasıyla, İl Özel İdaresi bu yapıya uzak kalmıştır. Hizmetlerde aksamanın önüne geçmek ve işleri kolaylaştırmak amacıyla mevcut Özel İdare binasının satılarak, yeni Hükümet konağı civarında yeni, modern ve genel meclis salonu da olan bir Özel İdare binası yapılması, İl Genel Meclis görüşmelerinde kabul edilmiştir (Çorum Gazetesi, 20 Ocak 1958). Üst mercilerle yapılan görüşmelerde yeni bir bina yapmak için mali durumun yeterli olmadığı söylenmiştir bunun üzerine bu kurum eski halkevi binasına taşınmıştır. Mevcut Özel İdare binası ise halı dokuma atölyesine ayrılmıştır. Mezarlığın yanında yer alan bu eski yapıyla ilgili, resmi bina olmaktan uzak olduğu, mimari tarzının eski derebeylik şatolarını andırdığı, odalarının biçimsiz, havasının kasvetli olduğu söylenmiştir (Çorum Gazetesi, 26 Şubat 1959).

1960 yılında bu kurum tapu ve maliye daireleriyle yakından ilişkisi bulunduğu gerekçesiyle hükümet konağı bünyesine taşınmıştır (Çorum Gazetesi, 25 Temmuz 1960). Hükümet binasında kadroların ve iş yükünün artmasıyla bina yetersiz kalmaya başlayınca Özel İdare için ayrı bir bina yapılması düşünülmüş ve 1961’de bu iş için Özel İdare bütçesine ödenek konulmuştur. İlk olarak Verem Hastanesi’nin civarında bulunan belediyeye ait arsalar düşünülmüştür. Fakat bu bölge, hükümet konağından uzak ve hatta sapa bir yer olarak eleştirilmiştir. Öneri olarak da hükümet karşısında bulunan ve harabe durumda olan yer öne sürülmüş; bina orada yapılırsa caddenin güzel bir görünüm alacağı savunulmuştur (Halkın Sesi Gazetesi, 28 Mart 1961).

Özel İdare yönetimi de bu yeri (Şekil 5.30.) uygun bulmuştur. Burada arsası olanlara, parselleri karşılığında belediye kendi parsellerinden başka yer vererek arsa temini

çözölmek istenmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 30 Kasım 1961). İstimlâkler sağlanmış ve İçişleri Bakanlığı valiliğe 900000 liralık bütçeyi sarf etme yetkisi vermiştir (Yeni Adım Gazetesi, 22 Haziran 1962).

Şekil 5.30. 1950’lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri

Proje, o dönem Çorum’da hem vali hem belediye başkanı olan Hasan Basri Kurdoğlu’nun Yüksek Mimar kardeşi tarafından bedelsiz olarak hazırlanmıştır. Projeye hemen başlanarak 1962 yılında bütçeden 400000 liralık kısmın kullanılması, 500000 liranın da sonraki yıl bütçesinden kullanılması planlanmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 22 Haziran 1962). Binanın zemin katı 10 adet dükkân, 1. ve 2. katları Özel İdare, Kömür İşletmesi daireleri, 2. ve 3. katlarıysa lojman olarak planlanmıştır. Bina ön ve arka cepheleri tamamen cam olacak şekilde düşünülmüştür (Şekil 5.31.) (Yeni Adım Gazetesi, 4 Temmuz 1962).

Şekil 5.31. Çorum İl Özel İdaresi (1967 Çorum İl Yıllığı)

Binanın temeli 29 Ekim 1962’de atılmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 29 Ekim 1962). Temel atma töreninde vali, 500 metrekarede yükselecek binanın bodrum kat ile beraber 4 yerine, 5 katlı olarak yapılacağını ve bu bir kat ilaveyle hükümet karşısında iş hanı sağlanmış

olacağını duyurmuştur (Yeni Adım Gazetesi, 30 Ekim 1962). Alınan bu karara uyulduğu Şekil 5.31., Şekil 5.32. ve Şekil 5.33'ten anlaşılmaktadır.

Binanın birinci kısım inşaatına yarım milyon lira harcanmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 26 Nisan 1963). 1963 yılında binanın kaba inşaatı tamamlanarak ince işçiliğine geçilmiştir (Çorum Gazetesi, 15 Mayıs 1963). Binaının müteahhiti mühendis Fahri Meroğlu'dur. Özel İdare, yeni binasına, 1963 yılı sonunda taşınmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 26 Aralık 1963). Binaya ait dükkânlar ise kiraya verilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 8 Şubat 1964).

Şekil 5.32. Tarihi belli olmayan, Özel İdare binasına ait fotoğraf (Menşure Taşkınoğlu Altıparmak arşivi)

Binanın bodrum katında arşiv, sığınaklar ve 2 kazanlı kalorifer dairesi; zemin katta kiralanmak üzere 5 adet büro; 1.katta Özel İdare'ye ait büyüklü küçüklü 16 oda; 2.katta, Özel İdare Müdürlüğü, muhasebe, sicil ve encümen birimleri yer almaktadır. Her katta, merdivenler cam bölmeyle ayrılmıştır. Her katta merdivenin sağ bölümü kömür işletmesine verilmiştir. Son katta ise Kadastro Müdürlüğü ile Milli Eğitim'in çocuklara yardım bürosu ve sağda kalan odalar kiralık odalara ayrılmıştır (Yeni Çorum Gazetesi, 9 Mart 1964).

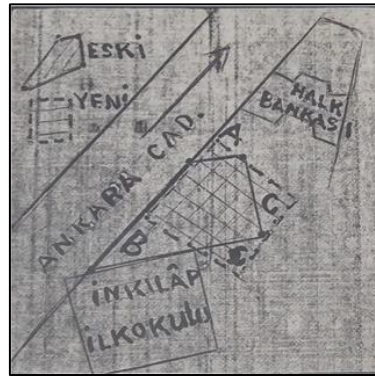
Bina büyük bir dikdörtgen blok şeklindedir. Yapının ön cephesinde fazlaca açıklığa yer verilerek, cephenin tamamen şeffaf olarak algılanması sağlanmıştır (Şekil 5.33.). Elli yılı aşkın süre hizmet veren bina 2018 yılında yıkılarak, binanın yeri, kent meydanının bir parçası olmuştur.

Şekil 5.33. 1990’larda Özel İdare (Diken ve diğ., 2021)

5.1.8. Esnaf Kefalet Kooperatifi Binası

Ankara Caddesi üzerinde, Halk Bankası binası yanında bulunan yaklaşık 100 metrekare arsa, Özel İdareden satın alınmış ve burada 3 katlı bir bina yapmaya karar verilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 13 Şubat 1960). Ancak arsa, bina yapmak için çok uygun olmadığından, arsanın iki yanında kalan Halk Bankası ve İnkılap Okulu’ndan birer miktar arsayı buraya katarak inşaata elverişli bir arazi elde etmenin daha uygun olduğuna karar verilmiş ve gerekli bağlantılar kurulmuştur (Yeni Adım Gazetesi, 19 Ekim 1962). Halk Bankası Müdürü yapılan teklifi olumlu karşılamış ve banka arsasının 44 metrekaresini kooperatife vermeyi kabul etmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 26 Kasım 1962). Dikdörtgen biçimine getirilen arsanın boyutu 150 metrekare olmuştur. Yapılan düzenleme Şekil 5.34.’de gösterilmiştir.

Şekil 5.34. Kooperatif arsasının önceki ve sonraki halini betimleyen çizim (Yeni Çorum Gazetesi, 23 Haziran 1962)

Bu arsa üzerinde bodrum katı hariç 3 katlı olarak inşa edilmesi düşünülen binanın 1. katının kiraya verilmesi, 2. katının kooperatif ve esnaf dernekleri birliğine ayrılması ve

3. katta 2 adet lojman yapılmasına karar verilmiştir. Lojmanlardan birinin esnafın ücretsiz muayene olmasını sağlamak amacıyla kooperatif doktoruna ücretsiz olarak verilmesi planlanmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 2 Nisan 1963). İnşaata 1963 yılı Haziran ayında başlanmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 24 Haziran 1963). İncelenen kaynaklarda yapının bitim tarihine ya da inşaat sürecine ilişkin bir bilgiye rastlanmamıştır. Günümüzde Taşhan Caddesi'nde bulunan Esnaf Kefalet Kooperatifi binasının, bitişiğindeki yeni yapılardan farklı bir düzende oluşu sebebiyle, binanın bahsi geçen ve Şekil 5.34.'te gösterilen yerde değil bu cadde üzerinde inşa edilmiş olabileceği düşünülmüştür.

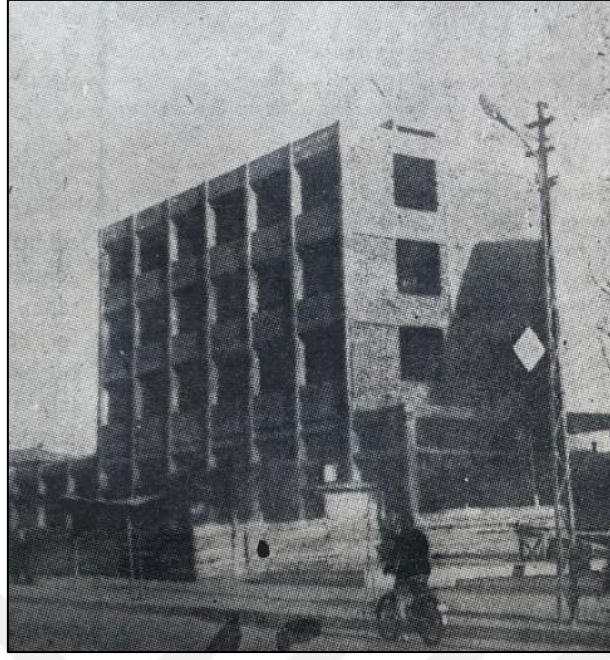
5.1.9. Halk Eğitim Merkezi

Şekil 5.35. 1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri

Gazi Caddesi üzerinde, Özel İdare binasının yanında (Şekil 5.35.) Halk Eğitim binası yapılmasına karar verilmiştir. Gerekli arsa istimlakine dair işlemler hazırlanmıştır. Binanın 5 katlı olarak yapılması planlanmıştır (Yeni Çorum Gazetesi, 30 Ekim 1962). Gerekli arsaların istimlakine bir sene geçmeden tamamlanma durumuna gelmiştir. Bina, Özel İdare binası tipinde inşa edilecek ve Halk Eğitimi dışında çocuk kütüphanesi ve Milli Eğitim Müdürlüğü'nü de barındıracaktır (Yeni Çorum Gazetesi, 12 Haziran 1963).

Binaya ait proje işi, Ankara'da ofisi bulunan Metin Arküt isimli mimara ihale yoluyla verilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 16 Nisan 1964). İnşaatın 1966 yılı bitmeden tamamlanması umulmuştur (Yeni Gün Gazetesi, 30 Temmuz 1966). Şekil 5.36.'dan 1966 yılı ortalarında binanın büyük bir kısmının bittiği anlaşılmaktadır. Beklenen sürede bina tamamlanmış ve binanın açılışı 19 Aralık 1966 tarihinde yapılmıştır. 700 bin liraya mal olan bina, toplam 29 oda ve 1 toplantı salonunu kapsamaktadır. Zemin kat ve 1. Kat Halk Eğitim Başkanlığı ve Merkez Müdürlüğü, 2. Kat YSE (Yol Su Elektrik) Müdürlüğü tarafından kiralanmış, 3. Kat ise yine bir resmi kuruma kiralanmak üzere ayrılmıştır (Yeni Gün Gazetesi, 20 Aralık 1966).

Şekil 5.36. 1966 yılında inşası devam eden Halk Eğitim Binası (Yeni Gün Gazetesi, 30 Temmuz 1966)

Özel İdare tipinde inşa edilmesi planlanan yapının başka bir tipolojide inşa edildiği binanın eski fotoğraflarından anlaşılmaktadır. Bütün katlarda aynı düzende tekrarlayan pencerelere ve her iki pencere arasında düşey bölücülere yer verilmiştir. Yapının zemin katı, doğu ve batı yönünde daha büyüktür girişi örten geniş bir saçağı bulunmaktadır (Şekil 5.37.).

Bina, arsası kent meydanına katılmak üzere 2017 yılında yıkılmıştır.

Şekil 5.37. Çorum Halk Eğitim binasının 1967 Çorum İl Yıllığındaki fotoğrafı

5.1.10. Çomar (Ilıca) Barajı

1937’de Çomar mevkiinde baraj yapılması bir jeolog tarafından uygun bulunmuş fakat çalışma ileri götürülememiştir (Çorum Gazetesi, 30 Haziran 1937). Alman jeoloğun uygun dediği bu iş 1963’te bu sefer DSİ’de görevli Hasan Çerim adlı bir başka jeolog tarafından da ele alınmış ve şöyle bir rapor düzenlenmiştir:

“Çorum’un 4,5 kilometre kuzeyinde Ilıca Boğazı mevkiinde bir gölet yeri mevcuttur. Çomar Deresi suyu ortalama saniyede 20 litredir. Gölet yeri, Çomar Deresi Ilıca Boğazı mevkiindedir. Gölet yerinde kratase yaşlı kireç taşları vardır. Gölet yüksekliği ortalama 10 metre olabilir. Gölet sahası içerisinde çatlaklar görülürse, bu çatlaklara çimento enjeksiyonu yapılmalıdır. Gölet yerinin beşer metrelik kademe ile iki yılda yapılması tavsiye olunur. Bu gölet suyu ile Derinçay’a kadar bağlar ve tarlalar faydalanacaktır” (Yeni Adım Gazetesi, 23 Mart 1964).

12 Temmuz 1963 yılında yazılan bu rapora rağmen bir çalışma yapılmamıştır (Yeni Adım Gazetesi, 23 Mart 1964). Aynı konu 1966 yılında tekrar ele alınmıştır. Çomar Deresi’ndeki suyun değerlendirilmesi ile sulama suyu ve hatta içme suyu elde etmek üzere yapılan çalışmalar sonucu DSİ Genel Müdürlüğü valiliğe Çomar Barajı’nın yapılması gerektiğini bildirmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 20 Temmuz 1965). Birkaç ay sonra da içme suyu meselesini de ele alarak baraj için ön çalışmaların başladığı ve olumlu sonuç alındığı takdirde barajın yapılacağı söylenmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 17 Ekim 1966).

Barajla ilgili Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı’na yapılan başvuruya cevapta barajın etütlerinin, Samsun-Bafra-Çarşamba planlama amirliği tarafından araştırma çalışmaları yapılmakta olan Yeşilirmak-Çekerek projesinde değerlendirileceği; araştırma çalışmalarından sonra planlama çalışmalarının yapılacağı ve konu ekonomik bulunursa, ilerleyen yıllarda inşaat programlarının uygulanmasında dikkate alınacağı ifade edilmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 15 Aralık 1966). Bu kapsamda arazi yapısı üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Çalışmalar olumlu ilerlemiştir (Yeni Gün Gazetesi, 22 Mayıs 1967). Jeolojik açıdan yapılan çalışmalarda Çomar Deresi’nin bir tarafı baraj yapmaya elverişli yapıda bulunurken diğer tarafı ise su birikimine müsait bulunmamıştır. Beton takviyesiyle bu durumun önüne geçilebileceği düşünülerek incelemeler yapılmıştır (Yeni Gün Gazetesi, 3 Ağustos 1967). Baraj yapılabileceğinin anlaşılması üzerine inşası kesinleşmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 24 Ekim 1967). Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı barajın 1971’den sonra ele alınabileceğini bildirmiş ve bu haber kentte üzüntüye sebep olmuştur (Yeni Gün Gazetesi, 21 Şubat 1970).

5.1.11. DSİ Şube Binası

Kiralık bir binada Çorum'a hizmet veren şube binası için Ankara yolu üzerinde 2000 metrekarelik arazide kamulaştırma yapılarak yeni bir hizmet binasının inşa edilmesine karar verilmiştir. Yapılacak tesiste yönetim binası, atölye, garaj ve ambar bulunacak; tesisler her yıl daha da geliştirilecektir (Yeni Adım Gazetesi, 9 Ocak 1965). Fakat incelenen kaynaklarda inşaata dair bir haber yer almamaktadır. Bugün DSİ şube binasının Ankara yolu üzerinde olması, binanın daha sonraki yıllarda inşa edildiğini göstermektedir.

5.1.12. Öğretmen Evi

Çorum'da öğretmen evi yapılması ilk olarak Öğretmenler Birliği tarafından istenmiştir. Birlik ve Çorum Belediyesi, birliğin Bahçelievler'de bulunan arsası üzerine ortak olarak bir yapı inşa etmek üzere anlaşmışlardır. Yapılan anlaşma gereği, Öğretmenler Birliği, mülkiyetinde bulunan arsayı ve bunun dışında 20000 lira verecek; belediye de burada 220 metrekare oturumlu, 4 katlı bir yapı inşa edecektir. Yapının ilk iki katı Öğretmenler Birliği'ne tahsis edilecek; diğer katlarda ikişer daire yapılacaktır (Yeni Gün Gazetesi, 26 Nisan 1967). Fakat bir ay içerisinde Öğretmenler Derneği fesih edilmiş ve taşınır taşınmaz mallarını Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) Çorum Şubesi'ne aktarmıştır (Yeni Gün Gazetesi, 19 Mayıs 1967). Tez kapsamında incelenen kaynaklarda bahsi geçen plan ile ilgili bir gelişmeye rastlanamamış olması, derneğin feshiyle işin iptal olduğunu göstermektedir. Fakat 1968 yılında, TÖS'e devredilen aynı arsa olduğu tahmin edilen yerde, sendika her öğretmenden 100 lira bağış alarak bir öğretmenler evi yapma girişiminde bulunmuştur. 1968'in başında başlanan iş aynı sene sonuna yetişmiş ve bina hizmete açılmıştır (Yeni Gün Gazetesi, 8 Kasım 1968). Binanın konumu net olarak bilinmemektedir. Günümüzde, Bahçelievler Mahallesi'nde 6 katlı bir Öğretmen Evi bulunmaktadır. O tarihlerde 6 katlı bina inşasının yaygın olmamasından ötürü, bu binanın geçmişte inşa edilen Öğretmen Evi olamayacağı düşünülmektedir.

5.1.13. Yol Su Elektrik (YSE) Müdürlüğü İdare Binası

YSE Müdürlüğü Yol-Su-Elektrik ve etüt şeflikleri Halk Eğitim binasında, makine ikmal şefliği ise atölyede hizmet vermiştir. Dağınık bir durumda olan kurum çalışanlarını bir

çatı altında toplamak ve daha modern imkânlar sunmak üzere, YSE'nin 25 dönümlük atölye sahasında o dönem yeni olan tipte, çelik konstrüksiyon sistemli inşa edilecek olan idare binasının temeli 6 Kasım 1968'de atılmıştır (Yeni Gün Gazetesi, 7 Kasım 1968).

5.2. Eğitim Yapıları

Cumhuriyet'in ilanıyla, Tevhîd-i Tedrisat Kanunu kabul edilmesinden sonra medreseler ve mahalle mektepleri kapatılmıştır. 1924'te Çorum'daki Osmani, Mecidî, Terakkî, Hürriyet, Ravzâ-ı Nisvan, Nume-i Nezahât okulları kapatılmıştır. Yerine karma eğitim ile yeni bir eğitim anlayışını temsil eden İstiklal, İnkılâp, Albayrak, Cumhuriyet, Gazipaşa ve Tanyeri İlkokulları açılmıştır. (Gülen, 2015). İlk Terakki Mektebi, Cumhuriyet; Mecidi Mektebi, İstiklal; Osmani Mektebi, İnkılap olarak isimleri değiştirilmiştir (Çorum Gazetesi, 24 Aralık 1924). Bu okulların, eski evlerin ve camilerin bir bölümünden ibaret oldukları, çünkü Osmanlı döneminde okuma yazmaya önem verilmediği değerlendirilmesi yapılmıştır (Çorum Gazetesi, 29 Ekim 1943).

Karma okullardan sonra kentte bir de anaokulu açılmıştır. 1925'te bir İdadi mektep, ortaokula dönüştürülmüştür. Çorum'da yine 1925'te ilk kez bir kız ortaokulu açılmıştır. Daha sonra bu iki ortaokul 1928'te birleştirilerek karma eğitim vermeye başlamıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında kurulan Çorum Ziraat Okulu, ziraat eğitiminde reform yapmak için 1928'de kapatılmıştır. 1933 yılında Küçük Sağlık Mektebi açılmıştır. 1942 yılında bu okul kapatılarak, binasında Erkek Sanat Okulu açılmıştır (Tekeli, 2015). Erkek Sanat Okulu ile aynı zamanda Kız Sanat Okulu da açılmıştır. Kentte sonrasında sırayla lise (1946), İmam Hatip Okulu (1953), Öğretmen Okulu (1955) ve Ticaret Lisesi (1967) eğitime başlamıştır. Ayrıca mevcut ilkokullara yenileri eklenmiştir.

Kentte yeni açılan okullar genellikle bir süre mevcut yapıları kullanmışlar, daha sonra kendi binalarını inşa etmişlerdir.

Yeni okullar, kimi zaman mevcut okullar yıkılarak o arsalara inşa edilmiş, kimi zaman da binalar için yeni yerler seçilmiştir. Bazı okullar yeni oluşan semtlerde doğan ihtiyaca yönelik yapılırken, bazen de kentin ücra sayılabilecek bir noktasında inşa edilmiş olan okullar bulundukları mahallelere çeşitli hizmetlerin götürülmesine ön ayak olmuş ve oraların gelişimini etkilemişlerdir.

5.2.1. Gazipaşa İlkokulu

Şekil 5.38. 1950’lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri

Okul, 1924 yılında İl Özel İdaresi tarafından yaptırılmıştır. 1924–1925 eğitim-öğretim yılında eğitim ve öğretime başlamıştır. 1945–1946 eğitim-öğretim yılında Kız Enstitüsü bu binaya taşınınca, eğitim ve öğretim, on yıl Cumhuriyet İlkokulu binasında devam etmiştir. 1954 yılında tekrar eğitim ve öğretim bu binada devam etmiştir (URL-10). 1959 yılında yapılan fenni kontrollerde okulun yıkılma tehlikesi olduğu tespit edilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 12 Mart 1959). Okul 1960’ların sonlarına doğru yıktırılmıştır. Okul öğrencileri Kale ve Zafer İlkokulu’nda öğrenime devam etmişlerdir (Yeni Gün Gazetesi, 6 Eylül 1968).

Cumhuriyet döneminin ilk eğitim eserlerinden biri olan bina (Şekil 5.39.) simetrik planlıdır. Çorum’da yaygın olarak kullanılan beyaz kireç sıvalıdır. Kıрма çatısı ve geniş çatı saçağı ile I. Ulusal Mimari Üslup özellikleri taşımaktadır.

Şekil 5.39. Gazipaşa İlkokulu (Atatürk Kitaplığı Sanal Arşivi, tarihsiz)

5.2.2. Cumhuriyet İlkokulu

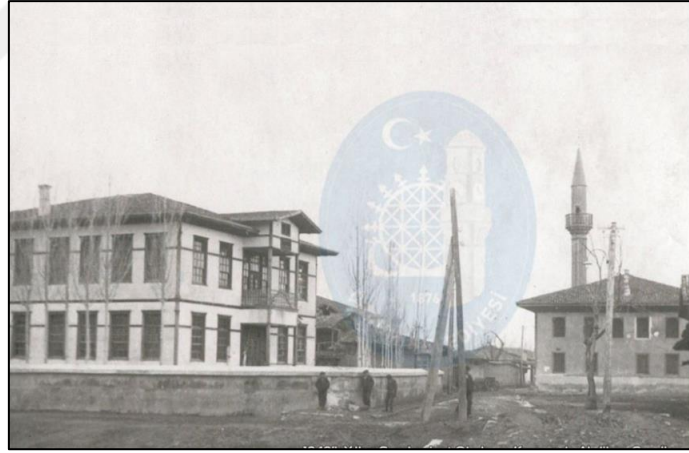
Okul, eskiden Terakki Mektebi’nin bulunduğu yerde, bugün (2021) Ulukavak Mahallesi’nde, Halk Eğitim Merkezi’nin bulunduğu alanda (Şekil 5.40.), Çorum Özel

İdaresi'nce, 1924 yılında inşa edilmiştir. O günkü fiyatla 10008 liraya mal olmuştur. Okulun açılışı, 29 Ekim 1924 tarihinde, Cumhuriyet Bayramı'na denk gelen günde yapılmış ve adını da oradan almıştır. Okul uzun yıllar burada hizmet vermiş, daha sonra yıkılmıştır (URL-11).

Şekil 5.40. 1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri

Tıpkı aynı yıllarda inşa edilen Gazipaşa İlkokulu gibi bu yapıyı da 2 katlı büyükçe bir konut yapısından ayırmak oldukça zordur (Şekil 5.41.). Yine simetrik bir plan tipi uygulanmış, merkezde bulunan giriş üzerinde bir balkon çıkması bulunmaktadır. Kıрма çatısı ve geniş çatı saçağı ile I. Ulusal Mimari Üslup özellikleri taşımaktadır.

Şekil 5.41. Cumhuriyet İlkokulu (Yiğit, 2017)

5.2.3. Ortaokul

Şekil 5.42. 1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri

Cumhuriyet'in ilanından beri Çorum'da mevcut olan ortaokul (Şekil 5.43.) için yeni bir bina yapılması, 1936 yılında söz konusu olmuştur. Yapılacak ortaokulun bina yerini tayin etmek için Kültür Bakanlığı'nda görevli Macidin isimli mimar şehirde incelemelerde bulunmuş ve bina yeri olarak Samsun yolu üzerinde parka yakın bir arsa (Şekil 5.42.) belirlenmiştir (Çorum Gazetesi, 17 Haziran 1936, 26 Ağustos 1936). Bir kaç ay içerisinde yapının temeli atılarak inşaaata başlanmıştır (Çorum Gazetesi, 06 Kasım 1936).

Şekil 5.43. 1930'larda Ortaokul binası (Yiğit, 2010)

Bir sene içerisinde binanın bodrum ve zemin katlarının beton ve kâgir kısımları tamamlanarak inşaaata devam edilmiştir. 1938 yılında zemin ve 1. katın muvakkat kabulü Bayındırlık Bakanlığı yapı mühendislerinden Süfyan Özelli tarafından yapılmış ve 1939 yılı Cumhuriyet bayramında okulun açılışı yapılmıştır (Çorum Gazetesi, 12 Ocak 1938, 16 Haziran 1937, 29 Ekim 1939).

İnşa edilen yapı bodrum, zemin ve birinci kat olmak üzere toplam üç kattan oluşmaktadır. Yapının inşasında kesme ve moloz taş kullanıldığı Şekil 5.44. ve Şekil 5.45.'te görülmektedir. Bodrum kat, yatay bir kat silmesiyle diğer katlardan ayrılmıştır. Yapı cephelerinde tekrarlayan, aynı tip pencere açıklıkları mevcuttur. Yapının girişi, yol cephesinin sol köşesinde kademelendirilerek vurgulanmıştır (Şekil 5.45.) (Şekil 5.46.) (Şekil 5.47.).

Çorum'da 1940 yılında merkezdeki ortaokul dışında sadece bir ilçede ortaokul olması, ilkokul öğrenci sayısının artmasından dolayı ortaokula gidecek sayının da artması göz

önünde tutularak, açılan bu yeni okulun yeterli gelmeyebileceği ve bir tane daha ortaokul binasına merkezde ihtiyaç olduğu düşünülmüştür (Çorum Gazetesi, 20 Mart 1940).

Şekil 5.44. Çorum ortaokulu inşaatı sürerken (Yiğit, 2017)

Şekil 5.45. Çorum Ortaokulu inşa halindeyken (Cumhuriyet'in 15. Yılında Çorum)

Şekil 5.46. 1940'larda Çorum ortaokulunun tamamlanmış hali

Çorum'da o tarihlerde lise yoktur. Ama şehirde bir lise açılması talebi, incelenen Çorum gazetelerinde sıklıkla dile getirilmiştir. Konuyla ilgili Çorum'un pek çok kamu kurumunda önemli görevler üstlenmiş, kendisi de bir Çorumlu olan İhsan Sabuncuoğlu şehirde bir liseye ihtiyaç olduğundan bahsederken, halkın yeterli istekte olmadığına, oysa nüfusu Çorum kadar olmayan Yozgat'ta ve Kastamonu'da bile lisenin bulunduğu dikkat çekmektedir (Sabuncuoğlu, 2010). Çorum Gazetesi ise yüksek eğitim kurumlarında eğitim almak isteyen Çorumlu öğrencilerin imkânı olanların, Ankara, İstanbul, Samsun ve Erzurum gibi illerde okuyabildiğini fakat kimisinin imkânı yetmeyerek eğitimini yarıda bırakmak zorunda kaldıklarını ele almıştır. Ayrıca modern sistemde inşa edilen ortaokul binasına birkaç öğretmen daha eklenerek, buranın lise olabileceği fikri belirtilmiştir (Çorum Gazetesi, 27 Mart 1940). Gazetenin dile getirdiği gerekçelerle bir lisenin açılmasının gerekli olduğu Milli Eğitim Bakanlığı'na sunulan raporda da mevcuttur (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Fon No: 490 100 Kutu No: 638 Gömlek No:112 Sıra No:1).

Çorum'daki lise talebi için çalışmalara 1938 yılı Eylül ayında başlanmış ve ilk yazılı talep 1939 yılında CHP genel başkanına otuz sekiz imza ile yapılmıştır. Cevaben, lise açarken her yerin nüfusu ve ortaokul mezun sayısı göz önüne alınarak bir sıralama yapıldığı ve bir yıl içerisinde bu talebin mümkün görülmediği söylenmiştir. Daha sonra 1940'da, CHP merkez ilçe parti kongresi açılışı fırsat bilinerek parti başkanlığına yeniden yazılı bir talepte bulunulmuş ve yine Yozgat ve Kastamonu illeri emsal gösterilmiştir. Bir netice alınamamıştır.

Konu öyle önemsenmiştir ki 1940 yılı sonunda Lise Kurma ve Yaşatma Derneği, 1945'te Maarif Cemiyeti kurulmuştur. Cemiyeti kurmaktaki amaç bakanlık liseyi açmazsa dernek eliyle bu işi çözüme kavuşturmaktır. Lise Kurma ve Yaşatma Derneği aracılığıyla çeşitli makamlara ona yakın yazılı başvuruda bulunulmuş, konuyu İsmet İnönü'ye yüz yüze sunma fırsatı da yakalanmış ancak 1946 yılına kadar bir sonuç alınamamıştır. 1946 Maarif Cemiyeti kongresinde konu milli eğitim bakanı Hasan Ali Yücel'e sunulduğunda ilk olumlu yaklaşımla karşılaşılmıştır ve kongreyi takip eden bir iki ay içerisinde Çorum'da bir lise açılması mümkün olmuştur (Sabuncuoğlu, 2010). Lisenin açılmasıyla beraber ortaokul ve lise bu binada 1967-1968 öğretim yılına kadar birlikte eğitime devam

etmiştir (1967 Çorum İl Yıllığı). Binanın adı bu tarihten itibaren Çorum Lisesi olarak anılmıştır.

Zaman içerisinde onarımlarla burada varlığını sürdüren Çorum Lisesi 1950'lerde ihtiyaçlara cevap veremez duruma gelmiştir. Bir toplantı salonu, kapalı teneffüs alanı, daha fazla derslik, ilçe ve köylerden gelen öğrenciler için pansiyon gereksinimi doğmuştur. Okulun eksikliği olarak, konferans salonunun küçük olması ve yatılı kısmının olmaması sorunu ulusal basında da konu edilmiştir (Vatan Gazetesi, Memleket Eki, 8 Ekim 1952).

Öğrenci yurdu için daha önceki senelerde bütçeye konmuş olan ödenekle yetmiş ton çimento ve on iki ton demir alınmıştır. Belediyenin gösterdiği araziye yurt binası yapmak üzere 1951 yılı bütçesinde gerekli miktar ödenek ayrıldığı takdirde, bu malzemenin muhafazası; aksi takdirde bedeli karşılığında Bayındırlık Müdürlüğü'ne devri hususunda Özel Saymanlık Müdürlüğü tarafından bir yazı tebliğ edilmiştir. 1951 yılında bütçe ayrılmış ve alınan malzeme depoda muhafaza edilmiştir. Yurt binası için gösterilen yerin uygun bulunmaması halinde lise bahçesinde yapılmasına karar verilmiştir. Yurdun lise ve sanat okulu öğrencileri için yapılması öngörülmüştür (Çorum Gazetesi, 24 Ocak, 1951). Malzemenin hazır olması nedeniyle pansiyon binası inşasına öncelik verilmiştir (Çorum Gazetesi, 04 Mart 1953).

Pansiyon binasına ait inşaatın 1955 yılında, lise binasına ait bahçede, binanın bitişiğinde devam ettiği anlaşılmaktadır (Çorum Gazetesi, 02 Şubat 1955). İnşaat için Eğitim Bakanlığı tarafından 30000 lira yardım yapılmıştır (Cumhuriyet Gazetesi, 2 Nisan 1955). Dönemin başbakanı Adnan Menderes Çorum ziyaretinde pansiyon binası inşaatını gezmiş, inşaatın devamı için gereken paranın verileceğini bildirmiştir. Ayrıca başbakanın şehirle ilgili açıklamalarından, Çorum halkının Çorum Lisesi'nin teknik okul yapılmasını temenni ettiği anlaşılmaktadır (Çorum Gazetesi, 09 Kasım 1955). Pansiyonun tamamlanması işi 1956 yılı Eylül ayında ihale edilmiştir (Hür Yol Gazetesi, 21 Eylül 1956).

İnşasına başlandığında 600 kişilik bir ortaokul olarak düşünülen Çorum Lisesi'nde 1962-1963 öğretim yılında 945 ortaokul öğrencisi ve 589 lise öğrencisi olmak üzere toplam 1534 öğrenci eğitim almaktadır. Öğrenci sayısı artınca okulun bodrum katı ve salonu da

dersliğe çevrilmiştir ancak sınıf mevcutları giderek artmış ve 75'e kadar ulaşmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 10 Haziran 196). Bu sebeple ortaokul ve lisenin birbirinden ayrılması Çorumluların acil isteği olmuştur (Yeni Adım Gazetesi, 11 Haziran 196).

Beş yıllık kalkınma planının 1963 ve 1964 yılları programlarına lise ve ortaokulu ayırma işi dâhil edilmemiştir. Bu süreçte farklı çözümler üretilmiş fakat yetkililerce uygun bulunmayan çözüm yolları sebebiyle eğitim, aynı şekilde sürdürülmüştür. Okula ve yurt binasına, 1964-1965 öğretim yılında tamamlanmak üzere kalorifer tesisatı kurulması için projeler hazırlanmış ve onayı alınmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 29 Mart 1964). Ancak tesisatın kurulması işi 1969 yılı programına alınabilmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 22 Mart 1968).

İnşa edildiğinde kentin sınırında kalan bu okulun etrafı zamanla imarlı hale gelmiştir (Şekil 5.47.). Okulun arsası pansiyon ve tiyatro salonunun yer sorununa çare olmuş; her iki bina da okul bahçesinde inşa edilmiştir.

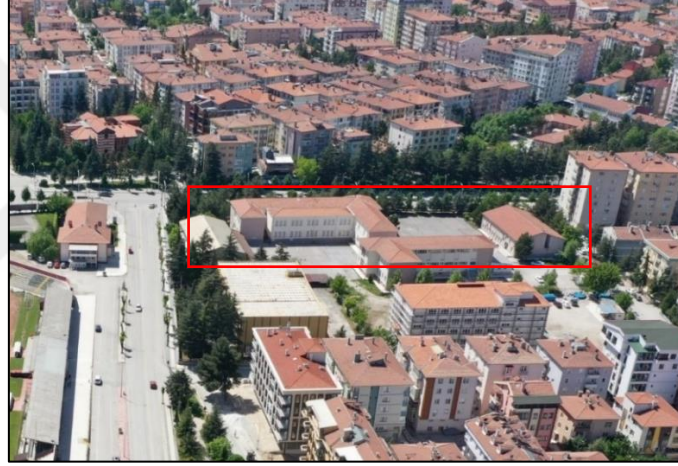

Şekil 5.47. Okulun 1960'larda durumu (1967 Çorum İl Yıllığı)

1966 yılında okuldaki ortaokul öğrencileri, yeni açılan Eti Ortaokulu'na nakledilmiş ve burada sadece lise öğretime devam edilmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 9 Eylül 1966). Bugün de ayakta olan bina, Atatürk Anadolu Lisesi olarak kullanılmaktadır (Şekil 5.48.) (Şekil 5.49.)

Şekil 5.48. Ortaokul olarak inşa edilen ve 1946'dan sonra Çorum Lisesi olarak anılan okulun günümüzdeki durumu

Şekil 5.49. 2021'de Çorum Atatürk Anadolu Lisesi olarak kullanılan eski Çorum Lisesi ve çevresi (Çorum Belediyesi Basın Arşivi)

5.2.4. Bahçelievler İlkokulu

Bahçelievler Yapı Kooperatifi'nin yaptırmış olduğu yüz bir ev, onların sağında ve solunda Zümrütevler Yapı Kooperatifi ve Esnaf Kooperatifi'nin inşa ettirmekte olduğu evler kentin o bölgesinde yeni bir yerleşim yeri meydana getirmiştir. Bu semtin ve yakınında bulunan ve o tarihlerde kurulmakta olan Çimento Fabrikası çalışanlarının çocuklarının eğitimini sağlamak için o mevkide bir okul inşa edilmesi istenmiştir (Çorum Gazetesi, 05 Ocak 1955). Ancak 1952 ve 1953 yıllarında köy okullarına bütçe ayrıldığı için Bahçelievler Yapı Kooperatifi'nin bu teklifi sonra değerlendirilmek üzere reddedilmiştir (Çorum Gazetesi, 22 Nisan 1953).

Okulun beş dershaneli olarak yapılması 1954 yılı bütçe görüşmelerinde tekrar gündeme gelmiştir. (Çorum Gazetesi, 6 Ocak 1954). Bunun üzerine 1955'te okula Bahçelievler mevkiinde parasız bir arsa verilmesi için Bahçelievler Kooperatifi Çorum Belediyesi'ne dilekçe vermiştir. 1955 yılı belediye meclis görüşmelerinde bu konu bütçe encümenine sunulmuş; bölgedeki gelişim de göz önüne alınarak bir okul ihtiyacının doğduğuna karar verilmiştir (Çorum Gazetesi, 5 Ocak 1955). 1955 yılında devam eden inşaatların ancak tamamlanabileceği düşünülerek inşaat 1956 senesinde başlanması uygun görülmüştür (Çorum Gazetesi, 2 Şubat 1955). Okulun inşaatı için Milli Eğitim Bakanlığı 10000 lira yardımda bulunmuştur (Cumhuriyet Gazetesi, 2 Nisan 1955). Kırk bin lira değerinde arsa (Şekil 5.50.), okul için bedelsiz verilmiştir (Çorum Gazetesi, 15 Şubat 1956). Bu arsa, Bahçelievler Yapı Kooperatifi evlerinin hemen güneyinde, Verem Hastanesi karşısına düşen bir yerdedir.

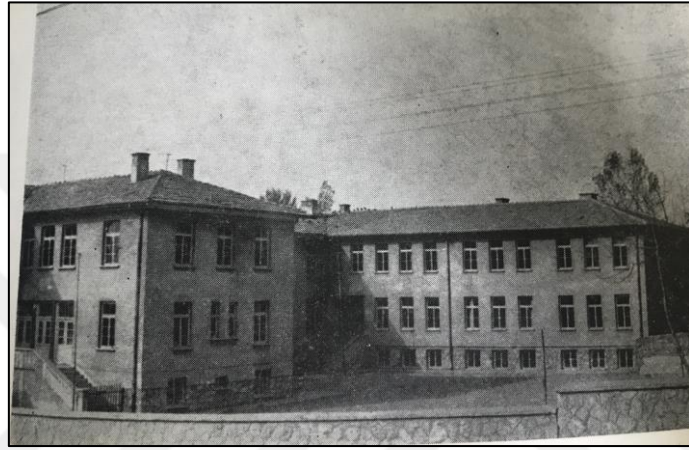

Şekil 5.50. 1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri

1957 senesinde okul binasının temeli atılmıştır (Çorum Gazetesi, 25 Ekim 1957). Okulun yapımıyla ilgilenmek üzere kurulmuş olan Bahçelievler İlkokulu Yaptırma Derneği inşaat için 150 bin lira talepte bulunmuş, bu talep 1958 yılı için bütçe encümenine sunulmuştur. Yeni Adım Gazetesi bu talebin sonucunun merakla beklendiğini, mevcut ilkokulların yetersizliğini de vurgulayarak dile getirmiştir. Mevcut ilkokulların eski binalarda eğitime devam ettikleri, bu binaların darlığı sebebiyle sınırlı sayıda öğrenci okutulabildiği ve sınıf mevcutlarının 45 ile 80 arasında olduğundan da yakınılmış ve okulun tamamlanmasının ihtiyaç olduğu dile getirilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 2 Ocak 1958).

Daha önce beş derslikli yapılması istenen okul, sekiz derslikli olarak inşa edilecektir (Çorum Gazetesi, 16 Ocak 1958). Keşif projesindeki fiyatlar müteahhitler tarafından düşük bulunmuş ve ihaleye talip çıkmamıştır. Bunun üzerine okulun planında değişiklik yapılarak kapalı salon ve bazı tertibatı içeren bodrum kat projeden çıkarılmıştır ve yeniden ihale süreci başlatılmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 17 Mart 1959). 1959 yılı

ortalarında binanın ikinci kısım inşaatı ihaleye konulmuştur (Çorum Gazetesi, 10 Ağustos,1959). Binaın (Şekil 5.51.) açılışı 21 Aralık 1959'da yapılmıştır (Çorum Gazetesi, 21 Aralık 1959). Daha sonra okulun genişletilmesine ve 2. bir katın ilave edilmesine karar verilmiştir. Eklencek kısmın projeleri şehircilik müdürlüğünce hazırlanmıştır ve 1960 yılı yazında bitirilmesi hedeflenmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 21 Nisan 1960). 1968'de ise okula aynı yıl içerisinde 5 derslik eklenmesine karar verilmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 7 Haziran 1968).

Şekil 5.51. Tarihi belli olmayan, Bahçelievler İlkokulu'na ait fotoğraf (1973 Çorum İl Yıllığı)

Bugün Bahçelievler İlkokulu, yerine yenisi yapılmak üzere yıkılmıştır.

5.2.5. İmam Hatip Okulu

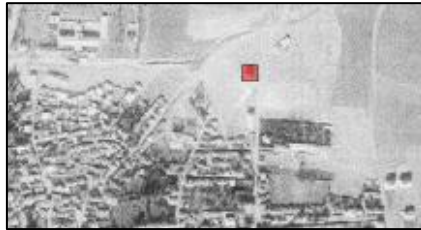
Milli Eğitim Bakanlığı'nın çeşitli yerlerde İmam Hatip okulları açmaya başladığı 1950'lerin başındaki dönemde Çorum için de bu okulun açılması istenmiştir. Bunun üzerine yüksek idari makamlara bireysel ve toplu olarak başvurular yapılmış ve yanıt olarak binanın, demirbaş eşyasının ve gerekli araçlarının mahallen temini ve hatta taahhütü istenmiştir (Sabuncuoğlu, 2010). Dokuz sınıflı bir okul ve ders araçları sağlandığı takdirde 1952-1953 öğretim yılında İmam Hatip Okulu açılması planlanmıştır (Çorum Gazetesi, 13 Şubat 1952). Milli Eğitim Bakanlığı okulun 14 odalı olmasını tebliğ etmiştir. Öncelikle bu koşulu sağlayabilecek bir konutu kiralayıp okulun açılışını garanti edebilmek daha sonra ise yeni bir bina inşa etmek Çorum halkı tarafından hedeflenmiştir. Bu işle ilgili olarak İmam Hatip Okulu Kurma ve Koruma Derneği kurulmuştur (Çorum Gazetesi, 09 Nisan 1952).

1953-1954 öğretim yılında okulun faaliyete girmesi kararlaştırılmıştır (Çorum Gazetesi, 05 Ağustos 1953). İlk aşamada Paşa'nın Konağı denilen, özel bir mülk (Şekil 5.52.), okul için kiralanarak, araç gereci temin edilmiştir (Sabuncuoğlu, 2010). Okulun açılışı 1953 yılında yapılmıştır (Çorum Gazetesi, 07 Eylül 1953).

Şekil 5.52. İmam Hatip Okulu'nun kiraladığı Paşa'nın Konağı denilen konut binası (Erkoç, 2018)

Pirbaba çamlığı güneyindeki arsanın bedel karşılığında bu okula verilmesi söz konusu olmuştur (Çorum Gazetesi, 02 Eylül 1953). Ancak daha sonra, imar planında yeşil alan olarak görünen, okulun şimdiki yeri (Şekil 5.53.) dernek tarafından satın alınmıştır. Bu arsa için ilk önce plan değişikliği ile uğraşılmıştır (Erkoç, 2018). Söz konusu arsa, Üçtutlar Mahallesi'nde, o dönemde Kız Enstitüsü olarak kullanılan bina civarındadır. Okul için yeni bina yapılması 1954 yılı temmuz ayına rastlamaktadır. (Çorum Gazetesi, 21 Temmuz 1954). Okula ait planlar, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır (Çorum Gazetesi, 04 Ağustos 1954). 1955 yılında okulun tamamlanması için gerekli para Milli Eğitim Bakanlığı tarafından verilmiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 2 Nisan 1955).

Şekil 5.53. 1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri

İnşaatın başlamasından iki sene sonra binanın yarısından fazlasının tamamlandığı görülmektedir (Çorum Gazetesi, 21 Mart 1956). 1955-1956 ders yılı başında okul, tamamlanan birinci kata taşınmış, aynı zamanda inşaatı da devam edilmiştir (Sabuncuoğlu, 2010). Orta ve üst katların inşaatından söz edilmesi okulun üç katlı olarak inşa edildiğini göstermektedir (Çorum Gazetesi, 21 Mart 1956). Şekil 5.54. ve Şekil 5.55.'ten binanın çatı katıyla birlikte 3 katlı olduğu anlaşılmaktadır. İnşaat 1957 senesinde sona ermiştir. 1959 senesinde okulun arsasıyla birlikte tapusu Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilmiştir. Binanın İmam Hatip Okulu olarak kullanılacağı taahhüt edilmiştir (Erkoç, 2018).

Şekil 5.54. Yapıldığı yıllarda İmam Hatip Okulu (Erkoç, 2018)

1962 yılında okulun üst katı 150 öğrencinin barınabileceği bir yatakhane haline getirilmiştir. 7500 lira dernek tarafından okul müdürüne verilmiş ve o parayla ranzalar yaptırılmıştır. Öğrenciler bir sefere mahsus 100 lira vererek yıl boyu bu yurttaki barınabilmişlerdir. Öğrencilerin kalacak yer sorununun çözülmüş olması beğeni toplamıştır (Yeni Çorum Gazetesi, 2 Ekim 1962)

Şekil 5.55. Çorum İmam Hatip Okulu'nun tarihsiz bir fotoğrafı (1973 Çorum İl Yıllığı)

Milli Eğitim Bakanlığı, Din Eğitimi Dairesi Müdürlüğü'ne ayrılan ödenekten 1963 yılında İmam Hatip Okulu müdürlüğüne 24000, İmam Hatip Okulu Yaptırma Derneği'ne 25000 lira olmak üzere toplam 49000 lira istimlâk ve satın alma yardımı yapmıştır. Bu yardımlarla okul civarında 6250 metrekare arsa istimlâk etmek için gereken işlemler tamamlanmış ve bakanlığa gönderilmiştir. İstimlâk edilen arsanın bir kısmını okul bahçesine katmak, kalan kısma da yeni yapılan Albayrak Okulu plan tipinde yeni bir bina yapmak istenmiştir (Yeni Çorum Gazetesi, 5 Temmuz 1963). Hükümetin, İmam Hatip okullarının yatılı hale getirilmesi ve genişletilmesi kararlarına istinaden bu okula büyük bir yatakhane ve yeni derslikler kazandırmak üzere Milli Eğitim Bakanlığı yardımıyla projeler hazırlanmıştır. Projeye göre bina 600 metrekare taban oturumludur. Zemin katında yemekhane, mutfak, çamaşırhane, kiler, depo ve bazı müstemilat; ikinci katında, 6 adet büyük derslik; üçüncü katta ise müdür ve öğretmenler için lojman bulunmaktadır. Binanın kalorifer tesisatı yapıldığında 1 milyonun üzerinde, yapılmazsa ortalama 800000 liraya mal olacağı hesaplanmıştır. Binanın temeli 9 Ağustos 1963'te atılmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 10 Ağustos 1963). Bir başka kaynakta binanın 3 katlı olacağı ve bodrum katında bahsi geçen mutfak, kiler vb. müstemilatın bulunduğu ve diğer katlarda beşer derslik olduğu ifade edilmiştir (Yeni Çorum Gazetesi, 10 Ağustos 1963).

Günümüzde idare binası olarak adlandırılan ilk bina, ihtiyaca cevap veremez hale geldiğinde öğretim binası adıyla yeni bir binanın yapılmasına karar verilmiştir. Bodrum kat ile beraber 4 katlı olarak inşa edilen bu yapının bir de çatı katı bulunmaktadır. İnşaat birkaç yıl içinde tamamlanmıştır ve 1965 yılından itibaren her yıl bir katı kullanılmaya başlanmıştır (Şekil 5.56.). Yapıldığı dönemde binada yemekhane ve konferans salonu ile birlikte en az on beş sınıf bulunmaktadır (Erkoç, 2018).

Şekil 5.56. 1965 yılından itibaren kullanılmaya başlayan ve öğretim binası olarak kullanılan İmam Hatip Okulu ek binası (Erkoç, 2018)

İnşa edildiği tarihte kentin sınırında kalan ve çevresinde fazla yerleşim olmayan okul, bulunduğu mahalleye altyapı ve ulaşım hizmetlerinin götürülmesini sağlayarak kentin gelişiminde önemli rol üstlenen yapılardan biri olmuştur.

İdare binası olan ve ilk inşa edilen bina günümüze ulaşmıştır. Bu bina, çatısının 4 tarafında bulunan güvercinlikleriyle kentteki diğer okullardan farklı bir mimari tarz göstermektedir. Sonradan yapılan öğretim binası ise yıkılmıştır ve bulunduğu yerden bugün yol geçmektedir (Şekil 5.57.).

Şekil 5.57. Okul ve çevresinin günümüzdeki (2021) durumu

5.2.6. Kız Sanat Okulu

Çorum'da sanat okulu açma fikri ilk olarak mutasarrıf olarak Çorum'da bulunan Nurettin Bey tarafından, I. Dünya Savaşı başladığı yıllarda ortaya atılmıştır. Bu kişi günümüzde (2021) Hasan Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi olarak kullanılan, Cumhuriyet'in ilanından sonra ise uzun yıllar İstiklal İlkokulu'na hizmet veren binayı sanat okulu yapılması amacıyla yaptırmıştır. Ancak binayı sanat okulu olarak kullanmak mümkün olmamıştır. Çorum'da sanat okulu açılması temennisi uzun yıllar anılmamıştır. Okulun açılması için çalışmalar, lise açılması çalışmalarıyla beraber yürütülmüştür. 1938 yılında bu çalışmalara başlanmış ve 1939'da ilk yazılı müracaatla liseyle birlikte bir de sanat okulu açılması talebi dile getirilmişse de, okulun açılışının mümkün olmadığı cevabı alınmıştır. 1941 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na yapılan yazılı müracaat neticesinde şu yanıt verilmiştir:

“Çorum vilayetinde yaptırılan tetkiklere göre, şehirde sanat okulu olmaya elverişli bina yoktur. Vilayetçe yeni bir bina yapılmadıkça sanat okulu açılması şimdilik imkân dâhilinde görülmemektedir. Mevcut liseler takviye ve ıslah edilmedikçe yeniden lise açılmamaktadır” (Sabuncuoğlu, 2010).

Okul binası yapma işi halka bırakılınca açılması bir süre daha ertelenmiştir. 1942 yılında akşam sanat okulu açılmasına karar verilmiştir (Yeni Çorum Gazetesi, 19 Eylül 1951). Akşam Erkek ve Kız Sanat Okulları için belediye bütçesinde arsa bedeli ayrılmıştır (Çorum Gazetesi, 04 Mart 1942). Akşam Erkek Sanat Okulu için eski Sağlık Okulu binası Bayındırlık Bakanlığı’na sunulmuş ve incelemelerde binanın uygun olması sebebiyle Akşam Sanat Okulu, Bölge Sanat Okulu’na çevrilmiştir. Akşam Kız Sanat Okulu’nun ise, plana göre yeni binası yapılana kadar eski ortaokul binasını kullanması kararlaştırılmıştır. Okul için valiliğin belirlediği, park yolu üzerinde bir arsa (Şekil 5.58.) tayin edilmiştir (Çorum Gazetesi, 25 Mart 1942).

Şekil 5.58. 1950’lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri

Açılmasından bir yıl sonra gördüğü rağbet üzerine akşam kursları olarak açılmış olan Kız Sanat Okulu’nun, Kız Enstitüsü olmasına karar verilmiştir (Çorum Gazetesi, 13 Ekim 1943). Bundan 10 sene sonra, 1954-55 öğretim yılı başında okula yirmi beş yataklı bir kız öğrenci yurdu açılması planlanmıştır (Çorum Gazetesi, 22 Eylül 1954). Ancak 9 sene sonra bile yurt meselesinin tartışıldığı görülmektedir (Çorum Gazetesi, 13 Şubat 1963).

1955 yılında Çorum’da Öğretmen Okulu açıldığında Kız Enstitüsü’nün binası o okula devredilmesi ve enstitünün, Özel İdare müdürlüğünün kullanmakta olduğu binaya taşınmasına karar verilmiştir (Çorum Gazetesi, 12 Ocak 1955). Fakat birkaç ay sonra Çevre Şehircilik Bakanı Celal Yardımcı Çorum ziyaretinde Kız Sanat Okulu için yeni bir binanın yapılmasına karar vermiştir (Çorum Gazetesi, 06 Nisan 1955). Bina için valiliğin önerdiği birkaç arsadan uygun olanın tespit edilmesi için Mesleki ve Teknik Öğretim Genel Müdürü’nün Çorum’da yapacağı incelemelerden sonra inşaat hazırlıklarına

başlanmasına karar verilmiştir (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Fon No: 30-1-0-0, Kutu No: 117 Gömlek No:743 Sıra No:7).

Yeni binanın temelinin atılması iki sene sonra, 24 Ekim 1957 tarihinde gerçekleşmiştir (Çorum Gazetesi, 25 Ekim 1957). Arsa, Verem Hastanesi'ne giden yolun başında, çamlığın yanında kalmaktadır. Enstitüye verilen 4127 metrekare arsanın yanındaki üç arsanın da okul arsasına katılması, imar vekâletince görüş olarak bildirilmiştir. Konu belediye meclisinde görüşülmüş, ancak söz konusu arsaların önceden satılmış ve inşaatlarının yapılmış olması sebebiyle böyle bir adım atılamayacağına ve konu hakkında devlet şurasına danışılmasına karar verilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 28 Şubat 1959).

Şekil 5.59. 1960'da Kız Sanat Enstitüsü (1967 Çorum İl Yıllığı)

Öğrenciler tamamlanan binaya 1960 yılı Ocak ayı sonunda taşınmışlardır (Çorum Gazetesi, 1 Şubat 1960). Fakat okulun bahçesi çok dar bir durumdadır (Şekil 5.59.). O dönem yeni yapılan imar planında, farklı kişilere ait arsalar, okul bahçesi olarak görünmektedir (Yeni Adım Gazetesi, 13 Şubat 1963). Öğrenci sayısının artması göz önüne alınarak doğacak ihtiyaçları giderebilmek ve çok dar olan okul bahçesini genişletmek maksadıyla okulun batısında kalan bu dört arsayı, Kız Sanat Enstitüsü'nü ve Öğrencilerini Koruma Derneği bahçeye dâhil etme girişiminde bulunmuşlardır. Arsalar alındığı takdirde kız öğrenci yurdu da yapılmak istenmiştir (Çorum Gazetesi, 13 Şubat 1963).

Kız enstitülerinin, verilen beş senelik eğitimine rağmen ortaokul denginde sayıldığı ve yükseköğrenim için lise de okumak gerektiği için, Çorum Kız Sanat Enstitüsü bünyesinde

bir Kız Sanat Ortaokulu da açılmıştır. Üç sene öğrenci yetiştiren bu şube sanat enstitüsünün lise dengi hale getirilmesinin ardından faaliyetini tamamlamıştır. Okul ise Kız Sanat Lisesi adını almıştır (Çorum Gazetesi, 17 Nisan 1963).

Günümüzde (2021) Bahçelievler Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi olarak kullanılan yapı cephe düzeni olarak özgünlüğünü korumaktadır (Şekil 5.60.).

Şekil 5.60. Günümüzde (2021) Bahçelievler Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi olarak kullanılan yapı

5.2.7. Öğretmen Okulu

Milli Eğitim Bakanlığı Türkiye’de açacağı üç öğretmen okulunun bir tanesinin Çorum’da açılmasına karar vermiştir. Okulun 1955-1956 öğretim yılında eğitime geçmesi ve okul binasının yapımına 1955 yılında başlanması planlanmıştır (Çorum Gazetesi, 05 Ocak 1955). Üçtutlar Mahallesi’nde kız enstitüsünün kullanmakta olduğu bina ve müştemilatının Öğretmen Okulu için yeterli bulunması sonucunda bu yapıların Öğretmen Okulu yapılmak üzere mülkiyetinin Özel İdare’den sembolik bir bedelle Milli Eğitim Bakanlığı’na satılması konusunda daimi encümen yetkilendirilmiştir (Çorum Gazetesi, 12 Ocak 1955). Okulun resmi açılışı 1955 yılı Kasım ayıdır (Çorum Gazetesi, 23 Kasım 1955). Okulun kullandığı bina, Şekil 5.61.’de gösterilmiştir.

1956 yılında okulun yatakhane ve yemekhane inşaatı ihale edilmiştir (Hür Yol Gazetesi, 21 Eylül 1956). 1958 yılında şehri ziyarete gelen Çorum milletvekillerine okulun çok sıkışık durumda olduğu ve yeni bir eğitim binasının yapılması gerektiği aktarılmış ve okulun, inşaatına devam edilen yatakhane binası inşaatı için 400 bin lira para talebi dile getirilmiştir (Yeni Adım, 7 Ocak 1958).

Şekil 5.61. Öğretmen okulunun kullanmış olduğu eski Kız Sanat Okulu binası (1967 Çorum İl Yıllığı)

1959 senesinde, öğrenci nüfusu 250 olan okulun, kullandığı bina o sene 75 yaşındadır (Yeni Adım Gazetesi, 19 Mart 1959). Aynı yıl kamu binalarının durumlarının değerlendirilmesine karar verildiği zaman bu eski, ahşap binanın özellikle eğitsel faaliyet ve toplantıların yapıldığı 2. katının tehlikede olduğu tespit edilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 6 Mart 1959). Binanın tamirine ayrılacak bütçenin az bir meblağ olmayacağı sebebiyle yeni bir tedrisat binasının yapılmasının en makul yol olduğuna karar verilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 5 Temmuz 1960).

1960'ların başında bu okulun genişletileceği, 900 yatılı, 600 yatılı olmayan öğrenci kadrosu sağlanacağı, hatta buna paralel olarak genişletme için ne kadar kamulaştırma yapılacağına incelendiği, bir kroki üzerinde kamulaştırma yapılacak noktaların işaretlendiği ve bu çalışmanın bakanlığa sunulduğu fakat durumun sonuçlandırılmadığı ifade edilmiştir. Yıkılma riski olduğuna dair iki tane raporu olduğu halde Milli Eğitim Müdürlüğü'nün gerekli çalışmaları yapmamasına veryansın edilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 21 Mart 1963).

Okulun yeni binası için mevcuttaki binaya yakın bulunan cezaevi yanında bir arsa sunulmuş fakat kabul görmemiştir. Bunun üzerine plandaki gelişim alanları da göz önüne alınarak Erkek Sanat Enstitüsü yakınında bir arsanın planı, bakanlığa gönderilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 9 Temmuz 1963). Bu arsa da beğenilmemiştir.

Okulun 600'ü yatılı 300'ü gündüzlü olarak toplamda 900 kişilik olarak inşasına karar verilmiştir. Öğretmen Okulları Genel Müdürü'nün bizzat şehre gelerek yaptığı incelemelerde Gazi Caddesi'nde, stadın üzerinde kalan bir arsayı, kendince uygun bulmuştur. Yeni imar planında lunapark yeri olarak ayrılan arsa için plan değişikliği fikri

belediye meclisinde görülecektir (Yeni Çorum Gazetesi, 16 Ocak 1964). İlk değerlendirmede, belediye plan kararları dışına çıkmak istememiş ve başka yerler önermiştir. Fakat sonrasında burası için anlaşmaya varılmıştır (Şekil 5.62.) (Yeni Adım Gazetesi, 7 Mart 1964). Nazım imar planında gerekli değişiklik yapılmış ve onanmıştır (Yeni Çorum Gazetesi, 21 Nisan 1964).

Şekil 5.62. 1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri

Bakanlık okulun bölge okulu olmasını düşündüğünden, okulun yatılı kapasitesinin 1000 kişiye çıkarılmasına karar verilmiştir. Gündüzlü öğrencisi de olacak okulun toplam nüfusunun 1500 civarında olması beklenmiştir. Bina inşaatının 1965-1967 yılları arasında süreceği fakat öğretime başlamak için binanın tamamlanmasının beklenmeyeceği bildirilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 4 Temmuz 1964). Okul yatakhane, idare binası, derslikler ve spor tesislerini içine alan ayrı bloklar olarak planlanmıştır. Dersliklerin olduğu blok 4 katlı olarak inşa edilecektir (Yeni Adım Gazetesi, 5 Nisan 1965). Keşif tutarı 7 milyon lira olarak hesaplanan inşaatın ilanı 5 milyon 868 lira keşifle ihaleye çıkmıştır. Okulun spor tesisleri yakınında olmasından ötürü, binadaki sporla alakalı birimler çıkarıldığı için keşif tutarı düşürülmüştür (Yeni Çorum Gazetesi, 5 Nisan 1965).

Okulun ihalesi 3 Mayıs 1965 günü yapılmıştır. Okulun planında bir değişiklik veya kısıntı yapılmadığı bildirilmiştir. Kalkınma planına göre 1966 yılında tamamlanacak okulun inşaatına, 1965 yılında başlamak gerekmiştir (Yeni Çorum Gazetesi, 5 Mayıs 1965).

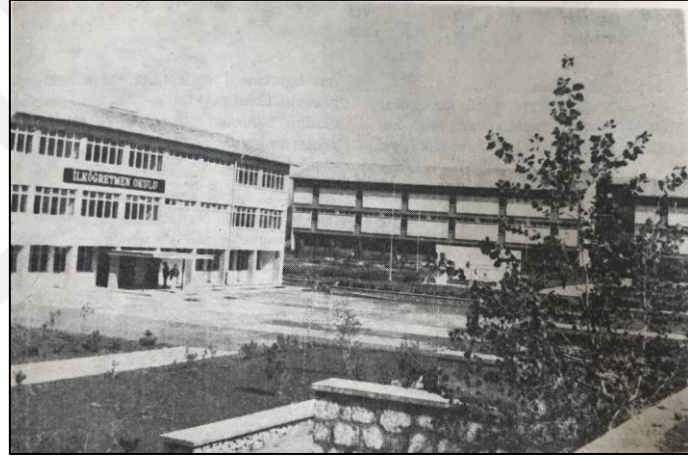
Okul bahçesi olarak ayrılan yerin, kapasiteye yetersiz olacağı gerekçesiyle çevre arsalarda kamulaştırma yapılmasına karar verilmiştir. Bu doğrultuda okul bahçesi bitişiğinde lunapark alanı olarak belirlenen yerin plandan çıkarılarak lunaparka başka bir yer ayrılmasına karar verilmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 12 Temmuz 1965).

1968 yılında tamamlanmak üzere olan okul, 16 derslikli bir öğrenim binası, 4 atölye ve 3 laboratuvarın bulunduğu blok, yatakhane ve yemekhane bloğu ile toplantı ve spor

salonunu kapsamaktadır (Yeni Gün Gazetesi, 11 Nisan 1968). Şekil 5.63.'te bu bloklardan birini, Şekil 5.64. ve Şekil 5.65.'te ise eğitim bloğu olduğu tahmin edilen bloğu görmek mümkündür.

Şekil 5.63. 1960'larda inşası devam eden Öğretmen Okulu'nun bloklarından bir tanesi (1967Çorum İl Yıllığı)

Şekil 5.64. Çorum öğretmen Okulu (1973 Çorum İl Yıllığı)

Şekil 5.65. Faaliyete geçtikten sonra Öğretmen Okulu (1973 Çorum İl Yıllığı)

1968 yılı sonunda öğrenciler yeni binaya geçmiştir. Ancak taşınılan tarihte sadece derslikler ve yatakhanelerin teslimi yapılabılmıştır. Laboratuvar, ışıklar, toplantı ve spor salonu henüz tamamlanmamıştır. Ayrıca su deposunun da yapılmamış olması nedeniyle yatılı 460 öğrenciyi zor durumda bırakmıştır. Yemekler ise yeni binaya 2 kilometre uzaklıktaki eski binanın yemekhanesinde yenmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 28 Aralık 1968).

Günümüzde okula ait bloklar ayaktaadır. Fakat blokların tamamının mı bir kısmının mı bugüne ulaştığı tam tespit edilememiştir. Binaları Çorum Hitit Üniversitesi'nin çeşitli fakülteleri kullanmaktadır.

5.2.8. Astsubay Ortaokulu

Çorum'da bir astsubay okulu açılması söz konusu olmuş ve okulun eğitimi için kışla binasında 1958 yılında 90000 liralık tamirat yapılmıştır. 1958-1959 eğitim öğretim yılında hizmete girmesi planlanan okulun kışlanın harap durumda olması nedeniyle açılışı bir yıl ertelenmiştir. 1959 yılında da tamir ve tadilatlarla devam edilmesi planlanmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 14 Mart, 1958). Bunun için gerekli 820000 lira ödenek Milli Savunma Bakanlığı tarafından sağlanmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 21 Mayıs 1959). Okula 250 öğrenci alınması kararlaştırılmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 24 Haziran 1959). 1960'ta kışlada birinci sınıflar eğitime başlamıştır. Aynı yıl kışla bahçesinde astsubay okulunun temeli atılmıştır (Çorum Gazetesi, 10 Mart 1960). Binanın keşif bedeli 750000 liradır (Yeni Adım Gazetesi, 21 Ocak 1960). Okul yeni eğitim binasına taşınamadan, Merzifon Astsubay Okulu ile birleştirilerek dağıtılmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 3 Ağustos 1961). Binanın ise bir taburun değil, bir alayın ihtiyacına yeterli olacak nitelikte olduğu ve boya badana gibi işlerinin tamamlanamadan kaldığı anlaşılmaktadır (Yeni Adım Gazetesi, 6 Ocak 1962). Okulun kapatılmasından bir sene sonra kışlaya Amasya'dan bir askeri tabur gelmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 2 Nisan 1962).

5.2.9. Albayrak İlkokulu

Karakeçili Mahallesi'nde, mevcut bulunan Albayrak Okulu'nun (Şekil 5.66.) onarımla düzelemeyecek durumda olması sebebiyle yıkılarak aynı bahçede yeni ve modern bir ilkokul yapılması için 1958 yılı bütçesine 300 bin lira konulması söz konusu olmuştur. Bütçedeki darlık nedeniyle bu meblağın İller Bankası'ndan borç alınmasına ve okulun

inşasına il genel meclisince karar verilmiştir (Çorum Gazetesi, 16 Ocak 1958). Hem bu okulun yapılması, hem de temeli atılmış olan Bahçelievler İlkokulu'nun tamamlanması için 300 bin lira bir kaç ay içerisinde temin edilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 7 Mayıs 1958).

Şekil 5.66. 1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri

1959 yılında yapılan fenni kontrollerde mevcut okulun (Şekil 5.67.) durumunun tehlikede olduğu tespit edilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 12 Mart 1959).

Şekil 5.67. Albayrak İlkokulu eski binası (Atatürk Kitaplığı Sanal Arşivi)

1960 yılında okul inşaatı ihale edilmiş ve çok miktarda eksiltme yapmış olan bir yüklenici işi almıştır. Ancak bu kişi ihaleden sonra ortadan kaybolmuş ve inşaatı başlanamamıştır. Bu gerekçe ile yeniden bir ihale yapılmasına karar verilmiştir (Halkın Sesi Gazetesi, 14 Nisan 1961). Yüklenici, anlaşma yapılan projede değişiklikler yapıldığı ve bu değişikliklerin keşif bedelini yükselttiği için kanunda belirtildiği şekilde ihale feshinin yapıldığını; okulun ihtiyaca cevap verebilecek en iyi şekilde inşası için zorunlu bir gecikme yaşandığını savunmuştur (Yeni Adım Gazetesi, 16 Haziran 1962). Projenin 1961 yılı Temmuz ayında inşaatının devam ettirilerek, okulların açıldığı dönemde açılışının yapılması planlanmıştır (Hür Yol Gazetesi, 18 Temmuz 1961). Okulun temeli ancak 1961 Eylül ayında atılabilmiş ve açılışı 1962'ye sarkmıştır (Hür Yol Gazetesi, 4 Eylül 1961).

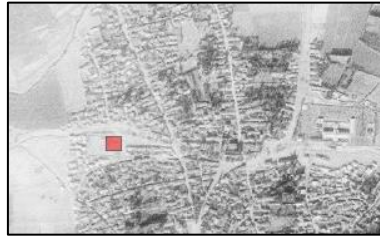
1962 yılında okulun ihalesi yeniden yapılmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 10 Temmuz 1962). Aynı yılın sonunda okul bitme aşamasına gelmiştir.

Okulun yanında bir de çocuk kitaplığı yapılmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 30 Kasım 1962). Okulun açılışı 16 Eylül 1963'te yapılmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 17 Eylül 1963). Okulun açılışında bulunan ve binayı gözlemleyen İhsan Sabuncuoğlu, binanın görkemli ve güzel olduğu, fakat bahçesinin bir o kadar dar olduğu eleştirisini yapmıştır. Okulun giriş kapısı yanında “Albayrak İlkokulu 1924” ifadesinin yazdığını, bu tarihten önce de orada Osmani Mektebi bulunduğunu ve 1924 tarihinin, okulun Albayrak adını alma tarihi olduğunu da belirtmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 25 Eylül 1963).

Bugün bina Albayrak İlkokulu olarak hizmet vermeye devam etmektedir.

5.2.10. Hürriyet İlkokulu

1960 yılı sonlarında kent merkezinde Hürriyet İlkokulu isimli bir okul yapılacağı, keşif bedelinin 295361.10 lira olduğu, ihale ilanlarından anlaşılmaktadır (Çorum Gazetesi, 24 Ekim 1960). Bu okul ile İstiklal ve Cumhuriyet okullarına uzak bulunan semtler okula kavuşmuş olacaktır. Bu amaç doğrultusunda “Hürriyet İlkokulu Yaptırma Derneği” kurulmuş ve dernek bir arsa satın almıştır. Bu arsa Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yetersiz bulunmuş ve yeni bir arsa aranmıştır.

Şekil 5.68. 1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri

Devane semtinde bulunan arsa onaylanmıştır (Halkın Sesi Gazetesi, 13 Nisan 1961). Ancak bu arsanın zemininden su çıkması sebebiyle yer arayışı devam etmiş ve planlanan ve istenen yerden uzakta bulunan, eski namazgâhın olduğu sokağın sonundaki harman yerine (Şekil 5.68.) karar verilmiştir. Planda değişiklik için gerekli çalışmalar yapılmıştır. Basındaki haberlerden bu arsadan çok memnun olunmadığı, ancak en azından o bölgede bir gelişim sağlayacak olmasının olumlu karşılandığı anlaşılmaktadır (Halkın Sesi Gazetesi, 20 Nisan 1961).

Okulun açılışı 22 Mart 1962’de yapılmıştır. Okul binasıyla ilgili çatı kısmının kullanışsız olduğu fakat içerisinin ve müstemilatının gayet güzel olduğu, bütün öğrencileri alabilecek büyüklükte bir iç salonunun bulunduğu ve orada beden eğitimi derslerinin ve teneffüslerin yapıldığı anlaşılmaktadır (Yeni Adım Gazetesi, 3 Mayıs 1962). Şekil 5.69.’dan okulun tek katlı olduğu ve geniş bir bahçesinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Okulun Marsilya tipi kiremit yerine, oluklu sac tipinde sıkıştırılmış malzemeye yapılan çatısı uçma tehlikesi geçirmiş ve çatı belli noktalara taş konularak geçici olarak sabitlenmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 4 Ocak 1963). Milli Eğitim Bakanlığı tehlike arz eden çatının beton duruma getirilmesine karar vermiştir (Yeni Adım Gazetesi, 8 Ocak 1963).

Şekil 5.69. Hürriyet İlkokulu (1973 Çorum İl Yıllığı)

5.2.11. Kale Okulu

5 yıllık kalkınma planına göre 1963 yılında Çorum’a, okul yapımı için ayrılan bütçe ile biri merkezde, 2 tanesi ilçelerde ve 42 tanesi köylerde olmak üzere okullar yapılacaktır. Okulların plan ve keşif evrakları gönderilmiştir. Kent merkezinde yapılacak okulun Kale semtinde (Şekil 5.70.) inşa edilmesine karar verilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 22 Mart 1963).

Şekil 5.70. 1950’lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri

Fahri Meroğlu'nun yüklenicisi olduğu yapı, anlaşma şartlarına uygun zamanda tamamlanarak teslim edilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 21 Mart 1964). 1963-1964 yılında faaliyete başlayan okulun, yolunun çamur deryası vaziyetinden kurtarılması gerektiğini ifade eden bilgiler mevcuttur (Yeni Çorum Gazetesi, 19 Aralık 1963). İki katlı olarak planlanan fakat tek katı inşa edilen okulun ihtiyacı karşılamadığı anlaşıldığı için, bir yıl sonra okula bir kat ilave edilmesine karar verilmiştir (Yeni Çorum Gazetesi, 8 Temmuz 1964).

5.2.12. Ticaret Lisesi

1963 yılında Milli Eğitim Bakanı İbrahim Öktem, elverişli bir bina bulunduğu takdirde Çorum'da Ticaret Lisesi açılmasını istediklerini valiliğe bildirmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 31 Ekim 1963). Okul için eski belediye binası önerilmiştir (Yeni Çorum Gazetesi, 13 Mart 1964). 1965 yılı Ticaret Liseleri açılışı programına Çorum dâhil edilmiştir. Okul için Özel İdarenin yerine inşa edilmesi planlanan iş hanının bir katı ayrılacaktır. Bu gerekçeyle iş hanına ait planlar bu durum düşünülerek planlanmıştır (Yeni Çorum Gazetesi, 28 Kasım 1964). Fakat 1966 yılında bile okul, gösterilen yerlerin uygun olmaması gerekçesiyle açılamamıştır. Çorum nüfusunun yarısı kadar olan Yozgat'ta Ticaret Lisesi'nin açılıp, Çorum için ertelenmesi yerel basında üzüntüyle eleştirilmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 7 Eylül 1966).

Ticaret Lisesi'nin 1967-68 eğitim döneminde açılacağı bakanlık tarafından valiliğe bildirilmiştir. Okulun, Gülabibey Mahallesi'nde (Şekil 4.71.) Erkek Sanat Enstitüsü'nün kullandığı binada (Şekil 5.72.) faaliyet göstermesine karar verilmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 27 Haziran 1967). Okulun açılışı 7 Ekim 1967'de yapılmıştır (Yeni Gün Gazetesi, 6 Ekim 1967).

Şekil 5.71. 1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri

Şekil 5.72. Ticaret Lisesi'ne devredilen Erkek Sanat Enstitüsü (1967 Çorum İl Yıllığı)

5.2.13. Zafer İlkokulu

1959 yılında yapılan fenni kontrollerde mevcut okulun durumunun tehlikede olduğu tespit edilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 12 Mart 1959).

1964 yılında yapılacak okullardan birisi de merkez Zafer İlkokulu olmuştur. Okulun 22 derslikli olarak inşa edilmesi planlanmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 6 Ocak 1964). Okul için 1 milyon liradan fazla para harcanacağı hesaplanmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 24 Mart 1964). İki katlı, 10 derslikli ve kaloriferli olarak inşa edilen bina 1964 yılı Aralık ayında tamamlanarak Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından teslim alınmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 14 Aralık 1964). Okul Gülabibey Mahallesi'nde bulunmaktadır. Bina bugüne ulaşan yapılardandır.

5.2.14. Eti Ortaokulu

Çorum'da 1939 yılında açılışı yapılan ortaokul binası, 1946'dan itibaren Çorum Lisesi'yle birlikte eğitim verilen bir bina olmuştur. 1960'larda ihtiyaca cevap veremez duruma gelen bina, sadece liseye bırakılarak ortaokul kısmı ayrılmak istenmiş ve yeni bir ortaokul binası yapılması gündeme gelmiştir. Bu konu hakkında Okul ve Öğrencileri Koruma Derneği, Liseyi Onarma Derneği ve okul yönetimi tarafından görüşmeler yapılmıştır. Koruma derneği yeni okulun kesinlikle gerektiğini savunurken; onarma derneği konferans salonu (tiyatro salonu) için gereken izinlerin alındığını ve öncelik olması gerektiğini düşünseler de alınacak karara göre hareket edileceğini belirtmişlerdir. 8 derslikli bir okul yapımı üzerinde durulmuş ancak onun da yeterli gelmeyeceği ifade edilmiştir.

Sinop'a taşınması söz konusu olan astsubay ortaokulu üzerinde düşünülmüş ve okulun taşınmaması durumunda Çorum halkından gelecek yardımla yeni bir okul yapılmasına karar verilmiştir (Halkın Sesi Gazetesi, 7 Nisan 1961). Okul yapımını yeniden gündeme taşıyan olay bir vatandaşın okul için yeterli olacak bir arsa ve 10000 lira bağışlayacağını valiliğe bildirmesi olmuştur. Bahsi geçen arsa Esnaf evleri ve Bahçelievler arasında bulunan çevre yolunun üzerinde kalmaktadır (Halkın Sesi Gazetesi, 21 Nisan 1961). Yapılan görüşmelerde bu arsa ortaokul için elverişsiz bulunmuş, buranın korunmaya muhtaç çocuklar yurduna ayrılıp, Sinop'a gidecek astsubay okulunun ortaokula ayrılması için Milli Savunma Bakanlığı'yla görüşülmesine karar verilmiştir (Halkın Sesi Gazetesi, 2 Mayıs 1961). Ancak okulun taşınmasından kısa bir süre sonra kışlaya askeri bir birlik yerleştirileceği kesinleşince bu plan da rafa kalkmıştır.

Devlet Planlama Teşkilatı'nın hazırladığı, 5 yıllık kalkınma programının yürürlüğe giren 1963 yılı programında, Çorum'da ilkokul yapımı için ülkede 6. en yüksek ödenek ayrılmasına rağmen ortaokul yapımı programa alınmamıştır. Sonraki eğitim öğretim yılında sıkıntı yaşamaktan endişe duyulmuş ve en azından 1964 yılında bir ortaokul yapımının programa girmesinin gerekliliği basında duyurulmuştur (Yeni Adım Gazetesi, 7 Mart 1963).

Ortaokul yapımı işinin 1965 yılı programına alınması için 20 Nisan 1964 tarihine kadar yerine getirilmesi istenen şartlar vardır. En az 10000 metrekare büyüklükte uygun bir arsa tespit edilecektir. Arsanın imar planındaki durumu ölçekli olarak çıkarılıp, kamulaştırma bedeli belli edilecektir. 1965 yılı ülke genelinde yapılacak ortaokullar için arsa satın alma ödeneği yetersiz olacağı için bağış veya ucuz olan arsalar üzerinde durulacaktır. Tespit edilen arsanın zemin direnci ölçülecek; seçilen arsa imar planında okul yeri olarak gösterilmemişse, plan değişikliği yapılarak bakanlık onayından geçirilecektir. Hazırlanan tüm bu belgelerin bulunduğu dosya eksiksiz olarak belirtilen tarihe kadar bakanlığa ulaştırılacaktır. Aksi takdirde okul yapımı işi plana dâhil edilmeyecektir (Yeni Adım Gazetesi, 4 Nisan 1964). Çalışmalara hemen başlanarak uygun arsa araştırılmış ve Kale arkasında, Mecitözü yoluyla eski çevre yolu arasında kalan geniş bir arsa uygun bulunmuş ve nazım imar planında değişiklik yapılarak onanmıştır (Yeni Çorum Gazetesi, 21 Nisan 1964). Okulun 1965 yılı programına alınma şartları sağlanmış ve okul programa alınmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 3 Ağustos 1964).

Bina, Verem Hastanesi'nin güney batısında, Esnaf Yapı Kooperatifi'nin yaptırdığı evlerin hemen güneyinde, Milönü semti olarak adı geçen yerde, 630 metrekarelik bir alana oturacaktır (Şekil 5.73.). Okulun, 3 katlı ve 8 derslikli olarak inşası planlanmıştır. Binanın planında kalorifer tesisatı olmasına rağmen ihale keşif bedeline kalorifer eklenmemiş olmasının, Bakanlığın eğitim tesislerini artırmak için ısıtma sistemlerinden tasarruf etme kararı olabileceği düşünülmüştür. Isıtma sisteminin dernek kurularak bakanlıktan de destek isteyerek çözülebileceği fikri gelişmiştir (Yeni Çorum Gazetesi, 11 Ocak 1965).

Şekil 5.73. 1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri

Okulun inşası 1965 yılında tamamlanabildiği halde, okul o öğretim yılında hizmete girememiştir. Çünkü okula ne yönetici kadrosu, ne gerekli ödenekler verilmemiştir. Hatta okulda hiçbir ders araç ve gereci bulunmamaktadır (Yeni Adım Gazetesi, 9 Kasım 1965).

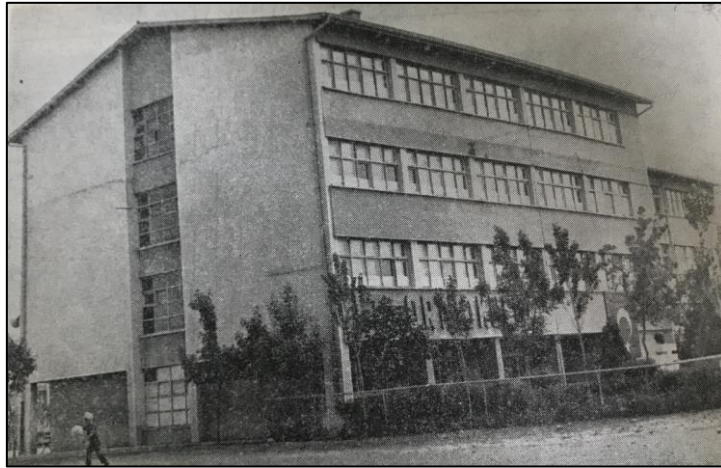
Şekil 5.74. Eti Ortaokulu (1967 Çorum İl Yıllığı)

Bu sebeplerle okul 1966 yılında hizmete girmiştir (Şekil 5.74.). Birinci, ikinci, üçüncü sınıfların hepsine yetecek masa ve sıra olmadığı için okulda ikili öğretim yapılmıştır (Yeni Gün Gazetesi, 9 Eylül 1966). Hatta Kale İlkokulu'ndan da yararlanılmak zorunluluğu doğmuştur. Ortaokuldaki öğrenci nüfusu ve ilkokulu bitirip ortaokula

başlayacak öğrenci sayısı da belli olduğu halde, yeni yapılan bir okulun derslik sayısının yetersiz sayıda olması, yeni bir ortaokul gerekliliğini erkenden tartışmaya açmıştır. Bakanlığın yeni bir okul yapamayacaksa dahi, binaya yeni bir blok ekleyerek bu sıkıntıyı çözmesi beklenmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 30 Eylül 1966).

Daha açıldığı sene, 1800 öğrencisiyle Eti Ortaokulu Çorum'un en kalabalık okulu durumuna gelmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 26 Aralık 1966). Valinin bakanlığa aksettirdiği bu durum sonucunda bakanlık, konunun önemli olduğu ve Çorum'da yeni bir ortaokul yapılacağı ancak bu işin 1968 yılı programına alınabileceği bildirilmiştir. 1967'de ise Eti Ortaokulu'na bir kat ilave edilebileceği söylenmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 27 Aralık 1966). Kat ilavesine ait projeler 1968 yılında uygulanmak üzere hazırlanmıştır. Eklenecek katta 7 derslik planlanmıştır. Tamamlandığında okulda toplam 19 derslik sağlanacaktır (Yeni Gün Gazetesi, 26 Eylül 1967).

Bakanlık ve valilik arasında varılan karara göre ikinci ortaokulun Ulukavak Mahallesi'nde yapılması kesinleşmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 12 Temmuz 1967). Fakat okulun 1968 yılı programına alınması için gereken hazırlıklar tamamlanamadığı için yeni bir ortaokul yapmak yerine sadece mevcut Eti Ortaokulu'na kat ilavesi yolu tercih edilmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 22 Mart 1968). Okulun kat ilavesi yapıldıktan sonraki durumu, Şekil 5.75.'te görülmektedir.

Şekil 5.75. Kat ilavesi yapıldıktan sonra Eti Ortaokulu (1973 Çorum İl Yıllığı)

Kentin en büyük mahallesi olup kültürel açıdan hiçbir tesisi olmayan Ulukavak Mahallesi sakinleri bu kararı dikkate almamış ve okulun açılması üzere girişimlerde bulunmuşlardır (Yeni Gün Gazetesi, 21 Ağustos 1968). Zaten, Eti Ortaokuluna yapılacak ilave

dersliklerden sonra bile toplam derslik sayısı, şehrin ihtiyacının neredeyse yarısını karşılamaya yetecektir (Yeni Gün Gazetesi, 4 Eylül 1968).

Yapıya 1970 yılında yeni bir blok eklenmiştir. Okulun adı daha sonra Eti Lisesi olmuştur. Şimdi ise Eti Anadolu Lisesi adını taşımaktadır. 2020 yılında, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından il merkez ve ilçelerinde bulunan eğitim kurumlarında yaptırılan deprem dayanıklılık analizleri neticesinde A blok isimli ilk binada (Şekil 5.76.) güçlendirme yapılmasına; sonradan ilave edilen bloğun yıkılmasına karar verilmiştir ve B blok isimli yeni blok yıkılmıştır. Daha sonra güçlendirme yerine A Bloğun da yıkılıp, yeniden yapılmasına karar verilmiştir. Okul bahçesinde yapılacak olan yeni bina projesi, 24 derslik, fizik, kimya, biyoloji laboratuvarları, konferans salonu, spor salonu, kantin, Z kütüphane ve diğer sosyal donatıları kapsamaktadır. Yeni bina tamamlanana kadar A blokta eğitime devam kararı verilmiştir (URL-12).

Şekil 5.76. 2021’de Eti Anadolu Lisesi (eski Eti Ortaokulu)

5.2.15. Erkek Sanat Enstitüsü

Akşam Erkek ve Kız Sanat Okulları için 1942 yılında belediye bütçesinde arsa bedeli ayrılmıştır (Çorum Gazetesi, 04 Mart 1942). Akşam Erkek Sanat Okulu için eski Sağlık Okulu binası Bayındırlık Bakanlığı’na sunulmuş ve incelemelerde binanın uygun olması sebebiyle Akşam Sanat Okulu, Bölge Sanat Okulu’na çevrilmiştir (Çorum Gazetesi, 25 Mart 1942).

Bölge Erkek Orta Sanat Okulu’nun binasının uygunluğu, yeterli malzemeyi barındırdığı ve kalabalık öğrenci nüfusunu taşıması öne sürülerek enstitüye çevrilmesi Milli Eğitim Bakanlığı’ndan talep edilmiştir (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Fon No:

490 100 Kutu No: 638 Gömlek No:112 Sıra No:1). Okulun enstitüye çevrilmesi bu talepten iki yıl sonra Milli Eğitim Bakanlığı tarafından emredilmiştir (Çorum Gazetesi, 04 Haziran 1947).

Okula demircilik ve tesviye işleri pavyonları ilave edilecektir (Çorum Gazetesi, 01 Mart 1957). Bu atölyelerin, iki sene önce Milli Eğitim Bakanlığı'nın okula ekleneceği duyurduğu atölyeler olması muhtemeldir (Cumhuriyet Gazetesi, 2 Nisan 1955). Okul bünyesinde bir Erkek Sanat Okulu açılması Milli Eğitim Bakanlığı tarafından uygun bulunmuş ve bu karar ilgililere bildirilmiştir. İlk aşamada ne şekilde faaliyet gösterileceği belirsiz kalmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 10 Ocak 1959).

Kalkınma planının 1963 yılı programında enstitüye yeni bir marangozluk ve 2 adet iş bilgisi atölyesi yapımı için yarım milyon ödenek konulmuştur (Yeni Adım Gazetesi, 17 Haziran 1963). Uzun süre açılması beklenen elektrik şubesinin de 1964-1965 eğitim öğretim yılında faaliyete gireceği bakanlık tarafından bildirilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 10 Haziran 1964).

Okulun modern bir sanat lisesi durumuna getirilmesi için yeni bir bina yapılmasına karar verilmiş ve 1965'te tamamlanması hedeflenmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 16 Haziran 1964). Bina, okula ait atölyelerin bulunduğu arsada (Şekil 5.77.) yapılacaktır. İnşaatta kısa bir duraklama yaşanmış, bu nedenle binanın tamamlanması 1966 yılına sarkmıştır. Yeterli sayıda dersliği, laboratuvar ve konferans salonu yer alan yeni bina ile okulun modern bir vaziyete bürünmesi istenmiştir (Yeni Çorum Gazetesi, 22 Eylül 1965).

Şekil 5.77. 1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri

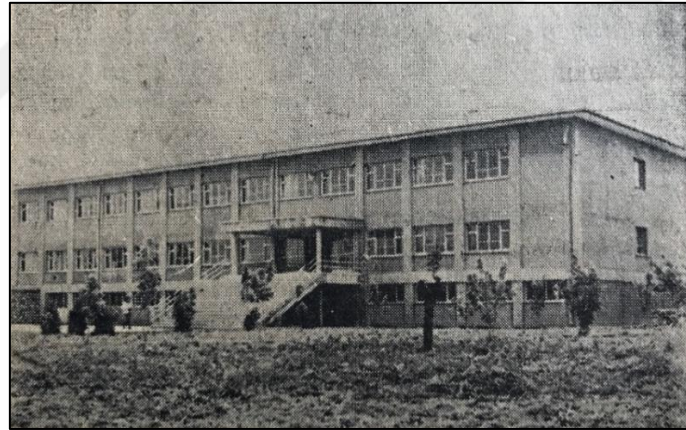
Erkek Sanat Enstitüsü yapılması işi devletin 1967 yılı programına alınmıştır (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Fon No: 30-1-0-0, Kutu No: 119 Gömlek No:757 Sıra No:5). 1967 Mart ayında inşaatın iç bölümleri bitmiş, kalorifer ve elektrik

tesisatı tamamlanmıştır. Binanın dış sıva ve boya işi kalmış durumdadır. Kalan bu işlerin yaz döneminde ele alınmasına karar verilmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 30 Mart 1967).

Okul 1967 yılı Haziran ayında yeni binasına (Şekil 5.78.) (Şekil 5.79.) taşınmıştır (Yeni Gün Gazetesi, 27 Haziran 1967).

Şekil 5.78. Yeni yapılan Erkek Sanat Enstitüsü (1967 Çorum İl Yıllığı)

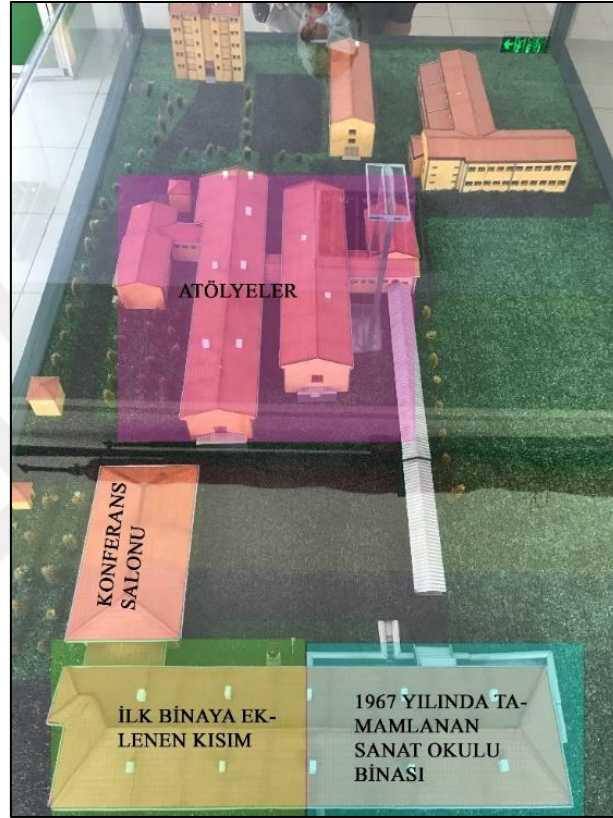

Şekil 5.79. 1969'da Erkek Sanat Enstitüsü (Yeni Gün Gazetesi, 29 Eylül 1969)

1967 yılında Erkek Sanat Enstitülerinin bazı bölümlerine kız öğrenci de alınmasına karar verilmiştir. Bu bölümler: Elektrik, Radyo, Resim şubeleridir. Yeni alınan bu karar doğrultusunda okulun adı Sanat Okulu olarak değiştirilmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 4 Ağustos 1967).

1968'de okula ilginin azaldığı tespit edilmiş ve sistemde değişikliğe gidilmiştir. 1968-1969 ders yılından itibaren 4 yıl öğrenim süreli teknisyen okulu haline gelen okul müfredatına, mezun olduğunda mühendis seviyesinde çalışabilecek donanımı vermek amacıyla bazı dersler ve uygulamalar eklenmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 1 Ekim 1968).

Bugün de ayakta olan bu okul, Şehit Emin Güner Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi adını almıştır. Sanat Enstitüsü olarak inşa edilmiş olan bina büyütülmüş ve bugün idari bina olarak kullanılmaktadır. Bu binayla bağlantılı bir konferans salonu bulunmaktadır. Önceden inşa edilen atölye binaları, okul bahçesinde hala aktif olarak kullanılmaktadır (Şekil 5.80.).

Şekil 5.80. 2021’de okulun durumunu gösteren maket

5.2.16. Milli Eğitim Koleji

1963 yılında Türk Milli Eğitim Derneği Genel Merkezi, Çorum Şubesi Başkanlığı’na arsa temin edilmesini, arsa bulunduğu takdirde şehirde orta dereceli, lise dengi ve yabancı dille eğitim yapacak bir kolej açılacağı bildirmiştir (Yeni Çorum Gazetesi, 6 Aralık 1963). İlerleyen zamanda, bu işin unutulduğuna ilişkin eleştiriler, yerel basında kendine yer bulmuştur. Beş yıl sonra kolej meselesi tekrar gündeme gelmiş ve uygun arsa bulunması yine talep edilmiştir. Belediye Meclisi Verem Hastanesi’ni koleje vererek, hastanenin planda işaretli bulunan yerde yeniden yapılmasını tavsiye etmiştir. Ancak yeni hastane yapımı uzun süreceğinden, fikre sıcak bakılmamıştır (Yeni Gün Gazetesi, 18 Ekim 1968).

5.3. Sağlık Yapıları

5.3.1. Doğum ve Çocuk Bakım Evi

Çorumda bir doğumevi açılacağı 1925 yılında duyurulmuştur (Çorum Gazetesi, 12 Haziran 1929). O dönem Çorum Vilayet Hastanesi bünyesinde bulunan çocuk ve doğum bakım evi için 1930 yılında yeni bir binanın inşaatına başlanmıştır (Çorum Gazetesi, 30 Temmuz 1930). Hastanenin 1931 yılı Eylül ayında bitirilmesi planlanmıştır. Karakeçili Mahallesi'nde inşa edilen bina, 1934 yılında açılan, Samsun Caddesi üzerinde kalmıştır (Şekil 5.81.).

Şekil 5.81. 1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri

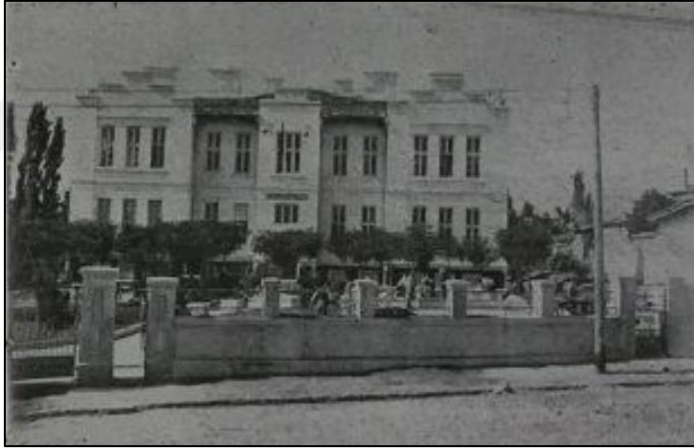
Doğumevi bünyesinde, bir kadın hastalıkları uzmanı, bir çocuk doktoru ve dört tane de stajyer ebe bulunması ön görülmüştür. Binanın inşasında İstanbul Etfal Hastanesi sistemi uygulanmıştır (Cumhuriyet Gazetesi, 26 Mayıs 1931). Hastane, Özel İdare tarafından yaklaşık 80 bin lira maliyetle meydana getirilmiştir (Cumhuriyet'in 15. Yılında Çorum). Çocuk hastalar 1932 yılı sonunda hastaneye nakledilmeye başlanmıştır (Çorum Gazetesi, 30 Kasım 1932).

1933 yılında ulusal basında, doğumevinden övgülerle bahsedilmiştir. Sağlık kuruluşunun 98 odalı, tam teşekküllü ve mükemmel olduğu söylenmiştir. Aslında yapıda 92 odayla beraber o zamana dair her türlü sağlık gereci bulunmaktadır (Çorum Gazetesi, 29 Ekim 1938). Açıldığı dönem bu sağlık kuruluşu yeteri kadar rağbet görmemiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 24 Eylül 1933). Ancak daha sonra değeri anlaşılan hastanede doğum ve lohusalık sürecindeki pek çok kadının takibi çok iyi yapılmıştır. Bu kurum sayesinde çocuk ölümlerinin %98 oranında azaldığı tespit edilmiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 11 Şubat 1933). Hastane yalnızca Çorum'a değil, civar illere de hizmet vermiştir (Cumhuriyet'in 15. Yılında Çorum).

Şekil 5.82. 1934 yılında doğumevinin görünüşü (Çorum Gazetesi, 29 Ekim 1934)

Doğumevine ait fotoğraflardan binanın bodrum kat ile beraber 3 katlı inşa edildiği (Şekil 5.82.) (Şekil 5.83.), çocuklar için bir bahçesi olduğu ve bahçesinde, yüzme havuzu ve kum havuzu bulunduğu anlaşılmaktadır (Şekil 5.84.). Yapının içerisinde ferah ve aydınlık olduğu da Şekil 5.85.'te görülmektedir.

Şekil 5.83. 1938'de doğumevi (Cumhuriyet'in 15. Yılında Çorum)

Şekil 5.84. Doğumevi bahçesindeki kum havuzu (Cumhuriyet'in 15. Yılında Çorum)

Şekil 5.85. 1950’li yıllarda doğumevi koridoru (Yiğit, 2010)

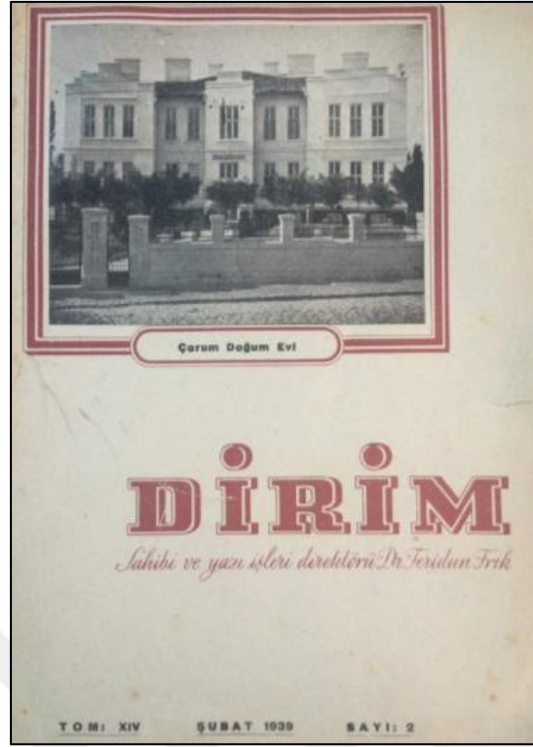
Doğum ve Çocuk Bakım Evi’nin çatı kısmında 13 Ocak 1942’de sebebi bilinmeyen bir yangın meydana gelmiştir. Bu yangın sonucunda üst katın ahşap kısmı tamamen yanmıştır (Çorum Gazetesi, 14 Ocak 1942). Binanın yanan çatısı onarılırken zemin katların da tamiri yapılmıştır (Çorum Gazetesi, 28 Ekim 1942).

1944’te Sağlık Bakanlığı, kent merkezinde elli yatılı öğrencisi olacak bir ebe okulu açılması için müsait bina gösterilmesini Çorum yetkililerinden istemiş fakat doğumevi civarında uygun bina bulunamayınca bu teklif geri çekilmiştir (Çorum Gazetesi, 10 Ocak 1945). Bir kaç sene sonra bu okulun çocuk bakımevi bünyesinde açılmasına karar verilmiştir (Çorum Gazetesi, 03 Mart 1948).

1960’ların başında kurumun çocuk sağlığıyla ilgili yetersiz kaldığı, sadece yeni doğan bebeklerin hizmetini sağlayabildiği diğer yaş gruplarına yetişemediği anlaşılmaktadır (Yeni Adım Gazetesi, 12 Haziran 1962).

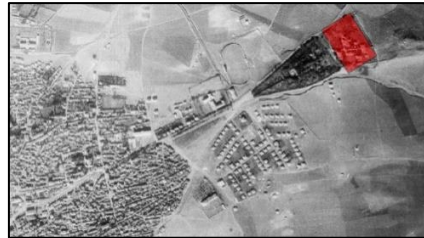
Çorum’da Cumhuriyet’in ilk yapılarından olan bu sağlık kuruluşu zaman içerisinde yıpranmış ve yıkılmaya eğilimli raporu almıştır. Doğumevi için yeniden bir bina yapmak yerine, ikinci 5 yıllık planda ele alınacağı açıklanan Çorum Devlet Hastanesi bünyesine alınmasına karar verilmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 15 Temmuz 1967).

Bu bina, yapıldığı dönemde, ülkenin mimari açıdan en önemli yapıları arasında gösterilmiştir. Hatta 1939’da bir tıp dergisinin kapak resmi Çorum Doğumevi olmuştur (Diken, Yalçinkaya ve Güner, 2021). Derginin kapağı Şekil 5.86.’da verilmiştir. Erken Cumhuriyet dönemi eseri olmasına rağmen I. Ulusal Mimari Üslup özelliklerine sahip değildir. Cephesindeki merkezi çıkma ve iki uçtaki katlar boyunca yapılan çıkmalar ve düz atkı sistemli pencereleri ile modern ve prizmatik bir görünümü bulunmaktadır.

Şekil 5.86. Türkiye'nin ilk tıp dergisi olan Dirim Dergisi'nin 1939'da 2. Sayısında kapak resmi olarak Çorum Doğumevi (Diken ve diğ., 2021)

5.3.2. Çorum Hastanesi

Şekil 5.87. 1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında hastanenin yeri

Çorum'da ilk hastane II. Meşrutiyeti takip eden günlerde açılmıştır. Hastane binası olarak günümüz (2021) Albayrak İlkokulu bahçesinde önceden yer alan ahşap binalar kullanılmıştır. Daha sonra Çorum'a mutasarrıf olarak gelen Nurettin Bey, I. Dünya Savaşı'nın ilk yıllarında, köylü ve kentli desteğiyle bir hastane yaptırmıştır. Bu hastane günümüzde Çorum Müzesi olarak hizmet vermektedir. Cumhuriyet'in ilanından sonra bu yapıya şehirde yeni açılacak Ziraat Okulu yerleştirilmeye karar verilince, hastane binası için büyük park civarında, kentin yerleşim merkezinden uzakta (Şekil 5.87.), pavyon sistemli yeni bir bina yapılması kararlaştırılmıştır (Şekil 5.88.) (Çorum Gazetesi, 14 Mayıs 1924).

Şekil 5.88. Tarihi belirsiz, Çorum Hastanesi ve şehrin genel görünümü (Atatürk Kitaplığı sanal arşivi)

Çorum milletvekillerinden Mustafa Bey, bugün Çorum İl Sağlık Müdürlüğü'nün bulunduğu yerde bir hariciye pavyonu yaptırmıştır (Yeni Çorum Gazetesi, 5 Ocak 1965). Hastaneye ait pavyon 1924 senesinde tamamlanmıştır (Şekil 5.89.). Kalan kısmın onaylanan planlarının İstanbul Etfal Hastanesi sisteminde, üç katlı olarak tamamlanması planlanmıştır (Çorum Gazetesi, 22 Nisan 1925). O güne kadar “Guraba Hastanesi” olarak ifade edilen hastaneye yeni binasıyla birlikte, “Çorum Memleket Hastanesi” denilmesine karar verilmiştir (Çorum Gazetesi, 24 Aralık 1924). Ancak incelenen kaynaklarda hastaneden “Çorum Hastanesi” olarak bahsedilmiştir.

Şekil 5.89. 1936'da Çorum hastanesi hariciye pavyonu (Atatürk Kitaplığı sanal arşivi)

1924 yılında hastane bahçesinde ağaç bayramı nedeniyle öğrenciler tarafından fidan dikimi yapılmıştır (Çorum Gazetesi, 02 Nisan 1924). Aynı yıl hastanede bir frengi pavyonu kurulması da söz konusu olmuştur. (Çorum Gazetesi, 17 Aralık 1924). 1933 yılında Çorum hastanesi ve doğumevi Cumhuriyet Gazetesi'nde övgülerle anlatılmıştır. Çorum hastanesinin, modern bir tesisata sahip olduğu söylenmiş, bünyesinde dâhiliye, göz, hariciye ve röntgen dairesi olduğu, komşu illerden ameliyat için çok sayıda hasta

kabul edildiğinden bahsedilmiştir. Hariciye biriminde ameliyat konusunda ünlenmiş, çok iyi bir doktorun olduğu da eklenmiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 11 Şubat 1933).

Hastaneye 1937’de yeni bir pavyon eklenmesine karar verilmiştir (Çorum Gazetesi, 28 Nisan 1937). Yeni yapılacak olan bu pavyonun dâhiliye pavyonu olduğu anlaşılmaktadır (Çorum Gazetesi, 09 Ağustos 1939). Hastane binasının, civar illerden de hasta kabulü yapabilecek donanımda ve yeterlilikte olduğu değerlendirilmiştir. 1930’ların sonunda, hastane bünyesinde hariciye, dâhiliye, göz ve cildiye poliklinikleri hizmet vermektedir. Aynı dönemde, enfeksiyon hastalıkları için de yeni bir pavyonun inşaatı devam etmektedir. Dahiliye ve enfeksiyon hastalıklarına ait pavyon inşaatlarının eş zamanlı yürütüldüğü anlaşılmaktadır. Şekil 5.90. ve Şekil 5.91.’de gösterilen inşaatların bu iki yapıya ait olduğu sanılmaktadır. Ayrıca röntgen, radyografi ve laboratuvar hizmetleri verilmektedir (Çorum Gazetesi, 29 Ekim 1939). 1940 yılı Mart ayında bahsi geçen enfeksiyon hastalıkları pavyonunun tamamlandığı ve Şehircilik Bakanlığı mimarlarından İhsan Üstübütün tarafından onaylandığı anlaşılmaktadır (Çorum Gazetesi, 20 Mart 1940).

Şekil 5.90. 1938 yılında yapımı süren hastane pavyonu (Cumhuriyet’in 15. Yılında Çorum)

Şekil 5.91. 1938 yılında yapımı süren hastane pavyonu (Cumhuriyet’in 15. Yılında Çorum)

Çorum Hastanesi 1946 senesi itibariyle genel bütçeyle idare edilmek üzere Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlanmıştır. Hastanenin kadro ve bina durumunu inceleyen yetkililer, hastanenin yerinin elverişli olmadığına, ortaokul karşısındaki büyük arsada yeniden modern bir hastane yapılmasının daha uygun olacağına karar vermişlerdir. Halk, mevcut hastaneye ulaşımın özellikle kış aylarında mesafenin uzaklığı sebebiyle çok zor olduğunu belirterek bu kararı desteklemiştir (Çorum Gazetesi, 26 Aralık 1945).

Çorum hastanesinde yapılacak bir ameliyatla ilgili röportaj yapmak üzere hastaneye ulaşmaya çalışan bir muhabir 1923'te, hastaneye ulaşım sıkıntısını şu sözlerle ifade etmektedir:

“Giyindim. Koştum. Dakikalar benimle müsabaka edercesine, rüzgâr önüne atılmış kitap sayfaları gibi mütemadiyen geçiyor. Önümde yarım saatin pek kısa bir müsaadesi var. Bunu ucu ucuna getirebilmek mümkün fakat asırlar yaşamış Çorum'un bu sakın ve lakayt muhitinde tramvay değil, bir kira arabası bulsam kâfi. Fakat heyhat tabir-i caizse tabanlara kuvvet, ha babam ha, ha babam ha... Gayretle, bitap, bimecal hastanede bir sandalyeye kendimi terk edebildim” (Çorum Gazetesi, 21 Kasım 1923).

Ayrıca yapılan röportajda Çorum Hastanesi'nin, binasının mükemmel olduğu ancak donanımının ona eşdeğer olmadığı; yeterli hale gelebilmesi için bir kısmının uygulanmış olduğu hastane projesinin tamamlanması gerektiği, hastane doktoru tarafından belirtilmiştir (Çorum Gazetesi, 21 Kasım 1923).

Bakanlığa bağlandıktan sonra hastanenin, “Çorum Devlet Hastanesi” olarak anılmaya başladığı görülmektedir. 1952 yılında, Çorum Devlet Hastanesi'nde kulak burun boğaz, sinir ve diş polikliniği olmadığı anlaşılmaktadır (Çorum Gazetesi, 16 Ocak 1952). Hastane (Şekil 5.92.), 75-100 yataklıdır (Vatan Gazetesi, Memleket Eki, 8 Ekim 1952).

Şekil 5.92. Çorum hastanesi (Vatan Gazetesi Memleket İlavesi, 8 Ekim 1952)

Hastaneye, poliklinik binası yapılmasına yönelik Sağlık Bakanlığı'na yazılan dilekçeye cevaben bütçe imkânının sağlanmasından ötürü bu isteğin dikkate alınacağı söylenmiştir (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Fon No: 30-1-0-0, Kutu No: 117 Gömlek No:743 Sıra No:7). Bu talebin üzerinden dört sene geçmesine rağmen yapılamayan poliklinik binasının birinci kısmı 1959'da ihaleye çıkarılmıştır. Bu kısmın 40000 liraya mal olacağı hesaplanmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 11 Temmuz 1959). Binanın temeli 25 Eylül 1959'da atılmıştır. Bina, 16 metreye 33 metre boyutlarında, yaklaşık 550 metrekare alanda yer almaktadır (Çorum Gazetesi, 26 Eylül 1959).

Temeli tamamlanan binaya, şehrin diğer ihtiyaçlarından sıra gelmeyerek ödenek ayrılamamıştır. İnşaatın devam edebilmesi için bir dernek kurularak yardım toplanması düşünülmüştür (Yeni Adım Gazetesi, 24 Mart 1960). Yardımlarla binanın dörtte biri tamamlanabilmiştir. Biten kısmın üroloji birimi olarak kullanılmasına karar verilmiştir ve gerekli alet ve ihtiyaçların giderilmesi için bakanlıkla işbirliği yapılmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 20 Temmuz 1961). Yapılan bağışlarla kalorifer tesisatının da yapılması planlanmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 4 Eylül 1961). Halkın desteği sağlanmış ve tesisat tamamlanabilmiştir ve 1962 yılında binanın 2. kısım inşaatına devam edilmesine karar verilmiştir. Bu işe gereken paranın temini için halkın desteğinin köylere kadar genişletilmesi gerektiği saptanmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 29 Kasım 1961).

1962 yılında hastane, 175 yatak kapasiteli, 8 klinik ve 8 uzman doktorla çalışan bir sağlık kurumudur. Kapsadığı 8 klinik: dâhiliye, enfeksiyon hastalıkları, üroloji, göz, kulak burun boğaz, ruh ve sinir hastalıkları ve 2 adet cerrahi kliniğinden oluşmaktadır. Hastane o günün ve artan nüfusun ihtiyaçlarına cevap veremeyecek noktaya gelmiştir. Bakanlık hastanede çocuk hastalıkları kliniği açmak istemiştir. Fakat hastaneye yeni yatak eklemenin mümkün olmaması, mevcut binaların o günkü durumu ancak karşılaması gibi sebeplerle bu mümkün olmamıştır. İnşaatı tamamlanmayan poliklinik binasının tamamlanmasıyla birkaç kliniğin açılmasının gerçekleşebileceği anlaşılmaktadır (Yeni Adım Gazetesi, 26 Şubat 1962).

Sağlık Bakanlığı polikliniğin 1.katının tamamlanması için 100000 lira ödenek vermiştir. Poliklinik Yaptırma Derneği'nin topladığı 50000 lira da üzerine eklenerek hastanenin birinci katının tamamlanması mümkün olmuştur. Dernek yöneticileri derneğin maddi

imkânını hesap ederek Bayındırlık Müdürü'ne keşif hazırlatmışlar ve inşaatı bu keşif doğrultusunda yürütme kararı almışlardır (Yeni Adım Gazetesi, 6 Haziran 1963).

1963 yılı sonuna kadar yapının tamamlanması için Valilik, Sağlık Bakanı Müsteşarlığı'na müracaat ederek, sosyal hizmetler fonundan yardım etmelerini istemiştir. Bunun üzerine 30000 lira yardım gönderilmiştir. Bu miktarın yeterli olmayacağı tespit edilince Özel İdareden de destek istenmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 23 Kasım 1963).

Poliklinik binasıyla sıkışıklıktan kurtulacak ve başka imkânlar da kazanacak olan hastanenin, dağınık pavyonlu sistemi o günün hastane anlayışından uzak bir profil çizmekte, sistem hizmet etmeyi zorlaştırmaktadır (Yeni Adım Gazetesi, 13 Haziran 1964). Poliklinik yaptırma derneği bakanlıktan yeni ve modern bir hastane binası istemiştir ve bu işin ikinci 5 yıllık planda 1969 yılında 300 yataklı olarak 5 milyon lira yatırımla ele alınacağı öğrenilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 10 Temmuz 1964).

Poliklinik binası tamamlandığında, binanın alt katında dağınık olarak bulunan kliniklerin bir araya toplanması; laboratuvar ve röntgen birimlerinin de bu binada hizmet vermesi; binanın üst katının cerrahi kliniklerinden birine ayrılması ve böylelikle sıkışık durumda bulunan cerrahi biriminin rahatlatılması konusunda karar verilmiştir. Poliklinik binasının tamamlanmasına doğru, uzun süredir beklenen cildiye kadrosu verilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 5 Eylül 1964).

Şekil 5.93. Yetersiz gelen poliklinik binası (Yeni Gün Gazetesi, 20 Şubat 1968)

Bina, 1964 yılı Kasım ayında tamamlanmıştır (Şekil 5.93.) (Şekil 5.94.). Toplam 3 senede bitirilen binanın temeli ileride genişletilmesi hesaba katılarak yapılmıştır. Toplamda 3

kathı olarak inşa edilen binanın 500000 liraya mal olduğu hesaplanmıştır. Binanın zemin katına planlandığı gibi poliklinik servisleri taşınmış, birinci kata idare ve üroloji kliniği yerleştirilmiş, ikinci katta ise ikinci hariciye kliniği ve yeni bir ameliyathaneye yer verilmiştir. Üstelik yatak sayısı artırılmıştır (Yeni Çorum Gazetesi, 26 Kasım 1964).

şekil 5.94. Çorum Devlet Hastanesi'nin bir kısmı (1967 Çorum İl Yıllığı)

1967 yılında, bakanlığın Çorum Devlet Hastanesi'nde yaptığı incelemelerde, hastanenin yetersiz durumda olduğu tespit edilmiş; 200 yatak kapasiteli daha kapsamlı bir hastane yapılmasına karar verilmiştir. Hariciye, kulak burun boğaz ve sinir hastalıkları servislerinin yıkılarak, servisleri bir araya toplayan bir düzende yapılacak olan yeni bina, devletin İkinci 5 Yıllık Kalkınma Planı'na alınmıştır. Ayrıca doğumevinin de yeni yapılacak hastane bünyesine dâhil edilmesine karar verilmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 15 Temmuz 1967). Hastanenin sadece Çorum halkına değil komşu illere de hizmet veren bir bölge hastanesi niteliği taşıdığı Sağlık Bakanlığı tarafından ifade edilerek, yeni binanın 1968 yılı içerisinde yapılacağı bildirilmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 26 Mart 1968).

şekil 5.95. Çorum Hastanesi (Atatürk Kitaplığı sanal arşivi)

Çorum Devlet Hastanesi, uzun yıllar aynı bölgede yeni yapılar eklenerek ve zamanla Şekil 5.94. ve Şekil 5.95.'te görünen halinden farklı duruma gelerek varlığını sürdürmüştür. 1960'ların ikinci yarısında, hastane bahçesine Kan Bankası ve Sağlık Okulu'nun da açılmasıyla kentin bu bölgesi sağlık kampüsü haline gelmiştir. 2017 yılında hastane Ankara yolu üzerindeki yeni binasına taşınmış ve hastanenin bir kısmı yıkılarak İl Sağlık Müdürlüğü'ne ait binalar inşa edilmiştir. 1960'larda hastanenin Şekil 5.95.'te görünen kısmı, bugün Şekil 5.96.'daki duruma gelmiştir.

Şekil 5.96. Hastanenin bulunduğu alanın günümüz (2021) hali

5.3.3. Verem Hastanesi ve Verem Dispanseri

Şekil 5.97. 1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında solda verem dispanseri, sağda verem hastanesinin yeri

II. Dünya Savaşı'ndan sonra yayılan ve çok sayıda ölüme yol açan verem hastalığıyla mücadele etmek için, Çorum'da ilk adım olarak 1947'de Verem ile Savaş Derneği kurulmuştur (Çorum Gazetesi, 19 Kasım 1947). O dönemde henüz Ankara'da Tıp Fakültesi'nde öğrenci olan Rıfat Patır, Çorum Gazetesi aracılığıyla verem hastalığını ve tedavisini anlatmıştır. Tedavi için gerekli sanatoryumları devletin tek başına açmasının zor olduğunu; halkın yardımının da gerektiğini söylemiştir. Çorum'un bu kurum için oldukça müsait, havasının suyunun temiz olduğunu belirtmiş ve şehirde el birliği ile bir

sanatoryum açmak üzere çağrı yapmıştır (Çorum Gazetesi, 28 Ocak 1948). Yapının 300-350 bin liraya inşa edilebileceği hesap edilmiştir. İnşaatı halk desteklemiş ve kısa bir süre içinde bağış toplanmaya başlanmıştır. Hatta Belediye Başkanı Baha Çorbacıoğlu hastane için cüzi bir fiyata bir arsayı cemiyete vermiştir. Büyük parkın aşağısında yer alan bu arsa (Şekil 5.97.), sanatoryum için uygun bulunmayarak; sanatoryumların yurtdışındakiler gibi ya karlı tepelerin bir köşesinde, ya yemyeşil ormanlarla bürünmüş halde ya da yemyeşil vadilerin ortasında olması gerektiği eleştirisi yapılmıştır. Oysa verilen arsa şehrin merkezinde kaldığı için bu özelliklere sahip değildir. Hastaların manen iyi hissedip, sakinlik içinde dinlenebilmelerine olanak da tanıyacak yerler olarak Kandilkaya etekleri, Eskiekin Bağları, Köse Dağı eteklerindeki ormanlar, Çomar Mevkisi önerilmiştir (Çorum Gazetesi, 24 Mart 1948). Bina, tahsis edilen arsada yükselmiştir. Burası o dönem başka yerleşimin olmadığı, kent merkezine yakın, Samsun Caddesi üzerinde kalan çamlık bölgenin güneyinde kalmaktadır.

Derneğin, şehirde dispanser inşası için gerekli çalışmaları kapsamında, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ve Bayındırlık Bakanlığı ile temaslarda bulunulmuş ve şehirde yirmi yataklı bir Verem Dispanseri'nin açılması kararlaştırılmıştır. Hastaneye ait plan, Bayındırlık Bakanlığı'na hazırlanmıştır (Çorum Gazetesi, 23 Mart 1948).

Yapı, 42 metre cepheli ve 750 metrekare taban oturumlu olarak 10000 metrekare bir arsa üzerinde yer almaktadır. Kuzey cephesinden üç kat, güney cephesindense dört kat olarak algılanmaktadır. Yapıda röntgen, ameliyat odası, yemekhane, çamaşırhane ve ihtiyaç halinde altmış yatağa çıkabilen, kırk yatak kapasiteli odaları bulunmaktadır (Çorum Gazetesi, 16 Ağustos 1950).

Binanın temeli 7 Temmuz 1948'de atılmıştır (Çorum Gazetesi, 07 Temmuz 1948). Bir sene sonra yapının birinci katı tamamlanmıştır (Şekil 5.98.) (Çorum Gazetesi, 24 Mayıs 1949). Bir kaç ay sonra da ikinci kat tamamlanmaya yakın duruma gelmiştir (Çorum Gazetesi, 27 Temmuz 1949). Binanın yapımı için Çorumlular dışında Ankara, İstanbul'dan pek çok kurum da bağış yaparak destekte bulunmuştur. Sağlık Bakanlığı da 25000 lira ödenek vermiştir. Ayrıca binanın kalorifer tesisatının da bakanlık tarafından yapılacağı sözü verilmiştir (Çorum Gazetesi, 31 Ağustos 1949).

Şekil 5.98. 1948 yılında yapımına başlanan Verem Hastanesi'nin inşaatı sürerken (Yiğit, 2010)

1950 yılında Veremle Savaş Derneği'nin genel kurul toplantısında, hastanenin Sağlık Bakanlığı'na devredilmesinin daha doğru olduğuna oy çokluğuyla karar verilmiştir. Gerekçe olarak, inşa edilen hastanenin yıllık ihtiyacı olan ortalama 120000 lira gibi bir giderin halkın desteği ile toplanmasının oldukça zor olduğu gösterilmiştir (Çorum Gazetesi, 01 Mart 1950).

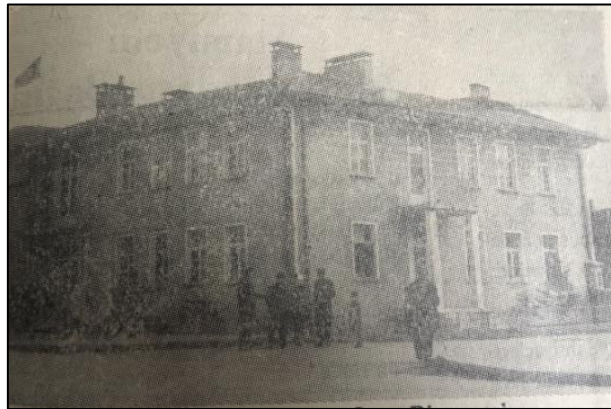
1950 yılı Ağustos ayında yapının tamamlanmış olduğu fakat kalorifer tesisatının henüz olmadığı ve bir ay gibi bir süre içinde açılışının yapılmak istendiği anlaşılmaktadır (Çorum Gazetesi, 16 Ağustos 1950). Binanın bakanlığa devri, gerekli doktor kadrolarının ve hastane ihtiyacının tamamlanması gibi nedenlerle hastane açılışı 1951 yılına ertelenmiştir ve ayrıca hastanenin altmış yatak kapasitesiyle çalıştırılmasına karar verilmiştir (Çorum Gazetesi, 22 Kasım 1950). Ancak açılışından sonra hastanenin 75 yataklı olduğuna dair bilgiler mevcuttur (Vatan Gazetesi, Memleket Eki, 8 Ekim 1952).

Hastanenin kalorifer tesisatına 1951 yılı Mayıs ayında başlanmıştır (Çorum Gazetesi, 02 Mayıs 1951). İki ayda iş tamamlanmıştır (Çorum Gazetesi, 04 Temmuz 1951). Hastanenin açılışı, bundan 4 ay sonra yapılmıştır (Çorum Gazetesi, 07 Kasım 1951). Binanın çevre düzenlemesi de ayrıca projelendirilmiştir (Şekil 5.99.).

Şekil 5.99. 1951 yılında Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Sadri Arın tarafından hazırlanan Verem Hastanesi çevre düzenleme ve peyzaj planı (Diken ve diğ., 2021)

Bina hizmet vermeye başladıktan 2 yıl sonra, Verem Hastanesi güneyinde kalan tarlanın 2816 metrekaresi hastane bahçesine katılmak üzere istimlâk edilmek istenmiştir (Çorum Gazetesi, 07 Ekim 1953). Bu haberi takip eden bir karara rastlanmamıştır. Fakat aynı yıl, Verem Hastanesi'ne ek olarak bir Verem Dispanseri binasının temeli atılmıştır (Çorum Gazetesi, 14 Mayıs 1952). Binanın, üç sene içerisinde büyük bölümünün tamamlandığı, kalorifer tesisatı ve birkaç işinin kaldığı anlaşılmaktadır (Çorum Gazetesi, 26 Ocak 1955). 1955'te yapının bahçe ve çevre düzenleme işleri dışında, bina içinin fayans işlerinin de sürdüğü anlaşılmaktadır (Çorum Gazetesi, 27 Temmuz 1955). Dispanser (Şekil 5.100.) (Şekil 5.101.) yeri Samsun yolu üzerinde, eski Halkevi civarındadır (Şekil 5.97.).

Şekil 5.100. Çorum Verem Savaş Dispanseri (Yeni Gün Gazetesi, 13 Nisan 1967)

Şekil 5.101. Verem Savaş Dispanseri (Yeni Gün Gazetesi, 21 Şubat 1968)

1955 yılında Verem Hastanesi'nin Devlet Hastanesi'nin yanına taşınması Sağlık Bakanlığı'ndan talep edilmiştir. Hastanenin yeni ve modern bir hastane olduğu, ayrıca maddi olarak da imkân olmadığı sebepleriyle bu talep reddedilmiştir (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Fon No: 30-1-0-0, Kutu No: 117 Gömlek No:743 Sıra No:7).

Yapıldığı kent dışında sakin bir muhitte bulunan hastane zamanla, Bahçelievler ve Esnaf Evleri Yapı Kooperatifleri ile çevrelenmiş, zamanla burada okullar açılmış, pazar yeri ayrılmış ve kentin işlek bölgelerinden biri durumuna gelmiştir. 1950'lerde yapılaşmanın arttığı bu bölgede, hastane önünden geçen ve bugünkü adıyla Bahabey Caddesi adını taşıyan yol açılmıştır. 1960'ların başında inşa edilen çevre yolları güzergâhının da bu bölgenin yoğunluğuna katkı sağlayacağı hesap edilerek hastanenin şehrin dışında, başka bir yere nakledilmesi istenmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 7 Nisan 1960). İmar planında da Verem Hastanesi'nin yeri Devlet Hastanesi'nin doğusunda kalan çamlık içerisinde yer almaktadır (Yeni Adım Gazetesi, 16 Ocak 1965). Bu nedenle hastanenin Çamlık'ta yeniden inşa edilmesi ve mevcut hastanenin Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilmesi konusu 1964 yılında Sağlık Bakanına iletilmiş ve olumlu karşılanmıştır (Yeni Çorum Gazetesi, 3 Mart 1964). Bir gelişme olmayınca 1965'te bu kez hastanenin Kale civarında yapılacak olan Kimsesizler Yurdu'na devredilerek yeniden inşa edilmesi istenmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 16 Ocak 1965). Fakat bu konuda da bir gelişme yaşanmamıştır.

Çorum halkının inşaatını başlattığı bina, kente yeni bir mahalle eklenmesine ön ayak olmuştur. Hastane binası çevresine 1950’lerde çok sayıda kooperatif binası inşa edilmiş, bu bölge halkına okul gerekince okullar yapılmıştır. Bu yoğunluk, bugün de, önemli kent içi yollardan biri olan Bahabey Caddesi’nin açılmasına vesile olmuştur. 1960’larda gecekonduların yapımını önlemek üzere bu yol üzerinde kentin ilk yüksek yapıları inşa edilmiştir.

Varlığını bugün de sürdüren hastane binası Diş Hastalıkları Hastanesi olarak kullanılmaktadır (Şekil 5.102.). Hastane bahçesindeki çok sayıda çam ağacı da bugün ayaktadır (Şekil 5.103.).

Şekil 5.102. Günümüzde Diş Hastanesi olarak kullanılan eski Verem Hastanesi

Şekil 5.103. Bugün (2021) Diş Hastanesi olarak kullanılan eski Verem Hastanesi

5.3.4. İşçi Sigortaları Dispanseri

Şehirdeki işçi sayısının mevcudu ve kentin gelişimine göre artması da göz önüne alınarak İşçi Sigortaları Kurumu Çorum'da işçilerin hizmetine yönelik bazı tesisler vücuda getirmek istemiştir. Bu konuda girişimler sonucunda şehirde bir İşçi Dispanseri yapılması mevzu olmuştur. Kurum'un genel müdürü ana caddelerde ve merkezi bir konumda yer istemiştir. Bu doğrultuda birkaç arsa sahibiyle görüşmeler yapılmıştır. Dispanserin 50 yataklı olarak inşa edilmesi ön görülmüştür (Yeni Adım Gazetesi, 17 Mayıs 1958). Binanın hükümet konağı karşısında Verem Hastanesi'ne giden yolun başında kalan arsada yapılması görüşü belediyeye sunulmuştur. Devam eden yol çalışmaları için gereken istimlâkler sonrasında belediye bu konuyu ele alacağını bildirmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 18 Nisan 1959). İnşaata 1960'da başlanması planlanmıştır (Hür Yol Gazetesi, 16 Ocak 1960). 1961 yılında dispanser inşasının 1964 yılı programına ertelenmesine karar verilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 3 Ağustos 1961). Öncelikle, mevcut bir otelin kiralanacağı bildirilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 20 Şubat 1962).

Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın 1963 yılı programında yer verilen dispanser binasının tam teşekküllü olarak inşa edileceği ve proje bedelinin 4 milyon lira olduğu ifade edilmiştir. 1963 yılında 540000 lirasının sarf edilmesi planlanmıştır. Devlet Planlama Teşkilatı, binanın 1964 yılında bitirilmesini kabul etmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 23 Şubat 1963). Bina daha önce satın alınan, Gazi Caddesi üzerinde, doğumevi karşısında kalan arsasında (Şekil 5.104.) inşa edilecektir (Yeni Adım Gazetesi, 20 Nisan 1963). Ancak bu arsanın çok geniş olmadığı ve gelişim imkânlarının az olduğu değerlendirilmiştir. Bu sebeple binanın hükümet binası karşısında, Özel İdare yanında yapılması için bu sefer Çalışma Bakanı Bülent Ecevit'e arsa krokisi sunulmuştur (Yeni Adım Gazetesi, 27 Mart 1963).

Şekil 5.104. 1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri

Binanın yapımını geciktireceği düşünüldüğü için kendi arazisinde yapılmasına karar verilen dispanserin, ileride hastane olarak da kullanılma ihtimali göz önüne alınarak 5 katlı olarak inşa edilmesine karar verilmiştir. İşçi Sigortaları Kurumu, binaya ait projeyi, mimar ve mühendisler arasında düzenlenen yarışmayla belirlemiştir. Yarışmada 1. olan proje üzerinden planlar hazırlanmıştır. Projede küçük bir ön bahçe bulunmaktadır. 1. katta dispanser, 2. katta yönetim bölümleri, öteki katlar iş hanı gibi işlevlendirilmiş; ihtiyaç halinde yatak eklenerek hastaneye dönüşüm sağlanabilmektedir. Ayrıca arka bahçesinde doktorlara ayrılacak olan 2 lojman da bulunmaktadır (Yeni Adım Gazetesi, 23 Mayıs 1963). Binaya ait fotoğraflardan, binanın karar verildiği şekilde 5 katlı olarak inşa edildiği fakat sözü geçen bahçelerin yapılmadığı görülmektedir (Şekil 5.105.) (Şekil 5.106.).

Şekil 5.105. Sosyal Sigortalar Kurumu'nun yaptırdığı bina (Yeni Gün Gazetesi, 3 Ocak 1967)

Şekil 5.106. Sosyal Sigortalar Kurumu'nun yaptırdığı binanın 1995 yılına ait fotoğrafı (Diken ve diğ., 2021)

Binası tamamlanma aşmasına geldiğinde dispanserin 2 uzman doktor ile 10 yataklı olarak faaliyet göstermesine karar verilmiştir. Dispanserin hizmet imkânlarının kısıtlanması bir takım işçi sendikalarının tepkisine neden olmuştur (Yeni Çorum Gazetesi, 10 Şubat 1965). İşin bitimine yakın bütün işçi sendikalarının tepkisini büyütecek bir karar veren Sigorta Genel Müdürlüğü, binanın iş hanı olarak kiralanmasına ve sadece alt katta bir muayenehane yapılmasına karar vermiştir (Yeni Adım Gazetesi, 13 Aralık 1965). İşçi sendikalarının başkanları çalışma bakanıyla konuyu görüşerek süreci anlatmış ve bakan da hastane olarak planlanmış bir binanın hastane olarak açılmasını sağlayacağını ve gerekli incelemelerin yapılacağını söylemiştir (Yeni Adım Gazetesi, 22 Aralık 1965).

Sosyal Sigortalar Kurumu 1967 yılında Çorum'da şube müdürlüğü açma kararı almıştır. Şube açılışı 1968 programına alınmıştır. Şubenin açılışı, İşçi Hastanesi yapılmasının ilk adımı olarak değerlendirilmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 31 Ekim 1967). Gerekli atamalar yapılmış ve şubenin binası da onarıldıktan sonra, 1 Ocak 1969'da açılmasına karar verilmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 5 Aralık 1968). 50 yataklı İşçi Hastanesi ise 1970 programına alınmıştır (Yeni Gün Gazetesi, 8 Temmuz 1969).

Yapı 2013 yılında yıkılmıştır. Bugün yerinde ticari hizmet veren bir mağaza bulunmaktadır.

5.3.5. Ebe Okulu (Sağlık Okulu)

1963 yılında sağlık personelinin plana uygun olarak çoğaltılması programının sonucu olarak Sağlık Bakanlığı bazı illerde hemşire okulları ve ebe okulları açmak istemiştir. Bu okulların Anadolu'da olması daha öncelikli olmuştur. Çorum'da da 200 yatılı öğrenci kadrosu olan bir ebe okulu açılmak istenmiştir. Yıllar önce uygun yer bulunamadığı için açılmayan ve yeniden gündeme gelen ebe okulunun açılması için inşaatı devam eden, poliklinik binasının tamamlanması tek yol olarak görülmüştür (Yeni Adım Gazetesi, 9 Mayıs 1963).

1964 yılı yatırım programında yer alan Çorum Bölge Ebe Okulu'nun ihalesi 27 Nisan 1964'te yapılmıştır. Okul Devlet Hastanesi bahçesinde (Şekil 5.107.), 5 blok ve toplamda 2000 metrekare kullanım alanlı olarak inşa edilecektir. Bir blokta derslikler, bir blokta 150 yatakhane ve yemekhane, bir blokta kütüphane, bir blokta jimnastik salonu ve diğer

blokta idare kısmı yer alacak şekilde tasarlanmıştır (Yeni Çorum Gazetesi, 2 Nisan 1964). Blokların kimisi 2, kimisi ise 3 katlı olarak düzenlenmiştir (Şekil 5.108.). Okulda 150 öğrenci öğrenim görecektir, ayrıca 25 personeli de bulunacaktır (Yeni Adım Gazetesi, 2 Nisan 1964).

Şekil 5.107. 1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri

Keşif bedeli 1 milyon 939 bin 510 lira olan okul ihale edilmiş ve 1965 yılında tamamlanması hedeflenmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 28 Nisan 1964).

Şekil 5.108. Çorum Sağlık Okulu (1973 Çorum İl Yıllığı)

Okul, 1966'da "Çorum Sağlık Okulu" adıyla faaliyete girmiştir (Aközer ve diğ., 1982, Cilt 3).

5.3.6. Kan Bankası Çorum Şubesi (Çorum Bölge Kan Merkezi)

Kızılay Genel Müdürlüğü 1958 yılında, uygun bir arsa bulunarak Kızılay'a verildiği takdirde, Çorum'da bir kan bankası şube binası inşa etmek istemiştir (Yeni Adım Gazetesi, 19 Mayıs 1958). Ancak birkaç sene bu iş ele alınamamıştır.

Çorum'da kan naklinin aksaması sebebiyle bir vatandaşın ölmesi neticesinde, 1963 yılında ilde bir şube açılması tekrar gündeme gelmiştir. Bu işle ilgilenmek üzere 1965 senesinde Çorum Sağlık Kalkınma Derneği kurulmuştur (Yeni Adım Gazetesi, 30 Aralık 1965).

Kan bankasına ait şubenin ve 300 yataklı hastanenin yapım işinin devletin 1966 yılı programına dâhil edilmesi istenmesi sonucu, kentte kan bankasına ait şubenin açılacağı, projelerin hazırlandığı ve inşaata başlanacağı yanıtı alınmıştır (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Fon No: 30-1-0-0, Kutu No: 119 Gömlek No:757 Sıra No:5). Projeler Sosyal Yardım Bakanlığı'nın tip projesine göre hazırlanmıştır. Bina 370 metrekarelik bir alana oturmaktadır. Binanın halk eliyle yapıldığı takdirde personel ve malzeme ihtiyaçlarının sağlık bakanlığınca sağlanacağı söylenmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 27 Ağustos 1966).

Devlet hastanesi bahçesinde inşa edilen bina için güzel bir yol kat edilmiş olmasına rağmen yardımların yetersiz kaldığı dönemlerde aksaklıklar oluşmuştur (Yeni Gün Gazetesi, 7 Eylül 1966). İnşaatin aksamadan ilerlemesi için İstanbul'da bulunan Çorumlular da kendi aralarında kurdukları bir komiteyle bağış toplayarak inşaata katkıda bulunmuşlardır (Yeni Gün Gazetesi, 12 Ekim 1966).

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Çorum'da inşa edilen bu yapıyı Orta Anadolu'nun kan deposu durumuna getirme kararı almıştır. Bakanlıktan gönderilen bir yetkili çalışmaları ve tesisin noksanlıklarını incelemiştir. Bu şahıs, yapının dernek eliyle tamamlanması halinde tesis için gereken bütün araç gereç ihtiyacını karşılamak üzere 200000 lira ödenek verileceğini ayrıca yeterli sayıda personel sağlanacağını ve bir de araç tahsisi yapılacağını ifade etmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 25 Kasım 1966).

Dernek, 500 bin gibi bir giderle bölge kan bankası binasını (Şekil 5.109.) inşa ettirmiştir (1967 Çorum İl Yıllığı).

Şekil 5.109. Çorum Bölge Kan Merkezi (Çorum İl Yıllığı, 1967)

İnşası tamamlanan kan bankası Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bünyesine geçmiştir. Kuruma açılışı yapılmadan bir doktor ve hizmetli kadrosu verilmiş, büro malzemeleri de gönderilmiştir. Gerekli hemşire kadroları ve tıbbi malzemelerin temini, açılıştan sonraya bırakılmıştır (Yeni Gün Gazetesi, 5 Mayıs 1967).

Kan bankasının Çorumlu mimar Mustafa Meroğlu tarafından hazırlanan projesi, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından incelenmiş ve projenin kan bankaları için tip proje olmasına karar verilmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 5 Haziran 1967).

Çorum Bölge Kan Merkezi, tamamen devlet eliyle kurulan Adapazarı Kan Merkezi'nden sonra kurulan 2. Kan bankasıdır. Fakat tamamen halkın desteğiyle yapılan ilk kan bankasıdır. 450000 lira bedelle bina tamamlanmıştır (Yeni Gün Gazetesi, 14 Haziran 1967).

5.4. Sanayi Yapıları

Cumhuriyet'in ilk yıllarında kentin ekonomisi büyük ölçüde tarıma bağlıdır. Bu sebeple kentte üretim yapan işletmeler, oldukça küçüktür ve bunlar sanayi tesisinden çok, zanaat atölyelerine benzemektedir. Bu işletmeler, un değirmenleri ve leblebi imalathanelerinden ibarettir (Aközer ve diğ., 1982, Cilt 3). Tekeli (2011), 1927 Devlet Salnamesi'nde yer alan bilgileri aktarırken, o tarihte kentte üç adet un fabrikası bulunduğunu ve bunlardan en eski olan Üyük Fabrikası'nın Rumlar tarafından 1898'de kurulduğunu söylemektedir. Bu fabrika kentin ilk fabrikasıdır. Cumhuriyet'in ilk fabrikası ise Altınoluk Un Fabrikası olmuştur (Şekil 5.110.). Böylece, kentin ilk sanayi dalını un üretimi oluşturmuştur (Aközer ve diğ., 1982, Cilt 3).

Şekil 5.110. Altınoluk Un Fabrikası (Kolağasıoğlu, 2009)

Un fabrikaları dışında kentte 1926'da kurulan bir kereste fabrikası olduğu görülmektedir. Bu kuruluşların istihdam hacmi günümüz fabrikalarınınkiyle karıştırılmamalıdır. Kentteki en büyük işletmenin bile işçi sayısı 11-20 arasındadır (Tekeli, 2011). 1950'lerin sonunda Çimento Fabrikası'nın açılmasıyla toprak sanayisi alanında önemli bir fabrikanın kuruluşu gerçekleşmiştir ve kentte modern sanayinin temeli atılmıştır. Bu gelişmeyi takip eden, bu çalışmanın tarih aralığında kalan yıllarda sanayiye dair diğer yatırımlar, tuğla-kiremit endüstrisine ait olmuşlardır (1967 Çorum İl Yıllığı).

1962'de ülkede kurulmasına karar verilen bira ve şarap fabrikalarından birinin Çorum'da açılması istenmiştir. Kentte üretilen kaliteli arpanın bira fabrikasının hammaddesi olmaya uygun olduğu belirtilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 4 Mayıs 1962). Bakan değişince konu hakkında inceleme yapılma kararı da rafa kalkmıştır. Şarap fabrikası kurulacak yerler arasına Çorum alınmamıştır (Yeni Çorum Gazetesi, 1 Şubat 1963). Çorum'da şarap fabrikası olmadığı ve kurulması fırsatı da kaçtığı için şarap üzümü üreten bağcıların zor durumda kaldığı gerekçesiyle, bağların sofr üzümü üretimine dönüştürülmesine karar verilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 15 Ocak 1963).

1966'da kentte şeker, alçı, kâğıt, suni gübre fabrikaları açılması devletten istenmiştir. Bu isteklerden sadece şeker fabrikası için düşünülebilir yanıtı verilmiştir. Kâğıt fabrikası konusunda selüloz ve kâğıt sanayiinin hedefleri tespit edildikten sonra muhtemel kuruluş yerleri de göz önüne alınarak fabrikanın kuruluşunun değerlendirileceği yanıtı alınmıştır. Alçı ve suni gübre fabrikalarına yönelik bir cevap bulunmamaktadır (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Fon No: 30-1-0-0, Kutu No: 119 Gömlek No:757 Sıra No:5).

5.4.1. Deri Fabrikası (Yapılmadı)

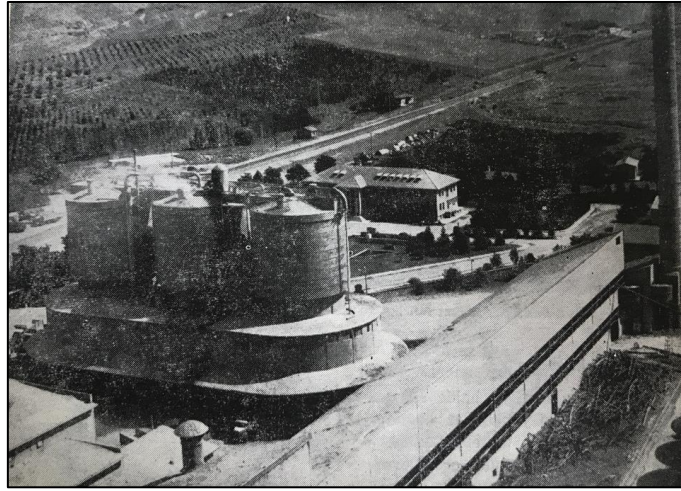
Çorum'da dericilikle uğraşan esnafın fazla olması ve işçiliğin önemli olması sonucu Ticaret Bakanlığı bu sektörün gelişmesi için Cumhuriyet'in daha ilk yıllarında Çorum'da bir fabrika kurmaya karar vermiştir. Tesisin 80 bin lirayla kurulması öngörülmüş; deri zanaatkarlarının da 20 bin lira ile fabrikaya ortak olabileceğini tebliğ edilmiştir. Ancak esnafın, bakanlığın bu teklifine sıcak bakmaması ve ilgi göstermemesi sonucu bu plan uygulanamadan rafa kalkmıştır (Çorum Gazetesi, 4 Şubat 1925). Bir başka yerel

gazetede, bazı kişilerin kendi çıkarlarını korumak uğruna fabrikanın kurulması işini baltaladığı ifade edilmiştir (Yeni Adım, 14 Ocak 1958).

5.4.2. Çimento Fabrikası

Şehirde bir çimento fabrikası kurulacaktır. Samsun’da yapılacak liman inşaatı ve modern binaların inşaatı için gereken çimento ihtiyacı da göz önüne alınmıştır. İnşaat halkın maddi desteği yeterli parayı toplamaya yeterse yapılacaktır ve “devlet kuşu” olarak tanımlanmıştır (Çorum Gazetesi, 25 Mart 1953). “Çimento beşikten mezara kadar ihtiyaç maddesidir. Fabrikanın kurulmasına katıl ve destekle!” (Çorum Gazetesi, 1 Nisan 1953), “Memleketimizi kalkındıracak Çimento Fabrikasıdır.” (Çorum Gazetesi, 8 Nisan 1953), “Çimento Fabrikasına taahhüt ettiğin parayı yatırmakta acele ettiğin kadar fabrikayı erken kurarsın.” (Çorum Gazetesi, 15 Nisan 1953) gibi sloganlarla halk, fabrikaya yatırım yapmaya çağırılmıştır.

Çorum Çimento Sanayi Türk Anonim Şirketi resmi formaliteleri tamamlayarak 5 Temmuz 1954 tarihinden itibaren teşekkül etmiştir (Çorum Gazetesi, 14 Temmuz 1954).

Şekil 5.111. Çimento fabrikasının yaş sistem tesisleri, müdüriyet binası ve paketleme ünitesi (1973 Çorum İl Yıllığı)

Fabrikanın temeli 1954 yılı Ağustos ayında atılmıştır (Çorum Gazetesi, 25 Ağustos 1954). 1957 senesinde yapının inşaat ve montaj işlerinin tamamlandığı ulusal gazetelerde yayınlanmıştır (Çorum Gazetesi, 14 Ağustos 1957). Fabrikanın açılışı 24 Ekim 1957’de Celal Bayar tarafından yapılmıştır (Çorum Gazetesi, 25 Ekim 1957). Fabrikanın genel vaziyeti Şekil 5.111.’de gösterilmiştir. Fabrikanın, işleyişinde gerekli olan su miktarı

sağlanamadığı için fabrika hemen faaliyete geçirilememiştir. Bu durum yerel gazetelerde eleştiri konusu olmuştur. Fabrikanın işleyişe geçecek durumda olmadığı halde resmi açılışının yapıldığı; fabrika için gerekli suyu temin etme işinde oldukça geç kalındığı, bu sebeple her gün devletin zarara girdiği ifade edilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 28 Ocak 1958). Bu zararın, fabrikanın faaliyetsiz kaldığı her bir gün için 30 bin lira olduğu da vurgulanmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 29 Ocak 1958).

Fabrikanın içinde, bu ihtiyacın dörtte birini karşılayacak miktarda su, önceden elde edilebilmiştir (Çorum Gazetesi, 25 Kasım 1957). Çorum milletvekilleri fabrika ve şehrin su sıkıntısını birlikte ele alarak, gerekli bakanlıklarla temaslarda bulunmuş ve bu sıkıntıyı halletmeye çabalamışlardır (Çorum Gazetesi, 09 Ocak 1958). Konunun kendisine sunulması üzerine Başbakan Adnan Menderes, meselenin halledilmesine yönelik kesin emir vermiştir. Bunun üzerine Çorum milletvekilleri, İller Bankası Çimento Şirketiyle temasta bulunmuşlardır. Kendilerine yerinde incelemelerde bulunmak üzere, konuyla alakalı bir heyet tahsis edilmiştir (Çorum Gazetesi, 13 Ocak 1958). Heyet Çimento Sanayi Genel Müdürü, İller Bankası ve Devlet Su işleri, Yeraltı Sular İdaresi uzmanlarından oluşmaktadır. Kaynaklar üzerinde bilimsel çalışmalar yapılarak suyun çoğaltılması sağlanmak istenmiştir. Köylerin ihtiyacından artacak suyun fabrikaya ve şehre dağıtılması planlanmıştır (Çorum Gazetesi, 16 Ocak 1958).

1958 yılı Şubat ayında Çimento Fabrikası'nın bulunduğu bölgede fabrikaya ve şehre rahatlıkla yetecek miktarda suya ulaşılmıştır. (Çorum Gazetesi, 06 Şubat 1958). "Hüdaverdi Suyu" adı verilen su, on beş gün içerisinde fabrikaya bağlanmıştır (Çorum Gazetesi, 22 Şubat 1958). Bir hafta içinde de fabrika tam faaliyete girmemiş olsa da bacası tütmeye başlamıştır (Çorum Gazetesi, 03 Mart 1958). Birkaç hafta sonra da, fabrikayı yapmaya taahhüt eden firma son incelemelerini yapmış ve fabrika tam olarak işlemeye başlamıştır (Çorum Gazetesi, 26 Mart 1958).

Bir sene dolmadan fabrikanın üretimi kapasitesinin üzerine çıkmıştır. Üretime göre satılan çimento miktarı oldukça azdır. Bu konuya bir çözüm getirmek adına Çimento Sanayii Genel Müdürlüğü, satılamayan malların inşaat malzemesi olarak üretimini sağlamak amacıyla 1959 yılında 4 adet fabrika tesisi ilavesine karar vermişlerdir (Yeni Adım Gazetesi, 13 Ocak 1959).

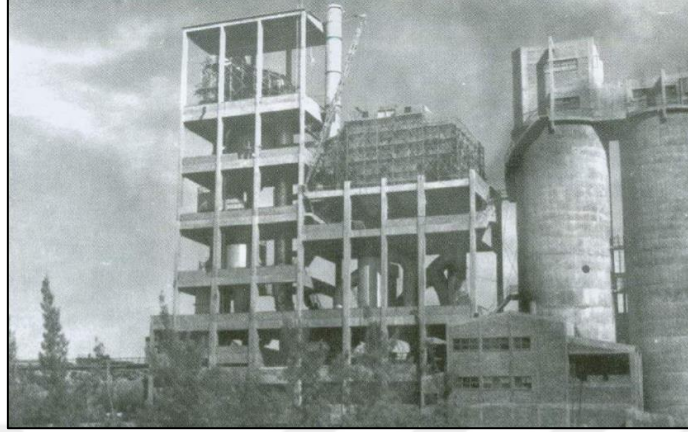
Fabrika, şehrin ilk modern sanayi kuruluşu olması sebebiyle önem arz ettiği gibi, kentin o yönde gelişimini büyük ölçüde destekleyen bir unsur olmuştur. Şehrin valisi Çimento Fabrikası'na giden Samsun yolu üzerinde arsası bulunan vatandaşlardan yerlerini imar etmelerini istemiş, o bölgenin şehrin gelişimi ve imarı için en verimli yerler olduğunu ifade etmiştir (Hür Yol Gazetesi, 14 Nisan 1958).

1962'de fabrikanın yeterli gelmemeye başlaması gerekçesiyle genişletilmesi düşünülmüştür. Ankara Çimento Fabrikası gibi kuru sisteme dönme seçeneği de değerlendirilmiştir. Yapılan incelemelerde kuru sisteme çevirme maliyeti ve getirecek karı, mevcut sistemin geliştirilmesine göre dezavantajlı bulunmuştur. Fabrikanın genişletilmesi içinse, bir fırın, bir türbin ve bir kazan gerekmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 15 Ekim 1962). Türkiye Çimento Sanayi Genel Müdürlüğü de durumu değerlendirmiş ve kuru sisteme geçilmesini uygun bulmuşlardır. İş öncelikli olarak ele almak istemişler fakat ortaya çıkan maliyet ve enerji sorununu halledecek güçte olmadıkları için konuyu, Kuzey Anadolu enerji hattının yapımına paralel olarak ele almaya karar vermişlerdir. İşin tamamlanacağı tarih, şehre ucuz elektriğin ulaştığı tarihler olarak planlanmış, böylelikle fabrika için gereken enerjinin de uygun fiyatla karşılanacağı hesap edilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 22 Aralık 1962).

Elektrik hattının en azından 1965 yılına kadar Çorum'u kapsamadığı öğrenildikten sonra, fabrikanın genişletme ya da kuru sisteme dönme işinin akıbetine dair bir bilgi yoktur. Fakat 1963 yılı Şubat ayı için yapılan çimento müracaatlarından bankaya yatırılan %10 teminatlar 10 milyon lirayı bulunca, bu parayla ikinci bir Çimento Fabrikası kurulması yerel basında tartışılmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 2 Mart 1963). Bu tartışmalardan 4 sene sonra fabrikanın genişletilmesi söz konusu olmuştur (Yeni Gün Gazetesi, 14 Aralık 1966).

Çimento Sanayii Genel Müdürlüğü'nce hazırlanan projeler, Devlet Planlama Teşkilatı'nın onayından geçmiş ve projenin Çorum'un elektriğinin enterkonnekte şebekesine bağlanmasından önce bitirilmesi planlanmıştır. 1967 yılı programında yer verilen genişletme çalışmalarının, Çorum'un Kuzeybatı enterkonnekte şebekesine bağlanması geciktiği takdirde daha ileri bir tarihe atılacağı da bildirilmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 14 Aralık 1966). Yeni kurulacak tesislere mevcut fabrikanın güneyinde yer verilmiştir (Şekil 5.112.). Kuru sistemle üretim yapacak olan yapıların üretim kapasiteleri

de göz önüne alındığında aslında ikinci bir fabrikanın kurulmasına denk düşen bir çalışma yapılacağı değerlendirilmesi yapılmıştır (Yeni Gün Gazetesi, 16 Aralık 1966).

Şekil 5.112. Çimento Fabrikası'na 1968'de ek olarak yapılan bina (Yiğit, 2010)

Yapılacak ek binaların ihalesi 1967 yılı Mayıs ayında yapılmıştır. Döner fırın, farin, kömür ve çimento değirmenleri ve bir kompresör yapılacaklar listesini oluşturmaktadır. Bu tesislerin yapımı için 7 milyon lira harcanacağı öngörülmüştür (Yeni Gün Gazetesi, 26 Mayıs 1967).

Kentin ilk modern sanayi tesisi olan fabrika, önemli yatırımlardan biri olmuştur. Kapasitesinin üzerinde üretim yapması dışında fabrika, kentin su ve elektrik sıkıntısına çare olmasıyla da ayrıca önem arz etmektedir.

Şekil 5.113. Fabrikanın 2021 yılı Nisan ayında genel görünümü (Çorum Belediyesi Basın Arşivi)

1 milyon 384 bin metrekare fabrika alanı, 2021 Şubat ayında Çorum Belediyesi tarafından satın alınmıştır. Sene ortasında yıkımına başlanmıştır (Şekil 5.113.) (Şekil 5.114.). Bugün

Belediye başkanı olan Halil İbrahim Aşgın, bu alanda yatay mimari tarzda yeni bir şehir kurulacağını ifade etmiştir (URL-13).

Şekil 5.114. Yıkımına başlanan Çorum Çimento Fabrikası (Çorum Belediyesi Basın Arşivi, 2021)

5.4.3. Sanayi Çarşısı

Çorum'un köklü sanat dallarından olan bakırcılık işiyle kentte 1952 yılında 200 aile geçinmektedir. Çarşının bir kısmında sırf bu işin esnafı bulunmaktadır. Yaklaşık 70 dükkânın 5-6 tanesi iş yaptıran dükkânken, geri kalanları işlerin yapıldığı atölyelerdir (Vatan Gazetesi, Memleket Eki, 8 Ekim 1952).

Gülabibey Mahallesi'nde, Erkek Sanat Enstitüsü civarında (Şekil 5.115.), bu dükkânları ve şehrin demirci, bakırcı esnafını bir araya getirmek amacıyla bir sanayi çarşısı kurulmasına karar verilmiştir (Şekil 5.116.). Arsalar belediye tarafından esnaflara ayrılmış ve parsellenmiş, daha sonra bu arsalar, esnafın kurduğu, dükkân yapı kooperatiflerine verilmiştir. Kooperatif mensupları da çalışmalarını sürdürerek Emlâk Kredi Bankası'ndan kredi temin etmiş ve inşaaata başlama imkânı doğmuştur.

Şekil 5.115. 1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında sanayi çarşısının yeri

Şekil 5.116. Bakırcılar çarşısı (Vatan Gazetesi, Memleket Eki, 8 Ekim 1952).

Dükkânların plan ve projeleri hazırlanmış ve inşaatla başlama kararı alınmıştır. Demirciler Dükkân Yapı Kooperatifi için 58 adet dükkânın temeli 25 Temmuz 1959'da atılmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 24 Temmuz 1959). Bakırcı esnafı için 47 dükkânın duvar işleri ihale edilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 25 Temmuz 1959). Bir başka gazetede bakırcı esnafına ait dükkânların 48 adet olduğu ve dükkânların 1961 yılında kura ile sahiplerine verildiği söylenmektedir (Halkın Sesi Gazetesi, 1 Nisan 1961). İlk aşamada çarşının tuvaletinin ve elektriğinin olmadığı ve bu durumun çarşı esnafını zorda bıraktığı anlaşılmaktadır (Hür Yol Gazetesi, 10 Haziran 1961). Yaklaşık altı ay sonra çarşıya elektrik verilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 4 Aralık 1961).

Bakırcı esnafına ayrılan dükkân sayısının oldukça az olduğu ve çarşıdaki esnafa, sanayi çarşısına taşınma zorunluluğu getirildiği için, dükkânı olmayan esnafın zor durumda kalması söz konusu olmuştur (Yeni Adım Gazetesi, 20 Şubat 1962). Basına yansıyan bu tarz haberler sonucunda sanayi çarşısında bakırcılar esnafına ayrılan 47 dükkândan 10 tanesinin boş olduğu ve bu 10 dükkânın 20 esnafa rahatlıkla yeteceği ve bu durumda sıkıntıya girecek esnaf kalmayacağı, bakırcılar derneği başkanı tarafından ifade edilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 23 Şubat 1962).

Bir süre sonra şehir içinde kalan oto tamirhanelerinin de buraya taşınmasına karar verilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 14 Şubat 1962). 1963 yılında Oto Tamircileri Dükkân Yapı Kooperatifi'ne belediyenin çarşıda yer göstermesine karar verilmiştir (Yeni Çorum Gazetesi, 4 Eylül 1963).

Yapılma amaçlarından biri de şehir içindeki gürültü kirliliğini önlemek olan sanayi çarşısına, taşınmayan birçok esnaf olmuştur (Yeni Adım Gazetesi, 11 Mayıs 1963). Bu

esnafa ne gibi bir yaptırım uygulanacağı merak edilmiştir. Belediye aldığı kararla 15 Temmuz 1963'e kadar sanayi çarşısına taşınmayan esnafın dükkânlarının kapatılacağını esnafa bildirmiştir. Çarşıda bulunan 70 boş dükkân olduğu ve itirazlara bu dükkânlardan biri gösterilerek esnaf arasında eşitlik sağlamak ve çarşının dinamiği korunmak istenmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 28 Haziran 1963).

Sanayi çarşısına kalaycıların da taşınmasına karar verilmiş, karara uymayıp taşınmayan kalaycı dükkânlarının mühürleneceği esnafa bildirilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 15 Ağustos 1963). Karar uygulanarak dükkânlar kapatılmış, sanayi çarşısında yeri olmayan esnafa 16 dükkân sığacağı hesaplanan bir arsa verilmiştir. Karara memnun olan esnaf en kısa sürede dükkânlarını bitireceğini ifade etmişlerdir (Yeni Adım Gazetesi, 21 Ağustos 1963)

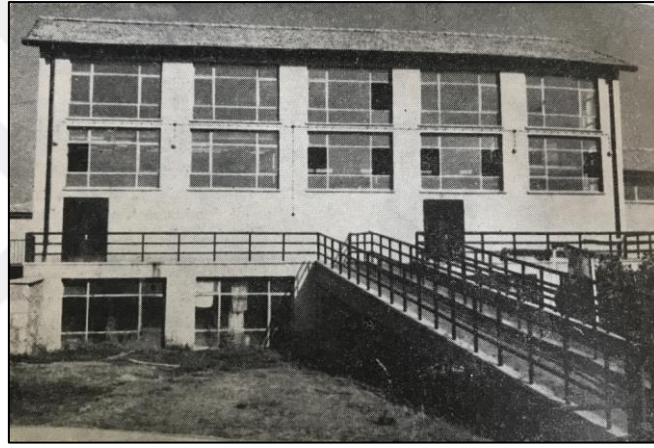
1964'te hala sanayi çarşısında dükkânı olmayan bakırcı ve kalaycı esnafı için Belediye, çevre yolu üzerinde, bakırcılara karşı yerde dükkân yapmaya karar vermiştir. Belediyeye ait olan 500 metrekare arsada yapılacak dükkânları belediye üstlenmiştir. Kalaycılar Kooperatifi 17000 lirayı ve bakırcılar kooperatifi de 34000 lirayı dükkân bedellerine karşılık olarak belediyeye ödemişlerdir. Kalaycılara 16 metrekarelik, bakırcılara da 24 metrekarelik olarak inşa edilmesi planlanmıştır (Yeni Çorum Gazetesi, 7 Mayıs 1964). Fakat belediye meclisinde çoğunluk arsanın belediyede kalması yönünde görüş bildirmiş ve dükkânların esnafa kiralanmasına karar verilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 24 Haziran 1964).

Çarşı bugün, dükkânların bir kısmı kullanılmamakla beraber varlığını sürdürmektedir. Dükkânlar çoğunlukla, araç bakımı ve tamiri yapan işletmelerdir.

5.4.4. Mezbaha, Soğuk Hava Deposu ve Buz Fabrikası

Şehirde üretilen bitkisel ve hayvansal ürünleri fenni biçimde koruyacak bir sistem olmaması, bu ürünlerin ziyan olmasına ve üretiminin kısıtlanmasına neden olmaktadır. Bu gerekçelerle şehirde bir soğuk hava deposu kurulması 1954 yılında düşünülmüştür (Çorum Gazetesi, 17 Mart 1954). Fakat tesisleri kurmak 10 yılı aşkın bir süre sonra mümkün olabilmıştır.

1966'da Et ve Balık Kurumu ile Çorum'da kurulacak olan mezbaha, soğuk hava deposu ve buz fabrikasıyla ilgili bir sözleşme düzenlenmiştir. İmzalanan bu sözleşmeye göre binaları belediye yapacak ve gerekli makine ve teçhizatı Et ve Balık Kurumu tahsis edecektir. Kurumun hazırlattığı proje tip projedir ve 958000 lira keşif tutarlıdır. Çorum Belediye başkanı inşaatın emanet usulüyle yaptırılacağını ifade etmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 1 Aralık 1966). Bu tesislerin, Türkiye'nin en büyük ve en modern mezbaha tesisi olduğu söylenmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 2 Aralık 1966). 71 metreye 36 metre boyutlarında olan tesisin (Şekil 5.117.) kesim salonunda büyük ve küçükbaş kesimi yapılabilecektir. Bu kısmın altında deri ve bağırsak için bir alan bulunmaktadır (Yeni Gün Gazetesi, 28 Kasım 1967).

Şekil 5.117. Modern mezbaha ve soğuk hava tesisleri (1973 Çorum İl Yıllığı)

1967 yılı sonunda kaba inşaatı tamamlanan binada, binanın hava koşullarından etkilenmemesi için duvarlarda özel bir yalıtım uygulanmıştır. Üst katında 4 adet soğutma odası, 5 adet koruma odası, dondurma tüneli ve 5 adet soğuk koruma odası bulunmaktadır. Bu odalar 300-400 ton gıda alabilecek kapasitedir ve halkın da yararlanabileceği odalardır. Ayrıca buz koruma yeri ve buz imalathanesi de bulunan tesislerin aksamadan çalışması için tamirhane, makine dairesi ve idare binası da planlanmıştır (Yeni Gün Gazetesi, 28 Kasım 1967).

Et ve balık kurumu tarafından projelerin eksik ya da geç gönderilmesi nedeniyle inşaat süreci uzamıştır (Yeni Gün Gazetesi, 19 Aralık 1967). Et ve Balık Kurumu'nun montajını yapacağı malzemeler 1 yıl gecikmeli olarak monte edilmiştir. Buz fabrikası için gereken 500000 liralık yatırım, o gün sağlanamadığı için, işin o kısmı süresiz ertelenmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 8 Eylül 1969).

5.4.5. Şeker Fabrikası

Kentte üretilen şeker pancarı miktarı da göz önünde bulundurularak 1957’de bir fabrika kurulması istenmiştir. Ancak üretimin çiftçiyi kalkındırmak konusunda gayet yeterli olduğu söylenerek, Çorum’da bir fabrika kurmaya gerek görülmemiştir (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Fon No: 30-1-0-0, Kutu No: 117 Gömlek No:743 Sıra No:7). 1964 yılında Çorum’da üretilen 70 bin ton şeker pancarı Suluca ve Turhal fabrikalarının kapasitesi dolduğu için Ankara’ya gönderilmektedir. Taşıma için ciddi rakamlar sarf ediliyor olması nedeniyle, o paranın fabrika yapımına harcanarak Çorum’da güzel bir sanayi tesisi kurulması istenmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 7 Eylül Gazetesi 1964). 1966 yılında fabrika için düşünülebilir denilmiştir (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Fon No: 30-1-0-0, Kutu No: 119 Gömlek No:755 Sıra No:9).

Çorum, fabrikanın peşini bırakmamış ve başbakana sunmak üzere fabrikayla alakalı kapsamlı bir dosya hazırlama kararı alınmıştır (Yeni Gün Gazetesi, 20 Eylül 1966). 1967’de milletvekili Hasan Latif Sarıyüce’nin bakanlığa yaptığı yazılı müracaata ise olumsuz bir yanıt verilmiş ve fabrikanın açılmasının söz konusu olmadığı söylenmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 24 Şubat 1967).

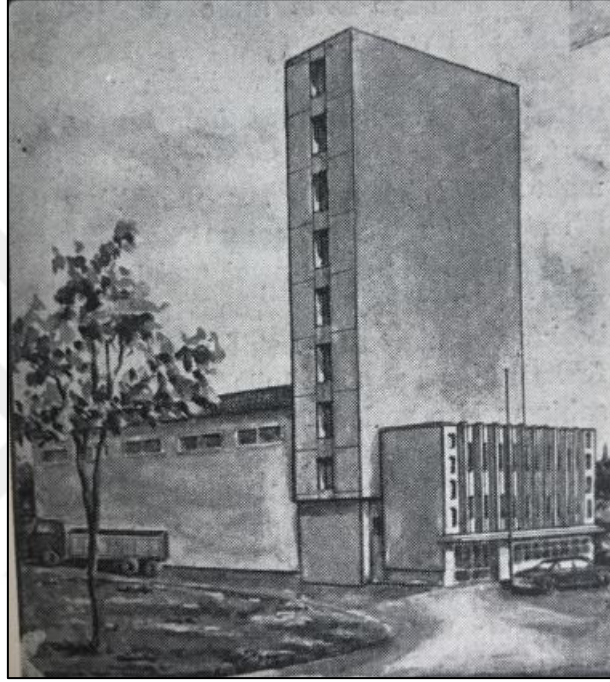
5.4.6. Çorum Yem Sanayii Fabrikası

Kentte yem sanayii alanında bir fabrika kurulmak üzere teşebbüslerde bulunulmuştur. Bu fikri desteklemek amacıyla, başbakanlığa ve ilgili bakanlıklara sunulmak üzere valilik tarafından bir rapor hazırlanmıştır. Raporda fabrikanın kurulması gerekliliğini açıklayan nedenler sıralanmış; Çorum’un tarımsal ve hayvancılık konusunda özellikleri belirtilmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 12 Eylül 1966).

Fabrikanın İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’na alındığı, büyük bir sanayi tesisi olmaktan ziyade daha çok Çorum ve çevresinde hayvancılığın gelişmesine önemli katkı sağlayacak çapta olduğu bildirilmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 29 Mayıs 1967).

Fabrikanın yerini tespit ve gerekli durumda satın alma işlemlerine yönelik çalışmalara 1968 yılında başlanmış; fabrikanın 1969’da yapılmasına karar verilmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 5 Şubat 1968). Ankara yolunun 3. kilometresine rastlayan belediyeye ait arsa, fabrika için uygun bulunmuştur. 29 dönümlük arazinin sembolik bir bedelle Yem Sanayii

Genel Müdürlüğü'ne satışına karar verilmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 29 Şubat 1968). Daha sonra, fabrikanın kuruluşu şartlı hale getirilmiştir. Özel sektörün de katılımı %50'den fazla oranda olacaktır. Bu durumda Çorumlu sermayedarların iştiraki sağlandığı takdirde kurulacak olan fabrikanın en küçük proje ölçüleriyle yapımı 3 milyon liraya mal edilecektir (Yeni Gün Gazetesi, 17 Ekim 1968). Bu işe yatırım yapabilecek kişiler bir komite kurarak temaslarda bulunmuşlardır (Yeni Gün Gazetesi, 23 Kasım 1968).

Şekil 5.118. 1973 Çorum İl Yıllığında yer alan yem fabrikası maket fotoğrafı

8 Ağustos 1969'da Yem Sanayii Anonim Ortaklığı kurulmuştur. Yönetim kurulu seçilmiş ve fabrikanın kurulması için önce yer tespitinin yapılmasına karar verilmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 9 Ağustos 1969). Bir kaç aylık çalışma sonrasında, Ankara yolu üzerinde 15 dönümlük bir arazi, fabrika yeri olarak seçilmiştir. Fabrikanın inşaatına 1970'te başlanması uygun görülmüştür (Yeni Gün Gazetesi, 3 Aralık 1969). Fabrikanın 1976 yılında üretime geçtiği bilinmektedir (Aközer ve diğ., 1982, Cilt 3). Fabrika binasının Şekil 5.118.'deki şekilde inşa edilmesi planlanmıştır.

5.4.7. Küçük Sanayi Sitesi

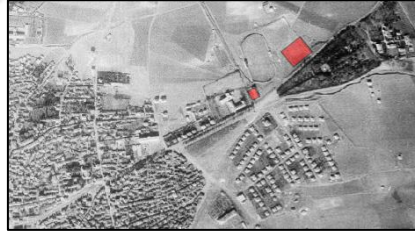
Sanayi Bakanlığı Küçük Sanatkârlar Dairesi uzmanları Çorum'u ziyaretleri sırasında kentin imalatçı zanaatkârlarının bir araya gelmeleri ve bir küçük sanayi sitesi kurmalarını tavsiye etmiş ve böyle bir durumda kendilerine yüksek miktarda kredi verileceğini

söylemişlerdir. Uzmanlar, sanayi sitesinin 160 dönümlük bir alana kurulabileceğini; imalatçı zanaatkarların birleşmeleri halinde gereken kamulaştırma işlerini belediyenin yapabileceğini belirtmişlerdir. Ortak kurulacak kooperatife oto tamircileri, tornacı, bakırcı, kalaycı, sobacı, dökümcü, marangoz, mobilyacı, demirci, arabacı, madeni eşya yapımcıları gibi zanaatçılar üye olabilecektir. Site için uygun bulunan yer, oto tamircileri dükkânları için seçilen yerdir (Yeni Gün Gazetesi, 17 Eylül 1968).

5.5. Spor Yapıları

5.5.1. Kapalı Jimnastik Salonu

Beden Terbiyesi Kurulu tarafından yaptırılacak olan binanın, birinci kısım inşaatı müteahhite ihaleyle verilmiş ve temeli 1944 yılı Cumhuriyet bayramında atılmıştır. Bina, Samsun yolu üzerinde, ortaokul yanında bulunan spor sahasında (Şekil 5.119.) inşa edilmiştir (Şekil 5.120.) (Çorum Gazetesi, 01 Kasım 1944). Burası, 1940 yılında kent için hazırlanan Oelsner planında spor yapıları için ön görülen yerdir ve daha sonra inşa edilen spor yapıları da bu bölgede inşa edilmiştir.

Şekil 5.119. 1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında, solda işaretli yer eski, sağdaki sonradan inşa edilen spor salonu

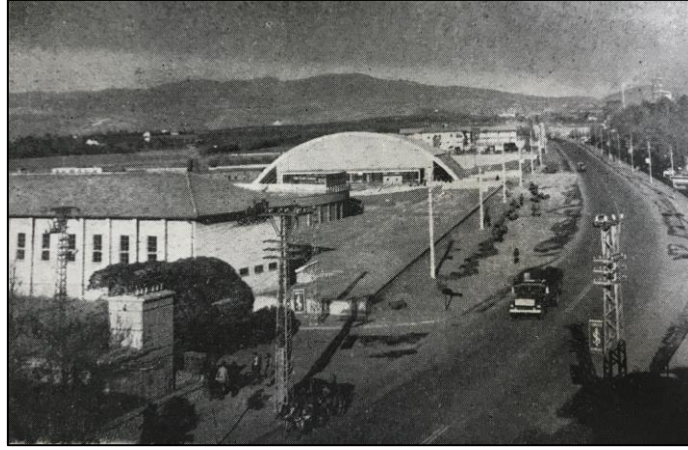
Şekil 5.120. 1944 yılında temeli atılan Kapalı spor salonu (1967 Çorum İl Yıllığı)

Kapalı jimnastik salonu ikinci kısım inşaatı ise bir sene sonra ihale edilmiştir. (Çorum Gazetesi, 28 Mart 1945). 1946 yılında inşaatın sürdüğü görülmektedir (Çorum Gazetesi, 29 Ekim 1946). Açılışına dair bir habere rastlanamayan yapıda, 1950 yılında esaslı bir onarım yapılmak istendiği görülmektedir (Çorum Gazetesi, 05 Nisan 1950). 1952 yılında ise yapının neredeyse 10 yıldır inşaatının bitirilmediği, yarım bir vaziyette yıpranmaya terk edildiği ve neden tamamlanmadığı konusunda halkın bilgisinin olmadığına dair haberlere rastlanmaktadır (Yeni Çorum Gazetesi, 30 Nisan 1952). 1954 yılı 19 Mayıs kutlamalarında okulların bu salonun önünde toplandığı 1957 senesinde ise bu salonda okullar arası müsabakaların gerçekleştirildiği görülmektedir (Çorum Gazetesi, 19 Mayıs 1954,, 19 Nisan 1957). Günümüzde bu yapı Adil Candemir Güreş Eğitim Merkezi olarak hizmet vermeye devam etmektedir (Şekil 5.121.).

Şekil 5.121. Günümüzde (2021) Adil Candemir Güreş Eğitim Merkezi olarak hizmet veren yapı

1958’de, Çorum Valisi Vedat Çapanoğlu, stadın Samsun yoluna bakan tarafında, şehre faydalı olacak yeni bir spor salonu yapılmasını istemiştir (Yeni Adım Gazetesi, 8 Mayıs 1958). Valinin teşebbüsleriyle şehirde bir güreş salonu yapılması için projeler hazırlanmıştır. Hazırlanan projeler beden terbiyesi genel müdürlüğü tarafından uygun görülmüştür. İnşaat için 260000 lira ödenek verilmesi kabul edilmiştir. Bu parayla binanın beton kısmı tamamlandığında tekrar ödenek verilmesi hususunda anlaşılmıştır. Salonun, Gazi Caddesi üzerinde, stadın yanında inşa edilmesi planlanmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 6 Haziran 1959). Böylece kentin bu bölgesi, spor tesislerine ayrılmış olacaktır (Şekil 5.122.).

Şekil 5.122. Samsun yolunda bulunan eski ve yeni kapalı spor salonu ve stadyum (1973 Çorum İl Yıllığı)

1962 yılında tekrar gündeme gelen güreş salonu için ilgili bakanlığın 500000 lira ödenek vereceği anlaşılmaktadır. Salonun 3000 kişilik yapılması istendiği için bu miktarın yardımın ilk aşaması olduğu ve gerekli ödeneğin daha sonra çeşitli miktarlarda devam etmesi beklenilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 3 Ocak 1962). Salon kapasitesiyle ilgili Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'ne vali bir yazı göndermiş ve cevap olarak, ülkenin çeşitli yerlerinde yapılacak 10 adet spor salonu için birlikte teklif alma usulüyle eksiltmeye çıkarıldığı söylenmiş, kapasiteyle ilgili bir husus belirtilmemiştir (Yeni Adım Gazetesi, 24 Ocak 1962). Yerel gazeteler, güreş sporunun Çorum'da oldukça önemli olduğunu ve müsabakalarda stadın bile dar geldiğini bu nedenle yapılacak salonun, mevcut salon gibi küçük olmasından duyulan endişeyi dile getirmişlerdir (Yeni Adım Gazetesi, 25 Ocak 1962).

Çelik konstrüksiyon olarak inşa edilecek binanın projesi, 2000 kişilik olarak hazırlanmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 15 Haziran 1962). Proje 1962 yılı programına alınabilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 18 Haziran 1962). İhalesi tamamlanan salonun eni 45 metre, boyu 55 metre olarak inşa edilecek, binanın içerisinde tribünler, bürolar, soyunma odaları, banyolar, gerekli müştemilat, kalorifer ve havalandırma tesisatı gibi pek çok ihtiyaç düşünülmüştür. Ayrıca salonun dışına antrenman için de bir salon konulması planlanmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 14 Temmuz 1962).

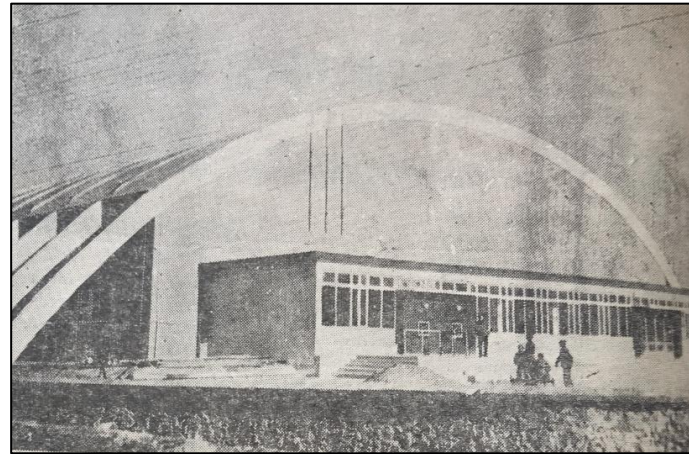
Binanın temeli önceden planladığı şekilde stadyumun yanında, 12 Mart 1963'te atılmıştır. Çelik olarak inşa edileceği için inşaatın en fazla 5 ay süreceği düşünülmüştür. Binanın toplam maliyeti ise 1,5 milyon lira olarak hesaplanmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 12 Mart

1963). Güreş salonu olarak yola çıkılmış olsa da daha sonra bu bina Kapalı Spor Salonu adıyla anılmıştır. 1963 yılı Ekim ayında hizmete girmesi beklenen yapının, inşaat süreci çok daha uzun sürmüş ve tepkilere neden olmuştur. Yüklenici ile Genel Müdürlük arasındaki anlaşmazlık nedeniyle işin 1965 yılında da bitirilemeyeceği anlaşılmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 23 Haziran 1965). Zaten binaya 1965 yılında hiçbir müdahale yapılmamıştır ve 1966 yılında da ne gibi bir müdahale yapılacağı belirlenememiştir. Bu durum da yerel gazetelerde ara sıra dile getirilerek eleştirilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 3 Kasım 1965).

Şekil 5.123. Yapımı tamamlandığı 1967 yılında Kapalı Spor Salonu (1967 Çorum İl Yıllığı)

Kapalı spor salonu, her türlü kapalı jimnastik ve spor karşılaşmalarını yapmaya müsait olarak inşa edilmiştir (1967 Çorum İl Yıllığı). Salon 2.5 milyon liraya mal olmuştur (Yeni Gün Gazetesi, 9 Şubat 1967). Ayrıca Türkiye için belirlenen tip projelerin en büyüğü olan 2000 kişilik kapasiteli plan tipine göre yapılmıştır (Şekil 5.123.) (Şekil 5.124.) (Yeni Gün Gazetesi, 11 Şubat 1967).

Şekil 5.124. Faaliyete girdikten sonra Spor Salonu (Yeni Gün Gazetesi, 5 Şubat 1968)

Bina tamamlandığı ve eksiklerinin hepsi giderildiği halde bir süre açılışının yapılmaması; sebep sunulmaksızın, milyonlar harcanan bu tesisin kapalı kalması tepkilere neden olmuştur (Yeni Gün Gazetesi, 25 Ocak 1967). İnşaat süreci 5 ay ön görülen bina, 4 senede tamamlanmış ve binanın açılışı 12 Şubat 1967 tarihinde yapılmıştır (Yeni Gün Gazetesi, 14 Şubat 1967).

Günümüzde de kullanımda olan spor salonu, tip proje olarak uygulandığı için ülkenin pek çok şehrinde salonun örneklerini görmek mümkündür (Şekil 5.125.).

Şekil 5.125. 2021’de Atatürk Kapalı Spor Salonu

5.5.2. Stadyum

Şekil 5.126. 1950’lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında stadyumun yeri

1929 yılında şehrin kuzey doğusunda (Şekil 5.126.) bir stadyumun inşa edildiğinden bahsedilmektedir (Çorum Gazetesi, 25 Şubat 1929). Ancak bu haberin devamı niteliğinde bir bilgiye incelenen Çorum Gazetesi sayılarında rastlanamamıştır. 1949 yılında 84261 lira keşif bedelli bir stadyumun ihalesi mevcuttur (Çorum Gazetesi, 01 Haziran 1949).

1950 yılında bu inşaatın devam ettiği anlaşılmaktadır (Çorum Gazetesi, 05 Nisan 1950). İncelenen kaynaklarda stadyumun 1949'da inşa edilen ilk halinde, açık hiçbir tribünü olmadığı, sadece 250 kişilik kapalı salonu olan bir yapı olduğu bilgisi bulunmaktadır (1967 Çorum İl Yıllığı). Fakat stadyuma ait projelerin daha farklı olduğu belirtilmiştir (Yeni Çorum Gazetesi, 30 Nisan 1952).

19 Mayıs 1954 tarihinde faaliyette bulunması hedeflenen, kapalı ve açık tribün yapılacağı ilanları bir yıl önceden yayınlanmıştır (Çorum Gazetesi, 26 Ağustos 1953, 23 Eylül 1953). Bu son ilanda bahsedilen stadyum binasının 1954 yılı Cumhuriyet Bayramı'nda açılışı yapılmıştır. (Çorum Gazetesi, 03 Kasım 1954). Aralarında yirmi dört sene olan bu iki ilanın ortak noktası stadyumun şehrin kuzey doğusunda yer almasıdır.

Açılışı yapılan stadyumun mesire alanından farksız olduğu eleştirisi yerel basında yer almıştır. 19 Mayıs 1956'da yapılan törenlerde özel misafire ayrılan tribünün kapasitesi çok az olduğu için davetlilerin çoğunun töreni saha kenarından, ayakta takip ettiği ve saha içinde düzensizlik olduğundan bahsedilmiştir (Hür Yol Gazetesi, 21 Mayıs 1956).

Stadyumla alakalı olarak 1961 senesinde yapılan bir haberden, o günkü haline getirmek için birkaç yüz bin lira harcadığı, çok fazla eksiği bulunduğu, kesin kabulünün yapılmadığı, stadın genişletilmesi ve tamamlanması işlerinin, hazırlanan projeler beden terbiyesi genel müdürlüğünce kabul edilmediği için ele alınamadığı anlaşılmaktadır. Stadyumun tamamlanması için 200000 lira ödenek verilmiştir. 500000 liralık bir proje hazırlatılıp eksik kısmın bölge bütçesinden harcama yetkisi istenmesine karar verilmiştir (Halkın Sesi Gazetesi, 30 Mayıs 1961). 1961'de Çorum stadyumu da, onarılacak ve eksik kısımları tamamlanacak stadyumlar arasında sayılmıştır (Cumhuriyet Gazetesi, 7 Haziran 1961). Stadyumun dörtte üçüne tribün yapılarak, soyunma odaları, duşlar gibi gereken her tesisatı barındırır hale getirilmesi planlanmıştır (Hür Yol Gazetesi, 7 Haziran 1961). Stadyuma yapılacak ilave tesislerle alakalı olarak yapılan incelemelerde, mevcut tribünün tadilatı ve yeni tribün ilavesi yapılmasına karar verilmiştir. Ayrıca ihata duvarının yükseltilerek saha drenajının sağlanması, sahanın da yeniden düzenlenmesi planlanmıştır (Hür Yol Gazetesi, 14 Haziran 1961). Eski kapalı tribünün yanlara doğru genişletilmesi, buranın karşısında yer alan kısımda yeni bir kapalı tribünün yapılması ve kale arkasında kalan kısımlarda ise açık tribünlerin ilave edilmesi sonucunda stadyumun 10000 kişilik kapasitede olacağı hesaplanmıştır (Hür Yol Gazetesi, 19 Temmuz 1961). Proje 1962 yılı

programına alınabilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 18 Haziran 1962). 1963 yılında yüklenici işi bırakmış ve stadın tadilat ve tamirat işi bir yıl uzamıştır (Yeni Adım Gazetesi, 22 Kasım 1963). İkinci yüklenici de işi bitiremeden ayrılmıştır. Üçüncü bir yüklenici bulunmuştur (Yeni Adım Gazetesi, 3 Kasım 1965).

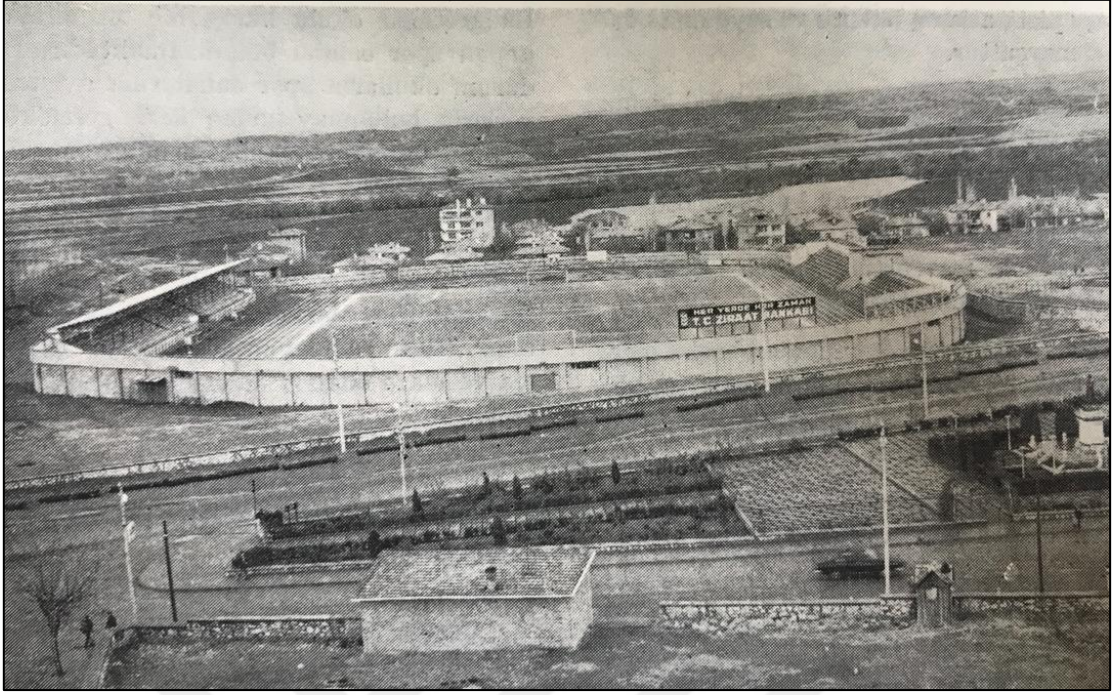
1965 yılında Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü inşaatın tamamlanması için gereken tüm ödeneğin sağlandığı ve inşaaata hemen başlanması istenildiği, bölge müdürlüğüne iletilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 23 Haziran 1965). Ancak işi alan son yüklenici de inşaatla ilgilenmemiştir ve gazetelerde bu durum eleştirilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 3 Kasım 1965). Stadyum, Genel Müdürlük tarafından tekrar ihale edilmiş ve işin 300 günde bitmesi konusunda anlaşmaya varılmıştır (Yeni Gün Gazetesi, 28 Temmuz 1966).

1967 Ağustos ayında yeni kurulan Çorum Spor ilk karşılaşmasını burada gerçekleştirmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 7 Ağustos 1967). Stadyumda faaliyetler sürerken inşaatla devam edilmiştir. Daha sonra müteahhitin itirazı nedeniyle stat kapatılmıştır (Yeni Gün Gazetesi, 20 Eylül 1967). 1961 yılında ihalesi yapılan ve anlaşmaya göre 1963 yılı Eylül ayında açılması gereken binanın yüklenici krizi sebebiyle açılışı sürekli ertelenmek durumunda kalmıştır (Yeni Gün Gazetesi, 21 Eylül 1967).

1967 yılı Ekim ayında tamamlanan stadın çimlendirme çalışmaları 1968 yılında yapılmıştır (Yeni Gün Gazetesi, 1 Temmuz 1968). Şekil 5.127.'de stadyuma yapılan kapalı tribün, Şekil 5.128.'de ise düzenlemenin bitmiş hali görünmektedir.

Şekil 5.127. Çorum Stadyumu kapalı tribünü (1967 Çorum İl Yıllığı)

Şekil 5.128. Samsun yolundan stadyum (1973 Çorum İl Yıllığı)

Bugün kentin güneybatısında kalan bir bölgede yeni bir stadyum inşa edilmiştir. Ancak bahsi geçen ve adı Turhan Kılıçcıoğlu Stadı olan eski stadyum da hala ayaktaadır (Şekil 5.129.). Binanın yıkılması ve yerine millet bahçesi yapılması planlanmaktadır.

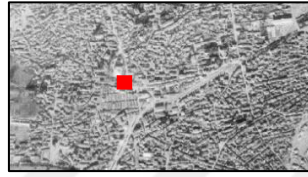

Şekil 5.129. Bugün Çorum Stadyumu (Çorum Belediyesi Basın Arşivi)

5.6. Ticari Yapılar ve Banka Binaları

5.6.1. Ziraat Bankası Binası

Gazetelerdeki ihale ilanlarında Çorum'da, Ziraat Bankası şubesi ve lojmanlı hizmet binası inşa edilmek istendiği görülmektedir (Çorum Gazetesi, 21 Haziran 1950). Binanın temeli ilanlardan bir sene sonra atılmıştır. Yapının müteahhiti Eşref Mergen'dir (Çorum Gazetesi, 2 Mayıs 1951). Bina, Çöplü Mahallesi'nde, Ulu Cami yanında yer almakta ve Saat Kulesi'nin bulunduğu meydana bakmaktadır (Şekil 5.130.).

Şekil 5.130. 1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri

1951 yılı Mayıs ayında tamamlanan bina (Şekil 5.131.), kentin en modern ve kullanışlı binaları arasında sayılmıştır (Vatan Gazetesi, Memleket Eki, 8 Ekim 1952). Bina, bodrum katla beraber 3 katlıdır. Bodrum kat ve yapının giriş cephesinin bir bölümü sıvayla kapatılmamış ve taş örgü dışarda bırakılmıştır.

Şekil 5.131. Ziraat Bankası binası (Vatan Gazetesi Memleket Eki, 8 Ekim 1952).

1965 yılında artan iş hacmine yetemez duruma gelen bankada esaslı bir onarım yapılmasına ve binanın bahçe kısmına doğru genişletilmesine ve servislerin bu bölüme alınmasına karar verilmiştir. Yapının cephesinin de daha modern duruma getirilmesi istenmiştir (Yeni Çorum Gazetesi, 27 Aralık 1965). Yapılan tadilatla, bina girişinin

bulunduğu alanın yeniden düzenlendiği, giriş saçağının küçültüldüğü anlaşılmaktadır (Şekil 5.132). Bodrum kat dışında taş duvarlar sıva ile örtülmüştür.

Şekil 5.132. Tadilat geçirdikten sonra çekildiği tahmin edilen bankaya ait fotoğraf (1973 Çorum İl Yıllığı)

Açıldığı günden günümüze Ziraat Bankası burada hizmet vermeye devam etmektedir. Yapı cephesinin zaman içerisinde küçük değişikliklere uğradığı anlaşılsa da plan şemasında nasıl bir değişim olduğu bilinmemektedir (Şekil 5.133.).

Şekil 5.133. Bankanın günümüzdeki durumu

5.6.2. Halk Bankası

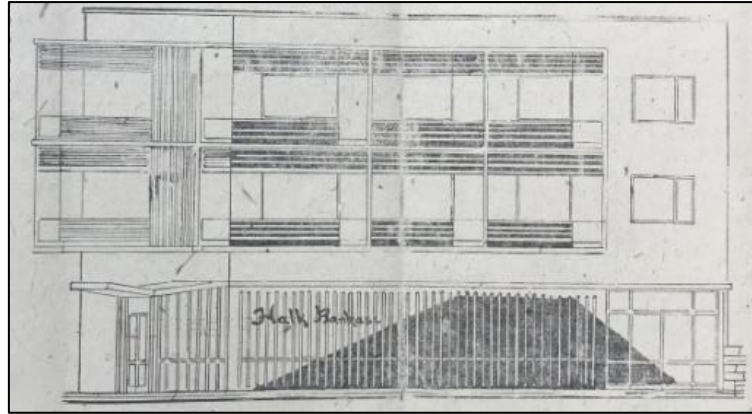
1953 yılında şehirde Halk Bankası şubesi açılması söz konusu olmuştur (Çorum Gazetesi, 25 Mart 1953). Banka 28 Kasım 1953’de faaliyete başlamıştır (Yeni Çorum Gazetesi, 2 Aralık 1953). Banka için ilk aşamada yeni yapılan bir dükkân kiralanmıştır. (Çorum Gazetesi, 27 Mayıs 1953). Halk Bankası Genel Müdürlüğü Çepni Mahallesi’nde, Ankara

Caddesi üzerinde, İnkılap İlkokulu yanındaki arsayı (Şekil 5.134.) satın alarak bankanın kendi binasını yapmak üzere hazırlıklara başlanmış ve birkaç sene sonra 1960'da yeni binanın inşaatına başlanmıştır. Alt katı hizmet binası, üzeri lojman olarak tasarlanan yapının 672000 liraya mal olacağı hesap edilmiştir (Hür Yol Gazetesi, 14 Şubat 1960).

Şekil 5.134. 1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri

Bina, bodrum kat, zemin kat ve 2 normal kat olmak üzere toplam 4 katlı olarak tasarlanmıştır. Şekil 5.135.'te görülen cephe çiziminde de bina bodrum hariç 3 katlı düzenlenmiştir. Bodrum katı kiralık kasa dairesi, arşiv ve kalorifer dairesini barındırırken zemin kat bankaya hizmet etmektedir. 1. Katta iş hanı, 2. Katta ise lojman yer almaktadır (Hür Yol Gazetesi, 18 Nisan 1960). Lojman kısmında 3 daire bulunmaktadır. Dairelerden birinin şube müdürlüğüne, ikincisinin şube muhasebecisine, üçüncüsünün ise teftiş için gelen müfettişlerin ikametlerine tahsis edilmesi planlanmıştır. Daha sonra projede tadilat yapılarak, iş hanı iptal edilmiş ve bina bodrum katla birlikte 3 katlı olarak düzenlenmiştir. (Hür Yol Gazetesi, 2 Haziran 1961).

Şekil 5.135. Halk Bankası ön cephe çizimi (Hür Yol Gazetesi, 18 Nisan 1960)

1973 yılı Çorum İl Yıllığı'ndaki fotoğrafında (Şekil 5.136.), binanın en son planlanan şekilde, 2 katlı olarak inşa edildiği, üst katında lojman yer aldığı anlaşılmaktadır. Lojman kısmında cadde yönündeki cepheler boyunca balkonlara yer verilmiş, balkonlarda yatay

ve düşey güneş kırıcılar düzenlenmiştir. Banka girişi, yapının yan cephesinde yer almakta ve üzeri saçakla kapatılmış durumdadır. Giriş cephesinin tamamının cam olduğu anlaşılmaktadır. Bugün ise, binaya 2 kat ilave edildiği, lojman kısmının kaldırılarak tüm binanın banka hizmetine tahsis edildiği anlaşılmaktadır. Yapının cephesi ise, balkonların, güneş kırıcıların ve giriş saçığının kaldırılması ve standart pencerelerin yerleştirilmesiyle tamamen tek düze bir hale gelerek bütün özelliğini yitirmiştir (Şekil 5.137.).

Şekil 5.136. Halk Bankası Çorum Şubesi binası (1973 Çorum İl Yıllığı)

Şekil 5.137. Banka binasının günümüzdeki (2021) durumu

5.6.3. Emlâk ve Kredi Bankası

Kentteki artan yapılaşma faaliyetlerini hızlandırmak ve desteklemek amacıyla Emlâk ve Kredi Bankası'nın Çorum'da bir şube açması için çalışmalar yapılmıştır. Banka müfettişleri şehre gelerek incelemelerde bulunmuşlardır (Çorum Gazetesi, 17 Kasım 1954). Bankanın kendisine ait binayı yapması ise 1958 yılına rastlamaktadır. Binanın, eski hükümet konağı arsasında, Ziraat Bankası karşısında (Şekil 5.138.), banka binasını

da barındıran bir iş hanı olarak yapılması planlanmıştır (Hür Yol Gazetesi, 3 Haziran 1958). Bazı yerel gazetelerde de, Çorum'da ciddi bir dükkân sıkıntısı olduğu ve yol yapımları için yapılan istimlâklerin bu durumu daha da kötüleştirdiği gerekçesiyle, yapılacak binanın alt katının birkaç dükkânlı iş hanı olması gerektiği savunulmuştur (Yeni Adım Gazetesi, 19 Mayıs 1959). Bankanın inşa edileceği alan imar planında belediye tesislerine ait görüldüğü için planda değişiklik yapılarak, iş hanı ve banka idaresi alanı olarak güncellenmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 2 Haziran 1959).

Şekil 5.138. 1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri

Bankaya ait bina, otuz beş metre uzunluğunda ve on üç metre genişliğinde yaklaşık üç yüz metre kare alanı kaplayacaktır. Bodrum katı kasa dairesi, arşiv, personel tuvaletleri ve tesisata ayrılmıştır. Zemin katta banka binası yer almaktadır. Onun üzerinde ise dört katlı iş hanı bulunmaktadır. Bu katların her birinde on dokuz adet ofis yer almaktadır (Çorum Gazetesi, 09 Haziran 1959). Projede iş hanından vazgeçilmiş, banka binası ve lojman olarak proje revize edilmiştir. Kentin en işlek yerinde iş hanının olmasının daha uygun olduğu, ayrıca dükkân sıkıntısını da bir nebze rahatlatılabileceği yönünde yerel gazetelerde görüş bildirilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 27 Eylül 1961).

Binanın ihaleye çıkarılması 1962 yılına sarkmıştır. Gecikmenin nedeni, binanın yapılacağı eski hükümet konağı arsasına bitişik bulunan Jandarma Genel Komutanlığı ile banka genel müdürlüğü arasında çıkan anlaşmazlıktır. (Yeni Adım Gazetesi, 17 Temmuz 1962). Bankanın yapılması için yıkılacak olan Jandarma Komutanlığı'nın banka tarafından 73000 lira bedelle yeniden yaptırılması şartı sözleşmeye eklenmiş ve sıkıntı giderilmiştir (Yeni Çorum Gazetesi, 14 Kasım 1964). Planda değişiklik yapılarak bina yeri biraz daha batıya, Ziraat Bankası'na doğru kaydırılmıştır. Bu hamle ile 600 metrekare yüzölçümlü bir alan belediyeye ayrılmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 2 Ocak 1963).

İnşaat ruhsatını 16 Mayıs 1963'te alan binanın inşaatına 1963 yılı Mayıs ayı sonunda başlanmıştır (Yeni Çorum Gazetesi, 4 Nisan 1963,, Yeni Adım Gazetesi, 29 Mayıs 1963).

1964 yılı sonunda tamamlanan binanın, anlaşıldığı şekilde Jandarma Komutanlığı binasını yaptırmaması sebebiyle açılışına izin verilmemiştir (Yeni Adım Gazetesi, 16 Aralık 1964). 8 Şubat 1965 yılında banka, yeni binasında hizmete başlamıştır (Yeni Çorum Gazetesi, 8 Şubat 1965).

Bankaya ait iki kat, giriş cephesinde şeffaf bırakılmış, cephenin solu, düşey güneş kırıcılarla kapatılmış; sağ tarafta kalan giriş, bir miktar içeri alınmıştır (Şekil 5.139.). Bu kısmın üzerinde yer alan lojman kısmında, pencereler sıralanmışken, yan cephelerinde blok şeklinde cepheden patlayan balkonlara yer verilmiştir.

Şekil 5.139. Bankanın ön cephesini gösteren tarihi belirsiz bir fotoğraf (Menşure Taşkınoğlu Altıparmak arşivi)

Banka binasının planlarına ulaşılammıştır. Bu nedenle yapı içerisinde ne gibi değişikliklerin yapıldığı tespit edilememiştir. Fakat binanın cephesinin, inşa edildiği şekliyle günümüze kadar ulaştığı, yapıya ait fotoğraflardan anlaşılmaktadır. İş hanı olan kısım günümüzde Çorum Gaz tarafından kullanılmaktadır (Şekil 5.140.).

Şekil 5.140. Bugün Halk Bankası tarafından kullanılan eski Emlâk ve Kredi Bankası

5.6.4. Ticaret ve Sanayi Odası

Şekil 5.141. 1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri

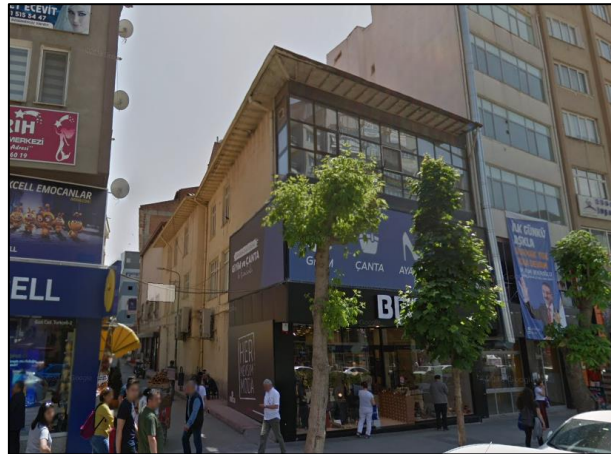
Oda kendine yeni bir bina yapmak amacıyla Gazi Caddesi'nde Verem Dispanseri'ne 50 metre uzaklıkta, 429 metrekareli arsayı (Şekil 5.141.) satın almıştır. Caddeye 8 metre cephesi olan arsanın maliyeti 44000 lira olmuştur. Projeye hemen başlanarak aynı yıl kaba inşaatın tamamlanması planlanmıştır. Projede zemin katın tüccar kulübü olarak düzenlenmesi ve arkasında geniş bir bahçe bırakılması; üst katlarda ticaret odası ve büyük bir toplantı salonu olması istenmiştir. Ayrıca ilerde ticaret borsası açılması durumuna karşın, borsaya da yer ayrılması düşünülmüştür (Yeni Adım Gazetesi, 16 Mayıs 1963).

Hazırlanan projede 3 katlı binanın birinci katında lokanta ve kafeterya, kitaplık ve 2 adet salon bulunmaktadır. Tüccar kulübüne tahsis edilen 2. katta büyük bir salona da yer verilmiştir. 3. kat ise idare binası olarak düzenleniş ve burada 5 odayla, bir küçük, bir büyük salon düzenlenmiştir. Projenin mimarı stajyer mimar Mustafa Meroğlu'dur (Yeni Çorum Gazetesi, 9 Eylül 1963).

Şekil 5.142. Çorum Ticaret ve Sanayi Odası (1967 Çorum İl Yıllığı)

Bina 1965 yılı Mart ayında kullanılmaya başlanmıştır (Şekil 5.142.). Projesinden farklı olarak, zemin katta kiralık ticarethanelere yer verilmiştir (Yeni Çorum Gazetesi, 3 Mart 1965). Bugün ayakta olan binanın caddeye bakan cephesi tanınmayacak durumdadır. Balkonları kapatılmış ve bir kısmında cam cephe giydirmesi uygulanırken, bir kısmında reklam tabelaları asılmıştır (Şekil 5.143.).

Şekil 5.143. Bugün ticarethane olarak kullanılan eski Ticaret ve Sanayi Odası binası

5.6.5. İş Hanı

Vakıflar Genel Müdürlüğü, Çorum'da bir iş hanı inşa etmek istemiştir. Belediye önünde bulunan arazinin iş hanı yapmaya uygun yer olup olmadığı incelenmiş ve belediyenin talepleri not alınmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 7 Nisan 1962). İş hanının inşası, beş yıllık programa alınmıştır ve müdürlüğün açıklamasına göre ilk sıralara almak için çalışılacağı söylenmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 19 Nisan 1962). Fakat 1964 yılında bu inşaatla ilgili herhangi bir adım atılmamıştır.

Kentin en yeni ve en önemli caddesi olan Gazi Caddesi üzerinde bulunan, o dönemde itfaiye garajı olarak kullanılan bu arazi (Şekil 5.144.), caddenin imarı açısından değerli bulunduğu için, iş hanının burada yapılması çok istenmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 27 Haziran 1964).

Şekil 5.144. 1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri

Şehirde başka bir iş hanı da Özel İdare tarafından yapılmak istenmiştir. Ankara Caddesi üzerinde bulunan İnkılap İlkokulu, kentin gelişmesi ve büyümesiyle ana yol üzerinde kalmış; 1960'larda bir hayli yıpranmış duruma gelmiştir. Bu nedenle yeniden inşasına karar verilen okul arsasına Özel İdare, iş hanı yapılması için bir yarışma düzenlemiş ve yapılan ilan üzerine çeşitli proje ofisleri şehre gelerek arsa durumunu incelemişlerdir. İlane göre proje kabul süresi, 1964 yılı Mayıs ayı başında sona ermektedir. Özel İdare, binanın alt katının pasaj ve kira getirecek ticarethaneleri kapsamasını; üst katlarının otel veya iş hanı olarak kullanıma uygun olmasını istemiş; düzenlemenin detaylarını proje ofislerine bırakmıştır. En beğenilen projenin 1965 yılında uygulanacağı belirtilmiştir (Yeni Çorum Gazetesi, 14 Nisan 1964).

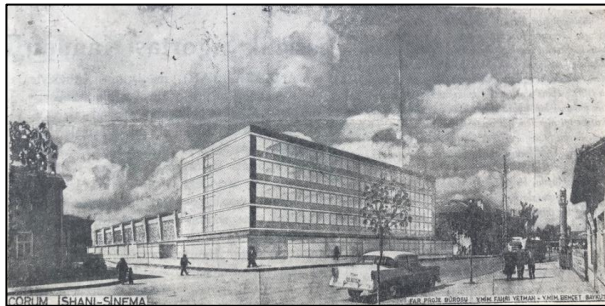
Özel İdarenin, Belediye önü dururken kentin bu noktasını seçmesi eleştirilmiş, Özel İdare ve belediyenin ortaklaşa bir iş hanı yapması beklenmiştir ve birkaç ay sonra, beklendiği şekilde İl Özel İdaresi ve belediye, itfaiye garajı yerinde iş hanının yapılması hususunda

anlaşmaya varmışlardır (Şekil 5.145.). Garajın mevcut yerin karşısına alınması ve 1512 metrekare alanlı yerin, belediye tarafından 750 bin lira ile iş hanı ortaklığına devredilmesi konusunda anlaşma sağlanmıştır. Tesisin yapım ve yönetiminin Özel İdare'ye ait olmasına karar verilmiştir.

Şekil 5.145. 1965'te İş hanı yapılacak eski İtfaiye Garajı yeri (Yiğit, 2017)

İnşaata 1965 yılında başlanması ön görülmüştür (Yeni Adım Gazetesi, 28 Ağustos 1964). Ancak 1965 yılı sonlarında ancak, tesise ait projeler ve ihale dosyası tamamlanma durumuna getirilebilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 14 Ekim 1965). İşin ihalesi 29 Temmuz 1966'da yapılmıştır. İnşaatin 3 yılda bitirilmesi hedeflenmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 30 Temmuz 1966). Binanın temeli ise 7 Ekim 1966'da atılmıştır (Yeni Gün Gazetesi, 8 Ekim 1966).

Şekil 5.146. Çorum iş hanı ve sinemasına ait 1966 yılına ait çizim (Yeni Gün Gazetesi, 19 Ağustos 1966)

İş hanına ait projede 116 dükkân ve iş yeri bulunmaktadır. Zemin katta bulunan ve inşaatı devam eden, 14 dükkân kiraya verilmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 7 Mayıs 1968). Binanın tasarlandığı biçimde inşa edildiği Şekil 5.146. ve Şekil 5.147.'ye bakıldığında

anlaşılmaktadır. Günümüzde de bina ayakta ve belediye ek hizmet binası olarak kullanılmaktadır.

Şekil 5.147. Yapımı tamamlandıktan sonra İş hanı (1973 Çorum İl Yıllığı)

5.6.6. İş Bankası

İş Bankası'nın Çorum'da şube açma kararı 1951 yılı sonlarına denk gelmektedir (Çorum Gazetesi, 19 Aralık 1951). İş Bankası Genel Müdürlüğü kentte kendi binasını yapmaya 1964 yılında karar vermiş fakat arsa bulmak konusunda sıkıntılar yaşamıştır. Yer olarak Saat Kulesi'nden başlayarak Ankara Caddesi'nin belli bir kısmına kadar olan alana sıcak bakılmış fakat arsa sahipleri yüksek fiyat verince valiliğin araya girmesi istenmiştir (Yeni Çorum Gazetesi, 23 Temmuz 1964). Bankaya birkaç arsa gösterilmiş; Ankara Caddesi üzerinde, Kubbeli Camii karşısında bir yer (Şekil 5.148.) banka tarafından beğenilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 13 Ocak 1965).

Şekil 5.148. 1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında banka binasının yeri

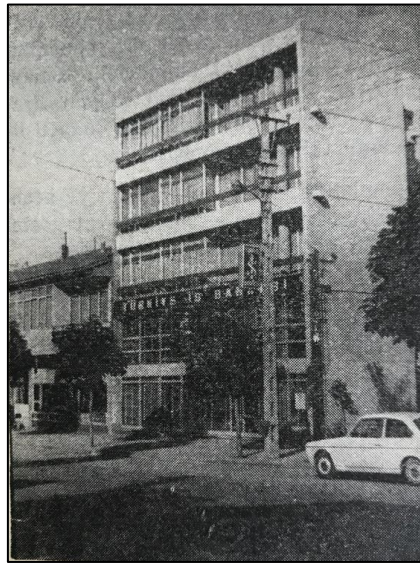
Temmuz ayında inşaatla başlamak üzere projeler İş Bankası Genel Müdürlüğü İnşaat Dairesi tarafından hazırlanmıştır. Çepni Mahallesi, Ankara Caddesi'nde, 296 metrekare üzerinde inşa edilecek olan lojman ve banka hizmet binası bodrum kat dâhil 6 katlı olarak

düzenlenmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 21 Mayıs 1965). Bodrum ve ilk 2 kat banka hizmet binası olarak düzenlenirken; üst katlar lojman olarak planlanmıştır (Yeni Çorum Gazetesi, 15 Kasım 1965).

Bina toplam 1 milyon 350 bin liraya mal olmuştur. Tefriş giderleriyle beraber yaklaşık 1 buçuk milyon lira harcanmıştır. Planlandığı gibi yapının giriş katı banka hizmet binası, üst katlar ise misafirhane ve banka çalışanlarına ait lojman olarak düzenlenmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 17 Aralık 1966). Bina, 19 Aralık 1966 tarihinde hizmete girmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 20 Aralık 1966). O tarihten günümüze banka şubesi burada hizmetini sürdürmektedir. Kentin modern yapılarından biri olan binanın tüm katlarında geniş pencerelere ve lojman kısmında balkonlara yer verilmiştir (Şekil 5.149.) (Şekil 5.150.). Lojman girişi arka cephede bulunmaktadır. Banka girişi ise yol cephesinden sağlanmaktadır.

Şekil 5.149. En solda İş Bankası binası (Yiğit, 2010)

Şekil 5.150. İş Bankası Çorum Şubesi binası (1973 Çorum İl Yıllığı)

Yapının eski ve yeni fotoğraflarına bakıldığında, inşa edildiği tarihten farklı olarak, banka hizmet binası olan zemin ve 1. kata, bir kat daha ilave edildiği; bu kattaki balkonun kaldırılarak kattaki ön cephenin pvc pencereyle kapatıldığı; diğer 2 katın ise lojman olarak hizmet vermeye devam ettiği anlaşılmaktadır (Şekil 5.151.).

Şekil 5.151. Günümüzde İş Bankası binası

5.7. Diğer Kamusal Yapılar

5.7.1. Cezaevi

Şekil 5.152. 1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında cezaevinin yeri

Ulukavak Mahallesi'nde (Şekil 5.152.) inşa edilecek olan cezaevi binası 1937 yılında açık eksiltmeye konulmuştur (Çorum Gazetesi, 1 Eylül 1937). Bir sene sonra ancak inşaatın temeli tamamlanabilmiştir (Çorum Gazetesi, 29 Ekim 1938). Yapının kaba inşaatı 1939 yılında tamamlanmış ve çatısı örtülmüştür (Çorum Gazetesi, 29 Ekim 1939). 1941 yılı ortalarında yapı tamamlanmış, mahkûmların bir kısmı cezaevine nakledilmiştir. O tarihe kadar cezaevi olarak Taşhan yapısı kiralanmış olarak hizmet vermiştir (Çorum Gazetesi, 04 Haziran 1941). Aynı zamanda Hükümet Konağı avlusunda da bir cezaevi bulunmaktadır (Çorum Gazetesi, 24 Eylül 1941).

Binaya 1943 yılında banyo ve çamaşır odası ilavesi yapılmıştır (Çorum Gazetesi, 25 Aralık 1943). 1957 senesinde yangın tesisatı sağlamak amacıyla koğuşlara baca ilavesi yapılmış ve kuyudan su tahsisi sağlanmıştır (Çorum Gazetesi, 01 Temmuz 1957).

1961 yılında mevcut cezaevinin arkasında yeni bir cezaevi yapılması söz konusu olmuştur. Bu cezaevine, diğer cezaevinde yatan ve sicilleri iyi olan mahkûmların alınması ve bünyesinde çeşitli sanat dallarına ait atölyeler açılması  n g r lm şt r (H r Yol Gazetesi, 2 Haziran 1961). Konu askıda kalmıştır. 1964 yılında cezaevinin çatısı tamamen yanmış ve yüzbinlerce liralık hasar meydana gelmiştir (Yeni Çorum Gazetesi, 13 Temmuz 1964). 2000’lerde kentin içerisinde kalan cezaevi (şekil 5. 153.), kentin daha dışında bir alanda yeniden inşa edilmiş, önce kapalı kısımda kalan mahk mlar yeni yere nakledilmiş ve 2006 yılında kapalı cezaevi yıkılmıştır (URL-14). 2010’da ise açık cezaevinin yıkımı başlamıştır (URL-15). Günümüzde (2021) cezaevinin bulunduğu arsada Adliye Sarayı ve bir park yer almaktadır (şekil 5.154.).

şekil 5.153. Yıkımından önce orum cezaevi (Çorum Belediyesi Basın Arşivi)

şekil 5.154. Eski cezaevi alanının günümüzdeki düzenlemesi (URL-16)

5.7.2. Gazino

Şekil 5.155. 1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında gazinonun yeri

Samsun yolu üzerindeki büyük parkta, yapım tarihi belli olmayan bir gazino binası bulunmaktadır (Şekil 5.155.). Bu gazino binası, ihtiyacı karşılamadığı ve manzarasının çirkinlik arz ettiği gerekçeleriyle yıktırılmış ve Seyfi isminde bir mimara, yeni ve daha modern bir gazino planı hazırlatılmıştır. Yapının inşaatına talip çıkmadığı için temel ve duvar inşaatı yapılmış ama inşaatı devam edilememiştir (Çorum Gazetesi, 29 Ekim 1939). 1941 senesinde, betonarme olarak inşa edilen bu yapı tamamlanmıştır (Çorum Gazetesi, 29 Ekim 1943).

Erken Cumhuriyet döneminin modern eserlerinden biri olan gazino binasına ait fotoğraflar bazında yapılan değerlendirmelerde, yapının tek katlı olarak planlandığı, görünen cephesinde simetrik bir düzen olduğu ve cephesine sütunlarla hareketlilik katıldığı anlaşılmaktadır (Şekil 5.156.) (Şekil 5.157.).

Şekil 5.156. Çevre düzenlemesi yapılmadan önce Park gazinosu (Çorum Belediyesi Basın Arşivi)

Birkaç sene sonra gazino binasının hastaneye yakın ve ağaçların arasında kalmış olması sebebiyle geri planda kaldığı fikri öne sürülmüştür (Çorum Gazetesi, 11 Aralık 1946). Bir başka değerlendirme ise parkı o günkü durumuna getirmeyi başaran eski belediye başkanı

Pertev Kaleli ve parkta görevli olan Halil Patır gibi idealist kişilerin parktan elini çekmiş olmasıyla parkın bakımsız kaldığı şeklindedir. Parkın eski kalabalığını ve güzelliğini kaybetmesine bağlı olarak, park gazinosu da boş kalarak önemini yitirmiştir (Çorum Gazetesi, 28 Temmuz 1948). Daha çok toplantıların yapıldığı ve restoran olarak işletilen bina, 1960 yılı itibariyle restoran-pavyon haline getirilmiştir. Gündüzleri yemek servisi devam ederken, akşamları canlı müzikle eğlenceler tertip edilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 7 Mayıs 1960). Aile ortamına uygun olmayan gazino, 1964 yılında yeniden esaslı bir tamirata girmiştir. Çoğunluk buranın aile gazinosu haline getirilmesini beklemiştir (Yeni Çorum Gazetesi, 15 Haziran 1964).

Şekil 5.157. 1941 yılında gazino binası (Yiğit, 2010)

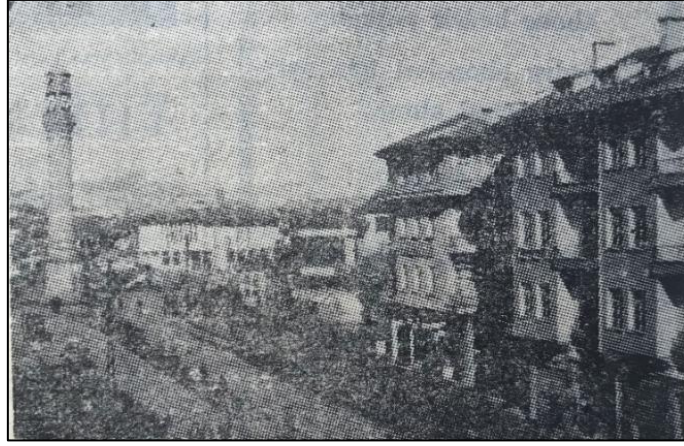
1967 yılında Çorum Belediyesi parkta yeni bir gazino yaptırmaya başlamıştır. Yapılacak olan bina için belediyenin elinde bulunan malzemeler kullanılmış, başka bir masrafa ihtiyaç duyulmamıştır (Yeni Gün Gazetesi, 5 Eylül 1967). Bugün parkta bu yapıların ikisi de bulunmamaktadır.

5.7.3. Konak Otel

Şekil 5.158. 1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında otelin yeri

Ramiz Erbil ve Ali Sıkı isimli kişiler tarafından Çepni Mahallesi, Ankara Caddesi'nde, bir otel yaptırılmıştır (Şekil 5.158.) (Şekil 5.159.).

Şekil 5.159. En sağda Konak Oteli (Yeni Gün Gazetesi, 16 Şubat 1968)

Otelin işletmesini ise kentte bu konuda deneyimli olan Hacı Ömer Nartok üstlenmiştir (Çorum Gazetesi, 18 Mayıs 1955).

Günümüzde binanın yalnızca giriş katı, küçük ticarethaneler tarafından kullanılmaktadır (Şekil 5.160.).

Şekil 5.160. Günümüzde yalnızca alt katı kullanılan otel binası

5.7.4. Pansiyon ve Aşevi

Çorum'da Cumhuriyet'in ilanından itibaren pek çok okul açılmış olmasına karşın, bu okullara kentin dışından gelen öğrenciler için barınma, eğitim sorunlarının başında gelmektedir. Çoğunun kırsal kesimden geliyor olması ve ailelerinin maddi imkânlarının yeterli olmaması öğrencilerin okumasının önünde engel teşkil etmektedir (Erkoç, 2018). Bu ihtiyaç doğrultusunda Vakıflar Genel Müdürlüğü, Çorum'da yüz fakir çocuğun

barındırılması ve üç yüz fakir öğrencinin de yiyecek ihtiyacının giderilmesi için bir pansiyon ve aşevi yapılması kararına varmıştır (Çorum Gazetesi, 22 Şubat 1956).

Şekil 5.161. 1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri

Bu yapılar için kirasız, uygun bir bina bulunması öncelikli durumda olmuştur. Bina veya arsanın temini halinde evkâf idaresine terki, vakıf müdürü tarafından şart koşulmuştur. Gerekli şartlar sağlanamazsa bu müesseselerin müsait başka yerlerde kurulacağı bildirilmiştir. Bunun üzerine İmam Hatip Okulu Koruma Derneği'nin mülkiyetindeki İmam Hatip Okulu binasının güneyinde kalan sahadan bin metrekarelik kısım tahsis edilmiştir (Şekil 5.161.). Bu arsada dört yüz çocuk ve daha fazlasını doyuracak hazırlığa elverişli bir mutfak ve kiler; yanına da yüz kişi bir arada yemek yemeye müsait bir yemekhane ile bu iki binanın üst katlarında yatakhane binası yapılması kararlaştırılmıştır. Binaların inşaatına hemen başlamak gerekmiştir. Yapım masrafı yaklaşık altmış bin lira olan binaların inşası için Çorum halkının desteği istenmiştir (Çorum Gazetesi, 21 Mart 1956). Karar alınmasından yaklaşık bir ay sonra binanın temeli atılmıştır (Çorum Gazetesi, 02 Mayıs 1956). Bu bina İmam Hatip Okulu inşaatı ile birlikte aynı parselde yükselmiştir (Şekil 5.162.). İnşaatı bitince parsel ifraz edilmiş ve binanın öğrenci yurdu olarak kullanılması şartıyla Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne devredilmiştir (Erkoç, 2018). Binanın açılışı 1957 senesi başında yapılmıştır (Çorum Gazetesi, 14 Ocak 1957).

Şekil 5.162. Vakıflar yurdu ve aşevine ait tarihsiz bir fotoğraf (Erkoç, 2018)

Açılışından 5 sene sonra bu binada 60 öğrencinin barındığı ve aşevinde 300 kadar öğrencinin yemek yiyebildiği bilinmektedir. Ancak o günün şartlarında bina yeterli gelmemekte, yurt sıkışık bir durum içerisinde. Bu sebeple Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün yaptığı yaklaşık 9000 liralık yardımla mutfak, yemekhane, toplantı salonu ve yatakhane'deki bazı eksiklikler giderilmiştir. Yine genel müdürlük bu sıkışıklığı çözebilmek için yeni bir proje hazırlamıştır. Bu projeye göre mevcut çamaşırhane, yiyecek ve yakacak deposu olan kısmın üzerine, aradaki boşluk katılarak, 2 katlı geniş mutfak, yemekhane, çamaşırhane, depoların daha genişlemiş olarak bu boşluk tarafına alınarak esas binanın genişlemesi sağlanmaktadır. Birkaç oda öğrencilerin kitapları için boşaltılarak koridorların boşalması düşünülmüştür. Projenin keşfi 35000 lira olarak hesaplanmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 5 Kasım 1962). Bina bugüne ulaşan yapılar arasındadır.

5.7.5. Müze Binası

Çorum'da müze inşa etme fikri 1962 yılına rastlamaktadır. Çevresinde birçok tarihi yerin bulunmasına rağmen kentte, müze olmaması, bulunan tarihi eserlerin muhafazasını zorlaştırmakta ve bazı eserlerin, bulan kişi tarafından satılarak yitirilmesine yol açmaktadır (Yeni Adım Gazetesi, 25 Mayıs 1962). Sergilenecek bir yeri olmayan Hitit ve Frig tarihine ait bazı eserler, bulunduğu köylerin meydanlarında ortalıkta bırakılmıştır. Bu eserlerin en azından vilayet bahçesine ve itfaiye bahçesine getirilebileceği düşünülmüştür (Yeni Çorum Gazetesi, 16 Haziran 1962).

Çorum Turizm ve Tanıtma Derneği 1965 yılında kent merkezinde bir Etno Müzesi kurulması için Milli Eğitim Bakanlığı'na başvuruda bulunmuştur. Bakanlık bu isteği yerinde bulmuştur. Özel İdare ve yerel bir dernek eliyle müze için bir arsa bulunduğu takdirde işin ele alınacağı; eğer bu durum sağlanamazsa müze yapımı işinin ikinci beş yıllık planda ele alınabileceği de ilave edilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 6 Eylül 1965). Müze binası inşa edilene kadar bulunan eserlerin Zafer İlkokulu'nda sergilenmesine valilikçe karar verilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 7 Aralık 1965).

Nazım İmar Planı'nda kültür kurumları için Gülabibey Mahallesi'nde bulunan Erkek Sanat Enstitüsü'yle Şehitler Anıtı arası ayrılmıştır (Yeni Çorum Gazetesi, 1 Temmuz 1965). Binanın burada (Şekil 5.163.) inşasına karar verilmiş ve 100000 liralık ödenek

verilmiştir. Çorum için bir tip proje seçilmiştir. Bu projeye göre tek katlı olarak yapılacak olan müze binası 400 metrekarelik bir alana oturacak ve üç ayrı galeriyi kapsayacaktır (Yeni Gün Gazetesi, 18 Temmuz 1965). Binada yarı açık alanların da düzenlendiği Şekil 5.164.'te görülmektedir.

Şekil 5.163. 1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında binanın yeri

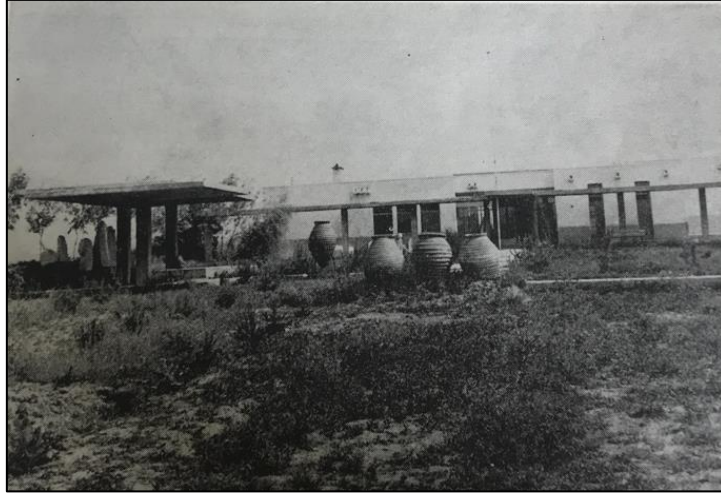

Şekil 5.164. İnşası tamamlanmak üzere olan Çorum Müzesi (1967 Çorum İl Yıllığı)

Çorum'da müze yapılmasıyla alakalı olarak Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü şehre gelerek gerekli çalışmaları yürütmüştür (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Fon No: 30-1-0-0, Kutu No: 119 Gömlek No:755 Sıra No:9). 1966 yılında, binayı yapabilmek için imar planında gerekli tadilatın gerçekleşmesi için bakanlıkça valiliğe intikal ettirildiği, alınacak cevaba göre gereğinin yapılacağı Milli Eğitim Bakanlığı'ndan bildirilmiştir (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Fon No: 30-1-0-0, Gömlek No:755 Sıra No:9).

Bina arsası, 3000 metrekaredir ve Milli Emlâk'tan tahsis olunmuştur (Yeni Gün Gazetesi, 14 Ekim 1968).

Bina açılışı 13 Ekim 1968'de yapılmıştır (Yeni Gün Gazetesi, 14 Ekim 1968). Açılışından kısa bir süre sonra Milli Eğitim Bakanlığı, Çorum İl Müzesi'ni (Şekil 5.165.) müdürlük haline getirmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 16 Kasım 1968).

Şekil 5.165. Faaliyete girdikten sonra müze binası (1973 Çorum İl Yıllığı)

5.7.6. Korunmaya Muhtaç Çocuklar Yurdu

İmam Hatip Okulu Kurma Derneği, İmam Hatip Okulu'nu demirbaş malzemesiyle birlikte Milli Eğitim Bakanlığı'na devrettikten sonra, derneğin okul yapma görevinin bittiği ve artık okulu yaşatmak vazifesinin devam etmesi gerektiği kararını dernek yönetimince almıştır. Okul için yapılan yardımların aynı şekilde devam edebilmesi durumunda İmam Hatip Okulu yanında bir de korunmaya muhtaç çocuklar yurdu yapılacağı ifade edilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 9 Ocak 1959). Bu bina ve Ankara'da inşa edilmesi düşünülen Yüksek Tahsil Gençliği Yurdu için 25000 lira talep edilmiş; bu meblağın kömür işletmesi bütçesinden imkân aranarak çözülmesi uygun görülmüştür (Yeni Adım Gazetesi, 14 Ocak 1959).

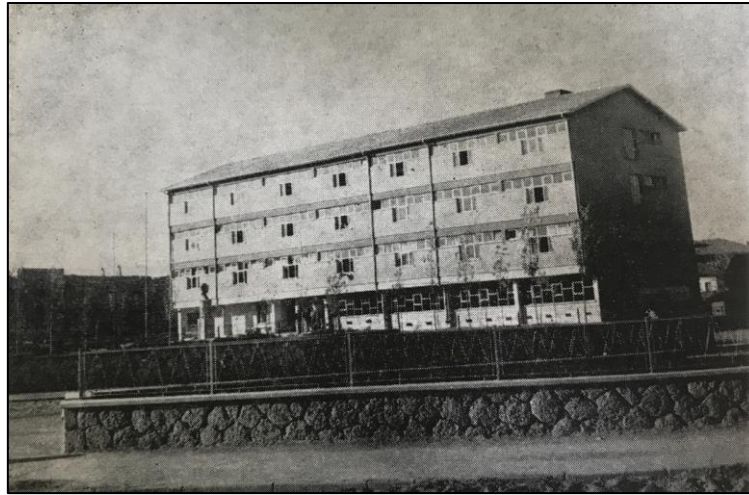
Sonrasında bu yurt için, Özel İdareye ait ve hâlâ Türk Eğitim Derneği tarafından öğrenci yurdu olarak kullanılan binanın uygun olabileceği düşünülmüş ve bu konuda İl daimi encümeni yetkilendirilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 15 Ocak 1959). Bu görüş doğrultusunda bir adım atılmamıştır. Birkaç sene sonra, binanın yapılabilmesi için bağış kampanyası başlatılmasına karar verilmiştir. Zaten dernek bütçesinde 5000 lira, daha önce toplanmıştır. Hasan Gaybaz adlı bir vatandaş kendi arsasını yurt yapılması şartıyla bağışlamıştır. Arsa Verem Hastanesi yanında 2000 metrekarelik bir alandır (Yeni Çorum Gazetesi, 21 Haziran 1962). Yurt yapımıyla ilgili birkaç ay sonra, Ekim ayında yapılan toplantıda valinin, imar planı çerçevesinde bir yerin belirleneceğini söylemiş olması, bağış yapılan yerin uygun bulunmadığını göstermektedir. Yapılan toplantıda yurt binası inşa edilene kadar Albayrak Okulu'nun eski binasının kimsesiz çocuklar için

düzenlenmesine karar verilmiştir (Yeni Çorum Gazetesi, 26 Ekim 1962). Milli Eğitim Bakanlığı, yurt için 300000 lira vermiştir. Bu parayla Albayrak Okulu yetimhaneye dönüştürülerek 150 çocuğun barınacağı hale getirilecektir (Yeni Çorum Gazetesi, 27 Nisan1963).

Şekil 5.166. 1950'lerin sonunda çekilen hava fotoğrafında yurt binasının yeri

Yeni binanın yapım işi 1965 yılı yatırım planları arasına alınmıştır. Bina için 150000 lira ayrılmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 16 Mart 1964). Yurt yeri, kale arkasında, Kale İlkokulu civarındadır (Şekil 5.166.). Bina 2 bloklu ve üçer katlı olarak, 160 kız ve 160 erkek çocuğu barındıracak şekilde planlanmıştır (Yeni Çorum Gazetesi, 17 Ekim 1964). Dernek, projeyi gerçekleştirmeye gücü yetmeyeceği kanaatine vardığı için proje ihalesini durdurma kararı almıştır. Bunun üzerine vali, Özel İdare'nin bu işi devralmasına karar vermiş ve projeler ve dernekteki 150000 lira Özel İdare'ye devredilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 13 Şubat 1965).

Şekil 5.167. Korunmaya muhtaç çocuklar yurdu (1973 Çorum İl Yıllığı)

Yurt binası 20 Nisan 1965'te ihale edilmiştir (Yeni Çorum Gazetesi, 21 Nisan 1965). İnşaat sürecinde idare ile yüklenici arasında çıkan anlaşmazlık sonucunda inşaat bir süre yarım kalmıştır. İşin çözümsüz görünmesi nedeniyle valilik inşaatın yüklenici adına

yürütülmesini istemiştir. Bina, İmar ve İskân Bakanlığı'na hazırlanan tip projeye uygun olarak inşa edilmektedir (Yeni Gün Gazetesi, 21 Eylül 1966). 1969 yılı ortalarında yapının kaba inşaatı tamamlanmış; sıva, boya, kapı, pencere, kalorifer ve elektrik tesisat işleri kalmıştır (Yeni Gün Gazetesi 21 Temmuz 1969). Şekil 5.167. binanın tamamlanmış durumunu göstermektedir. Bina günümüzde “Vali Atıl Uzelgün Huzurevi” olarak kullanılmaktadır.

5.7.7. Şehir Ormanı

Orman İşletmesi Genel Müdürlüğü'nce ülkenin belirli bölgelerinde ağaçlandırma programı oluşturulmuştur. Programa dâhil edilen Çorum'da da 500 bin ağaçlı şehir ormanı kurulması uygun görülmüştür (Halkın Ses Gazetesi, 14 Nisan 1961). Şehir ormanının, yıllar önce de sık ağaçlarla kaplı olduğu için “Sıklık” olarak adlandırılmış olan “Sıklık Boğazı'nda” kurulmasına karar verilmiştir. Kurulacak ormanın sınırları, Çimento Fabrikası sınırından başlayarak, Samsun yolunun her iki tarafındaki yamaçların tepelerine kadar olan araziye içine alarak 9. kilometreyi kapsayacak şekilde belirlenmiştir. Arazi toplamda 3800 dönümü kapsamaktadır. 600 dönümlük kısım 1962 yılında ekilmiştir. Dikim esnasında eğimli yerlerde teraslama ve güçlendirme çalışmaları da sürdürülmüştür (Yeni Adım Gazetesi, 16 Mart 1962). Şehir ormanına her sene program dâhilinde dikimler yapılmıştır. 1965 yılında Sıklık'taki fidanların sayısı 500000'i geçmiştir (Yeni Çorum Gazetesi, 25 Şubat 1965).

Buraya dikilecek ağaçların kolay temin edilmesini de sağlamak için, Türkiye'de 17 ilde kurulacak fidanlıklardan birinin de Çorum'da kurulmasına çabalanmıştır. Bu fidanlık için uygunluğu tespit edilen arazi Çorum-Alaca yolu üzerinde 400 dönümdür. Fidanlıkta yılda yaklaşık 100000 çeşit orman fidanı yetiştirilerek, ülkedeki ağaçlandırma çalışmalarına katkı sağlamak istenmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 12 Ocak 1963). Sunulan yer uygun görülmemiştir (Yeni Adım Gazetesi, 2 Şubat 1963). Fakat projeden de yine de vazgeçilmemiştir. Genel müdürlüğe birkaç arazi daha sunulmuş; bunlardan İskilip yolu üzerinde Beylik Çayırı'nın bitişiğinde yer alan arazi kabul görmüştür. Böylece fidanlığın Çorum'da kurulmasına kesin gözüyle bakılmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 11 Şubat 1963). Fakat toprak, incelenmek üzere tahlile 4 ay gönderilmemiş, bu sebeple bakanlık 2 uyarı yazısı göndermiştir. Ayrıca Çorum'da başka uygun yer olmadığına dair yazı Orman İşletme Müdürlüğü tarafından bakanlığa bildirilmiştir. Askıda kalan bu işlerle Orman

Genel Müdürlüğü bizzat alakadar olmak istese de kış mevsimi ve mali yılın sonu geldiği için fidanlığın kurulma işi, ilerletilemeden kalmıştır. Fidanlık için ayrılan bütçe de hazineye devredilmiştir (Yeni Çorum Gazetesi, 4 Nisan 1963).

5.7.8. Hal Binası

Kentin Ankara ve Samsun yolunda beton yol çalışmaları sürerken pek çok istimplâk yapılmış ve kentte zaten var olan dükkân sıkıntısı daha da artmış ve kiralar da yükselmiştir. Durumun fark edilmesinin ardından, pazar yerinde bulunan bayındırlık garajının 60 dükkânlı hal binası haline getirilmesine, kasap ve manavların buraya nakledilmesine karar verilmiştir. Halin 1960 yılı Eylül ayında bitirilmesi planlanmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 20 Temmuz 1960). Plan ve doğrama işlerine hemen başlanmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 22 Temmuz 1960). Dükkân sayısı daha sonra 72'ye çıkarılmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 4 Kasım 1960). Halin şehrin en uzak semtine yapıldığı söylenerek yeri eleştirilmiş, üstelik yağmur sonrası dükkânları sel bastığı, belediyenin bu aksaklıkları gidermesi istenmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 16 Haziran 1961). Ayrıca piyasanın üzerinde kira istenen dükkânların birçoğu boş kalmış ve istenilen sonuca tam anlamıyla ulaşılamamıştır (Yeni Çorum Gazetesi, 19 Haziran 1962).

5.7.9. Otogar

Erkek Sanat Enstitüsü ve yeni sanayi çarşısı yakınında bulunan belediyeye ait arsada şehrin önemli görülen ihtiyaçlarından biri olan garaj yapımına karar verilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 22 Temmuz 1960). Çevre yolunun kenarında bulunan garaj açılmış ve açıldıktan sonra eksikleri tamamlanmaya devam edilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 30 Eylül 1960). Garajla, cadde ve sokakların kamyonlardan arındırılması beklenmiş ancak istenen sonuç alınamamıştır (Yeni Adım Gazetesi, 1 Temmuz 1961). Kentin yerel gazetelerinde sokakların garaj gibi kullanılmasından sıklıkla dert yanılmıştır. Garajda bulunan yazıhanelerin çoğu yüksek kiralar nedeniyle boş kalmış; belediyeye beklenen geliri sağlayamamıştır (Yeni Çorum Gazetesi, 19 Haziran 1962).

İmar planında ise garaj yeri olarak, Ankara Caddesi'nin bitiminde yer alan arsa belirlenmiştir. Şehre gelen bütün yollar ikinci derece yollarla şehir dışından garaja bağlanmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 6 Şubat 1964). Garajın yerine taşınması için 57000

metrekare arazinin kamulaştırılması gerekmektedir. Kamulaştırma bedeli yaklaşık olarak 250000 lira olarak hesaplanmıştır (Yeni Çorum Gazetesi, 27 Ocak 1964).

Uygulama imar planları hazır olan kapalı garajda, dükkânlar, lokanta, gazino, otogar ve transit geçecek araçlar için özel bölüm ayrılmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 19 Şubat 1964). Planda otogar alanına dâhil bulunan akaryakıt istasyonunun kamulaştırma bedelinden kurtulmak amacıyla garaj yeri biraz daha kuzeye çekilerek planda tadilat yapılmış ve onaylanmıştır (Yeni Çorum Gazetesi, 7 Nisan 1964).

Kamulaştırma işleri devam ederken valilik, otogar ve tahıl pazarı yapımının daha hızlı ilerlemesi için, ortaklaşa iş yapmayı belediyeye teklif etmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 21 Ekim 1964).

Otogarda, kapalı garaj, benzin istasyonu ve otobüs bakım yeri, genel kullanım yeri, minibüs terminalleri ve leblebi satışı için küçük birimlerden oluşan bir mini çarşı planlanmıştır. Otogarın, 1980'lerin başında inşaatı devam etmektedir (Aközer ve diğ., 1982, Cilt 3).

5.7.10. Karakol

1962'de İçişleri Bakanlığı'nın tahsis ettiği 40000 lira bedelle, Bahçelievler'de Verem Hastanesi bahçesinin karşısında karakol için arsa temin edilmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 17 Kasım 1962). Bina için sahaya taş yığılmaya başlanmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 2 Mayıs 1962). Birkaç ay içerisinde inşaatın bodrum katı tamamlanmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 27 Ağustos 1962). Yılsonunda 3 katlı olan inşaat, çatı seviyesine ulaşmıştır. Bina Çorum halkının destekleriyle ilerlemiştir (Yeni Adım Gazetesi, 17 Kasım 1962). İnşaatı bitirmek için yardımlar yeterli gelmeyince, Emniyet Genel Müdürlüğü'nden 20000 lira destek alınmıştır. Bina lojmanlı olarak tasarlanmıştır (Yeni Adım Gazetesi, 18 Aralık 1962). Karakolun 1963 yılında faaliyette olduğu anlaşılmaktadır. Ancak Bahçelievler semti uzak semt olarak nitelendirilmiş ve halkın kolayca erişimini sağlamak için eski belediye binası içerisinde de küçük bir karakol ayrılması istenmiştir (Yeni Adım Gazetesi, 6 Nisan 1963).

5.7.11. Yoksul Öğrenci Yurdu

Hacı Bektaş Turizm ve Tanıtma Derneği isimli özel bir oluşum, yoksul ve muhtaç öğrencileri barındırmak niyetiyle yurt yapmak istemiştir. Arsa Çorumlu bir vatandaşça sağlanmış; plan ve projeler Çorumlu mimar Mustafa Meroğlu tarafından hazırlanmıştır.

4 katlı ve 100'den fazla öğrenci kapasiteli olarak projelendirilen yurttan, 250 kişilik de toplantı salonu tertiplenmiştir (Yeni Gün Gazetesi, 9 Aralık 1968).

6.SONUÇ VE ÖNERİLER

Çorum, konumu gereğince asırlar boyu önemli yerleşim merkezlerinden biri olmuştur. Bunun sonucu olarak zengin bir tarihi geçmişi vardır. Hitit İmparatorluğu döneminde başkent Boğazkale'nin Çorum sınırlarında kalmasıyla, bu bölge en parlak zamanını yaşamıştır. Bu dönemden sonra Çorum'un eski önemini koruyamadığı görülmektedir. Kentin orta çağ dönemini aktaracak yeterli belge ve eserin bulunmayışı o dönemi karanlık kılmaktadır. Bölgenin Bizans İmparatorluğu yönetimine hangi tarihte geçtiği net olarak bilinmemektedir. Kentte, bu çağa ait herhangi bir tarihi yapı bulunmaması da fikir yürütmeyi engellemektedir. Kent merkezinde bulunan en eski yapıların, Selçuklu dönemine ait olduğu görülmektedir. O dönemde kentin yerleşim bölgesi, Çorum Kalesi ve çevresiyle, Ulu Camii ve çevresi etrafında iki merkezlidir. XV. yüzyıldan sonra, kentin bu iki noktası arasının dolduğu ve kentin, kuzeydoğu yönünde bir miktar genişlediği görülmektedir. Ulu Cami ve çevresi, merkez olma özelliğini korumuş, kale ise oluşan yeni yerleşimin sınırında kalmıştır. XV. yüzyılın ikinci yarısında kent, Sivas ve Samsun'la gelişimsel açıdan eşit düzeyde gösterilirken; bölgenin tarım kaynakları, kentin gelişimini olumlu yönde etkilemiş ve XVI. yüzyılda Çorum, bu açıdan Samsun'u geride bırakmıştır.

XVII. ve XVIII. yüzyılda Osmanlı'nın Anadolu kentlerindeki durağanlık Çorum'da da görülmüş ve kent, mekânsal özelliklerini XIX. yüzyıla kadar taşımıştır. XIX. yüzyıl ikinci yarısında, devlet yapısında bir takım değişikliklere gidilmiş, yeni kanunlar çıkarılmıştır. Bu yenilikler sonucu yapı türleri çeşitlenmiştir. Kente, hükümet konağı, belediye, kışla gibi yapılar dâhil olmuştur. Eğitimde yapılan yeniliklerle 3 kademeli bir sistem getirilmiştir. Buna istinaden kentte ilk kez Rüştîye ve İdadi Mektepleri açılmıştır. Kentin merkezi bu dönemde de Ulu Cami çevresidir.

Cumhuriyet sonrası, kentin şekillenmesini büyük ölçüde etkileyen Samsun yolu da yine bu yüzyılın sonunda ön plana çıkmıştır. Ülkenin Avrupa'yla olan ilişkilerinin artmasıyla, Samsun Limanı önem kazanmıştır. Anadolu'dan bu limana ulaşım sağlayan aksın, Çorum'dan geçmesiyle bu yol, kentteki en önemli yol haline gelmiştir.

Cumhuriyet'in ilanını coşkuyla karşılayan Çorum'un o yıllarda, kent nüfusu kırsaldakine oranla oldukça düşüktür. Buna bağlı olarak kent, tarım ve hayvancılık odaklıdır

ve halkın çoğu çiftçilik yapmaktadır. Kentleşme ve değişim için gerekli koşullar yetersizdir. Üretilen malların diğer illere ulaşımı, yolların durumundan ötürü zordur. Kalkınma yolunda, öncelikli ele alınan konular: bayındırlık, eğitim, ziraat ve sağlık olmuştur. Bayındırlık çalışmaları ilk on yılda, yol çalışmalarından ibarettir. Çünkü kentte hem şehir içi ulaşımı, hem de şehirlerarası ulaşımı sağlayan yollar bozuk, dar ve kullanılamaz durumdadır. Üstelik kentin karayolu dışında bir ulaşım aracı yoktur. Tren güzergâhı kente bugün dahi uğramamaktadır. Kentte üretilen mahsulün dışarıya taşınmasının sadece karayoluna bağlı olması, yolların önemini artırmıştır. Ankara'nın başkent olmasına kadar yol ağları çok fazla değişiklik göstermemiştir. İlk zamanlar, Ankara-Kayseri demiryolu üzerindeki Çerikli istasyonu, kentte üretilen mahsullerin içeriye ulaşımında önemli bir rol oynamıştır. Sungurlu üzerinden istasyona, karayoluyla bağlanılmıştır. Kentin yol aksını belirleyen bir diğer yol da Samsun yolu olmuştur. Başkent Ankara seçilmesiyle, o yönde de önemli bir aks ortaya çıkmıştır. 1948'de Ankara ve Samsun yollarının devlet yolu seçilmesiyle karayolu, kentin gelişimini destekleyen bir rol üstlenmiştir.

Altyapıya dair sıkıntılar da kentin gündemini uzun yıllar meşgul etmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında şehirdeki binaların sadece dörtte biri lağımına bağlanmaktadır. Kentteki çoğu su, lağımla temas etmektedir. Evlerin çoğuna su ulaşamamaktadır. Bu nedenle şehre temiz içme suyu sağlanması, öncelik isteyen önemli bir konu olmuştur. İlk olarak sel mecraları üzerinde durulmuş, kenti tehdit eden su kaynaklarının ıslahını sağlamaya yönelik çalışmalar yapılmıştır. Ayrıca Cumhuriyet'in erken tarihlerinde, kent için su şebekesine dair bir proje hazırlanmış ve 1933'te sağlıklı bir su şebekesi oluşturulmuştur. Çorum, o tarihlerde ülkede temiz su şebekesi olan nadir iller arasındadır. Su şebekesinin kurulmasıyla problem tam olarak çözülememiştir. Kentin su kaynakları şehir halkına yetecek ölçüde olmadığından sık sık kesintiler yaşanmış; mahallelere belli saatlerde, sırayla su verilebilmiştir. Hatta 1957'de açılışı yapılan Çimento Fabrikası, fabrikayı çalıştıracak miktarda su olmadığı için birkaç ay devreye girememiştir. O tarihlerde fabrika bahçesinden çıkan ve Hüdaverdi Suyu adı verilen kaynak, kentte büyük sevinç uyandırmış, çevre illerden bile su kaynağı ziyaret edilmiştir. Su sorununun bittiğine inanılmış fakat kısa zamanda yeni kaynaklar aramaya devam edilmek zorunda kalınmıştır. Artan ihtiyaçlar ve kurak geçen kışların kaynakları besleyememesi su sorunu çözümsüz bırakan nedenler olmuştur. Etrafında pek çok su kaynağı olmasına rağmen,

suyun evlere dağıtımını sağlayan boruların maliyetli olması ve kentin bu masrafa ayıracak bütçesi olmayışı da sorunun uzun yıllar sürmesinin temelidir.

Aydınlatma meselesi de Cumhuriyet'in ilk yıllarında alaka bekleyen işlerden olmuştur. Aslında Çorum erken tarihte elektriğe kavuşmuş olan bir kenttir. 1924 yılında ilk elektrik tesisat projesi hazırlanmış ve santral inşa edilmiştir. İlk aşamada belli caddeler aydınlatılabilmiş, bütün şehre elektrik ulaştırma çalışmaları sürdürülmüştür. Tesisat yeterli gelmedikçe yeni santraller kurulmuştur. Şehre gece ve gündüz elektrik verilmesi ancak 1950'lerin ortalarında mümkün olmuştur. Elektriğin bir kısmı belediye santralinden bir kısmı da Çimento Fabrikasından sağlanmıştır. Fakat fabrikada bir sorun olduğunda elektrik konusunda da sıkıntılar meydana gelmiştir. Tesisatın eskimesi ve bu yüzden zayıflar yaşanmaya başlamasıyla 1960'ların başında şehir elektriği zamlanmıştır. Ucuz elektrik için projeler hazırlanmış ancak maddi yetersizlikler nedeniyle projeleri bir anda uygulamak mümkün olmamıştır. Bu nedenle çözüm süreci uzun sürmüştür.

Kentte Cumhuriyet'in ilanından sonra pek çok kurum ve kuruluş açılmıştır. Fakat bu kurumlar genel olarak yeni bir binada faaliyete başlayamamışlardır. Bazıları zaman içerisinde kendine ait binasını inşa ederken bazıları mevcuttaki müsait binaları kullanmışlardır. Osmanlı'daki binaların farklı işlevdeki binalara dönüştürülmesi geleneği uzun süre devam ettirilmiştir. Pek çok bina çok eski olmalarına rağmen sürekli olarak başka işlevler için kullanılmıştır. Örneğin kütüphane olarak inşa edilen bina, banka, dükkân, halkevi, adliye, Özel İdare ve belediye gibi birçok işlevin barındığı bir yer olmuştur. Yeni bina yapımını zorlayan başlıca sebeplerden biri, planda gösterilen yerlerin istimlâk bedellerinin yüksek olması olmuştur. Bir diğer problem de devletin bina yapımına yetecek ödeneği sağlayamamasıdır. Fakat böyle bir durumla karşılaşıldığında her zaman bina inşaatlarından vazgeçilmemiştir. Kent halkı kurdukları dernekler aracılığıyla, inşaatlara destek olmuş; kimi zaman da inşaat süreci tamamen dernek eliyle tamamlanmıştır. Çorum'da halkın meydana getirdiği bina örneği azımsanmayacak ölçüdedir.

Erken Cumhuriyet eserleri, genellikle I. Ulusal Mimarlık Üslubu özellikleri taşıırken, daha sonra bu etkinin kaybolduğu görülmektedir. Bir süre, inşa edilen yapılarda üslup kaygısı güdülmemiş, ihtiyaca yönelik olarak, genellikle bakanlıkların tip projeleri uygulanmıştır. 1950'lerin son yıllarından itibaren daha nitelikli yapıların da inşa edildiğini söylemek

mümkündür. Kentteki yapı üretimi Cumhuriyet'in ilk yıllarında oldukça durgunken, II. Dünya Savaşı'ndan sonra hız kazanmaya başlamıştır. Yapı üretiminin iyiden iyiye hız kazandığı 1950'lerde, konut üretiminde kooperatiflerin etkili olduğu görülmektedir. Bu kooperatiflerin yaptırdığı evler yeni mahalleler meydana getirmiş ve kentin gelişimini desteklemiştir. Kooperatif tarafından oluşturulan ilk semt Bahçelievler Yapı Kooperatifi'nin yaptırdığı evlerin bulunduğu Bahçelievler semtidir. O dönemde henüz mahalle olarak anılmayan bu semt, kentin doğu sınırında, Samsun yolunun güneyinde kalmaktadır. Zamanla etrafına başka yapı kooperatifleri de eklenmiş ve kentin bu noktası Cumhuriyet'in en yeni mahallesi haline gelmiştir.

1957'de kentte uygun ham maddenin olması, şehrin Samsun ile yakınlığı (bu sayede üretilen mal Samsun Limanına ulaştırılabilecektir) gibi nedenlerle Samsun yolu üzerinde, bir Çimento Fabrikası açılmıştır. Fabrikanın açılmasıyla tarım kenti olan Çorum, modern sanayi ile tanışmıştır. Fabrika yepyeni bir istihdam alanı açması dışında, kente, su ve elektrik konusunda da önemli bir kaynak olmuştur. Fabrika bahçesinde sondajla çıkan suyun ihtiyaç fazlası, bir süre şehir şebekesine aktarılmıştır. Ayrıca kentin elektriğinin bir kısmı, fabrikadan sağlanmıştır.

Planlı bir kalkınma yolunda kent için imar planı hazırlanması konusu ise Çorum için bir kördüğüm haline gelmiştir. İmar planı aslında, kentin her yerinin detaylıca düşünülerek hesaplanmış, kentin ihtiyaçları saptanmış ve bir daha değiştirilmeye lüzum olmayacak biçimde tasarlanmış olarak ortaya konulmalıdır. Fakat Çorum'da Cumhuriyet'in ilanından sonra birkaç kez imar planı hazırlanmış, bu planlar yönetim değişince değişmiş, uygulama imar planı düzeyine gelemeden, planlar gündemden kalkmıştır. İlk olarak 1933'de bir plan hazırlanmış fakat plan, hazırlayan kişiyle alakalı prosedürler sağlanmadığından, uygulamaya konulmadan rafa kalkmıştır. 1939'da mühendis Schleicher'in şehrin hâlihazır haritasını hazırlaması akabinde, 1940 yılında Gustav Oelsner, kent için 1/2000 ölçekli bir plan ortaya atmıştır. Planın uygulanabilir olması hesaba katılmış ve düşük bütçeli olan Çorum için ana fikirler öne sürülmüştür. Planın temelinde, yol bağlantıları belirlenmiş, ana ulaşım bağlantılarını bir merkezde toplamak hedeflenmiştir. Bu plan bir süre yürürlükte kalmış fakat Belediye Başkanının değişmesiyle bu plan da yürürlükten kalkmıştır.

1947’de Bakanlık yetkilisi Ertuğrul Menteş yolları temel alan yeni bir plan ortaya atmıştır. Bu planda da Saat Kulesi merkez kabul edilerek 5 ana yolun bu noktada birleşmesi fikri esas alınmıştır. Yolların genişliği de belirlenmiştir. Fakat bu plan oluşturulurken ve uygulanırken, yapılan müdahalelerle değiştirilerek amacı dışına çıkmıştır. 1948’de Çorum’un dört yandan devlet yolu olarak belirlenmesi sonucu Yüksek Mimar Pertev Taner tarafından bir plan düzenlemesi yapılmıştır. Buradaki fikirler Ertuğrul Menteş planıyla oldukça benzerdir. Fakat planların sürekli değişmesi ve hatta kabul edilen plan üzerinde de yapılan değişiklikler aslında kentte planların uygulanmadığını ve plansız yapılaşmanın sürdüğünü göstermektedir. Bahsi geçen bu planların arşivlerde bulunmaması, uygulamada etkili olup olmadıklarını, ya da ne ölçüde uygulandıklarını anlamamızı zorlaştırmaktadır.

Öngörülen bazı yol bağlantılarının günümüzdeki durumun şekillenmesine esas teşkil ettiği söylenebilir. Kent merkezinden Samsun’a, Ankara’ya ve Osmancık’a uzanan yollar, geçmiş planların izlerini taşımaktadır. Bugün devlet yolu olarak kullanılmayan bu yollar, kentin ticari faaliyetlerinin sürdüğü en önemli caddelerindendir. 1958 yılında planların uygulanmadığı, çünkü değişen koşullara eski planların cevap veremediği tespit edilerek mevcut planın iptaline karar verilmiştir. Cumhuriyet’in ilanından sonraki 35 yıl, sürekli planlama çabası içerisinde, fakat alınan kararların arkasında duramadan, aslında büyük ölçüde plansız olarak geçmiştir.

1950’lere kadar yapılaşmanın yavaş olması, önemli sonuçlar oluşturmadığı için, bu durum net sezilememiş olabilir. Ancak, 1950’lerden itibaren inşaa faaliyetlerinin hız kazanmasıyla, kentte kaçak yapılar da artmıştır. 1960’larda kentteki nüfus artışına göre konut yapımı yetersiz kalmış ve kentte konut sıkıntısı yaşanmıştır. Bu durum kiralardan artması, ona bağlı olarak da gecekonduların türemesi gibi zincirleme bir takım problemler meydana getirmiştir. Bu sorunlar, İller Bankası tarafından hazırlanmakta olan yeni planı da etkilemiştir. Bu süreçte kentle alakalı, pek çok karar alınarak uygulamaya konulmuştur.

1966 yılında Gecekondular Kanunu’nun yürürlüğe girmesiyle gecekondular yapımını önlemek üzere kentin bazı yerleri önleme bölgesi seçilerek buralarda mevcuttaki binalardan daha yüksek katlı yapılar yapılmıştır. Bu yerlerden biri, Verem Hastanesi önünde açılan yol üzerindeki Belediyeye ait arsalar, diğer bölge de Cemilbey yolu üzerinde de yaklaşık 68

dönümlük bir arazi olmuştur. Kentin gelişim ya da alt yapı durumu göz önüne alınmadan yapılan işler, düzensiz bir yapılaşmanın meydana gelmesine neden olmuştur.

İncelenen tarih aralığında kentte inşa edilen yapılara ait projeler, genellikle ilgili bakanlık tarafından gönderilmiş, bazen tip projelere uygun olarak mimarlar tarafından hazırlanmıştır. Nadir de olsa, yarışmayla da proje belirlendiği olmuştur. Çoğu yapının mimarı belirsizdir. Projelerin bazıları Çorumlu mimar ve mühendislerin imzasını taşımaktadır. Adı geçen kişiler Mimar Turan Ilgaz, Mimar Mustafa Meroğlu, Elektrik Mühendisi Fahrettin Oduncuoğlu, Yüksek Mimar ve Mühendis Kemal Gürsel'dir. Eşref Mergen ve İnşaat Mühendisi Fahri Meroğlu ise kentte müteahhitlik hizmeti vermişlerdir. Bu kişilerin üstlendikleri işleri zamanında tamamladıkları, gazete haberlerinde belirtilmiştir.

Kentte yapı üretimini etkileyen durumlara bakıldığında, inşaat sürecini doğrudan etkileyen faktörlerden birinin müteahhitler olduğu söylenebilir. İş teslim aldıktan sonra, işin yarım bırakılması, zamanında tamamlanmaması gibi sorunlar kimi zaman işlerin yeniden ihale edilmesine varmıştır. Bazı binaların tamamlanması için dört farklı müteahhitle anlaşma imzalanması söz konusu olmuştur. Bazen de bu kişilerin teknik bilgisinin eksik olması nedeniyle yanlış uygulamalar yapılmış, projelerde değişikliğe gitmek zorunluluğu doğmuştur. Yaşanan bu aksaklıklar inşaat süreçlerinin beklenenden uzun sürmesine yol açmıştır.

Süreci aksatan bir diğer faktör ise, binalarının yerinin belirlenmesi meselesidir. İnşa edilen binaların pek çoğu, mevcut planda ön görülen şekilden çok, uygun bulunan arsalarla inşa edilmiştir. Bu da inşaat süreci başlamadan, sadece yer için bile pek çok kere karar değişikliği yaşanmasına ve zaman kaybına neden olmuştur. Gazete haberlerinde sıklıkla, karar verilen arsa dışında bir yerde inşaatın başladığı görülmektedir. Çoğu zaman kamulaştırma bedelleri, yapı yerlerinin tayinini belirlemiştir. Bu nedenle imar planında sık sık değişiklikler yapılmak zorunda kalınmıştır. 1968'de onaylanan imar planını da aslında yapılan bu uygulamalar şekillendirmiştir. Planda, kentin en yeni mahallesi olan Bahçelievler Mahallesi gelişim bölgesi olarak seçilmiştir. Ticaretin döndüğü Saat Kulesi çevresinde, yol aksı üzerinde ticari alanların artacağı ön görülerek buralar ticari alan olarak işaretlenmiştir. Resmi binaların mevcut durumları yeterli bulunarak yeni bir tespit

yapılmamıştır. İskilip yolu üzerinde bulunan toprak sanayi kuruluşları sebebiyle buranın gelişeceği düşünülerek burası sanayi bölgesi seçilmiştir.

İncelenen süreçte kent merkezi Ulu Cami ve çevresinde kalmış, buralar ticari hayatın aktığı yer olma özelliğini yitirmemiştir. XIX. yüzyılda Ulu Cami yakınında yaptırılan Saat kulesi etrafında bir meydan oluşmuş, ana yollar bu meydana bağlanmıştır. İnşa edilen banka binaları ve iş hanları, bu meydan çevresinde ve Ankara Caddesi üzerinde kalmaktadır. Kamuya ait binalar, Cumhuriyet'in ilk yıllarında bu meydana çevresindeyken, 1950'lerde Hükümet Konağı'nın Gazi Caddesi üzerinde, kentin daha yukarı bölgesinde inşasından sonra, pek çok kamu binası bu bölgede yoğunlaşmıştır. Eğitim yapılarının bir kısmı eski yerinde yeniden inşa edilmiş, bir kısmı için yeni yer belirlenmiş ve inşa edildikleri yere alt yapı ve yol gibi imkânlar götürerek oraların gelişimini desteklemiş, bir kısmı ise yeni oluşan yerlere ihtiyaçtan ötürü inşa edilmiştir. Sağlık yapılarından hastane ve doğumevi Cumhuriyet'in ilk yıllarından beri eski yerlerinde kalmış, hastaneye yeni binalar ilave edilerek, tesisin daha modern hale gelmesi istenmiştir. Verem Hastanesi 1950'lerin başında, sakin ve yerleşim olmayan, kentin dışında sayılabilecek bir yerde inşa edildikten sonra, kentin bu bölgesinde yapı kooperatifleri tarafından çok sayıda konut inşa edilmiştir. Bunu takiben bölgeye hizmet edecek okullar meydana gelmiş, yeni yollar açılmış ve 1960'larda Verem Hastanesi, şehrin en yeni ve gelişime açık Bahçelievler bölgesinin ortasında kalmış duruma gelmiştir.

Spor tesisleri, 1940'da Oelsner planında ön görülen şekilde parkın karşısında Samsun yolu üzerinde yer almaktadır. Çimento Fabrikası dışında büyük ölçekli bir sanayi tesisi daha, incelenen yıllarda henüz inşa edilmemiştir. Samsun yolu üzerinde kalan bu fabrika dışında kentin o bölgesinde başka bir sanayi kuruluşu yoktur. Yapılması planlanan tesisler içinse Ankara yolu üzerinde kalan arsalar öngörülmüştür.

Kent, tezin 4. bölümünde Şekil 4.1.'de verilen haritadan da anlaşılacağı üzere, o yıllarda büyük ölçüde Samsun yönünde büyüme ve gelişme göstermiştir. Ankara Caddesi ise şehrin merkezine yakın kısımda ticarethaneler bakımından gelişirken, kentten uzaklaştıkça sanayi yapıları açısından gelişmektedir. Ayrıca bazı kamu binaları için de yer ayrıldığı görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Açıkel, A.(2008). Rum Eyaleti, *İslam Ansiklopedisi* (225-226). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Akok, M. (1955). Çorum’da Ali Paşa Hamamı, *Arkitekt Dergisi*, 2(280), 85-91.
- Aközer ve diğ. (1982). Çorum. Baygün C., (Ed.), *Türkiye İl İl: Dünyü, Bugünü, Yarını 3. Cilt* (2009-2114). İstanbul: Anadolu Yayıncılık.
- Aktüre, S. (2015). XIX. Yüzyılda ve XX: Yüzyıl Başında Çorum, Ercan M., Yiğit İ., (Ed.), *Çorum Tarihi* (2. Baskı) (121-165). Ankara: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları.
- Anonim (1935). Şehirlerimizi Bağlayan Yeni Şimendiferlerimiz, *Belediyeler Dergisi*, 1(6), 69.
- Anonim (1937). Ülkenin Su Tesisatlarının Durumunu Gösteren Plan, *Belediyeler Dergisi*, 2(18), belirtilmemiştir.
- Arıncı, R. (1941). Arzda ve Yurdumuzda Zelzele Bölgesi, *Çorumlu Dergisi*, (29), 15-21.
- Atila, N. (2015). M.Ö. II. Bin Yılda Boğazköy Ve Çevresinin Jeopolitiği. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 393093.
- Bakırer, Ö. (2015). Bizans Danişment Selçuklu ve Beylikler Dönemlerinde Çorum, Ercan M., Yiğit İ., (Ed.), *Çorum Tarihi* (2. Baskı) (51-78). Ankara: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları.
- Cumhuriyet Gazetesi, 26 Mayıs 1931, 11 Şubat 1933, 24 Eylül 1933, 4 Temmuz 1948, 2 Nisan 1955, 7 Haziran 1961 tarihlerinde çıkan sayıları.
- Çanlı, M. (2013). *Ankara, Kastamonu, Sivas Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Çorum* (1. Baskı). Kayseri: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları.
- Çoban, A. (2016). Çorum’un Nüfus Coğrafyası Özellikleri, *Marmara Coğrafya Dergisi*, (33), 410-438.
- Çorum Belediyesi Basın Arşivi
- Çorum Belediyesi 3 Boyutlu Kent Rehberi
- Çorum Gazetesi, Tüm Sayılar, 1921-1926 Türkçe çevirileri, 1927, 1928, 1929, 1930, 1931, 1932, 1932, 1933, 1934, 1935, 1936, 1937, 1938, 1939, 1940, 1941, 1942, 1943, 1944, 1945, 1946, 1947, 1948, 1949, 1950, 1951, 1952, 1953, 1954, 1955, 1956, 1957, 1958, 1959, 1960, 1961, 1962, 1963.
- Çorum 1967 İl Yıllığı, Çorum.

Çorum 1973 İl Yıllığı, Çorum.

Dağlıoğlu, H.,T. (1941a). Hicri XI. Asırda Çorum, *Çorumlu Dergisi*, (28), 2-3.

Dağlıoğlu, H.,T. (1941b). XI. Asra Ait Çorum Vesikaları, *Çorumlu Dergisi*, (31), 4-8.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Belgeleri:

Fon No: 490-1-0-0 Kutu No:638 Gömlek No:112 Sıra No:1.

Fon No: 30-1-0-0, Kutu No: 117 Gömlek No:743 Sıra No:7.

Fon No: 30-11-1-0, Kutu No: 257 Gömlek No:16 Sıra No:3.

Fon No: 30-1-0-0, Kutu No: 119 Gömlek No:757 Sıra No:5.

Fon No: 30-1-0-0, Kutu No: 119 Gömlek No:755 Sıra No:9

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi Belgeleri:

Fon No: A.{DVNSMHHM.d..., Gömlek No: 7, Sıra No:2263.

Fon No: A.{DVNSMHHM.d... Kutu No: 31 Sıra No: 633.

Fon No: A.{DVNSMHHM.d... Kutu No: 40 Sıra No: 474.

Fon No: A.{DVNSMHHM. d..., Gömlek No: 78, Sıra No:387.

Fon No: AE.SSLM.III Kutu No: 24 Sıra No: 1341.

Fon No: BEO Kutu No: 1201 Sıra No: 90024.

Fon No: EV.HMH.d..., Kutu No: 90.

Fon No: HAT Kutu No: 1468 Sıra No: 32.

Fon No: İ.DH.. Kutu No: 984 Gömlek No: 77697.

Diken, A. İ., Yalçinkaya, A., ve Güner, H. (2021). *Geçmişten Günümüze Çorum'da Sağlık Hizmetlerinin Gelişimi* (1. Baskı). Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları.

Doğan, H. H.(2012). Seçilmiş Sosyo-Ekonomik Göstergelere Göre Çorum Kentinin Değerlendirilmesi, *Uluslararası Cumhuriyet'ten Günümüze Şehir ve Şehircilik Sempozyumu*, Çorum, Türkiye, 2-4 Kasım 2012.

Dündar, A. (2004). *Çorum Cami ve Mescitleri* (1. Basım). Ankara: Motif Yayınları.

Dündar, A. (2007). Çorum Şehri Mimari Yapıları (XIX. Yüzyıldaki Bir Haritaya Göre), *Dini Araştırmalar Dergisi*, 9(27), 185-224.

Ercan, M., Yiğit, İ. (2013). *Çorum, Medeniyetlerin Buluşma Noktası* (1.Basım). Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları.

Erkoç, E.(2015). *Beşiktaş Muhafızı Yedi Sekiz Hasan Paşa ve Bir Devrin Hikâyesi* (2. Baskı). Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları.

Erkoç, E.(2018). *Çorum İmam Hatip Okulu'nun İlk Müdürleri (1953-1970)* (1. Basım). Ankara: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları.

Ertan, A. (2008). Milli Mücadele Döneminde Çorum ve Çevresi. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 227313.

- Farooqi, S.(2015). Fatih Döneminden Evliya Çelebi Seyahatine Kadar Çorum. Ercan M., Yiğit İ., (Ed.), *Çorum Tarihi* (2. Baskı) (79-120). Ankara: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları.
- Halkın Sesi Gazetesi Gazetesi, Tüm sayılar, 1961.
- Hür Yol Gazetesi, Tüm sayılar, 1956, 1958, 1959, 1960, 1961.
- Ilıca, A. (2000). Çorum'da Tarihî Bir Yapı: Veliyyüddin Paşa (Velipaşa) Hanı ve Vakfiyesi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(9), 507-536.
- Ilıca, A. (2002). Tarihi Mirasımızdan Bir Örnek: Çorum Güpür Hamamı ve Vakfiyesi. *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 316-343.
- Ilıca, A.(2006). *Belgelerle Çorum Ulu Camii ve Vakıfları* (1. Basım). Matsa Basımevi, Ankara: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları.
- İnal, B. (2018). XIX. Yüzyılda İngilizce Yazılmış Seyahatnamelere Göre Anadolu'da Sosyal Kültürel ve Ekonomik Hayat. Doktora Tezi, Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 498743.
- Karakaya, E. (2012). Orta Anadolu'da bir Tarım Odağı Kurmak: 1940 Yılı Çorum ve Çevresi Planlama Deneyimi. *Uluslararası Cumhuriyet'ten Günümüze Şehir ve Şehircilik Sempozyumu*, Çorum, Türkiye, 2-4 Kasım 2012.
- Keskin, E. (2010). Çorum İli ve Çevresinde Bulunan Bizans Dönemi Taş Eserleri. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 265210.
- Kolağasıoğlu, D. (2009). *Yirminci Asırda Çorum Tarihinden Notlar* (1. Basım). Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları.
- Korkmaz, Ş.(2003). Çorum'un İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapısı: Tanzimat-II. Meşrutiyet. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 134004.
- Korkmaz, Ş.(2016). Tarihsel Süreçte Çorum, Osmanlı Devleti Dönemi. Bayram, Y., (Ed.), *Coğrafyası, Tarihi, Kültürü ve Edebiyatıyla Çorum* (2.Basım) (132-185). Çorum: T.C. Çorum Valiliği.
- Naumann, R. (1941). Hitit Mimarisi. *Arkitekt Dergisi*, 11-12(131-132), 269-276.
- Ozulu, A. (2005). Çorum İçin 1922 Yılında Yapılan Beş Yıllık Çalışma Programı. *Çorum Kültür Sanat Dergisi*, (4), 39-41.
- Sabuncuoğlu, M.İ. (2010). *Çorum Tarihine Ait Derlemelerim I-II-III & Maarif Hayatımız* (1. Basım). Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları.

- Sağlam, S. (2016). 1923-1950 Yılları Arasında Türkiye’de Kent Ve Kentleşme Olgusu. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, (53), 257-274.
- Sezikli, A.(2013). *Şehrin Hafızası, Hıdırlık Kültürü ve Çorum Hıdırlık Örneği* (1.Baskı). Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları.
- Şahin, A. (2000). Türkiye’de Kentleşmenin Yönetiminde Kent Yönetiminin Rolü Çorum Örneği (1974-1994). Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 98888.
- Şahin, N. (2020). Ahşap Yapılarda Taşıyıcı Sistem Özellikleri Ve Güçlendirmelerinin Çorum Veli Paşa Hanı Yapısında İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kayseri, 654257.
- Tağcı, B. (2015). Çorum Güpür Hamamı Restorasyon Önerisi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 450687.
- Tekeli, İ. (2011). *Anadolu’da Yerleşme Sistemi ve Yerleşme Tarihleri* (1. Basım). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (2015). 1923-1950 Döneminde Çorum’daki Gelişmeler. Ercan M., Yiğit İ., (Ed.), *Çorum Tarihi* (2. Baskı) (195-231). Ankara: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları.
- Torun, A. (2020). Tarihi Süreç İçerisinde Çorum Çarşısının Gelişimi. Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum, 647312.
- Tuluk, H. (2004). Anılarımdaki Taş Mektep. *Çorum Kültür Sanat Dergisi*,(2), 12-13.
- Tuluk, Ö., İ. (2009). Çorum’da Sıra Dışı Bir Han Yapısı Üzerine Gözlemler: Veli Paşa Hanı - Anadolu Oteli. *Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 26(1), 101-121.
- Tuluk, Ö., İ. (2016a). Çorum’daki Tarihi Yapılar, Çorum’da Selçuklu Dönemi Mimari Yapı Kültürü. Bayram, Y., (Ed.), *Coğrafyası, Tarihi, Kültürü ve Edebiyatıyla Çorum* (2.Basım) (222-225). Çorum: T.C. Çorum Valiliği.
- Tuluk, Ö., İ. (2016b). Çorum’daki Tarihi Yapılar, Çorum’da Osmanlı Dönemi Mimari Yapı Kültürü. Bayram, Y., (Ed.), *Coğrafyası, Tarihi, Kültürü ve Edebiyatıyla Çorum* (2.Basım) (226-251). Çorum: T.C. Çorum Valiliği.
- Uçar, İ. (2020). Çorum Kentinde Kentleşme ve Planlama İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta, 630334.
- Uluç, S. (2015). Çorum ve Çevresi. Ercan M., Yiğit İ., (Ed.), *Çorum Tarihi* (2. Baskı) (17-50). Ankara: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları.

- URL-1: <https://nisanyanmap.com/?lv=2&y=%C3%87orumlu&t=&srt=x&u=1&ua=0>, (Ziyaret Tarihi: 18 Şubat 2021).
- URL-2: <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/196646>, (Ziyaret Tarihi, 24 Şubat 2021).
- URL-3: <http://kentarsivi.corum.bel.tr/e-kutuphane/haritalar/>, (Ziyaret Tarihi: 24 Şubat 2021).
- URL-4: <https://corum.ktb.gov.tr/TR-58690/osmanli-idaresinde-corum.html>, (Ziyaret Tarihi: 25 Şubat 2021).
- URL-5: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/corum/gezilecekyer/corum-kalesi>, (Ziyaret Tarihi: 25 Şubat 2021).
- URL-6: <http://kentarsivi.corum.bel.tr/wp-content/uploads/2017/12/tan%C4%B1t%C4%B1m-kitap%C3%A7%C4%B1%C4%9F%C4%B1-2015.pdf>, (Ziyaret Tarihi: 2 Mart 2021).
- URL-7: <https://kaankoksal.blogspot.com/2015/08/corum-surp-gevork-kilisesi-uzerine-bir.html>, (Ziyaret Tarihi: 20 Ekim 2020).
- URL-8: <http://www.protamuhendislik.com.tr/TR/project/corum-kent-muzesi>, (Ziyaret Tarihi: 19 Ekim 2021).
- URL-9: <https://www.egitimhane.com/inkılâp-ilkogretim-okulu-o138736.html>, (Ziyaret Tarihi: 21 Ekim 2021).
- URL-10: https://aydingmk.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/09/01/394187/icerikler/tarihcemiz_74626.html, (Ziyaret Tarihi: 21 Ekim 2021).
- URL-11: <https://www.egitimhane.com/Cumhuriyet-ilkogretim-okulu-o448718.html>, (Ziyaret Tarihi: 21 Ekim 2021).
- URL-12: <https://corum.meb.gov.tr/www/basin-aciklamasi/icerik/2678>, (Ziyaret Tarihi: 27 Ekim 2021).
- URL-13: <https://www.gazeteduvar.com.tr/corumda-64-yillik-cimento-fabrikasi-yikildi-haber-1528038>, (Ziyaret Tarihi: 20 Ekim 2021).
- URL-14: <https://www.mynet.com/corum-kapali-cezaevi-yikiliyor-110100255383>, (Ziyaret Tarihi, 26 Ekim 2021).
- URL-15: <https://corum.bel.tr/10224/>, (Ziyaret Tarihi, 26 Ekim 2021).

URL-16:

<https://www.google.com/maps/place/%C3%87orum,+%C3%87orum+Merkez%2F%C3%87orum/@40.5484506,34.9500188,15.12z/data=!4m5!3m4!1s0x40872a9f1a35ab71:0xa34943cf02a0f8d5!8m2!3d40.5499256!4d34.9537242> (Ziyaret Tarihi: 2 Kasım 2021).

Vatan Gazetesi Memleket Eki, 8 Ekim 1952 tarihli sayı.

Yalçın, O. (1969). *Çorum* (2. Baskı). İstanbul: Özyürek Yayınevi.

Yazar, H. (2016). XVI. Yüzyıl Çorum Nahiyesinde Nüfus ve Yerleşim Özellikleri. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 1089-1110.

Yenen, M. (1939). Şehirlerimizin İmar Planlarının Tanzimine Doğru. *Belediyeler Dergisi*, 4(44), 24.

Yeni Adım Gazetesi, Tüm sayılar, 1958, 1959, 1960, 1961, 1962, 1963, 1964, 1965.

Yeni Çorum Gazetesi, Tüm Sayılar, 1951, 1952, 1953, 1954, 1962, 1963, 1964, 1965.

Yeni Gün Gazetesi, Tüm sayılar, 1966, 1967, 1968, 1969, 1970.

Yiğit İ. (Derleyen) (2009). *Tarihe Işık Tutan Çorum Fotoğrafları Albümü* (1.Basım). Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları.

Yiğit İ. (Derleyen) (2010). *Geçmiş Zaman Halleri III, Fotoğraf Albümü* (1.Basım). Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları.

Yiğit İ. (Derleyen) (2017). *Geçmişten Günümüze Çorum Fotoğraf Albümü* (1.Basım). Ankara: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları.

KİŞİSEL YAYIN VE ESERLER

Kılıç Sözer D., Salihoğlu E.F., Elmas Ö. (2019). Bir Dönem Dizisinin Mekânsal Gerçekçiliği ve Öğreticiliğinin Sorgulanması: The Crown Set Mekânları. *ASEAD Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu*, Antalya, Türkiye, 27-29 Nisan 2019.

ÖZGEÇMİŞ

İlk, orta ve lise eğitimini Çorum'da tamamladı. 2012 yılında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Mimarlık Bölümü'nü, 2019 yılında Adalet ön lisans programını bitirdi. 2012 yılında özel bir mimarlık ofisinde çalışmaya başladı. 2017'de başladığı yüksek lisans eğitimini çalışma hayatıyla birlikte sürdürdü. Şu anda da özel sektörde çalışmaya devam etmektedir.

